

χρυσεόφορος Α. Σιβύντος.
1909-1910.

ΑΙΓΑΙΟΝ
ΕΛΛΑΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

1909 ΜΑΐΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητοῦ τῆς Γεωλογίας καὶ Ὀρυχτολογίας ἐν τῷ Παρεπιστημάτῳ
καὶ διενθυντοῦ τὸν Πολυτεχνεῖον.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΙΝ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΛΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

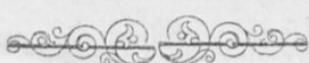
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΠΙ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑΝ 1906—1911



(Κατὰ τὸ παλαιὸν πρόγραμμα διὰ τὴν
Α' τάξιν τῶν Ἑλλην. Σχολείων, κατὰ τὸ
νέον δὲ (ΓΣΑ' νόμου) διὰ τὴν Γ' τάξιν.)

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ



XII

ΕΝ ΑΘΗΝΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ «ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ» ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46B — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46B

ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ

1909

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29 Ἀπριλίου 1906



ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΓΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Κωνσταντῖνον Μητρόπολον,

Καθηγητὴν ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ

"Ἐχοντες ὅπ' ὅφει τὸν ρόμον, ΒΤΓ' τῆς 12ης Ἰουλίου 1895 περὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς Μέσης καὶ Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσεως καὶ τὸ Β. Διάταγμα τῆς 10ης Ὁκτωβρίου 1895 καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκείας Ἐπιτροπείας τῶν κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων, τῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰσακτέων, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπείας ταύτης, ὅπως τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα «Γεωγραφία φυσικὴ καὶ πολιτικὴ», τὸ κατὰ τὸν εἰρημένον ρόμον ἐγκριθέν, εἰσαχθῆ ἐν τοῖς δημοσίοις, δημοσιυτηρήτοις καὶ ἰδιωτικοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1906—1911.

Ο. Γηπουργὸς

Α. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Στέφ. Μ. Παρίσης

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν σφραγίδα· τῆς οἰκογενείας τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν τοῦ ἐκδότον.



ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΟΓΔΟΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

‘Η Γεωγραφία δὲν ἀσχολεῖται πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν ἔηραν περιγραφὴν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, διότι ἀντὶ τῶν ἀνισχῶν πρὸς ἀπομνημόνευσιν ὄνομάτων καὶ ἀριθμῶν προσφέρει εἰς τὸν μικρὸν μαθητὴν περιγραφὰς τρεπνὰς καὶ διδακτικὰς τῆς φύσεως, δηλ. περιγράφει τὰς χώρας καὶ τὰ θαυμάτια αὐτῶν φαινόμενα. ‘Η σπουδὴ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ κλίματος, τοῦ σχήματος τῶν ἡπείρων καὶ νήσων μετὰ τῶν ὁρέων καὶ πεδιάδων, τῆς κυκλοφορίας τῶν ὑδάτων, θαλασσίων καὶ χερσαίων, καὶ τῶν ἀνέμων γοητεύουσι καὶ προκαλοῦσι τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν περιέργειαν τοῦ μαθητοῦ. Διότι πάντα ταῦτα εὑρίσκονται ἐν ἀμεσωτάτῃ σχέσει πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ζῶντα κόσμον τῶν φυτῶν καὶ ζώων, καὶ ἴδιαίτατα πρὸς τὸν ἀνθρώπον καὶ τὴν βαθμιαίαν ἔξελιξιν τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ. ‘Η Γεωγραφία καὶ ἐν τῇ στοιχειώδει αὐτῆς μορφῇ ἀναζητεῖ τὰ αἴτια καὶ παραβάλλει, ὅπως λύσῃ τὰ προβλήματα τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς γῆς, τοῦ οἰκητηρίου τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Διὰ τοῦτο ἡ Γεωγραφία εἶναι φυσιογνωστικὴ ἐπιστήμη καὶ δὴ γεωλογικὴν.¹ ‘Η γῆ ως οὐράνιον καὶ φυσικὸν σῶμα ἐν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων ἀνέδειξε τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐνῷ τὸ πνεῦμα ἐκτυλίσσεται ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ. ‘Η καθόλου Γεωγραφία δὲν εἶναι πλέον ἀπλοὺν βοήθημα τῆς ‘Ιστορίας τῆς ἀνθρωπότητος, ὀλλ’ ἐπιστήμη τῆς φύσεως, παραλαμβάνουσα δὲ τὰ πορίσματα τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἔξηγετ τὰ ποικιλώτατα φαινόμενα τοῦ βίου τῆς γῆς καὶ τῶν ἐπ’ αὐτῆς οἰκούντων λαῶν.

‘Η διδασκαλία δὲ τῆς στοιχειώδους Γεωγραφίας ἐν τοῖς κατωτέροις Γυμνασίοις (= ‘Ελλ. σχολείοις) τῶν πεπολιτισμένων καὶ προηγμένων εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν λαῶν ἀρχεται ἀπὸ τῆς πατρίδος τῶν μαθητῶν¹. Καὶ τοῦτο εἶναι φυσικόν· διότι ὁ μικρὸς μαθητὴς πρέπει νὰ μάθῃ

¹ Σημ. Π. χ. ἐν τῇ Sexta τοῦ ἐν Βερολίνῳ Friedrichs-Gymnasium, ἐν τῇ Klasse IV τοῦ Προγυμνασίου τῆς Βέρνης καὶ ἐν τῇ VII Classe τῆς Division inférieure τοῦ Collège de Genève.

πρῶτον τὴν ἔκυτοῦ πατρίδα, ἐν ᾧ ἐγεννήθη καὶ ἦς εἶνε πολίτης, καὶ ἀκολούθως ἀπὸ ταύτης, ἦς ἔχει ἀμεσον ἀντίληψιν, νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς γεωγραφικὰς αὐτοῦ γνώσεις καὶ ἐπὶ τῶν γειτονευουσῶν χωρῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἡπείρου, ἦς τυχμα ἀποτελεῖ ἡ ἔκυτοῦ πατρίς καὶ τέλος ἐπὶ τῶν ἄλλων καὶ μεμακρυσμένων ἡπείρων. Ἐπειδὴ δμας τὸ νέον πρόγραμμα ἐπιβάλλει εἰς τὴν α' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων τὴν διδασκαλίαν τῶν τεσσάρων ἄλλων ἡπείρων πλὴν τῆς Εὐρώπης, κατ' ἀνάγκην πράττω καὶ ἐγὼ τοῦτο σήμερον ἐν τῷ ἀνὰ χειρας πρώτῳ τεύχει τῆς διδόνης ἐκδόσεως τῆς Γεωγραφίας μου.

Καθ' ὅσον δμως ἀφορᾷ τὴν ταξινόμησιν τῆς ὥλης, ιδίως τὴν γενικὴν ἐπισκόπησιν ἑκάστης ἡπείρου καὶ χώρας, οὐδεμίαν θὰ ἐπιφέρω ἄλλοις οισιν, ώς κελεύει τὸ νέον πρόγραμμα νὰ τεθῇ εἰς τὸ τέλος. Διότι δι μαθητής πρέπει νὰ σπουδάσῃ πρῶτον ἑκάστην χώραν ώς φυσικὸν δλον ὅπο ἔποψιν φυσικὴν καὶ ἀνθρωπολογικὴν καὶ ἀκολούθως ώς οἰκητήριον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὅπο ἔποψιν πολιτειακήν. Διότι, ἵνα ἔξηγηθῶσι καὶ κατανοηθῶσι τὰ ἀνθρωπολογικὰ καὶ πολιτειακὰ φαινόμενα χώρας τινάς, πρέπει προηγουμένως νὰ ἐρευνηθῇ καὶ κατανοηθῇ τὸ ποιὸν αὐτῆς, ητοι ὁ κάθετος καὶ ὁριζόντιος διαμελισμός, οἱ ποταμοί, τὸ κλῖμα κ.λ. "Ἐχων δὲ τὴν γνώμην, ὅτι ὁ μαθητής δὲν πρέπει νὰ βασανίζῃ τὴν μνήμην αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπομνημονεύσεως καταλόγων ἐκ ζηρῶν καὶ ἀγνώστων ὀνομάτων καὶ ἀριθμῶν, δὲν παραθέτω καταλόγους, ώς κελεύει τὸ πρόγραμμα, διότι ἔκαστος μαθητής, τῇ ἐντολῇ τοῦ διδασκάλου, δύναται νὰ τὸ πράξῃ. Μόνον ἐν τῷ τεύχει τῆς Εὐρώπης καὶ Ἑλλάδος θὰ παραθέσω πίνακάς τινας χάριν ἀσκήσεως.

"Ἐν τῷ τεύχει τῆς Χωρογραφίας τῆς Ἑλλάδος οὐδὲν θὰ προσθέσω, ώς κελεύει τὸ πρόγραμμα, περὶ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, διότι ἐπαρκοῦσι τὰ ἐν τῷ α' καὶ β' τεύχει ἀναγραφόμενα. Μόνον ὁ διδασκαλὸς δύναται νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ ἐν αὐτοῖς περὶ Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς Τουρκίας ἀναγραφόμενα, ἃτινα εὐχερέστερον θέλει κατανοήσει δι μαθητής.

"Ἐν Ἀθήναις κατ' Ιούλιον τοῦ 1909.

K. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΣ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1. Τί διδάσκει ἡ Γεωγραφία. 'Ο οὐρανὸς ἢ τὸ στερέωμα δὲν εἶνε θόλος κρυστάλλινος, ώς ἐσφαλμένως νομίζομεν, κατάστικτος ὑπὸ λυχνιῶν, ἀλλὰ χῶρος ἀπειρος καὶ ἀγανής, οὐδὲν πέρας ἔχων. Ἐντὸς δὲ τοῦ οὐρανίου τούτου χώρου κινοῦνται ταχύτατα κατὰ νόμους σοφοὺς καὶ αἰωνίους ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καὶ ἀπειρος ἀλλα οὐράνια σώματα ἢ ἀστέρες, ἀποτελοῦντες ὅμοι τὸ πανσόφως ὑπὸ τοῦ Παναγάθου Δημιουργοῦ πεπλασμένον Σύμπαν. Καὶ ἡ γῆ δέ, ἐπὶ τῆς ὅποιας γεννώμεθα, ζῶμεν καὶ ἀποθηγόκομεν, δὲν εἶνε δίσκος μέγιστος, ώς νομίζομεν, ὅταν ἀναβαίνωμεν ἐπὶ τινος λόφου ἢ ὄρους, ἀλλ' εἶνε καὶ αὕτη σφαῖρας οὐρανίας ἀπειρως μεγίστη συγκρινομένη πρὸς τὴν σμικρότητα ἡμῶν. Ἡ γῆ δὲ δὲν εἶνε ἀκίνητος, ἀλλὰ περιστρέφεται περὶ τὸν ἀξονά της εἰς 24 ὥρας καὶ κινεῖται πέριξ τοῦ ἡλίου μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος.

'Απάσης δὲ ταύτης τῆς πανσόφως πεπλασμένης Δημιουργίας κορωνὶς εἶνε ὁ ἀνθρωπος, τὸν ὅποιον ἐπρόκισεν ὁ Δημιουργὸς διὰ τοῦ λογικοῦ. Διὰ τούτου ὁ ἀνθρωπος διηγεῖκως ἐρευνῶν τὴν περιβάλλονταν αὐτὸν Δημιουργίαν, καὶ πρὸ πάντων τὴν γῆν, ἡδυνήθη νὰ προαχθῇ καὶ νὰ καταστῇ τελειότερος καὶ κυρίαρχος τῆς γῆς. Τούτου ἔνεκα δ σπουδάζων καὶ μελετῶν τὴν Δημιουργίαν, τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ, ἀγαθώτερος γίνεται καὶ θεοσεβέστερος.

Γεωγραφία λοιπὸν εἶνε τὸ μάθημα ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἐρευνᾷ καὶ ἐξετάζει τὴν γῆν, ἵδιξ δὲ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν στερεῶν αὐτῆς, διότι αὕτη εἶνε τὸ οἰκητήριον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν πλείστων φυτῶν καὶ ζῷων. Ἡ σπουδὴ τῆς γῆς εἶνε μάθημα τερπνότατον καὶ ὀφελιμώτατον, ώς διδάσκουσα τὸν ἀνθρώπον πλεῖστα ὀφέλιμα καὶ τερπνὰ διδάγματα.

§ 2. Διαίρεσίς τῆς Γεωγραφίας.¹ Επειδὴ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἔρευνῃ τὴν γῆν ἡ Γεωγραφία, διὰ τοῦτο διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλως μέρη. Α' τὴν γενικὴν Γεωγραφίαν. Αὕτη ἔρευνῃ τὴν γῆν. 1) ὡς οὐρανιον σῶμα (ἀστρονομικὴ Γεωγραφία ἢ Γεωνομία); 2) ὡς οῦρα φυσικὸν (φυσικὴ Γεωγραφία ἢ Γεωφυσική). 3) ὡς φυσιογραφικὸν σῶμα, διότι συνίσταται αὕτη ἐξ δρυκτῶν πλείστων καὶ φέρει φυτὰ καὶ ζῶα (φυσιογραφικὴ Γεωγραφία) καὶ 4) ὡς πατριόδα τοῦ ἀνθρώπου (ἀνθρωπολογικὴ Γεωγραφία ἢ "Ανθρωπογραφία) καὶ Β') τὴν Χωρογραφίαν. Αὕτη ἔρευνῃ τὰς ἡπείρους καὶ χώρας τῆς γῆς, αἵτινες εἶναι τὸ οἰκητήριον τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ φυσικὴν καὶ ἀνθρωπολογικὴν ἐποψίν, πρὸς δὲ καὶ τὴν ὄλικὴν καὶ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν τῶν ἐν αὐταῖς κατοικούντων λαῶν (πολιτικὴ Γεωγραφία ἢ Πολιτειογραφία).

¹ Τερπνόν, εὔχάριστον καὶ ὠφελιμώτατον καθίσταται τὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας, καὶ ἴδιας τῆς Γεωνομίας καὶ Γεωφυσικῆς, ἀν διδάσκαλος λαμβάνῃ τὸν κόπον νὰ διδάσκῃ καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ἀμέσως, ἐπιδεικνύων καὶ ἐξηγῶν τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ θαυμάσια τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς φαινόμενα. Ή ἀπὸ τῆς ἔδρας ξηρά διδασκαλία ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου καὶ ἡ ἀποστήθισις τοῦ κειμένου, ὅσον γλαφυρῶς καὶ ἀν ἔκτιθενται ἐν αὐτῷ τὰ πράγματα, εἶναι ἀληθῶς ἀνιαρόν διὰ τὸν μικρὸν μαθητὴν διδαγμα. "Ινα δὲ καταστήσωμεν τὸ κείμενον σύμφωνον κατὰ τὸ δυνατόν πρὸς τὰ διατάξεις τοῦ νέου προγράμματος, τὰ μὴ ἀναγραφόμενα ἐν αὐτῷ ἐτυπώθησαν διὰ λεπτῶν γραμμάτων μετ' ἀστερίσκου, οὗτως ὥστε διδάσκαλος δύναται νὰ παραλείψῃ αὐτὰ κατὰ τὴν διδασκαλίαν. Ἐλάχισται δὲ προσθῆκαι ἐν τῷ κειμένῳ ἐγένοντο, π. χ. περὶ γεωγραφικῶν χαρτῶν καὶ ἀτλάντων κ. ψήφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ Α'

ΓΕΝΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΓΕΩΝΟΜΙΑ ή ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

§ 3. Ἀπλανεῖς ἀστέρες, γαλαξίαι, φωτονεφέλαι.

* Οταν κατά τινα ἀνέφελον νύκτα βλέπωμεν τὸν οὐρανόν, παρατηροῦμεν ἐπ^ο αὐτοῦ ἄπειρα φωτοβόλα σημεῖα, ἃτινα δὲν εἶναι λυχνίαι κατεσπαρμέναι ἐπὶ τοῦ οὐρανίου θόλου, ἀλλὰ σφαῖραι τεράστιαι τὸ μέγεθος, πολλῷ μεγαλύτεραι τῆς γῆς καὶ τοῦ ήλιου, αὐτόφωτοι δὲ καὶ διάπυροι.

Τὰ οὐράνια δὲ ταῦτα σώματα εἶναι ἐπίσης ἥλιοι, ἃτινα μετρούμενα ἔνευ μὲν τηλεσκοπίου εύρισκεται ὅτι εἶναι μόνον 5 ἔως 6 χιλιόδες, διὰ τηλεσκοπίου δὲ ὅτι ἀνέρχονται εἰς 22 τούλαχιστον ἑκατομμύρια. Καλοῦνται δὲ ταῦτα ἀστέρες ἀπλανεῖς, διότι ὡς ἐκ τῆς ἄπειρως ἀφ' ἡμῶν μεγίστης ἀποστάσεώς των φύνονται ἡμῖν ὡς μὴ μεταβάλλοντα τὴν σχετικὴν πρὸς ἀλληλα θέσιν, ἐνῷ πραγματικῶς καὶ ταῦτα κινοῦνται μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος, διότι οὐδαμοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχει ἀπόλυτος ἀκινησία.

"Απαντες δὲ οἱ ἀστέρες οὗτοι συγκροτοῦσι στρῶμα καὶ σωρείαν παραμεγίστην φακοειδῆ, τὸν λεγόμενον Γαλαξίαν, οὔτινος ἡ περιφέρεια ἐκ πολλῶν ἑκατομμυρίων ἀστέρων συνισταμένη, ἐμφανίζεται ἡμῖν ὡς ζώνη φωτοβόλος περιβάλλουσα τὸν οὐρανόν, ἣν βλέπομεν κατὰ τὰς ἀνέφελους τοῦ θέρους νύκτας. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ περίπου τῆς σωρείας ταύτης εύρισκεται καὶ ὁ ἡμέτερος ἥλιος, κινούμενος ἐντὸς τοῦ ἀχνοῦς μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος.

* Ἐπειδὴ οἱ ἀστέρες οὗτοι διάφορον πέμπουσι λάμψιν, κατέταξαν αὐτοὺς οἱ ἀστρονόμοι εἰς 7 τάξεις ἔξι ὡς ἕι τοῦ πρῶτης εἴναι ὁραταὶ ἔνευ τηλεσκοπίου· οἱ τῆς Ψηφιοποιηθῆκε από τοῦ Ινστιτούτου Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Της, δρατοὶ διὰ τηλεσκοπίου, ὑποδιαιροῦνται εἰς διαφόρους βαθμοὺς ἀναλόγως τῆς διαφόρου δάμψεώς των. Πρὸς εὐκολωτέραν δὲ σπουδὴν αὐτῶν κατέλεξαν αὐτοὺς εἰς ἀστροθετήματα ἢ ἀστερισμούς, εἰς οὓς ἔδωκαν ὄντας ζῷων, ἡρώων τῆς μυθολογίας, δργάνων κτλ. Π. χ. Μεγάλη καὶ Μεικρὰ "Ἄρχτος, Περσεύς, Ἀρδρομέδα. Οἱ τῆς πρώτης τάξεως ἀστέρες φέρουσι καὶ ὄντας, π. χ. Σείριος, Ἀρκτοῦρος, Προκύωρ, οἱ τῶν ἄλλων δὲ τάξεων σημειοῦνται δι' ἐλληνικῶν γραμμάτων, π. χ. α τῆς Λύρας κ.λ.

*Εκτὸς δὲ τοῦ Γαλαξίου τούτου, ἐντὸς τοῦ ὅποίου ἡ γῆ καὶ ὁ ἥλιος εὑρίσκονται, ὑπάρχουσιν ἄλλοι Γαλαξίαι ἢ φωτονεφέλαι (5,800 περίπου), σχῆμα συνήθως ἔχουσαι στρογγύλον ἢ φακοειδές. Τούτων ἄλλαι μὲν εἶναι ἐπίσης σωρεῖαι ἐκατομμυρίων ἀπλανῶν ἀστέρων, τεράστιον ἔχουσαι μέγεθος, ἄλλαι δὲ συνίστανται ἐκ διαπύρων ἀερίων καὶ φωτοβόλων (ὑδρογόνου, ἀζώτου).

Εἶναι λοιπὸν τὸ Σύμπαν χῶρος καὶ ἀχανής, ἐντὸς τοῦ ὅποίου κινοῦνται ἀπειροὶ ἥλιοι κατὰ νόμους αἰωνίους. Ἐν τῇ σπουδῇ τοῦ σύμπαντος κόσμου, οὕτινος ἡ κατασκευὴ εἶναι θαυμασία καὶ σοφιά ἀναγνωρίζομεν τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, ὅστις τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησε.

§ 4. Τὸ ήμέτερον πλανητικὸν σύστημα. Οἱ ἥλιοι ἀποτελῶν ἐν μόνον ἀτομον ἐντὸς τοῦ ἐκ πολλῶν ἐκατομμυρίων ἀστέρων συνισταμένου Γαλαξίου, εἶναι σφαῖρα διάπυρος καὶ φωτοβόλος καὶ κατὰ 1,282,000 φορᾶς μεγαλυτερά τῆς γῆς. Τούτο δηλοῦ, ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι τοσοῦτο μεγας, ὅστε, ἐν φαντασθῶμεν αὐτὸν κοῖλον, διὰ νὰ τὸν πληρώσωμεν, πρέπει νὰ ῥίψωμεν εἰς τὸ κοίλωμα αὐτοῦ 1,282,000 σφαῖρας ἵστας τὸν δύκον πρὸς τὸν τῆς γῆς. Ἀπέγων δὲ ὁ ἥλιος ἀπὸ τῆς γῆς περὶ τὰ 148 ἐκατομμύρια χιλιόμετρα (1 χιλ. = 1000 μέτρα), κινεῖται ἐντὸς τοῦ οὐρανίου χώρου, παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν πέριξ αὐτοῦ περιφερομένων πλανητῶν μετὰ τῶν διορυφόρων των, ὑπὸ κομητῶν τινων καὶ ὑπὸ ἀπειρων διαττέστων ἀστέρων. Ἀπαντες οὕτοι συνιστῶσι τὸ ήμέτερον ἥλιακὸν ἢ πλανητικὸν σύστημα, οὕτινος κυρίαρχος εἶναι ὁ ἥλιος.

* Οἱ πλανῆται εἰς 600 καὶ πλέον ἀνερχόμενοι διακρίνονται τῶν ἀπλανῶν διὰ τοῦ ἡρέμου καὶ μὴ σπινθηροβολοῦντος φωτός των, ὅπερ λαμβάνουσι παρὰ τοῦ ἥλιου. Ἐκλήθησαν δὲ πλανῆται, διότι κατὰ τὴν περὶ τὸν ἥλιον περιφορὰν αὐτῶν φαίνονται ἡμῖν ὡς πλανώμενοι ἐν τῷ οὐρανῷ. Πλανῆτης εἶναι ἡ Γῆ, ἡ Ἀφροδίτη, ὁ Ἄρης, ὁ Ζεύς, ὁ Κρόνος κ.λ.

* Ξε τῶν πλανητῶν τούτων οἱ 8 εἶναι μεγάλοι, οἱ ἐπίλοιποι δὲ μικροὶ καὶ Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σέρατοι μόνον διὰ τηλεσκοπίου (τηλεσκοπικοὶ πλανῆται). *Απέχουσι δὲ οὗτοι ἀπὸ τοῦ ἡλίου κατὰ τὰς ἑξῆς ἀποστάσεις: 1) Ἐρμῆς 57 1/2 περίπου ἐκατομ. χιλιόμετρα· 2) Ἀφροδίτη (Αύγερινός, "Εσπερος, "Εωσφόρρος) περὶ τὰ 108 ἑκατ. χιλιόμετρα· 3) Γῆ μετὰ τῆς Σελήνης περὶ τὰ 148 ἑκατ. χιλιόμετρα· 4) Ἄρης μετὰ δύο δορυφόρων, περὶ τὰ 225 ἑκατ. χιλιόμετρα· 5) Οἱ τηλεσκοπικοὶ ἦσαν τοις εἰδεῖς, 430 περίπου, περὶ τὰ 313 ἔως 581 ἑκατ. χιλιόμετρα· 6) Ζεὺς μετὰ 7 δορυφόρων περὶ τὰ 670 ἑκατομ. χιλιόμετρα· 7) Κρόνος μετὰ 10 δορυφόρων καὶ τριῶν δακτυλίων ἐγκλεισθέντων αὐτὸν κατὰ τὸ μέσον περίπου, περὶ τὰ 1,400 περίπου ἑκατ. χιλιόμετρα· 8) θόρακας μετὰ 4 δορυφόρων, περὶ τὰ 2,840 ἑκατ. χιλιόμετρα καὶ 9) Ποσειδῶν μεθ' ἐνὸς δορυφόρου· ὁ ἀπώτατος πάντων, περὶ τὰ 4,485 ἑκατ. χιλιόμετρα. *Ἐκ τῶν 8 μεγάλων πλανητῶν ὁ μέγιστος εἶναι ὁ Ζεὺς καὶ ὁ ἐλάχιστος ὁ Ἐρμῆς. Τινὲς δέχονται ὅτι μεταξὺ Γῆς καὶ Ἀρεως ὑπάρχει καὶ ἔτερος μικρὸς πλανήτης.

Δορυφόροι καλοῦνται τὰ οὐράνια ἐκεῖνα σώματα, ὅτινα παρακολουθοῦσι πλανήτας τινάς, κανονικῶς περὶ τούτους περιφερόμενοι καὶ περιστρεφόμενοι περὶ ἄξονα. Δορυφόρος τῆς γῆς εἶναι ἡ σελήνη.

Κομῆται καλοῦνται τὰ πυράδοις ἐκεῖνα οὐράνια σώματα, ὅτινα ἐκτάκτως ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐμφανίζονται, φέροντες κόμην φωτειόλον μακροτάτην πολλάκις καὶ πυρηνὰ φωτεινότερον τῆς κόμης. Κατεδείχθη δὲ ὅτι τὰ σώματα ταῦτα οὐδεμίαν ἐπὶ τῆς γῆς δύνανται νὰ φέρωσι βλάβην, ἐνῷ τὸ πάλαι ἐθεωροῦντο ἐσφαλμένως ὡς προάγγελοι δεινῶν.

* *Ἐκ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ Γεννήσεως ἐμφανισθέντων 600 περίπου κομητῶν οἱ 14 μόνον εἶναι περιοδικοί, ὡς ἐμφανιζόμενοι ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ κατὰ ὥρισμένας περιόδους· οἱ ἐπίλοιποι ἄπαξ μόνον ἐνεφανίσθησαν.

Διάτιττοις ἀστέρες καλοῦσι τὰ σμικρὰ ἐκεῖνα οὐράνια σώματα, ὅτινα βλέπομεν διασχίζοντα τὸν οὐρανὸν κατὰ τὰς ἀνεφέλους νύκτας ὡς πύραυλοι.

* Ταῦτα ἀποτελοῦσι σμήνη πολλά, ὡν ἑκαστον ἀπειρον ἀριθμὸν διατόντων ἀστέρων ἐνέχει, οἵτινες ὁσάκις προσεγγίζουσι πρὸς τὴν γῆν, ἔλκονται ὑπὸ ταύτης καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ἀναφλέγονται ὑπὸ τῆς ἐν αὐτῇ διὰ προστριβῆς ἀναπτυσσομένης θερμότητος.

Τέλος οὐρανοπετεῖς λίθοι καλοῦνται μικροὶ ἀστέρες, οἵτινες ἐπίσης κινοῦνται ἐν τῷ οὐρανῷ χώρῳ καὶ καταπίπτουσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ὁσάκις εὑρεθῶσι πλησίον ταύτης. Συνίστανται δὲ ἐκ πετρωδῶν οὐσιῶν, ἐκ σιδήρου, νικελίου καὶ δρυκτῶν διαφόρων.

* *Ἐξ ἀναλογίας συμπεραίνουσιν, ὅτι καὶ οἱ ἐπίλοιποι ἀπλανεῖς ἀστέρες ἦλιοι ἔχουσι πλανήτας, ὅτι δηλ. ἑκαστος τούτων ἀποτελεῖ ἴδιον πλανητικὸν σύμφωνο ιθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στημα, τοῦ ὥποίου τοὺς πλανήτας ὡς ἐκ τῆς ἀπείρως ἀφ' ἡμῶν μεγίστης αὐτῶν ἀποστάσεως δὲν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν καὶ διὰ τῶν ἴσχυροτάτων τηλεσκοπίων. "Απειρα λοιπὸν τὰ οὐράνια σώματα, ἄτινα διέπουσι νόμοι τοῦ Δημιουργοῦ σοφῶτας καὶ αἰώνιοι !

§ 5. **Ἡ Γῆ ως πλανήτης. Σελήνη.** Ἡ γῆ εἶνε σφαιροειδῆς δύσια πρὸς παμμέγιστον πορτογάλιον. Αἱ ἀνωμαλίαι δὲ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς, ἦτοι τὰ δόρη καὶ οἱ λόφοι, συγκρινόμεναι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ὅλης γῆς εἶναι σμικρόταται. Διὸ τοῦτο δόθως παραβάλλουσι ταύτας πρὸς τὰς τραχύτητας πορτογαλίου

* "Οτι δὲ ἡ γῆ εἶνε σφαιροειδῆς, κατὰ πολλοὺς ἀποδεικνύεται τρόπους. 1) Ἐκ τοῦ πάντοτε στρογγύλου σχήματος τοῦ ὄριζοντος. 2) Ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν βλέπομεν τὰ δόρη, τὸν λόφους, τὰ κωδωνοστάσια, ὅταν πλέωμεν πρὸς τινα παραλίαν, ἢ ὅταν ἀναχωρῶμεν ἐκ ταύτης. 3) Ἐκ τῶν ἐκλείψεων τῆς σελήνης, αἵτινες αἴτιαν ἔχουσι τὴν ἐπ' αὐτῆς προσπίπτουσαν σκιὰν τῆς γῆς, ἥτις εἶνε πάντοτε στρογγύλη (κυκλική). στρογγύλην δὲ σκιὰν ῥίπτει εἰς πᾶσαν περίπτωσιν μόνον ἡ σφαῖρα" καὶ 4) ἐκ τῆς μὴ ταυτοχρόνου ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῶν διαφόρων τῆς γῆς τόπων.

"Ἡ γῆ τελεῖ δίκαιόρους κινήσεις, ἐξ ὧν αἱ σημαντικώτεραι εἰνε ἡ περὶ ἀξονα περιστροφὴ αὐτῆς καὶ ἡ περὶ τὸν ἡλιον περιφορά.

α') Ἡ γῆ περιστρέφεται περὶ νοητὴν γραμμὴν ἡ ἀξονα ἐντὸς 24 ὥρων, ὅπως περιστρέφεται πορτογάλιον, ὅπερ διεπεράσσεται διὰ βελόνης. "Ενεκα δὲ τῆς περιστροφῆς ταύτης νομίζομεν, ὅτι ὁ οὐρανὸς περιστρέφεται ἐξ Ἀνατολῶν (A.) πρὸς Δυσμάς (Δ.), ἐνῷ πράγματι ἡ γῆ περιστρέφεται ἐκ Δ. πρὸς A. καὶ οὕτως ἔχομεν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκταν. Ὁ νοητὸς δὲ οὗτος τῆς γῆς ἀξων ἔχει μέγεθος 12,700,000 μέτρα περίπου. Τὰ σημεῖα δέ, κατὰ τὰ ὄποια οὗτος διαπερᾷ τὴν γῆν, λέγονται πόλοι. "Οθεν ἔχομεν Βόρειον (B.) καὶ Νότιον (N.) πόλον. Καὶ Βόρειος μὲν εἶνε ἐκεῖνος, δοτις κεῖται πρὸς τὴν δεξιὰν ἡμῶν χειρα, δταν ἔχωμεν τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς Ἀνατολάς, νότιος δὲ ὁ πρὸς τὴν δεξιάν. Καὶ

β') Ἡ γῆ περιφέρεται ἐκ Δ. πρὸς A. περὶ τὸν ἡλιον εἰς ἐν ἔτος (ἢ 365 ἡμέρας περίπου), ἀπὸ τὸν ὄποιον ἀπέχει περὶ τὰ 148 ἑκατ. χιλιόμετρα. Περιφέρεται δὲ ἡ γῆ περὶ τὸν ἡλιον, ὅπως πορτογάλιον, ὅπερ περιφέρομεν πέριξ λυχνίας. Τοσαύτη δὲ εἰνε ἡ ἀπόστασις αὐτη, ὥστε, διὰ νὰ τὴν διέλθῃ σφαῖρα τηλεσβόλου, διατρέχουσα εἰς ἐν δεύτερον τῆς ὥρας λεπτὸν 840 μέτρα, θὰ χρειασθῇ ἐξ ἔτη περίπου. "Ενεκα δὲ τῆς περὶ τὸν ἡλιον ταύτης περιφορᾶς ἔχομεν τὰς 4 τοῦ ἔτους ὥρας,

δηλ. ἔαρ (ἄνοιξιν), θέρος (καλοκαίριον), φθινόπωρον καὶ χειμῶνα. Οὔτως ἡ γῆ ἀνὰ πᾶν ἔτος περιφέρεται περὶ τὸν ἥλιον ἐπὶ ἑλλειψοειδοῦς τροχιᾶς, ὅτοι ἐπὶ κύκλου ὀλίγον πεπιεσμένου, ἐν μέσῳ περίπου τοῦ ὄποίου κεῖται ὁ ἥλιος. Ἡ τροχιὰ αὕτη προεκτεινομένη μέχρι τοῦ οὐρανίου θόλου φαίνεται ἡμῖν ὅτι τέμνει αὐτὸν κατὰ κυκλικὴν περιφέρειαν, ἐπὶ τῆς ὄποίας νομίζομεν ὅτι ὁ ἥλιος κινεῖται κατὰ τὴν διάρκειαν ἐνὸς ἔτους, ἐνῷ πράγματι ἡ γῆ κινεῖται ἀντιθέτως. Ἐκλήθη δὲ ἡ περιφέρεια αὕτη ἐκλειπτική, διότι ἐν αὐτῇ ἡ πλησίον ταύτης γίνονται αἱ ἐκλείψεις τοῦ ἥλιου καὶ τῆς σελήνης.

* Ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς, διαιρουμένης εἰς 13 ἵσα μέρη, εύρισκονται 12 ἀστερισμοί, τὰ λεγόμενα ζῳδια, ἐπὶ τῶν ὄποίων νομίζομεν ὅτι κινεῖται ὁ ἥλιος. Εἶνε δὲ ταῦτα τὰ ἔξης Κριός, Ταῦρος, Δίδυμοι (ζῳδια τοῦ ἔαρος), Καρκίρος, Λέων, Παρθένος (ζ. θέρους), Ζυγός, Σκορπίος, Τοξότης (ζ. φθινοπώρου), Αἰγόκερως, Τρόχος καὶ Ἰχθύες (ζ. χειμῶνος). "Απαντα ταῦτα ὅμοι ἀποτελοῦσσαν τὸ ζῳδιακόν.

Τὴν γῆν παρακολουθεῖ πιστῶς κατὰ τὰς κινήσεις της, ὡσπερ δορυφόρος, ἡ **σελήνη**, ἡτις εἶνε ἐπίσης σφαῖρα πολὺ ὅμως μικροτέρα τῆς γῆς (=πρὸς τὸ $1/50$ τοῦ ὅγκου τῆς γῆς). "Εχει δὲ ἡ σελήνη ὅρη, τῶν ὄποίων πολλὰ εἶνε ἡφαίστεια, στερεῖται ὅμως θαλασσῶν καὶ ἀτμοσφαίρας. Ἔπομένως εἶνε ἀκατοίκητος. Ἀπέχει δὲ ἡ σελήνη τῆς γῆς περὶ τὰ 385,000 χιλιόμετρα καὶ περιφέρεται περὶ αὐτὴν εἰς 29 περίπου ἡμέρας, ἔχουσα πρὸς ἡμᾶς πάντοτε ἐστραμμένον τὸ αὐτὸν μισθοφόρον. Τόσον δὲ ἀπέχει ἡ σελήνη τῆς γῆς, ὡστε, δύος δυνηθῶμεν νὰ φθάσωμεν μέχρις αὐτῆς, πρέπει νὰ θέσωμεν ἐπ' ἀλλήλας 30 σφαῖρας ἵσας τὸ μέγεθος πρὸς τὴν γῆν. "Ενεκα δὲ τῆς μηνιαίας ταύτης περιφορῆς τὸ πρὸς ἡμᾶς πάντοτε ἐστραμμένον πρόσωπον τῆς σελήνης ὅτε μὲν φωτίζεται ὑπὸ τοῦ ἥλιου ὀλόκληρον (πανσέληνος), ὅτε οὐδόλως (νέα σελήνη), ὅτε δὲ ἐν μέρει μόνον (α' καὶ β' τέταρτον κτλ.). "Αν τύχῃ κατὰ τὴν πανσέληνον νὰ εἰσέλθῃ ἡ σελήνη ἐντὸς τῆς σκιᾶς, ἦν ἡ γῆ ῥίπτει εἰς τὸ ἀχανές, ἔχομεν ἐκλειψιν σελήνης, ἀν δὲ κατὰ τὴν νέαν σελήνην διέλθῃ αὕτη πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἥλιου καὶ καλύψῃ οὔτως αὐτὸν ὀλόκληρον ἡ μέρος αὐτοῦ, τότε ἔχομεν ἐκλειψιν ἥλιου μερικὴν ἡ ὀλικήν.

§ 6. Κύκλος, μοιδοι, ὄροις. Κύκλος καλεῖται ἐπιφάνεια ἐπίπεδος, ἐγκεκλεισμένη ἐντὸς καμπύλης γραμμῆς, περιφερείας λεγομένης, τῆς ὄποιας ὅπαντα τὰ σημεῖα ἀπέχουσιν ἴσακις ἀπό τινος

ἄλλου σημείου ἐν μέσῳ τοῦ κύκλου κειμένου καὶ κέντρου καλουμένου.

Πᾶσα κυκλικὴ περιφέρεια ὑποδιαιρεῖται εἰς 360° ἵσα μέρη ἢ μοιρας. Ἐκάστη μοῖρα ὑποδιαιρεῖται εἰς 60 πρῶτα λεπτὰ (60') καὶ ἔκαστον πρῶτον λεπτὸν εἰς 60 δεύτερα λεπτὰ (60''). "Ωστε $1^{\circ} = 3,600''$ ".

"Αν ἀναβούμεν ἐπὶ τινος ὑψηλοῦ τόπου, π. χ. λόφου ἢ ὄρους, θὰ ἴδωμεν πέριξ ἡμῶν τὴν γῆν ὡς μέγιστον κύκλον στρογγύλον, ἐφ' οὐ θὰ ἐπικαθήται ὁ οὐρανός. **Ορίζων** λοιπὸν καλεῖται ἡ περιφέρεια τοῦ δίσκου τούτου, κατὰ τὸν ὅποιον φαίνεται ὅτι οὐρανὸς καὶ γῆ ἐφάπτονται ἀλλήλων.

"Αν τὸν ὄρίζοντα διαιρέσωμεν εἰς 4 ἵσα μέρη, 90° ἔκαστον, ἔχομεν τὰ 4 μέρη τοῦ ὄρίζοντος· α') Τὴν Ἀγατολίγην, ὅποθεν φαίνεται ἀνατέλλων ὁ ἥλιος· β') Τὴν Δύσιν, ὅπου δύει ὁ ἥλιος· γ') Τὸν Βορρᾶν, ὅστις κεῖται πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡμῶν, ὅταν προσβλέπωμεν πρὸς ἀνατολάς· καὶ δ') τὸν Νότον ἢ τὴν Μεσημβρίαν, ὅστις κεῖται πρὸς τὰ δεξιὰ ἡμῶν. Παρίστανται δὲ τὰ μέρη ταῦτα διὰ τῶν γραμμάτων Α. Δ. Β. Ν.

* * * Αν δὲ διαιρέσωμεν τὸν ὄρίζοντα εἰς 8 ἵσα μέρη, ἔχομεν κοι τὸ Βόρειον Ἀρατολικόν (Β.Α.), τὸ Βόρειον Δυτικόν (Β.Δ.), τὸ Νότιον Ἀρατολικόν (Ν.Α.) καὶ τὸ Νότιον Δυτικόν (Ν.Δ.). Οὕτω διαιροῦντες περιτέρω τὴν περιφέρειαν τοῦ ὄρίζοντος εἰς 16 ἢ 32 μέρη σχηματίζομεν τὰς διαιρέσεις τοῦ ἀτεμοσκοπίου, διὰ τοῦ ὅποιον δυνάμεθα νὰ ὄριζωμεν τὴν διεύθυνσιν, καθ' ἣν πνέουσιν οἱ ἄνεμοι. Τούτων οἱ 4 λέγονται κύριοι, ήτοι 1) Ἀπηλιώτης ἢ Ἀρατολικός, 2) Ζέφυρος ἢ Δυσμικός, 3) Βορρᾶς καὶ 4) Νότος. Η διαιρέσις αὗτη χρησιμεύει προσέτι, ὅπως ὄριζωμεν τὴν θέσιν τόπου τινὸς τῆς γῆς πρὸς τινὰ ἔτερον, π. χ. ὁ Υμηττὸς κεῖται πρὸς Α. τῶν Αθηνῶν.

§ 7. Ἰσημερινός, μέγιστοι κύκλοι καὶ μεσημβρινοί. "Αν τὴν γῆν φαντασθῶμεν χαρχσσομένην ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς μεταξὺ τῶν δύο πόλων, ὅπως ὅταν κόπτωμεν πορτογάλιον εἰς τὸ μέσον, παράγεται κυκλικὴ περιφέρεια, ἦτις καλεῖται **ἰσημερινός**, ὅστις διαιρεῖ τὴν γῆν εἰς Β. καὶ Ν. ἡμισφαίριον. Οἱ ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ κείμενοι τόποι ἔχουσι διαρκῶς τὴν ἡμέραν ἵσην πρὸς τὴν νύκτα, ἔχουσι δηλ. πάντοτε **ἰσημερίαν**.

Μέγιστοι κύκλοι τῆς γῆς καλοῦνται οἱ διερχόμενοι διὰ τοῦ κέντρου αὐτῆς. Τοιοῦτος εἶνε καὶ ὁ **ἰσημερινός**.

Μεσημβρινοί εἶνε οἱ μέγιστοι τῆς γῆς κύκλοι οἱ διερχόμενοι διὰ τῶν πόλων τὸ ἡμισυ τούτων καλεῖται **ἡμιμεσημβρινός** καὶ τοιοῦ-

τοι είνε 360 ώς διερχόμενοι διὰ τῶν 360 μοιρῶν (360°), εἰς τὰς ὅποιας διαιρεῖται ὁ κύκλος τοῦ ἴσημερινοῦ.

Τὸ μῆκος ἑκάστου μεσημέρινοῦ διήρεσαν εἰς 40 000 000 ἵστα μέρη καὶ ἐν τοιούτον ἑκάλεσαν **μέτρον*** δόθην τὸ μέτρον εἶνε τὸ $\frac{1}{40000000}$ τοῦ μεσημέρινοῦ.

Ἐν δὲ χιλιόμετρον ἔχει 1000 μέτρα, ἐν δὲ γεωγραφικὸν μίλιον ἔχει 7,420 μέτρα. Ἐπιφάνεια ἐνὸς τετραγωνικοῦ (□) χιλιομέτρου ἐμπεριέχει 1,000,000 □ μέτρα = 1,000 στρέμματα. Ἐν □ γεωγραφικὸν μίλιον = 55 □ χιλμ. περίπου. Ολόκληρος τῆς γῆς ἡ ἐπιφάνεια ἐμπεριέχει 510,000,000 □ χιλμ. Μία μοίρα τοῦ ἴσημερινοῦ ἔχει μῆκος περίπου 111 χιλμ. = 15 γεωγρ. μίλια.

Ως πρῶτον μεσημέρινὸν πολλοὶ λαμβάνουσι τὸν διερχόμενον διὰ τῆς νήσου Φέρρου, μιᾶς τῶν *Karaçίων* νήσων (ἐν τῷ Ἀντλαντικῷ Ὡκεανῷ), διτις δικιρεῖ τὴν γῆν εἰς Ἀγαπολικὸν (Α.) καὶ Δυτικόν (Δ.) ἡμίσφαίριον. Ἀλλοι λαμβάνουσι τὸν διὰ τῆς Γρήνιτς (παρὰ τὸ Λούδηγον) διερχόμενον καὶ ἄλλοι τὸν διὰ τῶν Παρισίων.

§ 8. Κύκλοι παράλληλοι καὶ ζῶναι τῆς γῆς. Κύκλοι φερόμενοι ἐν τῷ βορείῳ καὶ νοτίῳ ἡμισφαίριῳ παραλλήλως τῷ ἴσημερινῷ λέγονται παράλληλοι κύκλοι. Ἐκ τούτων ὁ πρὸς Α. κείμενος καὶ ἀπέχων τοῦ ἴσημερινοῦ περὶ τὰς $23\frac{1}{2}$ μοίρας καλεῖται τροπικὸς τοῦ Καρκίνου, ὁ δὲ πρὸς Ν. τροπικὸς τοῦ Αἰγαίου. Οἱ δύο οὗτοι ἐγκλείουσι τὴν διακεκαυμένην τῆς γῆς ζώνην.

Οἱ ἀπὸ τῶν πόλων κατὰ $23\frac{1}{2}$ μοίρας ἀπέχοντες κύκλοι καλοῦνται πολικοὶ τούτων ἑκάτεροι, μετὰ τοῦ παρακειμένου πόλου ἐγκλείει μίαν τῆς γῆς κατεψυγμένην ζώνην (Β. καὶ Ν.).

Ἐκτὸς τῶν ζωνῶν τούτων ἐπὶ ἑκατέρου τῶν ἡμισφαίριων ὑπάρχει καὶ ἀνὰ μία εὔκρατος ἡ συγκεραδμένη ζώνη, κειμένη μεταξὺ ἐνὸς τροπικοῦ καὶ ἐνὸς πολικοῦ κύκλου (Β. καὶ Ν.).

§ 9. Γεωγραφικὸν πλάτος καὶ μῆκος. Ἡ πρὸς Β. ἡ πρὸς Ν. ἀπὸ τοῦ ἴσημερινοῦ κάθετος ἀπόστασις τόπου τινὸς διὰ μοιρῶν ἐκφραζομένη καλεῖται γεωγραφικὸν πλάτος (Ν.). Ὁθεν διακρίνομεν Βόρειον (Β.Π.) καὶ Νότιον (Ν.Π.) πλάτος.

Ἡ πρὸς Α. ἡ πρὸς Δ. ἀπὸ τοῦ πρώτου μεσημέρινοῦ (Φέρρου, Παρισίων ἡ Γρήνιτς) τόπου τινὸς διὰ μοιρῶν ἐπίσης ἐκφραζομένη κάθετος ἀπόστασις καλεῖται γεωγραφικὸν μῆκος (Μ.). Ὁθεν ἔχομεν ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν μῆκος (Α.Μ. καὶ Δ.Μ.).

Διὰ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους καὶ μῆκους ὁρίζεται ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ὑδρογείου σφαίρας ἡ ἐπὶ τινὸς χάρτου ἡ θέσις τόπου τινὸς π. χ. αἱ Ἀθῆναι ἔχουσι 39° Β.Π. καὶ $41,30'$ ΑΜΦ. (Φ.=ἀπὸ τῆς νήσου Φέρρου).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΓΕΩΦΥΣΙΚΗ ή ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

(§ 10. **Φυσικὴ τῆς γῆς κατάστασις.** Πολλὰ φαινόμενα ἀκποδεικνύουσιν ὅτι τὰ ἔγκατα ἢ σπλάγχνα τῆς γῆς διατελοῦσιν ἐν διαπύρῳ καὶ τετηκούρῳ καταστάσει, ἔχοντα θερμοκρασίαν πολὺ μεγαλυτέραν τοῦ τετηκότος σιδήρου.

Ἐκ τῆς διαπύρου ταύτης καταστάσεως τῶν ἔγκατων τοῦ πλανήτου, πρὸς δὲ καὶ ἐκ τοῦ σφιχτειδοῦς αὐτοῦ σχήματος, διέτι ἡ γῆ εἶναι σφαῖρα δλίγον κατὰ τοὺς πόλους πεπιεσμένη, οἱ γεωλόγοι συμπεραίνουσιν, ὅτι ὀλόκληρος ἡ γῆ ἡτό ποτε διάπυρος καὶ ὥμοιαζε πρὸς μήρον ἥλιον.

Ἐπειδὴ δὲ ἀπαύστως ἐψύχετο ἡ γῆ, ἡ ἐπιφάνεια μόνον αὐτῆς ἐστερεοποιήθη καὶ ἐσχημάτισε στερεὸν φλοιὸν ἢ τὴν **λιθόσφαιραν** αὔτη γινομένη βαθμηδὸν παχυτέρᾳ ἐνέκλεισε τὰ διάπυρα καὶ τετηκότα καὶ νῦν εἰσέτι διατελοῦντα σπλάγχνα τοῦ πλανήτου, διόπει τῷ πορτογαλίῳ ἐγκλείει ὁ φλοιὸς τὸν γλυκὸν αὐτοῦ ὄπόν. Τότε ἀπαντα τὰ ὄρη, ἀτινα νῦν συγκροτοῦσι θαλάσσας, λίμνας καὶ ποταμούς, εύρισκοντο ὡς ἀτμοὶ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Καταπεσόντα δ' ἀκολούθως ἐσχημάτισαν ἔνα ὕκεινόν, τὴν **ὑδρόσφαιραν** πανταχόθεν καλύψαντα τὴν λιθόσφαιραν ἐπομένως ἐν ἀρχῇ τότε οὐδεμίᾳ ὑπῆρχε στερεά.

* Ἐπειδὴ διηγεῖντα ἐψύχοντα τὰ διάπυρα τῆς γῆς σπλάγχνα καὶ ὡς ἐκ τούτου συνεστέλλοντα καὶ ἐσμικρύνοντα κατ' ὅγκον, ὁ ἐγκλείων ταῦτα φλοιὸς συνεπύσσετο καὶ ἐρριτιδοῦτο, καθ' ὃν τρόπον συμπτύσσεται ὁ φλοιὸς ῥαγὸς σταφυλῆς ἔηρανομένης. Οὕτω τμῆματα τῆς λιθοσφαίρας ἀναδύσαντα τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀρχεγόνου ὕκεινον ἐσχημάτισαν βαθμηδὸν τὰς ἡπείρους καὶ τὰ ὄρη καὶ διεχώρισαν τοῦτον εἰς δύο μεγάλους ὕκεινούς, ἣτοι Εἰρηνικόν, Ἀτλαντικόν, Ἰνδικὸν καὶ τοὺς δύο Πεπηγότας, βόρειον καὶ νότιον.

"Ενεκα τῆς τοιαύτης συμπτύξεως ἡ λιθόσφαιρα διερράγη πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως διὰ φηγμάτων, δι' ὧν ἀνεκθλίσσεται διαρκῶς ἡ κατὰ περιόδους μέρος τῶν διαπύρων σπλάγχνων ὡς φύαξ (πέτρα τετηκοῦτα ἢ λάθα), ὅστις σχηματίζει ἐπὶ τῆς γῆς τὰ ὄρηστεια ἢ πυρίπτοντα δρη. Ἐπειδὴ δὲ τὰ διάφορα τμῆματα, εἰς τὰ ὄποια ὑπὸ τῶν φηγμάτων διεχωρίσθη ἡ λιθόσφαιρα, μετακινοῦνται βραδέως ἢ συνιζάνουσι (βυθίζονται), γεννῶνται οἱ σεισμοί, οἵτινες ὀλοκλήρους καταστρέφουσι πολλάκις πόλεις.

Τὸ ὑπὸ τῆς ὑδροσφαίρας καλυπτόμενον μέρος τῆς λιθοσφαίρας καλεῖται

ται βυθός, τὸ δὲ μὴ καλυπτόμενον χέρσος (στερεά, ξηρά). Ὁλόκληρον δὲ τὸν πλανήτην περιβάλλει ὁ ἡγεῖ ὕσπερ σφαῖρα κοίλη, ἥτις ἀτυόσφαιρα ἐκλήθη.

Ἐκ τῶν τοιων τούτων περιβλημάτων ὡς κατοικία τοῦ ἀνθρώπου χρησιμεύει ἡ λιθόσφαιρα, τῆς ὅποιας τὴν ὄψιν καὶ κατασκευὴν θὰ ἔξετάσωμεν ἀμέσως, δὲν θέλομεν δὲ παραλείψει καὶ τὴν ἔρευναν τῆς ἀτυόσφαιρας καὶ ὑδροσφαίρας, διότι καὶ αὗται εἶνε ἀπαρχίτητο: διὰ τὴν ὑπαρξίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν φυτῶν καὶ ζώων.)

A'. Περὶ τῆς λιθοσφαίρας, ἥτοι τῆς ξηρᾶς καὶ τῶν μερῶν αὐτῆς καὶ τοῦ βυθοῦ τῶν θαλασσῶν.

§ 11. Θαλάσσιος τῆς χέρσου διαμελισμός. Ἡ χέρσος δὲν εἶνε συνεχὴς μᾶζα, ἀλλὰ διαμεμεισμένη πολλαχῶς ὑπὸ τῆς θαλάσσης εἰς διάφορο τὸ μέγεθος τμήματα, ἥτοι εἰς **ηπείρους**, **χερδονήδους** καὶ **νηδούς**. Ἀπαύστως δὲ ἡ θάλασσα διὰ τῶν κυράτων αὐτῆς, τῶν ῥευμάτων καὶ παλιρροιῶν καταθρύπτει καὶ διαβιβράσκει τὴν χέρσον καὶ τὰ τεμάχια ταύτης μεταβάλλει εἰς κροκάλας (χαλίκια), ἀμμον καὶ ίλύν (λάσπην). Τοῦτο καλεῖται θαλάσσιος ἢ ὁρίζοντιος τῆς χέρσου διαμελισμός.

"**Ηπείροι** καλοῦνται τὰ μέγιστα τῆς χέρσου τμήματα. Πέντε δὲ ηπείρους ἔχει ἡ γῆ, ἥτοι **Εὐρώπην**, **Ἀσίαν** καὶ **Αφρικήν**, αἵτινες συνέχονται μετ' ἀλλήλων καὶ ἀποτελοῦσιν ὁμοῦ τὸν **Παλαιὸν Κόσμον**, καὶ τὰς κεχωρισμένας **Αμερικὴν** καὶ **Αὐστραλίαν**, αἵτινες καλοῦνται **Νέος Κόσμος**. Ἀπασαι αὖται πρὸς νότον καταλήγουσιν εἰς ἀκρωτήρια ἢ αἰχμάς, πρὸ τῶν ὅποιων κεῖται νῆσος ἢ ὄφαλος. **Νηδος** λέγεται τμῆμα χέρσου σχετικῶς σμικρὸν πανταχούθεν ὑπὸ τῆς θαλάσσης περιβρεχόμενον (Εὔβοια, Κρήτη). **Χερδόνηδος** δὲ λέγεται τμῆμα μικρὸν ἢ μέγα στερεάς κατὰ τὸ $\frac{1}{3}$ τούλαχιστον τῆς περιφερείας του συναπτόμενον μετὰ τῆς ἀλλήλης χέρσου, κατὰ τὸ ἐπίλοιπον δὲ περιρρεόμενον ὑπὸ τῆς θαλάσσης (Ἴταλία, Σκανδινανία, Ἑλλάς). Τὸ μάθημα πρέπει νὰ γίνῃ ἐπὶ χάρτου).

"Ἐκ τῶν 9,261,240 □ γεωγραφικῶν μιλίων τῆς γηίνης ἐπιφανείας (=510 ἑκατ. χιλιόμ.) 2,470,900 □ γ. μ. εἶνε στερεὰ καὶ 6,790,340 περίπου γ. μ. θάλασσα, ἥτοι τὰ 27 % εἶνε στερεὰ καὶ

τὰ 73 % θάλασσα. "Ωστε ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἔηρᾶς εἶνε πολλῷ μικρότερος τῆς τῆς θαλάσσης.

Νῆσοι πολλαὶ κείμεναι πλησίον ἀλλήλων κατὰ ὅμαδας ἢ στοίχους σχηματίζουσι πελαγίας συστάδας (ἀρχιπελάγη), αἵτινες ὅτε μὲν εἰνε λειψανα καταβούθισθείσης χώρας (Κυκλαδες καὶ Ἰόνιοι νῆσοι), ὅτε δὲ ἡφαιστειογενεῖς ἢ κοραλλιογενεῖς. "Οσαι τῶν νήσων κεῖνται πλησίον τῆς ἥπερων, λέγονται ἥπειρωτικαί, ὅσαι δὲ εὑρίσκονται ἐν μέσῳ ὥκεανῷ, ὠκεάνειοι.

Παράδια ἐν γένει καλοῦνται τὰ ὑπὸ τῆς θαλάσσης βρεχόμενα ἀκρα ἢ χείλη τῆς ἔηρᾶς. Καὶ ἐν μὲν ταῦτα εἶνε χθυμαλά καὶ ὄμαλά, καλοῦνται αἰγιαλὸς ἢ πλαταμών, ἐν δὲ ὄψηλά καὶ κρημνώδη, ἀκτή. Ἀκταὶ βραχώδεις καὶ ἀπόκρημνοι ἔχουσι βαθὺν τὸν παρακείμενον βυθόν (Σούνιον, Μαλέα), αἰγιαλοὶ δὲ ἀκταθῆ (Νέον Φάληρον). Μόνον αἱ κοραλλιογενεῖς νῆσοι, καίτοι χθυμαλαῖ, ἔχουσι βαθύτατον τὸν παρακείμενον βυθόν.

Πετρώδες τμῆμα βυθοῦ καλεῖται σπιλᾶς ἢ χοιρᾶς ἢ σκόπελος, ἐν ὀλίγιστον ἐξέχῃ τῆς θαλάσσης, ὕφαλος δέ, ἐν ὀλίγιστον ὑπὸ ταύτης καλύπτηται. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ μέρη εἶνε ἐπικίνδυνα τοῖς ναυτιλλομένοις.

"Η ἀκτὴ καλεῖται σπιλαδώδης, ἐν ἔχῃ πολλὰς χοιράδας, ὑφέλους καὶ σπιλαδας. "Αν δὲ ἡ στερεὰ ὡς ὅρος ἀπότομον εἰσχωρῇ εἰς τὴν θάλασσαν, σχηματίζεται ἀκρωτήριον (ἀκρ. Ταίναρον), ἐν δὲ ὡς γῆ πλαταμώδης καὶ ἀλιτενής, γλῶσσα ἢ ἄκρα γῆς (ἀκρ. Δρέπανον).

Ταινία ἔηρᾶς σχετικῶς στεγὴ συνδέουσα δύο στερεάς καὶ χωρίζουσα δύο θαλάσσας καλεῖται **Ἰσθμός** (Κορινθιακὸς ἴσθμος).

Βυθὸς ψαμμώδης καλεῖται σύρτις μέν, ἐν ἡ ἀμμος κατὰ τὰς τρικυμίας καὶ παλιρροίας μετακινηταί, σιηθός δὲ ἢ βράχεα, ἐν ἀκινητῇ, καὶ ταυτία, ἐν ὀλίγον ἐξέχῃ τῆς θαλάσσης.

§ 12. Κάθετος τῆς χέρδου διαμελισμός. "Ορεογραφία καὶ πεδιογραφία. "Η χέρδος καὶ καθέτως τῷ ὄρίζοντι εἶνε διαμεμελισμένη ὑπὸ τῶν ἐξ οὐρανοῦ καταπιπτόντων ὑδάτων καὶ τῶν χιόνων, ἐξ ὧν σχηματίζονται κείμαρροι καὶ ποταμοί, βαθέως διαβιέρωσκοντες τὴν ἔηράν καὶ διαμελίζοντες αὐτὴν εἰς δρη, λόφους, κοιλάδας καὶ καράδρας· τὰ ὑπὸ τούτων ἀποκοπόμενα τεμάχια τῆς ἔηρᾶς εἶνε ἐπίσης κροκάλαι, ἀμμος καὶ ιλύς, ἡς βλέπομεν καταφερομένας κατὰ τὰς ἁγδικίας βροχῆς καὶ φερομένας πρὸς τὴν θάλασσαν. "Ως ἐκ τούτου καὶ διάφορον τὸ ἀπόλυτον αὐτῶν ὕψος, δηλ. πόσον ὄψηλο-

τερού τῆς θαλάσσης κείνται αἱ κορυφαὶ αὐτῶν, ἐν φαντασθόμεν ταύτην προεκτενομένην μέχρι τῶν προπόδων των.

Πεδίον ἡ πεδιὰς λέγεται ἔκτασις χέρου σχετικῶς ὅμαλή, ἀνεπαισθήτους ἔχουσα ἀνωμαλίας ἢ καὶ μικροὺς λόφους. Καὶ ὅταν μὲν αὕτη μικρὸν τῆς θαλάσσης ἐξέχῃ (μέχρι 300 μ.), καλεῖται βαθύπεδον ὅταν δὲ πλέον, ὑψίπεδον. Ἐνιαχοῦ γῆς ('Ολλανδία, Ἀστραχάνη), ὑπάρχουσι βαθύπεδα, βαθύτερον τῆς θαλάσσης κείμενα, ἵτινα καλοῦνται συνιζήματα. Ταῦτα δὲν κατακλύζονται ὑπὸ τῆς θαλάσσης, διότι προφυλάσσονται ὑπὸ φυσικῶν προχωμάτων.

"Ἐρημος καλεῖται ἐπιφάνεια ξηρᾶς ἀνευ φυτῶν, ἄνυδρος καὶ ἀκατοίκητος (πετρώδης, ἀμμώδης, ἀλατοῦχος), ὡς ἡ Σαχάρα ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἡ Γόρη ἐν Ἀσίᾳ. Χώρα εὔφορος καὶ εὔυδρος ἐν μέσῳ ἐρήμου καλεῖται δασις ἢ αὖσις, ἥτις εἶναι γῆς κοίλωμα ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἐν Ρωσίᾳ καλοῦσι στέππας πεδιάδας ἀγκυεῖς καὶ ἀδένδρους, τῶν ὅποιων ἡ βλάστησις πενιχρά. Ταῦτας ἐν Ἀμερικῇ καλοῦσι σαβάνας (δηλ. λειμῶνας), λάνος καὶ πάμπας.

"Γψωμακ γῆς ὕψους 200 τὸ πολὺ μέτρων, ὑπὲρ τὴν πεδιάδα κείμενον, καλεῖται λόφος" οὗτος γήλοφος μὲν καλεῖται, ἐν συνίσταται ἐκ γῆς, πάγος δέ, ἀν ἐκ πετρῶν (λόφος "Ἄρειος Πάγος, Λυκαβηττός) καὶ δρυόπαγος, ἐν ἔχῃ τὴν κορυφὴν τραχεῖαν καὶ δέεταιν.

Λοφίσκοι ἀμμώδεις παρὰ τὸν αἰγιαλὸν κείμενοι καὶ συνήθως κατὰ τρεῖς σειράς, καλοῦνται θῖνες. Οὗτοι γεννῶνται τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἀνέμων, οἵτινες κατὰ τὰς ἀμπώτιδας τὴν ἄμμον τοῦ ἀποκαλυφθέντος θαλασσίου βυθοῦ ὀθοῦσι πρὸς τὴν ξηρὰν καὶ ἐνίστε καλύπτουσιν οὕτω σημαντικὴν ταύτης ἐπιφάνειαν.

Βουνὸς ἡ ὄρος ἐν γένει καλεῖται γῆς ἐξόγκωμακ ἔχον ὕψος μετζὸν τῶν 200 μ. Ἡ γάρκα καλεῖται λοφώδης ἢ δρεινή, ὅταν ἔχῃ πολλοὺς λόφους ἢ ὅρη.

'Επὶ τῶν λόφων καὶ ὁρέων διακρίνομεν πρόποδας ἢ ὑπωρείας, τὰ κατώτατα τούτων ἄκρα, κλιτῆς, τὰς πλευρὰς αὐτῶν, καὶ κορυφάς, τὰ ἐξέχοντα ἄκρα, ὃν τὸ σχῆμα ποικίλον (κέρας, βελόνη, ὁδούς, μαστός, πρηών κλ.).

* Ἡραίστεται λέγονται κωνοειδεῖς λόφοι ἢ βουνοί, δι' ὃν διάφορα ἀέρια καὶ διάπυροι μᾶζαι ἀναβάλλονται ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς (βύαξ, μύδροι). Τὸ ἥψαστειον λέγεται ἐσθεσμέρον, ἐν ἐπαυσεν ἐνεργοῦν πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, ὡς ἡ

Μῆλος καὶ ἡ Ἀντιμηλος, ἐνεργότες δέ, ἀν καὶ νῦν ἔτι ἐνεργῇ τῇ ἐνήργησεν ἐν ιστορίαις χρόνοις, ώς τὰ Μέθανα καὶ τὴ Θήρα.

* Τὰ μεμονωμένα ὅρη εἶνε σπανιώτερα, ἀτινα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶνε ἡφαίστεια. Συνήθως πολλὰ ὅρη κείνται πλησίον ἀλλήλων κατὰ σειράς τῇ στοίχους καὶ κατὰ σωρείας, γωριζόμενα διὰ κοιλάδων καὶ χεροδρῶν. Οὕτω σχηματίζουσι τὰς σειράς δρέων (ὅροστοιχίας καὶ λοφοστοιχίας) καὶ τὰς περιφερεῖς δρέων σωρείας (πυρηνῶδης τῇ σύμπτητα ὅρη).

* Πάντα ταῦτα ἥσαν ἐν ἀρχῇ ἐπιμήκεις πυκαί (δηλ. ῥυτίδες) τῇ μεγάλᾳ ἔξογκωματα τῶν ἔξωτερικῶν τῆς λιθοσφαίρας στρωμάτων, αἵτινες διὰ τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας τῶν δύματων καὶ χιόνων διεμελίσθησαν καὶ διεχωρίσθησαν διὰ φαράγγων εἰς διαφόρους κορυφάς.

* Τούτων διαχρίνουσι α') τὰς ὑψηλὰς σειράς τῇ σωρείας (ὑπέρ τὰ 1500 μ.) κεκαλυμμένας διαρκῶς ὑπὸ χιόνων καὶ παγετώνων. Τοιαῦτα εἶνε τὰ Ἰμαλάῖα ἐν Ασίᾳ, ὃν ἡ υψίστη κορυφὴ Ἐθερέστη τῇ Γκαουρισαγκάρῳ ἔχει ὕψος 8,848 μέτρ., β') τὰς μεσαίας (1,500—500 μ.) καὶ γ') τὰς χθυμαλάς.

* *Υδροκρίτης* (ἢ νεροχωρίστρα) καλεῖται ἡ νοητὴ καὶ πολύκαμπτος γραμμή, ἡτις συνδέει τὰ ἀνώτατα σημεῖα δροστοιχίας τινὸς τῇ σωρείας δρέων καὶ χωρίζει τὰ δύματα διάτατα κατὰ δύο συνήθως διευθύνσεις.

Τὰ ὅρη φέρουσι δήγματα μικρὰ τῇ μεγάλα καὶ φάραγγας, καὶ χαράδρας, ἀς ἐκατέρωθεν περιβάλλουσι βράχους καὶ ὅρη. Εἶνε δὲ αὗται κατὰ τὸ πλεῖστον γεννήματα τῆς διαβρωτικῆς τῶν ὑδάτων ἐνεργείας. Ὅπου δὲ ταπεινοῦται ἡ δροστοιχία καὶ ἐνοῦνται τὰ ἄνω ἀκρα δύο ἀντιθέτως κειμένων κοιλάδων, σχηματίζεται πύλη, στενὸν τῇ αὐχήνῃ, διὸ ἡς διέρχονται οἱ ἀνθρώποι, αἱ ἡμαξῖτοι ὅδοι καὶ οἱ σιδηροδρόμοι (στενὸν Ἐλευθερῶν τῇ Καζάκῳ ἐπὶ τοῦ Κιθαιρῶνος).

* Οταν τὸ πεδίον καταλαμβάνῃ τὰ ἀνώτατα μέρη δρέων, καλεῖται δροπέδιον, ὅταν δὲ κεῖται ἐπὶ τῆς πλευρᾶς αὐτῶν, δρεινὴ ἀναβαθμὶς ἡ κλιμακιδὸν πεδίον (δροπέδιον Τριπόλεως).

* Σπήλαια εἶνε κοιλότητες ἐντὸς τῶν δρέων, συγκοινωνοῦσαι διὰ στομίου μετὰ τῆς γηίνης ἐπιφανείας (σπήλαιον Ἀντιπάρου). Ἀπὸ τῆς ὁροφῆς τούτων συνήθως κρέμανται οἱ σταλακτῖται, ὅμοιοι πρὸς στύλους μαρμαρίνους, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δὲ ἴστανται οἱ σταλαγμῖται. Παροσταγῇ καλοῦνται σπήλαια ψυχρῶν κλιμάτων, ἐν οἷς ὡς ἐκ τοῦ ψύχους πήγνυται τὸ ὑδωρ καὶ σχηματίζει στύλους πάγου. Καταβόθραι τῇ βάραθρᾳ καλοῦνται ῥήγματα ἐν τῇ γῇ, διὸ ὃν ὕδατα λιμνῶν (Κωπαΐς, δροπέδιον Τριπόλεως) καὶ ποταμῶν εύρισκουσι διέξοδον.

* Τὸ ὄλικόν, ἔξι οὖ συνισταται τῇ λιθόσφαιρᾳ, καλεῖται πετρώματα· τοιαῦτα εἶνε τὸ μάρμαρον τῇ πηλῷ τῇ ἀμμῷ. Ὡς ἐκ τούτου καὶ τὸ ἐδάφος εἶνε α') πετρῶδες, β') ἀμμῶδες, γ') εὔφορος καὶ δ') ἐλάδες.

* Τὸ πλεῖστον τῶν στερεῶν εύρισκεται ἐν τῷ Β. ἡμισφαῖρᾳ. Ή τοιαῦτη

Θέσις καὶ τὰ ἐπ’ αὐτῶν ὅρη καὶ ὄροπέδια, ἔτινα εἶνε τοσούτῳ ὑψηλότερα, ὅσῳ μᾶλλον προσεγγίζουσι πρὸς τὸν ίσημερινόν, καθιστῶσι τὸ κλῖμα ἡπιάτερον. “Ορη χθαμαλὰ ἔχοντα τὰ στενὰ αὐτῶν χθαμαλὰ διευκολύνουσι τὰ μέγιστα τὴν ἐπιμετάξιαν τῶν ἀνθρώπων καὶ συντελοῦσι πρὸς διαμόρφωσιν ζῷων καὶ φυτῶν ποικίλων.

Καὶ ὁ βυθὸς τῆς θαλάσσης εἶνε ἀνώμαλος,³ ὡς ἔχων πεδιάδας καὶ ὅρη, διότι καὶ οὗτος εἶνε συνέχεια τῆς στερεᾶς. ἐν Φύσις ὅμως καταγίνεται διηγεῖται νά τοπεδώσῃ αὐτὸν δι’ ἀμμου, ίλιος καὶ χροκαλῶν, ὃς καταφέρουσιν ἀπὸ τῆς στερεᾶς οἱ ποταμοί.

B'. Περὶ τῆς ὑδροσφαιρᾶς, ὠκεανοί, ποταμοί, λίμναι.

§ 13. Θαλάσσια καὶ χερσαῖα ὕδατα. Τὰ ὕδατα τῆς ὑδροσφαιρᾶς ὑποδιαιροῦνται

α’ εἰς ὠκεάνεια ἡ θαλάσσια, ἔτινα εἶνε ἀλμυρὰ ὑπὸ δικλελυμένου ἐν αὐτοῖς μαγειρικοῦ ἀλατος (2—2 1/2 %) καὶ σχηματίζουσιν ὠκεανούς, θαλάσσας, πελάγη, κόλπους, δρημούς καὶ λιμένας· καὶ

β’ εἰς χερσαῖα· ταῦτα εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον γλυκεά καὶ πόσιμα, τινὰ δὲ καὶ ἀλμυρά, καὶ ἀποτελοῦσιν ἐπὶ τῶν στερεῶν λίμνας (γλυκείας ἡ ἀλμυράς), ποταμούς, χειμάρρους, δύακας καὶ πηγάς.

§ 14. Οἱ πέντε ὠκεανοὶ καὶ αἱ διακλαδώσεις αὐτῶν. Τὰ θαλάσσια ὕδατα ὑπὸ τῆς χέρου χωρίζονται α’) εἰς ὅ μεγάλα τμῆματα ἡ Ὀκεανούς· β’) εἰς τοὺς δύο Πεπηγότας Ὡκ., τὸν βόρειον (15 ἑκατομ. □ χιλμ.) καὶ τὸν Νότιον (20 ἑκ. □ χιλμ.), τὸν ἐκάτερος καταλαμβάνει μίσχον τῆς γῆς κατεψυγμένην ζώνην· γ’) εἰς τὸν Ελεημικὸν ἡ Μέγαν Ὡκ. (161 ἑκ. □ χιλμ.)· δ’) εἰς τὸν Ἀιλαντικόν (80 ἑκ. □ χιλμ.)· οἱ δύο οὗτοι ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ N. Πεπηγότος Ὡκ. καταλήγουσιν εἰς τὸν Βόρειον· καὶ ε’) τὸν Ἰνδικὸν Ὡκεανόν (79 ἑκ. □ χιλμ.), δεστις ἀρχόμενος ἐπίσης ἀπὸ τοῦ N. Πεπηγότος φθάνει περίπου μέχρι τοῦ Τροπικοῦ τοῦ Καρκίνου.

Θάλασσα καλεῖται μέγιστος τῶν ὠκεανῶν κλάδος, χωρίζων ἀπὸ ἀλλήλων δύο ἡπείρους (Μεσόγειος θάλασσα).

Πέλαγος εἶνε τμῆμα θαλάσσης ἡ ὠκεανοῦ, χωρίζον δύο μικροτέρας στερεάς (Αἴγατον, Ίόνιον καὶ Ἀδριατικὸν πέλαγος).

Κόλπος εἶνε τμῆμα ἐν γένει θαλάσσης, βαθέως εἰσχωροῦν εἰς τὴν στερεάν (Κορινθιακὸς κόλπος).

Λιμένες καὶ δρμοὶ καλοῦνται μικροὶ σχετικῶς ἐν τῇ ξηρᾷ ἔξοχαὶ τῆς θαλάσσης, δυνάμεναι νά προφυλάττωσι τῶν τρικυμιῶν τὰ ἀγκυροβολοῦντα πλοῖα (π. χ. Πειραιεύς, Πόρος, Χαλκίς). Οἱ

λιμένες καλούνται τεχνητοί, όταν διὰ τεχνητοῦ κυματοθραύστου προφυλάσσονται τὰ πλοῖα ἀπὸ τῶν τρικυμιῶν (Πάτραι, Καλάμαι).

Πορθμὸς εἶναι θαλάσσης στενὸν μεταξὺ δύο στερεῶν, δι'οὓ συγκοινωνοῦσι θάλασσαί (Εὔριπος, Βόσπορος).

* Παρατηρεῖται δὲ ὅτι, ὅπου ἡ στερεὰ συχνότερον ὑπὸ τῆς θαλάσσης διαμελίζεται εἰς κόλπους, ὅρμους καὶ λιμένας, ἐκεῖ καὶ ἡ ἐπιμιξία τῶν ἀνθρώπων διευκολύνεται καὶ τὰ ἔθνη προάγονται πρωιμώτατα εἰς τὸν πολιτισμόν, ὡς π. χ. ἡ ἀρχαὶ Ἑλλάς.

* Ἡ ἐπιφάνεια τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν μεγάλων λιμνῶν ὑπὸ τῶν ἀρέων τίθεται εἰς κυματισμούς. Τὰ κύματα κατὰ τὰς μεγάλας τρικυμίας ἔχουσιν ὕψος (ὡς ἐν τοῖς ὠκεανοῖς) καὶ 12 μέτρων, ἡ κίνησις δὲ τοῦ ὄδατος φθάνει μέχρι βάθους τὸ πολὺ 200 μέτρων. Ἐπίσης ἡ θάλασσα κυμαίνεται, καὶ ὅταν ὑποθαλάσσιοι γίνωνται σεισμοί, ὅτε σχηματίζονται κύματα μεγάλα, ὀλοκλήρους καταπνίγοντα παραλίους πόλεις.

* Τὸ θαλάσσιον ὄδωρ ἐλκυόμενον ὑπὸ τοῦ ἥλιου, πρὸ πάντων δὲ ὑπὸ τῆς σελήνης, παράγει τὰς παλιρροίας. Οὕτως εἰς 24 ὥρας δἰς ἀνέρχεται τὸ ὄδωρ καὶ καλύπτει τὰ παράλια (πλημμυρίς) καὶ δἰς ἀποσύρεται καὶ ἀποκαλύπτει μέρος τοῦ βυθοῦ (ἄμπωτις). Την παλιρροιαν αἰτίαν ἔχει ἡ ἐν τῷ πορθμῷ τοῦ Εὔριπου (Χαλκίς) παρατηρουμένη ἐοή τῆς θαλάσσης.

* Ἐπειδὴ ὁ ἥλιος ἴσχυρῶς θερμαίνει τὰς παρὰ τὸν ισημερινὸν θαλάσσας καὶ μεγάλην ποσότητα ὄδατος ἐκ τούτων ἔξαται· ζει, γεννῶνται ἐντὸς τῶν ὠκεανῶν τὰ ὠκεάνεια φέύματα, πρὸς σχηματισμὸν τῶν ὅποιων συντελοῦσι τὰ μέγιστα καὶ οἱ ἐκεῖ πνέοντες ἐγήσοιτο ἄνεμοι καὶ ἡ περὶ ἄξονα περιστροφὴ τῆς γῆς.

* Ρεύματα δευτερεύοντα ρέουσι καὶ ἐντὸς πορθμῶν, π. χ. τοῦ Βοσπόρου καὶ Γιβραλτάρ, ὑπὸ τὰ ὅποια εἰς βάθος τι φέσι ἔτερον ἀντίθετον. "Οπου δύο φεύματα συναντῶσιν ἀλληλα, ἐκεῖ παράγεται δίρη, συμπαρασύρουσα πρὸς τὸν βυθὸν πᾶν τὸ προσεγγίζον.

* Αἱ βαθεῖαι θάλασσαι ἔχουσι τὴν ἡμέραν ἐν γένει χρῶμα κυανοῦν, ἵδιας δταν ὁ οὐρανὸς εἶνε ἀνέφελος, ὑποπράσινον δε αἱ ἀβαθεῖαι καὶ πλήρεις ὑφάλων. Τέλος ἡ λάμψις ἡ ἡ φωσφόρησις, ητις παρατηρεῖται ἐν τῇ θαλάσσῃ τὴν νύκτα, ὅταν πλέῃ τὸ πλοῖον ἡ ἡ κώπη διασχίζῃ τὸ ὄδωρ, αἰτίαν ἔχει μικρότατα ζωφίαι φιοῦντα ἐν τῷ ὄδατι καὶ ἔχοντα τὴν ἰδιότητα νὰ φωσφορῶσι.

§ 15. Τὰ χεοσαῖα ὄδατα. Τὸ τῶν βρογῶν καὶ τῶν τηκομένων χιόνων ὄδωρ συμποτίζον ἐδάφη γεώδη ἢ πετρώδη καὶ ἀναβλύζον ἐκ χθαμαλωτέρων μερῶν διὰ φωγμῶν τοῦ ἐδάφους ἀποτελεῖ τὰς πλείστας πηγάς. Τινῶν τούτων τὸ ὄδωρ θερμαινόμενον ἐν τοῖς βαθυτέροις τῆς γῆς γεννᾷ θερμὰς πηγὰς ἢ θέρμας.

* Ἀρτεσιαρὰ φρέατα καλοῦνται τεχνηταὶ ὄπατι, δι' ᾧ ἀναβρύνει ὄδωρ ρέον ἐντὸς ὑδροφόρων τῆς γῆς στρωμάτων.

Πολλαὶ πηγαὶ συνενούμεναι ἀποτελοῦσι δύσκος καὶ ποτάμια. Τὸ ποτάμιον καλεῖται ἐπιθαλάσσιον ἢ ἀγχίαλον, ὃν μετὰ βραχὺν ῥοῦν ἐμβάλλῃ εἰς τὴν θάλασσαν, ἢν ὅμως συμβάλλῃ εἰς ἔτερον μείζονα ὄδατων βραχίονα, τότε καλεῖται παραποτάμιον.

Οἱ εἰς τὴν θάλασσαν ἢ καὶ μεγάλην λίμνην ἐκβάλλων βραχίων ὄδατων καλεῖται ποταμός (π. γ. ὁ Δακνούβιος), παραπόταμος δὲ ὁ εἰς ποταμὸν χυνόμενος καὶ ἐκ πολλῶν παραποταμίων συνιστάμενος, ὡς π. γ. ὁ Σαῦος, ὃστις χύνεται εἰς τὸν Δακνούβιον.

Οἱ ποταμὸι καλεῖται καταπινόμενος (γεωδύτης, ψημιοδύτης), ὃν χάνηται εἰς καταβόθρας καὶ χάσματα τοῦ ἐδάφους ἢ εἰς ἀέμυνον, ὃς συμβίνει εἰς τὰς ἑρήμους. Συνήθως τὸ ὄδωρ τούτων ἀναθρύει ἀλλαχοῦ ὡς ἀναβολή (κεφαλάρι), ὡς π. γ. ἡ Λέρη, ὁ Ἐρασίνος καὶ ὁ Μέλας (Βοιωτίας).

Χείμαρρος (ξηροπόταμος) καλεῖται ὁ τὸν χειμῶνα ἰδίως ὑπὸ βροχῶν καὶ τηκομένων χιόνων σχηματιζόμενος ὄρμητικός] ποταμός (Ιλισσός).

Κοίτη ποταμοῦ ἐν γένει καλεῖται ἡ αὐλακοειδῆς τῆς γῆς κοιλότης, ἐν ᾧ ἔρει τὸ ὄδωρ αὐτοῦ, ὅχθαι δὲ ποταμοῦ ἢ λίμνης τὰ βραχώδη ἢ χθαμαλὰ χείλη τῆς στερεᾶς, τὰ ὑπὸ τοῦ ποταμίου ἢ λιμναίου ὄδατος βρεχόμενα.

Δεξιὰ ὅχθη ἐπικαλεῖται ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ ἥμαν κειμένη, καὶ ἀριστερὰ ἡ πρὸς τὰ ἀριστερά, ὃταν προσβλέπωμεν πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ.

Δρόμος ἡ δροῦσ ποταμοῦ τίνος καλεῖται ἡ ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν ἔχοι τῶν πηγῶν αὐτοῦ ἀπόστασις, ποταμία δὲ χώρα ποταμοῦ τίνος ἐκείνη, ἡς τὰ ὄδατα διὰ δύσκων καὶ ποταμίων συλλέγονται εἰς τὸν ποταμὸν τούτον (π. γ. ποτ. χώρα Δακνούβιου, Γάγγου κλ.).

Οταν ἡ κοίτη ποταμοῦ τίνος εἴνε ἀγώμαχλος καὶ βραχώδης, τότε τὸ ὄδωρ καταπίπτον ἀπό τίνος ὕψους σχηματίζει καταρράκτην (π. γ. τοῦ Ναγάρων)· τοιοῦτοι πολλοὶ μικροὶ καταρράκται ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Βουραϊκῷ ποταμῷ. Οταν συστενῶται ἡ βραχώδης κοίτη, τότε γεννᾶται ποτάμιον στενόν, ἐν ὦ τὸ ὄδωρ ἔρει ὄρμητικῶς· τοιοῦτον εἴνε αἱ Σιδηραῖ Πύλαι τοῦ Λαρούβιον.

Δέλτα (π. γ. τοῦ Νείλου) καλεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ διὰ προσχώσεως ἐν θαλάσσῃ (ἢ λίμνῃ) σχηματισθεῖσα τριγωνικὴ ἢ δελτοει-

δῆς χθαμαλὴν χώρα, ἐν τῇ συνήθιστῃ διαμελίζονται αἱ ἔκβολαι· τοῦ ποταμοῦ εἰς διάφορα στόμια.

Συμβολὴ καλεῖται τὸ μέρος, ὅπου ἐνοῦνται δύο ποταμοί, ἐκβολαὶ δὲ τὸ μέρος, ἐνθα ἐκβάλλει ὁ ποταμὸς εἰς θάλασσαν ή λίμνην.

Ἡ τεχνητὴ αὐλαξ, δι’ ἣς συγκοινωνοῦσι δύο θάλασσας η ποταμοί, λέγεται διώρυξ (π. χ. Κορίνθου, Σουέζ, Κιέλου).

Συναγωγὴ πολλῶν ὑδάτων ἐντὸς κοιλοτήτων τῆς στερεᾶς σχηματίζουσι λίμνας, ὡν αἱ πλεῖσται γλυκεῖαι, τινὲς δὲ καὶ ἀλμυραί (Κασπία θάλασσα). Τινὲς τούτων ἔχουσι καταφανεῖς τὰς ἔκβολάς, ἄλλαι δὲ κεχρυμένας (καταβόθρας) καὶ ἄλλαι γεννῶνται μόνον τὸν χειμῶνα (χειμέριαι λίμναι) καὶ τὸ θέρος ἀποξηραίνονται, ώς η Νεσσωνίς ἐν Θεσσαλίᾳ. Αἱ λίμναι ἐπικαλοῦνται παράλιαι η ἀγχίαλοι, ἂν κεῖνται παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ διὰ στενοῦ πόρου ἐκβάλλωσιν εἰς τὴν θάλασσαν, στομαλίμναι δὲ η λιμνοθάλασσαι, ἂν εὑρίσκωνται παρὰ τὰς ἔκβολὰς ποταμῶν· αὗται ἔχουσιν ὕδωρ ὑφάλμυρον (π. χ. αἱ τοῦ Νείλου καὶ Μεσολογγίου).

Ἐλος η τέλμα εἶναι ἀβαθῆς συρροὴ ὑδάτων, οὔτινος ὁ πηλώδης πυθμὴν καὶ τὸ ὕδωρ φέρουσιν ὑδρόσικα φυτὰ καὶ μιάσματα πυρετῶν καὶ ἄλλων νοσημάτων ἐπικινδύνων.

Γ'. Περὶ τῆς ἀτμοσφαίρας.

§ 16. **Ἄτμοσφαιρα, μετέωρα, κλῖμα.** Τὸν πλανήτην ἡμῶν περιβάλλει πανταχόθεν ὁ ἀήρ, ὃσπερ σφαῖρα κοίλη ἀεριώδης, ητις καλεῖται ἀτμόσφαιρα (60—70 χιλ. πάχους). Αὕτη συνίσταται ἐξ 79 μερῶν περίπου ἀζώτου καὶ 21 ὀξυγόνου καὶ εἶναι ἀναγκαιοτάτη διὰ τὴν ἀναπνοὴν τῶν ζῴων καὶ φυτῶν. Τὰ ἐν αὐτῇ παραγόμενα φαινόμενα καλοῦνται μετέωρα, ἐξ ὧν τὰ σημαντικώτερα εἶναι τὰ ἔξι :

α') Τὰ ἀεριώδη. Ἐπειδὴ ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἀνομοίως θερμαίνεται η ἐπιφάνεια τῆς γῆς καὶ η ταύτην ἐγκλείουσα ἀτμόσφαιρα, διὰ τούτου κινεῖται ὁ ἀήρ καὶ παράγει τοὺς ἀνέμους, ητοι ἐιησίας (μελτέμα), περιοδικούς (π. χ. αὔρας), θυέλλας, λαλλαπας, καταιγίδας, τυφῶνας καὶ σίφωνας.

β') Τὰ ὕδατα. Ταῦτα, σχηματίζονται ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, διότι ψύχονται οἱ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντες ὑδρατμοί· εἶναι δὲ ταῦτα η δρόσος,

ἡ πάχνη, ἡ διμίχλη (καταγνιά), τὰ νέφη, ἡ βροχή, ἡ χιὼν καὶ ἡ χάλαζα.

γ') Τὰ ἡλεκτρικά. Ταῦτα, ὅτινα προκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ ἡλεκτρισμοῦ, εἰνε ἡ ἀστραπή, ἡ βροντή, ὁ κεραυνός καὶ τὸ πολικὸν σέλας· καὶ

δ') Τὰ φωτεινά, ἥτοι τὸ οὐράνιον τόξον (ἡ Ἱρις), ἡ ἄλως τοῦ ἥλιου καὶ τῆς σελήνης κ. λ. Ταῦτα αἰτίαν ἔχουσι τὸ φῶς.

Κλῖμα τόπου καλεῖται τὸ σύνολον τῶν καταστάσεων τῆς ἀτμοσφαίρας, δηλ. ἡ θερμοκρασία, ἡ ύγρασία, οἱ ἀνεμοί, τὸ αἴθριον ἢ νεφελώδες τοῦ οὐρανοῦ κτλ. Μεγάλως ἐπὶ τοῦ κλίματος ἐπιδρᾷ τὸ ἕδαφος (πετρῶδες, δασῶδες, ἐλῶδες), τὰ δὲ δάση καθιστῶσιν αὐτὸν ἡπιώτερον καὶ συντελοῦσι πρὸς γένεσιν δροσερῶν πηγῶν.

Διακρίνουσι κλῖμα διακεκαυμέτορ, θερμότ., συγκερασμέτορ, ψυχρότ. καὶ κατεψυγμέτορ προσέτι ἡ πρὸτερότητα καὶ ροσῶδες ἡ ὑγρειότητα. Τὸ κλῖμα καλεῖται ὠκεάνειον (ἢ θαλάσσιον), ὅταν δὲν ὑπάρχῃ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ χειμῶνος καὶ θέρους (θερμὸς χειμὼν καὶ δροσερὸν θέρος), ἡ πειρωτικότητα δέ, ὅταν τὸ θέρος σχετικῶς εἶναι λίγον θερμὸν καὶ διχειμόδιον λίγον ψυχρός. Καὶ τὸ μὲν ὠκεάνειον ἐπικρατεῖ ἐπὶ τῶν νήσων καὶ παρὰ τὰ παράλια πολυκόλπων ἡπείρων, διότι ἡ θερμοκρασία τῆς θαλάσσης καθιστᾶ τὸν μὲν χειμῶνα τὴν ἀτμόσφαιραν θερμοτέραν, τὸ δὲ θέρος δροσερωτέραν· τὸ δὲ ἡπειρωτικὸν ἐπικρατεῖ ἐν τοῖς μεσόγειοις τῶν ἡπείρων, μακρὰν πάσης θαλάσσης, ὡς π. χ. ἐν Ἀμερικῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΦΥΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

§ 17. **Φυσικὰ καὶ τεχνητὰ σώματα.** Τὰ τὴν γῆν συνιστῶντα ἀψυχα σώματα, δηλ. οἱ διάφοροι λίθοι· καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς ζῶντα ἐνόργανα ὄντα καλοῦνται φυσικὰ σώματα. Ταῦτα ὑποδιαιροῦνται εἰς ὁρυκτά, φυτά καὶ ζῷα. Τεχνητὰ σώματα καλοῦνται ἐκεῖνα, ὅτινα ὁ ἀνθρώπος παράγει ἐκ διαφόρων φυσικῶν σωμάτων διὰ διαφόρων τῆς βιομηχανίας κλάδων· τοιαῦτα εἶνε ἡ θαλος, ὁ χάρτης, τὰ ὑφάσματα κλπ.

§ 18. **Ορυκτά.** Ορυκτὰ λέγονται τὰ ἀψυχα φυσικὰ σώματα, ὅτινα εἶναι ἀνόργανα καὶ ὑγρά ἢ στερεά. Τοιαῦτα εἶναι ὁ ἀδάμας, τὸ μάρμαρον, τὸ ψδωρ, τὸ μαγειρικὸν ἄλας καὶ ἐν γένει οἱ λίθοι. Ἀπαντῶσι δὲ εἰς πάντα τῆς τὰ κλίματα καὶ χρησιμεύουσιν εἰς πλεί-

στας ήμῶν ἀνάγκας καὶ πρὸς ἀποκάθαρσιν χρησίμων μετάλλων (χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ, μολύβδου κλπ.).

§ 19. Φυτά. Τὰ δένδρα, οἱ θάμνοι, ἡ χλόη καλοῦνται φυτά, ἀτιναὶ διὸ τοῦ φυλλώματός των κοσμοῦσι τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Τούτων πολλὰ εἰνε χρήσιμα τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς παρέχοντα αὐτῷ τροφήν, φάρμακα, ξυλείαν κλπ., π. χ. ὁ σῖτος, ἡ ἄμπελος, ἡ καφέα, τὰ γεωμηλα κλπ. Πολλὰ τούτων καλλιεργεῖ ὁ ἀνθρωπὸς διὸ τὰς ἀνάγκας του, ἀλλὰ δὲ ἀποτελοῦσι δάση, ἀτιναὶ ἐπίσης εἰνε χρησιμώτατα. Εύρισκονται δὲ τὰ φυτὰ ἀνομοίως ἐπὶ τῆς γῆς διεσπαρμένα, ὡς ἔξαρτώμενα ἀπὸ τοῦ κλίματος. Οὕτω π. χ. τῶν θερμῶν τόπων τὰ φυτὰ εἰνε μεγαλόσωμα καὶ παράγουσιν ἀνθη εὐώδη καὶ καρποὺς γλυκεῖς καὶ θρεπτικούς.

§ 20. Ζῷα. Ὁ ἀνθρωπὸς, ὁ λέων, ὁ ἵππος, ὁ ἵγρος, τὰ ἔντομα, κλ. καλοῦνται ζῷα. Τούτων πλεῖστα εἰνε χρησιμώτατα ἡμῖν ὡς παρέχοντα τροφήν, ὅστις, δέρματα, μαλλίον κλ. Τὰ ἔγχημερωθέντα καλοῦνται κατοικίδια (κύων, γαλῆ, ἀλεκτορὶς κλ.). Ὅπως δὲ καὶ τὰ φυτά, οὕτω καὶ τὰ ζῷα εἰνε ἀνομοίως ἐπὶ τῆς γῆς διεσπαρμένα, ὡς ἔξαρτώμενα καὶ ταῦτα ἀπὸ τοῦ κλίματος. Οὕτως ἐντὸς ψυχρῶν κλιμάτων κατοικεῖ ἡ λευκὴ ἄρκτος, ἐντὸς δὲ θερμῶν ὁ ἔλεφας, ὁ λέων, ἡ τίγρις, ὁ κροκόδειλος, οἱ πίθηκοι κλ.

Καλοῦνται δὲ τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ ὄμοι ὅντα ἑρόγραφα, διότι φέρουσιν ὅργανα, αὐξάνουσιν ἔσωθεν, προστλήψει τροφῆς ἔξωθεν, καὶ ἐκδηλοῦσι ποικίλας κινήσεις.

Καὶ γντὰ μὲν εἰνε ἐκεῖνα τῶν ἐνοργάνων ὅντων, ἀτινα παραλαμβάνοντα τροφὴν ἀρόγραφος ἀπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τοῦ ἑδάφους αὐξάνουσι καὶ μεγεθύνονται παράγοντα καρπούς, ζύλα, φύλλα, βίζας· ἔξαιροῦνται τὰ παράσιτα, ὡς οἱ μύκητες, τρεφόμενα ἐξ ὄργανικῶν οὐσιῶν. Ζῷα δὲ εἰνε τὰ ἐνόργανα ὅντα, ἀτινα αὔξανουσι καὶ τρέφονται διὰ τροφῶν ὄργανικῶν, εἴτε φυτικῶν εἴτε ζωικῶν, ὡς π. χ. τὰ φυτοφάγα ζῷα (ἵππος, πρόβατον) καὶ τὰ σαρκοφάγα (λέων, τίγρις). Τὰ τελειότερα τῶν ζῷων εἰνε αὐτοκίνητα καὶ ἔχουσιν ἀνεπτυγμένην τὴν αἰσθησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

§ 21. Οἱ ἀνθρωποι. Τὸ ἐντελέστερον τῆς δημιουργίας πλάσμα, ὁ ἀνθρωπος, διακρίνεται τῶν ὄλλων ζῷων διὸ τῆς τελειοτέρας τοῦ σώματος κατασκευῆς καὶ τοῦ λογικοῦ. Διὸ τούτου ἡδυνήθη νὰ

καθημποτάξῃ διάφορων ζῷα χρήσιμα εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, νὰ ἐπινοήσῃ οἶκον, ἔργαλεῖα καὶ διάφορων μηχανήματα (ἀτμόπλοια, ἔργοστάσια, σιδηροδρόμους, τηλεγράφους κλ.) καὶ νὰ γίνῃ ὁ κυρίαρχος τοῦ πλανήτου. Ἐκ τῶν κατοίκων δὲ τῆς γῆς οἱ τῆς Β. συγκερασμένης ζώνης (Εὐρώπης καὶ Β. Ἀμερικῆς) ὡδυνήθησαν νὰ φθάσωσιν εἰς τὸν οὐρανόν πολιτισμοῦ καὶ διαινοητικῆς μορφώσεως, ἐν ᾧ πολλοὶ τῶν ἄλλων ζωῶν διαιτεῖούσιν εἰσέτι ἐν ἡμιθεαρβάρῳ ἢ καὶ ἀγρίᾳ καταστάσει.

§ 22. Φυλαὶ ἀνθρώπων. Οἱ ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς γῆς κατοικοῦντες ἀνθρώποι (15000 ἑκατομ.) ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τοῦ κρανίου καὶ τοῦ χρώματος τοῦ δέρματος διαιροῦνται εἰς τὰς ἕξης 5 φυλὰς κατοικούσας ἐπὶ μεγάλων τῆς γῆς ἐκτάσεων.

α') Τὴν *Κανκασίαν* (645 ἑκατομ.). Αὕτη ἔχει χρῶμα λευκόν, ὑποκίτρινον ἢ μελάγχρουν, κανονικὴν κεφαλήν, μακρὰν κόμην καὶ μικρὰ χείλη καὶ κατοικεῖ τὴν Εὐρώπην, ΝΔ. Ἀσίαν, Β. Ἀφρικήν, καὶ ὡς ἐποικοι τὴν Ἀμερικήν, Αὔστραλίαν καὶ τὴν Ν. Ἀφρικήν.

β') Τὴν *Μογγολικήν* (592 ἑκατ.). Αὕτη ἔχει χρῶμα κίτρινον, πρόσωπον πλατὺ μετὰ διστῶν ἔξεχόντων, δρυπαλμούς στενοὺς καὶ λοξοὺς πρὸς τὰ ἔσω καὶ ῥῖνα σιμήν. Κατοικεῖ κυρίως τὴν Β. καὶ Α. καὶ μέσην Ἀσίαν καὶ τὰς ὑπερβορείους τῆς Εὐρώπης χώρας.

γ') *Νιγριτικήν* ἢ *Μαύρην* (Αἰθιοπικήν) (181 ἑκατ.), κατοικοῦσαν τὴν μέσην καὶ Ν. Ἀφρικήν. Αὕτη ἔχει χρῶμα μέλαν, κόμην οὐλην, μέτωπον στενόν, ῥῖνα πλατεῖαν καὶ χείλη πλατέα.

δ') *Τὴν Ἀμερικανικήν* (8 ἑκατ.), βαθμηδὸν ἐκλείπουσαν. Αὕτη ἀποτελεῖ τοὺς αὐτόχθονας τῆς Ἀμερικῆς, οἵτινες ἔχουσι χρῶμα καστάνινον, ὅπερ βάπτουσιν ἐρυθρόν (ἐρυθρόδερμοι), κόμην μακρὰν καὶ μέλαιναν καὶ διτὰς προσώπου ἔξεχοντας καὶ

ε') *Τὴν Μαλαιϊκήν* (33 ἑκατ.), κατοικοῦσαν τὴν χερσόνησον Μαλάκκαν καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἰνδικοῦ καὶ Εἰρηνικοῦ ὥκεανοῦ (Μαλαϊοί). Αὕτη ἔχει χρῶμα κίτρινον ἢ μελανίζον, ῥῖνα πλατεῖαν, στόμα μέγιχ καὶ κόμην διμαλήν ἢ οὐλην.

* "Ἄλλοι διαιροῦσι τὴν ἀνθρωπότητα εἰς 3 μόνον φυλάς, θεωροῦντες τὴν Ἀμερικανικήν καὶ Μαλαιϊκήν ως παραφυάδας τῆς Μογγολικῆς. Ἰδίας φυλὰς βαθμηδὸν ἐκλειπούσας ἀποτελοῦσιν οἱ οὐλότριχες Παπούαι, κατοικοῦντες τὴν νέαν Γουϊνέαν καὶ τὰς παρακειμένας νήσους, οἱ Αὔστραλιαροί, ιθαγενεῖς κάτοικοι τῆς Αὔστραλίας, οἱ Ὀττερτότοι καὶ Βουσμᾶροι ἐν Ν. Ἀφρικῇ καὶ οἱ Δραβίδαι, οἱ πανάργαιοι κάτοικοι τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς.

Ἡ Καυκασία φυλὴ ὡς πρὸς τὰς λαλουμένας γλώσσας ὑπὸ τῶν λαῶν ταύτης ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς μεγάλας οἰκογενείας: 1) εἰς τοὺς Χαμίτας, κατοικοῦντας τὴν Β. Ἀφρικήν μέχρι τοῦ Σουδάν καὶ τὰ παράλια τῆς Α. Ἀφρικῆς μέχρι τοῦ ισημερινοῦ (Βέρθεροι, ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι); 2) εἰς τοὺς Σημίτας, κατοικοῦντας τὴν Δ. Ἀσίαν καὶ μέρος τῆς Β. Ἀφρικῆς (Ἐβραῖοι, Φοίνικες, Σύροι ἢ Ἀραμαῖοι, Ἀράβες; Ἀσσύριοι, Βαθύλώνιοι); καὶ 3) εἰς τοὺς Ἰερογερμανοὺς ἢ Ἀρίους, τοὺς διαδραματίσαντας τὸ σπουδαιότατον ἐν τῇ ιστορίᾳ πρόσωπον καὶ μᾶλλον εἰς τὸν πολιτισμὸν προηγμένους. Οὗτοι διαιροῦνται εἰς Ἀσιατοὺς Ἀρίους, (τοὺς Ἀρίους τῆς Ἰνδικῆς, τοὺς Μηδοπέρσας, τοὺς Ἀρμενίους καὶ πολλοὺς τῶν ἀρχαίων λαῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας) καὶ εἰς Εὐρωπαίους Ἀρίους, ὑποδιαιρουμένους εἰς Βορείους Εὐρωπαίους (Σλαύους καὶ Γερμανούς ἐν γένει) καὶ εἰς Νοτίους, ἤτοι Ἐλληνας, ἀρχαῖους Θρῆκας καὶ Ἀλβανούς (ὅμοιοι Ἐλληνοπελασγούς), ἀρχαῖους τῆς Ἰταλίας λαοὺς καὶ Κέλτας, οἰκοῦντας τὸ πάλαι τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ ἐν μέρει τὴν Ἰσπανίαν. Ἀπόγονοι τούτων εἶνε κατὰ μέγα μέρος οἱ σημερινοὶ Γάλλοι, οἱ Ἰρλανδοὶ καὶ μικροὶ τινες λαοὶ τῆς Ἀγγλίας.

Οἱ Τουραρικοὶ λαοὶ (Οὐραλοαλταϊκοὶ ἢ Τουρανοφινικοί), εἰς οὓς καταλέγονται οἱ Καυκάσιοι τύπον ἔχοντες Φίννοι καὶ Ούγγροι, εἶνε ἡνωμένοι πρὸς ἄλλήλους γλωσσικῷ, διαφέρουσιν ὅμως ἀλλήλων ἀνθρωπολογικῶς, διότι ὑπάρχουσι καὶ λαοὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν Μογγολικὴν φυλήν.

§ 23. Αἱ γλῶσσαι τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἀνθρώποι διὰ τοῦ λάρυγγος, τῆς γλώσσης, τῶν δδόντων καὶ τῶν χειλέων παράγουσιν ἐνάρθρους φωνὰς ἢ λέξεις, δι’ ὧν δύνανται νὰ συνενοιῶνται μετ’ ἀλλήλων. Εἶνε δὲ ὁ ἀνθρώπος φύσει ζῷον κοινωνικόν. Αἱ λέξεις δὲ σύμπασαι καὶ ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὅποιον συνάπτονται πρὸς ἀλλήλας αἱ λέξεις πρὸς ἔκφρασιν τῶν διανοημάτων ἡμῶν, καλεῖται γλῶσσα.

Αἱ γλώσσαι ἀνέρχονται εἰς 12 χιλ. περίπου, αἵτινες, ἐπειδὴ δὲν εἶνε ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ ἀνεπτυγμέναι, ὑποδιαιροῦνται συνήθως εἰς τρεῖς μεγάλας τάξεις, τὰς ἔξης:

α') Εἰς τὰς μοροσυλλάθους, τὰς ἀτελεστάτας πασῶν, συνιταμένας ἐκ μονοσυλλάθων λέξεων ἀκλίτων καὶ ὄμιλουμένας ἐν Σινικῇ, Ἰνδοσινικῇ καὶ Θιβετίᾳ.

β') Εἰς τὰς πολυσυνθίτους, εἰς τὰς ὅποιας ἡ ἀμετάβλητος ρίζα συντίθεται μετ’ ἄλλων λέξεων, τιθεμένων πρὸ ἢ μετά ἢ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ρίζης. Εἰς ταύτας ἀνήκουσιν ἡ τῶν κατοίκων τῆς Πολυνησίας, ἡ τῶν Ἰαπώνων, ἡ τῶν Δραδεῖδῶν, ἡ τῶν αὐτοχθόνων Ἀμερικανῶν, ἡ τῶν Βάσκων καὶ αἱ Τουρανικαὶ (Οὐραλοαλταϊκοὶ), εἰς ἃς καταλέγονται καὶ αἱ γλώσσαι τῶν Ούγγρων, τῶν Φίννων, τῶν Μογγόλων κλπ. καὶ

γ') Εἰς τὰς κλειτὰς γλώσσας· αὗται περιλαμβάνουσι χυρίως δύο μεγάλας οἰκογενείας, ἤτοι 1) τὰς Σημιτικὰς γλώσσας (Χαλδαικήν, Συριακήν, Ἐβραϊκήν, Ἀραβικήν) κλπ. καὶ 2) τὰς Ἰεροευρωπαϊκὰς ἢ Ἀρίας, ἤτοι τὴν Σανσκριτικήν, δηλ. τὴν ἀρχαίαν ἱερὰν τῶν Ἰνδῶν γλώσσαν, ἐξ ἣς παρήχθησαν πολλαὶ διάλεκτοι, λαλούμεναι νῦν ἐν Ἰνδικῇ, τὴν Περσικήν, τὴν Κελτικήν, τὰς Σλαντικὰς γλώσσας (Ρω-

σικήν κλπ.), τὰς Γερμανικάς (ἰδίως Γερμανικήν, Ἀγγλικήν, Ὁλλανδικήν καὶ Σκανδινανούχην) καὶ τὴν Λατινικήν καὶ τὰς ἐκ ταύτης παραχθείσας νέαν Ἰταλικήν, Γαλλικήν, Ἰσπανικήν καὶ Πορτογαλλικήν. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἀνήκει καὶ ἡ Ἑλληνική γλώσσα, ἡ τελειοτάτη πασῶν, ἡς συνέγεια εἴνει ἡ νῦν καθωμιλημένη.

§ 24. Θρησκεῖαι. Ἐκ τῶν διαφόρων δοξασιῶν, τὰς ὅποιας πρεσβευόντες οἱ ἄνθρωποι περὶ τοῦ Θεοῦ, παρήχθησαν αἱ διάφοροι θρησκεῖαι. Αὗται γενικῶς ὑποδιαιροῦνται εἰς μονοθεϊστικάς, πρεσβευόντες ἐναὶ καὶ μόνον Θεόν, καὶ εἰς πολυθεϊστικάς, πρεσβευόντες πολλοὺς θεούς (πνεύματα, κτίσματα ἢ εἶδωλα). Εἰς τὰς πολυθεϊστικὰς θρησκείας (858 ἑκατ.) ἀνήκουσιν ὁ φετιχισμὸς τῶν Μαύρων τῆς Ἀφρικῆς (λατρεία λίθων, θηρίων, ὅφεων), καὶ ἡ ἀστρολατρεία, ἡ πυρολατρεία κλ., αἵτινες εἶναι ἀνώτεροι βαθμοὶ τοῦ φετιχισμοῦ. Τελειότεραι πολυθεϊστικαὶ θρησκεῖαι εἶναι ὁ βραμαϊσμὸς καὶ ὁ βουδισμὸς, ἐπικρατοῦσαι ἐν τῇ ΝΑ. Ἀσίᾳ (700 ἑκατομ..).

Εἰς τὰς μονοθεϊστικὰς θρησκείας ἀνήκουσι, α') ὁ Ἰουδαϊσμός (Ἐβραῖοι, 8 ἑκ.), β') ὁ Μωαμεθανισμός (180 ἑκ.), ὑποδιαιρούμενος εἰς Σουνίας (τοιοῦτοι μωαμεθανοὶ εἶναι οἱ Τούρκοι, οἱ Ἀραβεῖς, οἱ Κούρδοι, οἱ Ἀφγανοί, οἱ Ἀλβανοί), καὶ εἰς Σιίας (τοιοῦτοι οἱ Πέρσαι), καὶ γ') ὁ Χριστιανισμός (465 ἑκατ.), περιλαμβάνων τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Οἱ χριστιανοὶ ὑποδιαιροῦνται 1) εἰς Ὁρθοδόξους ("Ελληνας, Ρώσους, Ρουμάνους, Σέρβους, Μαυροβουνίους καὶ Βουλγάρους, πρτινων ἐτῶν ἀποσχισθέντας τῆς Ὁρθοδοξίας), 2) εἰς Καθολικοὺς (Ἴταλούς, Ἰσπανούς, Πορτογάλλους, Γάλλους, μέρος Γερμανῶν καὶ Ἐλβετῶν, Βέλγους, Ἱρλανδούς καὶ πολλοὺς τῶν κατοίκων τῆς Ἀμερικῆς) καὶ 3) εἰς Διαμαρτυρούμενους (μέγα μέρος Γερμανῶν, Ἐλβετῶν, Ὁλλανδῶν καὶ Βαρείων Ἀμερικανῶν, Σκανδινανούς, Ἀγγλους, Σκώτους καὶ ἐποίκους Αὐστραλίας καὶ Ἀφρικῆς κλ.).

§ 25. Πολιτισμός (δίαιτα). Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ δὲν ἔχουσι τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἀναπτύξεως καὶ ἡμερώσεως, διαιροῦνται εἰς πεπολιτισμένους καὶ βαρβάρους. Καὶ βάρβαροι μὲν λέγονται οἱ ἐν κατωτέρῳ βαθμῷ ἀναπτύξεως εύρισκόμενοι, πεπολιτισμένοι δὲ οἱ ἐν ὑπερτέρῳ. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχουσι διάφοροι βαθμοὶ τῶν ἡμιβαρβάρων καὶ ἡμιπολιτισμένων.

Οἱ τὸν ἔσχατον βαθμὸν τῆς βαρβαρότητος ἔχοντες λέγονται συνή-

Θως, ἄγριοι. Ἡ διαφορὰ τῆς βαρβαρότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἀναφέρεται μὲν εἰς ὅλην τὴν κατάστασιν αὐτῶν, ἀλλ’ ίδίως εἰς τὸν βίον, ἥτοι εἰς τὸν τρόπον, καθ’ ὃν ζῶσι, διότι ἐκ τούτου κατὰ μέγα μέρος ἔξαρτάται ὁ βαθὺς τῆς ἀναπτύξεως καὶ πρόσδου.

* Κατὰ τὸν βίον λοιπὸν οἱ ἀνθρώποι διαιροῦνται 1) εἰς τοὺς ἐκ θύρας ζῶτας, καὶ τοιοῦτοι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἄγριοι, 2) εἰς τοὺς νομάδας ἢ δικνήτας τοὺς μὴ ἔχοντας μόνιμον κατοικίαν, ἀλλ’ ὑπὸ σκηνᾶς ζῶντας καὶ πλανωμένους ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ καταγινομένους εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὰς μετὰ ταύτης συνδεομένας τέχνας, καὶ 3) εἰς τοὺς ἔχοντας μονίμους οἰκήσεις καὶ διὰ τοῦ συνοικισμοῦ αὐτῶν ἀποτελοῦντας κώμας, πόλεις. Τοιοῦτος δὲ βίος συνδέεται συνήθως μετά μεῖζονος βαθύμου πολιτισμοῦ, διότι ἐν τῇ μονίμῳ οἰκήσει ὑπάρχει ἡ ίδιοκτησία καὶ προάγεται ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ μετὰ τούτων πρὸ πάντων ἡ ὑλικὴ εὐημερία αὐξάνει, μετὰ ταύτης δὲ καὶ ἡ πρευματικὴ ἀράπτυξις διὰ τῆς πρόσδου τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν.

Ἐθνος καλεῖται τὸ σύνολον πολλῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἔχουσι τὴν αὐτὴν καταγωγὴν καὶ γλῶσσαν καὶ τὰ αὐτὰ ἡθη καὶ ἔθιμα, ὡς ἐπὶ τὸ πόλυ δέ καὶ τὴν αὐτὴν θρησκείαν (ὡς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος). **Λαός** καλοῦνται συνήθως οἱ κάτοικοι χώρας τινός, οἵτινες κυθερῶνται ὑπὸ κοινῆς τινος ἀρχῆς, δῆλοι. οἱ ὑπήκοοι κράτους τινός, ὡς π. χ. ὁ Ἑλληνικός, ὁ Γερμανικός λαός.

Κράτος ἢ πολιτεία καλεῖται ἡ ἐντὸς ὠρισμένων ὅρίων περιλαμβανομένη χώρα, οἰκουμένη ὑπὸ ἐνὸς ἢ πολλῶν ἔθνων, ἀποτελούντων τὸν λαὸν τοῦ κράτους καὶ κυθερωμένη ὑπὸ κοινῆς τινος ἀρχῆς κατὰ ὠρισμένους νόμους. Ἐν ἔθνος δύναται νὰ ἀποτελῇ διάφορα κράτη ἀνεξάρτητα ἀπ’ ἀλλήλων, ὡς π. χ. τὸ Γερμανικόν ὅπως καὶ διάφορα ἔθνη δύνανται ν’ ἀποτελῶσι μίαν πολιτείαν, ὡς π. χ. ἡ Ἐλβετία καὶ ἡ Αὐστρουγγαρία.

§ 26. **Πολίτευμα** καλεῖται ὁ τρόπος, καθ’ ὃν κυθερνῦται κράτος τι.

Α’) Τὸ πολίτευμα καλεῖται μοναρχικόν, δταν ἡ ἀρχὴ εὑρίσκηται εἰς χειρας ἐνὸς μόνου ἰσοβίου καὶ κληρονομικοῦ ἀρχοντος (αὐτοκράτορος, βασιλέως, δουκὸς κλ.). Ἡ μοναρχία καλεῖται ἀπόλυτος, δταν ὁ μονάρχης συγκεντροῦ ἐν ἑκατῷ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, περιωρισμένη δὲ ἡ συνταγματική, δταν ὁ μονάρχης κυθερνᾷ ἐπὶ τῇ βάσει τεμελιώδους τινὸς νόμου, τοῦ συντάγματος, ὅπερ συνετάχθη ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους (ἔθνοσυγελεύσεως) ἢ ἐδόθη ὑπὸ τοῦ μονάρχου, καθ’ ὃ καὶ ὁ λαὸς διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του συμμετέχει εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν κοινῶν.

* Εἰς τὰ συνταγματικὰ κράτη οἱ νόμοι ἐπιψήφιζονται ὑπὸ τῶν τομοθετικῶν σωμάτων, δηλ. ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἐκλεγομένης ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ τῆς γερουσίας διορίζομένης συνήθως ὑπὸ τοῦ μονάρχου, οὕτωνος τὸ πρόσωπον εἶναι ιερὸν καὶ ἀρεύθυνον. Κράτη τινά, ὡς ή 'Ελλάς, ἔχουσι μίαν μόνην βουλήν. Οἱ νόμοι κεκυρωμένοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐφαρμόζονται ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς, δηλ. τῆς Κυβερνήσεως, τῆς ὅποις ὁ πρόεδρος καλεῖται πρωθυπουργός.

Β') Δημοκρατικόν, διπερ ὑποδιαιρεῖται εἰς ἀριστοκρατικὸν καὶ κυρίως δημοκρατικόν. Καὶ 1) ἀριστοκρατικὸν μὲν καλεῖται τὸ πολίτευμα, ὅταν οἱ ἀριστοί, δηλ. οἱ κατὰ γένος ἢ κατ' ἀρετὴν ἔξεχοντες πολίται κυβερνῶσι (ώς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ), τοῦ λαοῦ ἐν περιωρισμένῳ βαθμῷ μετέχοντος τῆς διοικήσεως 2) κυρίως δὲ δημοκρατικόν, ὅταν πᾶσα ἔξουσία πηγάδη ἐκ τοῦ λαοῦ, διαχειριζομένου ταύτην δι' ἀρχόντων ἐκλεγομένων ὑπὸ αὐτοῦ καὶ ὑπευθύνων ἐνώπιον αὐτοῦ (ώς ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας). 'Η κατάχρησις τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἔξουσίας, ἡ διαστρέφουσα τὸ πνεῦμα καὶ τὸν σκοπὸν τῆς δημοκρατίας, λέγεται δικλοκρατία. 'Ολιγαρχία καλεῖται τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα, ὅταν οἱ ἀρχοντες καταχρώμενοι τὴν ἔξουσίαν ἀποθέπωσιν οὐχὶ εἰς τὸ ἀγαθὸν τῆς πατρίδος, ἀλλ᾽ εἰς τὸ ἵδιον αὐτῶν συμφέρον.

Πολλαὶ ἐπικράτειαι ἥνωμέναι μετ' ἀλλήλων εἰς ἐν πολιτειακὸν ὅλον καὶ ἔχουσαι κοινήν τινα κυβέρνησιν μοναρχικὴν ἢ δημοκρατικὴν συνιστῶσιν δμοσπονδίαν ἢ συμπολιτείαν (Γερμανία, Ἐλβετία, Συμπολιτεία τῆς Ἀμερικῆς, τοῦ Μεξικοῦ κλ.).

§ 27. Γεωγραφικοὶ χάρται καὶ ἄτλαντες. Δυνάμεις λεπτομερῶς νὰ παραστήσωμεν τὴν ὄψιν τμήματός τινος τῆς γῆς π. χ. χώρας τινὸς ἢ κράτους ἢ ὀλοκλήρων ἡπείρων χαράσσοντες ἐπὶ χάρτου αὐτὴν ὑπὸ ὀρισμένην σμίκρυνσιν, ώς θὰ ἐβλέπομεν αὐτὴν ἀπό τινος ὕψους δι' ἀεροστάτου. Τοῦτο δ' ἐγένετο διὰ πολλῶν καὶ ἀκριβῶν καταμετρήσεων ὑπὸ γεωγράφων καὶ γεωδαιτῶν, συνήθως ὑπὸ σμίκρυνσιν $\frac{1}{20,000}$ μέχρις $\frac{1}{200,000}$. 'Η τοιαύτη τῆς χώρας εἰκὼν καλεῖται γεωγραφικὸς χάρτης, ὅστις ἐπικαλεῖται τοπογραφικός, ὅταν παριστῇ οὐ μόνον τὰς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους, τοὺς ποταμούς, τὰς λίμνας καὶ θαλάσσας, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις καὶ χωρία, τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, τὰ κεκαλλιεργημένα ἐδάφη κλ. μετὰ τῶν διοράτων αὐτῶν. Παρό τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ χάρτου, τὴν δηλοῦσαν τὸ ὄνομα τῆς χώρας, προστίθεται καὶ μικρὸς κλῆμαξ εἰς χιλιόμετρα ἢ γεωγραφικὰ μίλια, δι' ἃς δυνάμεθα εὐχερῶς διὰ τοῦ διαβήτου νὰ εὕρωμεν τὴν εὐθεῖαν ἀπόστασιν μεταξὺ δύο τόπων, π. χ. μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Λαρίσης.

“Ατλας δὲ γεωγραφικὸς καλεῖται συλλογὴ τοιούτων χαρ-
τῶν τῶν διαφόρων τῆς γῆς χωρῶν κατὰ ἡπείρους καὶ ιράτη. Ο γεω-
γραφικὸς χάρτης εἶνε τοσούτῳ ἀκριβέστερος καὶ λεπτομερέστερος, ὃσῳ
ἡ κλιμαξ αὐτοῦ μεγαλυτέρᾳ, ἢτοι μικρότερος ὁ παρονομαστὴς τοῦ
κλάσματος. Π.χ. ὁ τῆς Ἀττικῆς χάρτης ὑπὸ $\frac{1}{25,000}$ εἶνε ἀκριβέστε-
ρος καὶ μεγαλύτερος τοῦ ὑπὸ $\frac{1}{200,000}$.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

‘Η προσφιλής ήμῶν πατρὸς ἔχει μέλλον ἔνδοξον !

Αγωνισθεῖσα ἐπὶ 3000 ἔτη καὶ πλέον ὑπὲρ τῆς προόδου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐξημερώσεως αὐτοῦ, ἐνεκ τῶν διχονοιῶν αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κατέπεσε καὶ κατεκτήθη ὑπὸ ξένων λαῶν καὶ ἐπὶ τέλους ἐδουλώθη ὑπὸ τῶν βαρβάρων Τούρκων καὶ ἡρημάθη.

Αλλ ἀνέστη ἐκ τῆς τέφρας αὐτῆς μετὰ ἐπταετῆ φοβερὸν ἀγῶνα, δπως διαδραματίσῃ καὶ πάλιν ἐν τῇ Ἑλλ. Ἀνατολῇ ἔζοχον πρόσωπον διστι, ὃς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς γεωλογικῆς καὶ γεωγραφικῆς μελέτης, ὁ Πανάγαθος ἐπροίκισεν αὐτὴν διὰ πλείστων καὶ μεγάλων φυσικῶν δώρων.

Κειμένη ἡ Ἑλλὰς ἐν τῇ νοτιοκυπριακῇ ἐσχατιᾷ τῆς Εὐρώπης μεταξὺ τῶν τριῶν ἡπείρων τοῦ Παλαιοῦ Κόσμου, ἔχει κλεμφ θυμαξιον, οὐρανὸν φαιδρὸν καὶ ἀστερόεντα, φῶς οὐράνιον, πελάγη καὶ κόλπους γλυκυκούς καὶ ὅρη καλλιτεχνικώτατα:

Τοιαύτη φύσις γεννᾷ ποιητὰς καὶ φιλοσόφους, σιρατηλάτας καὶ ναυάρχους δρῶντας ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπότητος !

Υπὸ τοιοῦτον διαυγῆ οὐρανὸν διεπλάσθη ἡ τελειοτάτη τῶν γλωσσῶν, ἡ Ἑλληνική, δι' ᾧ ἡ ἀνθρωπότης ἐκφράζει καὶ τὰ λεπτότατα αὐτῆς διανοήματα, ἐπὶ τοιαύτης καλλιτεχνικῶς διαπεπλασμένης γήραξ ἐγεννήθησαν καλλιτέχναι ἐμφυσήσαντες ζωὴν εἰς τὰ ἀψυχα αὐτῶν μάρμαρα.

Τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, τὸ βαφὲν ἐν τυραννοκτόνῳ αἴματι, καὶ αἱ θάλασσαι αὐτῆς, ἐν ᾧ ἐψάλησαν παιάνες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἐγκλείουσι θησαυροὺς ἀνεκτιμήτους δι' ὧν τὰ ἔθνη μεγαλουργοῦσι. Τούτους εἰς ήμᾶς ἐναπόκειται τὰ χρησιμοποιήσωμεν ἐπ' ἀγαθῷ ήμῶν, δπως μεγαλύνωμεν καὶ δοξάσωμεν τὴν ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ μαρτυρήσασαν θαυμασίαν ήμῶν πατρίδα, ἣν μαῦροι δουλείας χρόνοι τοιοῦτον κατέρριψαν καὶ κατέστησαν ἀφανῆ.

· Ή γεωγραφία διδάσκει ήμας πάντα ταῦτα.

· Έκ τῆς γεωγραφικῆς τῆς πατρίδος ήμῶν μελέτης καταδείκνυται, δτι ὁ φύσει εὐάγωγος, φιλότιμος, ἀγγίνους καὶ προοδευτικὸς. · Ελλ. λαός, σωφρόνως διοικούμενος καὶ διαπαιδαγωγούμενος διὰ τῶν διδαχμάτων τῆς Ἀγίας ήμῶν Θρησκείας καὶ τῆς προγονικῆς εὐκλείας, θὰ καταστῇ λαὸς μέγας, ἂν μάθῃ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τῆς προόδου νὰ ἐργαζηται μετ' ἐπιστήμης ἐν τῷ παντοδυνάμῳ τοῦ Δημιουργοῦ ἐργοστασίῳ, ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ καὶ θαυμασίᾳ Ἑλληνικῇ φύσει.

Ταχέως θὰ καλύψῃ τότε τὰς ἑλληνικὰς πεδιάδας καὶ κοιλάδας διὰ φυτειῶν παντοίων χρυσοφόρων καὶ δι' ἀναριθμήτων ἀγελῶν βιῶν καὶ προβάτων, θὰ καταστήσῃ παραγωγικὰ τὰ πλούσια ήμῶν δάση, θὰ κατεισδύσῃ εἰς τὰ σπλάγχνα τῶν δρέων ήμῶν, ἵνα ἔξαγαγῃ τοὺς ἐν αὐτοῖς κεκρυμμένους θησαυροὺς καὶ χρησιμοποιήσῃ φανεράς καὶ ἀφανεῖς δαψιλεῖς πηγάδες, καὶ θὰ πληρώσῃ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας διὰ χιλιάδων ἴστιοφόρων καὶ ἀτμοπλοίων, φερόντων ὑπερηφάνως κυματίζουσαν τὴν ἔνδοξον ήμῶν κυανόλευκον σημαίαν.

· Εκπαιδεύομενος δὲ ὁ Ἑλλ. λαός, ὅπως τὰ τέκνα τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν, νὰ μάχηται ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος καὶ νὰ χύνῃ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγογύγστεως τὸ αἷμά του, καὶ διὰ τῆς ἐντίμου αὐτοῦ ἐργασίας πληρῶν χρυσίου τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους θὰ καταστήσῃ τὴν ὥραίν την ήμῶν πατρίδα ἐπίζηλον καὶ πρότυπον Βασιλέον ἐν τῷ κόσμῳ, ἢν θὰ σκέπη αἰώνιως ὁ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ θράχου τῆς Ἀκροπόλεως ἵπτάμενος ἀπαράμιλλος Παρθενών!

Τοιοῦτος λαός, φέρων ἐν ταῖς φλεψὶν αὐτοῦ τὸ ἀθάνατον ἑλληνικὸν αἷμα καὶ κατοικῶν χώραν τοσοῦτον ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας εὐνοηθετούσην θὰ ζήσῃ καὶ θὰ μεγαλυνθῇ.

· Η Ἑλλὰς διὰ τῆς ἐργασίας τῶν τέκνων αὐτῆς δὲν θὰ θεωρῆται πλέον σμικρὰ καὶ ἀσημος· διότι συμπυκνουμένου τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, ὅπως ὁ τῆς Κεφχλληνίκης καὶ Κερκύρας, θὰ δύναται νὰ τρέφῃ 6 καὶ 7 ἑκατομμύρια γενναίων καὶ φιλέργων Ἑλλήνων, νὰ παράγῃ προϊόντας πρὸς ἔξαγωγὴν ἀξίας χιλίων τούλαχιστον ἑκατομμυρίων φράγκων καὶ νὰ προσφέρῃ εὐχερῶς ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τετρακόσια καὶ πλέον ἑκατομμύρια φράγκων.

Οὕτως ἡ προσφιλὴς πατρὶς βαθμηδὸν ἀναγεννωμένη θὰ δυνηθῇ ταχέως νὰ δημιουργήτῃ στρατούς, φιλοπάτριδας καὶ ἀριστα ὥργανω-

μένους ἐκ πεντακοσίων καὶ πλέον χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ νὰ παρατάξῃ στόλους ἐκ δέκαδων θωρηκτῶν κολοσσῶν.

Οθεν μέλημα παντὸς φιλοπάτριδος Ἐλληνος εἶνε νὰ ἐργάζηται ἐντίμως πρὸς παραγωγὴν χρυσίου καὶ ν' ἀσκῆται ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας εἰς τὰ ἔπλα, διότι θὰ παλαιώμεν διαρκῶς κατὰ λαῶν βαρβάρων, οἵτινες θέλουσι ν' ἀρπάσωσι τὴν πατρικὴν ἡμῶν κληρονομίαν.

Τότε καὶ μόνον τότε θὰ ἐπιβάλῃ ὁ Ἐλληνισμὸς τὸν σεβασμὸν εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ διὰ τοῦ πολιτισμοῦ του, τῆς ἡμερώσεως του, τῆς ἐργασίας του καὶ τῶν ἀκαταμαχήτων δυνάμεων του θὰ πραγματώσῃ τὴν ἐντολὴν τῶν κατὰ τὴν Μαγάλην ἡμῶν Ἐπανάστασιν ἀγωνισθέντων πατέρων ἡμῶν, τὴν ἐνότητα τῆς Ἐλληνικῆς φυλῆς καὶ τὴν ἀπόδοσιν εἰς τὴν Ἐλληνικὴν ὁρθοδοξίαν τοῦ πανσέπτου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ὃν ἐμδλυναν οἱ ἄγοιοι κατακτηταί.

ΣΗΜ. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ἀνὰ χεῖρας τεύχους τῆς Γεωγραφίας τῆς Ἐλλάδος παραθέτω καὶ πίνακάς τινας μετά διαφόρων ἐρωτήσεων πρὸς ἀσκησιν τῶν μαθητῶν. Διότι, ἐπαναλαμβάνω, ἡ Γεωγραφία δὲν εἶνε ἡ ξηρὰ ἀπομνημόνευσις ἔηρῶν μόνον ὄνομάτων καὶ ἀριθμῶν, ἡ ἡ ἐπὶ τοῦ χάρτου ἡ ἐπὶ τοῦ πίνακος ἐπιδειξὶς πόλεων, ποταμῶν, ὁρέων, κόλπων κλ. καὶ ἡ ἀφήγησις ἱστορικῶν τινῶν γεγονότων, ἀλλ' ἡ ἀνατομική, οὕτως εἰπεῖν, τῆς χώρας περιγραφὴ καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τοὺς κατοικοῦντας ἐπ' αὐτῆς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἄλλα ὅντα, διότι τὰ δοντα ταῦτα συμφύονται μετά τοῦ ἑδάφους καὶ διὰ τῆς ἐρεύνης τοῦ πλανήτου ἔξηγοῦνται τὰ ἀνθρώπινα φαινόμενα. Φαινόμενον δὲ τοιούτον θαυμάσιον εἶνε ἡ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀνάλαμψις τοῦ Ἐλληνισμοῦ. Οὕτω π. χ. «Ο κατακερματισμὸς τῆς Ἐλληνικῆς χώρας διὰ τῶν ὄρέων καὶ θαλασσῶν (φυσικ. γεωγρ. Ἐλλάδος ὑπὸ Neumann καὶ Partsch) εἰς τμῆματα προσήγαγε τὸν βίον τοῦ Ἐλλ. λαοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀπεράντου ποικιλίας ἀμιλλωμένων κοινοτήτων ἐγένετο ἀφορμὴ ταχείας αὐτοῦ προσδεῖ, ἀλλὰ καὶ κατέστησε τὸν βίον αὐτοῦ ἔντονον καὶ ποικίλον, λιαν δὲ βραχὺν καὶ ἀδύνατον τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐλλ. φυλῆς εἰς ἓν ἴσχυρὸν κράτος».

Οι ἀξιότιμοι διδάσκαλοι, ἂν λάβωσι τὸν κόπον νὰ βίψωσι βλέμμα ἐπὶ τῶν πινάκων τούτων, θὰ ἴδωσιν, ὅτι εἶνε μεγάλης πρακτικῆς ὥφελειας, ἵλιως ὁ τελευταῖος συγκριτικὸς πίνακς τῆς Ἐλλάδος πρὸς ἄλλα μικρὰ Εύρωπαικὰ κράτη, ἐξ οὗ πολλὰ δύνανται νὰ ἐξαγθῶσι συμπεράσματα περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πατρίδος ἡμῶν.

ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

"Η

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΥΤΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

§ 1. "Ορια καὶ θαλάσσιος διαιμελισμός." Έκ τῶν τριῶν χερσονήσων, τὰς ὁποίας ἡ Μεσόγειος θάλασσα σχηματίζει ἐπὶ τῆς Ν. ηλευρᾶς τῆς Εύρωπης, ἡ ἀξιολογωτέρα είνε ἡ Ἑλληνικὴ ἢ Ἰλλυρικὴ χερσόνησος (ἢ τοῦ Αἴμου).

Σημ. Κάκιστα παρ' ἡμῖν καλοῦσί τινες τὴν χερσόνησον ταύτην *Balkari-* κήρ, ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ὀνόματος τοῦ Αἴμου *Balkar*.

Αὕτη ἀποτελοῦσα τὸ ΝΑ. τμῆμα τῆς Εύρωπης χωρίζεται ἐκ ταύτης διὰ τῶν κάτω διοῖν τοῦ Δακούνθιου ("Ιστρου") καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Σαύνου καὶ διαιμελίζεται ὑπὸ πλείστων κόλπων εἰς μικροτέρας χερσονήσους, νήσους καὶ ἀκρωτήρια.

Τῆς μεγάλης δὲ ταύτης χερσονήσου τὸ νοτιώτατον τμῆμα συγκροτεῖ τὸ Ἑλλ. Βασίλειον (ἐμβ. 64,680 □ χιλμ. περίπου, 2,632,000 κατ.), οὗτινος δριικείναι πρὸς Β. τὸ Μέτσοβον, ἢ βορ. Θεσσαλία (Ἑλασσών) καὶ ὁ Κάτω *Oλυμπος*, πρὸς Α τὸ πολύκολπον *Αλγαϊον* πέλλ. καὶ πρὸς Ν. καὶ Δ. τὸ ἐπίσης πολύκολπον *Ιόνιον* πέλλ. καὶ ἡ *Ηπειρος*. Ἀπὸ τοῦ 1896, ἦτοι ἐντὸς 11 ἑτῶν, ὁ πληθυσμὸς τοῦ Βασιλείου ηὔξησε κατὰ 198,000 ψυχάς.

* Τὰ πελάγη δὲ ταῦτα τοσοῦτο βαθέως εἰσχωροῦσι διὰ κόλπων εἰς τὸ Ἑλλ. Βασίλειον, ὥστε τὸ μῆκος τῶν παραλίων αὐτοῦ (ἐκτὸς τῶν νήσων ἔχει ἡ Ἑλλὰς ἐμβαδὸν 55,000 □ χιλμ.) ἀνέρχεται εἰς 3,260 χιλιόμ. περίπου, ὥστε εἰς 1 χιλιόμ. παραλίας ἀναλογοῦστ: 17 περίπου □ χιλιόμ. στερεᾶς. Ἐν ἑκάστῳ τετραγ. χιλμ. κατοικοῦσιν ἐν Ἑλλάδι κατὰ μέσον δρον 40 κάτοικοι.

Καὶ τὸ μὲν Ἰόνιον πέλαγος, ἐνῷ κεῖνται κατὰ στίχον αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, σχηματίζει τὸν Ἀμβρακικόν, τὸν τῶν Πατρῶν, τὸν Κορινθιακόν, τὸν Κυπαρισσιακόν, τὸν Μεσσηνιακόν καὶ τὸν Δακωνικόν κόλπον.

Τὸ δὲ Αλγαῖον πέλαγος, οὗτοις τμήματα τὸ Μυρτῖον καὶ τὸ Κρητικὸν πέλαγος, ἐνῷ κεῖνται αἱ Κυκλάδες, ἡ Εὐβοία καὶ αἱ Β. Σηραράδες νῆσοι, σχηματίζει τοὺς κόλπους Ἀργολικόν, Σαρωνικόν, Εὐβοϊκὸν καὶ Παγασιτικόν.

Διὰ τοῦ θαλασσίου τούτου πολυκόλπου διαμελισμοῦ ἀποχωρίζονται αἱ ἔξης χερσόνησοι^{α'}) ἡ Πελοπόννησος (Μωρᾶς), διακλαδίζομένη εἰς τὰς μικροτέρας χερσονήσους Μεσσηνιακήν, Δακωνικήν, Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς καὶ Ἀργολικήν μετὰ τῆς ἡφαιστειογενοῦς μικρᾶς τῶν Μεθάνων, β'^{β'}) ἡ Ἀττικὴ καὶ γ'^{γ'}) ἡ Μαγνησία.

Τούτου ἔνεκα πολλοὶ πορθμοὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ στερεῷ καὶ μεταξὺ τῶν νήσων, τῶν ὅποιών σημαντικώτεροι εἰνε ὁ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπος. (1,000 μέτρα πλάτος.), ὁ τοῦ Ρίου (3,000 μέτρ.), ὁ τοῦ Εὐρίπου (68 βημάτων) καὶ ὁ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου (5,000 μ.). Ἐκ τῶν ἀκρωτηρίων τὰ ἀξιολογώτερα εἰνε τὸ Φαλακρὸν (κοινῶς κάβο Δράστε) πρὸς Β. τῆς Κερκύρας, τὸ Ἀκτιον (τοῦ Ἀμβρακικοῦ κ.), παρὰ τὸ ὅποιον τῇ 12 Σεπτεμ. 31 π. Χ. ὁ Οκτάβιος κατέστρεψε τὸν στόλον τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας, ὁ Ἀραξος (κάβο Πάπας, κόλπ. Πατρῶν), τὸ τοῦ Σχοιναρίου (πρὸς Β. τῆς Ζακύνθου), ὁ Χελωνίατας (κοιν. Γλαρέντσας), ὁ Ἰχθύς (κοιν. Κατάκωλον), ἐπὶ τοῦ ὅποιου ὑπάρχει φάρος, ὁ Ἀκελίτας (κάβο Γάλλο), τὸ Ταΐναρον (Ματαπάς), ἡ Μαλέα (κάβο Μαλιᾶς) μετὰ φάρου, τὸ Σκύλλαιον (ἐπὶ τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου), τὸ Σούνιον (κάβο Κολῶνναι), ἐφ' οὗ σφίζονται στῦλοι τοῦ ναοῦ τοῦ Σουνιαράτον Ποσειδῶνος, ὁ Καφηρεύς (κάβο Ντόρο), πρὸ τοῦ ὅποιον τὸ μὲν 1790 ὁ Λάμπρος Κατσώνης δι^{τός} 7 πλοίων κατεναυμάχησε τὸν Τουρκοαλγερινικὸν στόλον ἐκ 37 πλοίων, κατὰ τὸν Ίερὸν δὲ ἥμισυ Ἀγῶνα ὁ Γ. Σαχτούρος τὴν 20 Μαΐου 1825 κατέκαυσε τὴν Τουρκικὴν ναυαρχίδα καὶ ἄλλα πλοῖα. Προσέτι τὸ Ἀρτεμίσιον (Β. Εὔβοια), πρὸ τοῦ ὅποιον τῷ 480 π. Χ. ἐγένετο ἡ πρώτη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ στόλου τοῦ Ξέρξου ναυμαχία, καὶ πολλὰ ἄλλα ἐπὶ τῆς στερεᾶς καὶ τῶν νήσων. Ἀπέναντι τοῦ Ἀρτεμίσιου ἐπὶ τῇ Μα-

γνησίας κεῖται ἡ Σηπιάς ἀκτή, πρὸ τῆς ὅποίας κατεστράφη μέρος τοῦ στόλου τοῦ Ξέρξου ὑπὸ τρικυμίας.

Φυσικὸς λιμένας ἔχει ἡ Ἐλλὰς πλείστους καὶ ἀσφαλεστάτους, ὡς π. χ. τὸν τῆς Κερμύρας, τοῦ Ἀργοστολίου, τοῦ Γαλαξειδίου, τῆς Ἰτέας (Ἀμφίστης), τοῦ Ναναρίου (ἢ Πύλου), τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν, τοῦ Πόρου, τῆς Σαλαμῖνος, τοῦ Πειραιῶς, τοῦ Λαυρείου, τοῦ Θορικοῦ, τῆς Χαλκίδος, τῆς Αίδηψοῦ, τῆς Σύρου, τῆς Μήλου κλ. Καὶ τεχνητοὶ λιμένες κατεσκευάσθησαν διὰ κυματοθραύστου, τῶν ὅποιων ἀξιολογώτεροι εἶνε οἱ τῶν Πατρῶν, τῆς Ζακύνθου, τοῦ Κατακώλου καὶ τῶν Καλαμῶν.

§ 2. **Οοπ καὶ πεδιάδες.** Συνέχεια τῶν "Αλπεων εἶνε ἡ Πίνδος, ἡς προεκτάσεις καὶ κλάδοι εἶνε τὰ ἐπίλοιπα τῆς Ἐλλάδος ὅρη, τῶν ὅποιων ἄλλα μὲν διευθύνονται πρὸς τὰ ΝΑ. ἢ Ν., ἄλλα δὲ πρὸς Α.

Καὶ μὲν τῇ Θεσσαλίᾳ (πρὸς Β.) κεῖται ὁ Ἱερὸς "Ολυμπος (2,985 μ.), ἐφ' οὗ κατὰ τὴν Ἐλληνικὴν μυθολογίαν ἔκειντο τὰ Δώματα τῶν Ἀθανάτων, συνδεόμενος διὰ τῶν Καμβούντων ὅρεων καὶ τοῦ Λάκρου (Ζυγοῦ) μετὰ τῆς Πίνδου (2,199 μ. καὶ 2,336 μ.). Μετὰ τοῦ Κάτω Όλυμπου διὰ τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν συνάπτεται ἡ "Οσσα (Κίσσαβος, 1,953 μ.) καὶ τὸ Ηλιον (1,618 μ.), πρὸς τὰ ΝΑ. διευθυνόμενα.

Συνέχεια τῆς Πίνδου εἶνε ἐν Στερεῷ Ἐλλάδι τὰ "Ακαρνανὰ καὶ τὰ Αιτωλικὰ ὅρη, ὃν κορυφὴ εἶνε ὁ Τυμφρηστός (κοινῶς Βελοῦχοι, 2,319 μ.), τὸ Παναυτωλικόν (κ. Ἀραποκέφαλα, 1,927 μ.), ἡ Καλοκαινούδα (2,104 μ.), ὁ Σιρογγύλος (2,366 μ.), ὁ Κόραξ (κ. Βαρδούσια, 2,494 μ.) καὶ ἡ Γκιώνα, τὸ ὄψιστον τῆς Ἐλλάδος ὅρος (2, 512 μ.). Κλάδοι τῆς Πίνδου πρὸς Α. διευθυνόμενος εἶνε ἡ "Οθρυς (κορυφὴ Ἀγιος Ἡλίας, 1,694 μ., καὶ Γερακοβούνι, 1,728 μ.), ἡ συνέχεια μέρος τῆς Μαγνησίας καὶ αἱ Β. Σποράδες, καὶ ἡ Οἴη (Καταβόθρα, 2,152 μ.). Συνέχεια εἶνε καὶ ὁ Παρνασσός (Γεροντόβραχος, 2,435 μ., καὶ Λύκερι, 2,459 μ.), φέρων χιόνας τὸ θέρος ἐντὸς τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ φαράγγων. ὁ Ἐλικών (Παλιοβούνα, 1,749 μ.), ἐφ' οὐ ἐμυθολογεῖτο ὅτι κατέκουν αἱ Μοῦσαι, ὁ κατάφυτος Κιθαιρών, ἐν ᾧ τὸ στενὸν τῶν Ελευθερῶν (κ. Καζά, 1,411 μ.), ἡ Πάρνης (1,413 μ.) καὶ τὸ Πεντελικόν (1,110 μ.).

Ἐκτὸς τούτων ἐν Ἀττικῇ κεῖται ὁ Ὑμηττός (κοιν. Τρελλός, 1,027 μ.), ΝΑ. τοῦ ὄποίου ἔξαπλοῦται ἡ λοφώδης καὶ μεταλλοφύρως τῆς Λαυρεωτικῆς χώρας, καὶ ὁ Αγάλεως πρὸς Δ. τῶν Ἀθηνῶν, σχηματιζών καὶ τὸ ΝΔ. τμῆμα τῆς νήσου Σαλαμίνος, ἡς τὸ ἐπίλοιπον μέρος εἶνε συνέχεια τῆς Γεραεσίας, καταληγούσης ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ. Παρὰ τοὺς μεσημβρινοὺς ταύτης πρόσποδας πρὸς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον διέρχονται ἐγγύτατα τῆς θαλάσσης αἱ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Κόρινθον ἀγούσαι σιδηρᾶ καὶ ἀμαξιτός ὀδός.

Ἐν Εὐβοίᾳ, ἡς τὰ ὅρη εἶνε συνέχεια ἢ προεκτάσεις τῶν τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν Κυκλαδῶν, σημαντικώτεραι κορυφαὶ εἶνε ἡ "Οχη" (1404 μ.), τὰ Στύρα (νῦν Κλιόσι, 685 μ.), ἡ Δίρφυς (1745 μ.), ὁ "Ολυμπος" (1173 μ.), ὁ Μάκιστος (κοινῶς Κανδῆλι, 1209 μ.), κάθετον ἔχων τὴν πρὸς τὸν Εὔβοϊκὸν κόλπον πλευράν, ἡ Πυξαριὰ (1352 μ.) καὶ τὸ Τελέθριον (κοινῶς Γαλτσάδες, 971 μέτρ.).

Ἐν Πελοποννήσῳ σημαντικώτερα ὅρη εἶνε πρὸς Β. ἡ Κυλλήνη (Ζίριχ, 2,374 μ.) καὶ τὰ Ἀροάνια ὅρη (Χελμός, 2,355 μ.), πρὸς Α. τὸ Λύρκειον καὶ τὸ Αρτεμίσιον (1772 μ.), τὸ Παρθένιον (1,217 μ.), τὸ Αραχναῖον (1,199 μ.) καὶ ὁ Πάρνων (Μαλεός, 1,600 μ.), καταλήγων εἰς τὴν Μαλέαν, ἥτις εἶνε ἀκρωτήριον ἐπικίνδυνον τοῖς ναυτιλομένοις (793 μ. ὅφ.). Πρὸς Δ. κεῖται ὁ Ἐρύμανθος (κοιν. Ὄλονός, 2,228 μ.), τὸ Παναχαϊκόν (ν. Βοϊδιάς, 1927 μ.), ἡ Σκόλλις, ἡ Φολόη, τὸ Λύκαιον (Διαφόρτι, 1420 μ.), τὸ Αγαλέον (1115 μ.) καὶ ἡ Μαθία (ν. Λυκόδημος, 957 μ.), ἐν Μεσσηνίᾳ, καὶ τέλος ἐν τῷ μέσῳ τῆς χερσονήσου τὸ Μαίναλον (1825 μ.) καὶ τὰ ὑψίπεδα τῆς Μαντινείας (655 μ.) καὶ Μεγαλοπόλεως, μετὰ τῶν ὄποιων συμφύεται ὁ Ταῦγετος (Πενταδάκτυλον), καταλήγων εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ταίναρον καὶ φθάνον κατὰ τὸ Ταλετόν (ν. "Αγ. Ηλίας") εἰς ὅφος 2,468 μ., ἐν ᾧ καὶ κατ' Αύγουστον ὑπάρχει χιὼν ἐντὸς τῶν γαραδρῶν καὶ τὸ ψῦχος δριμύτατον.

Καὶ αἱ πλεῖσται τῶν νήσων εἶνε λίαν δρειναί· οὕτω π. χ. ἡ Νάξος ἔχει τὸ Αρίος (1003 μ.) καὶ ἡ Κεφαλληνία τὸν Αἴρον (1620 μ.).

Ἡ Ἑλλὰς ὡς ἐκ τοῦ δρεινοῦ αὐτῆς διαπλασμοῦ δὲν ἔχει μεγάλας πεδιάδας· τούτων αἱ ἀξιολογώτεραι εἶνε αἱ τῆς Θεσσαλίας, Σπερχειοῦ, Ξηροχωρίου, Χαλκίδος (Λήλαντον πεδίον), Ἀταλάντης, Θηβῶν, Πλαταιῶν, Λεβαδείας, Μεγάρων, Ἐλευσίνος (Θριάσιον πεδίον), Ἀθη-

νῶν καὶ Μεσογείων, Ἀμφίσσης, Ἀκαρναίων, Ἀγρινίου, Κορινθίας, Αλυτού, Πατρῶν, Ἡλείας, Κυπαρισσίας, Μεσσηνίας (Μυκητία), Λακεδαιμονίου, Ἀργολίδος καὶ τὰ ὄψιπεδα τῆς Ἀρκαδίας καὶ Μεγαλοπόλεως.

§ 3. **Ποταμοὶ καὶ λίμναι.** Η Ἑλλὰς οὖσα χώρα σμικρὰ καὶ δρεινὴ δὲν ἔχει μεγάλους καὶ πλωτοὺς ποταμούς, ἀλλ’ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χειμαρρώδεις. Οἱ ἀξιολογώτεροι εἰνε

A'. Ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἦπειρῳ καὶ Στερεάῃ Ἑλλάδι

1) Ὁ *Πηγεύς* (Σχλαμβριζής), πηγάζων ἐκ τοῦ Λάκημου καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον. (150 χιλμ. μήκ.), 2) ὁ *Σπερχειός*, ἐκ τοῦ Τυμφρηστοῦ εἰς τὸν Μελισσακὸν κόλπον. (70 χιλμ. μήκ.), 3) ὁ *Φωκικὸς Κηφισός* ἐκ τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῆς Οἴτης εἰς τὴν Κωπαΐδα, 4) ὁ *Ἀσωπός*, ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος εἰς τὸν Εὔβοϊκὸν κόλπον. 5) ὁ *Αιτικὸς Κηφισός*, ἐκ τοῦ Πεντελικοῦ καὶ τῆς Πάρνηθος εἰς τὸ Φάληρον, 6) ὁ *Ιλισσός*, ἐκ τοῦ Υμηττοῦ συμβάλλων εἰς τὸν Κηφισόν, 7) ὁ *Ἄραχθος*, ἐκ τοῦ Δοκιμίου καὶ τοῦ Ζυγοῦ εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. (100 χιλμ. μήκ.), 8) ὁ *Ἀχελῷος* (*Ἀσπροπόταμος*), δέ μέγιστος τῆς Ἑλλάδος, ἐκ τοῦ Μετσόβου εἰς τὸ Ιόνιον πέλαγον. (200 χιλμ. μήκ.). Ὁ ποταμὸς οὗτος ἡδυνάθη διὰ τῆς λευκῆς ἰλύος, ἦν ἀπὸ τῶν δρέων καταφέρει, νὰ σχηματίσῃ παρὰ τὰς ἐκβολάς του μέγα δέλτα καὶ νὰ προσγώσῃ καὶ τινας τῶν παρακειμένων νησίδων, Ὁξειδῶν καλουμένων. εἶνε δὲ δέ μόνος τῆς Ἑλλάδος ποταμός, διστις εἶνε πλωτὸς διὰ λέμβων μέχρι τινός, 9) ὁ *Εὔηρος* (ν. Φείδαρις), ἐκ τοῦ Κόρρηκος εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, 10) ὁ *Δάφνος* (ν. Μόρνος), ἐκ τοῦ Κόρρηκος εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

B'. Ἐν Πελοποννήσῳ

11) Ὁ *Κρᾶθις* (*Ἀκράτας ποτ.*), ἐκ τῶν Ἀροκνίων δρέων εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, 12) ὁ *Σελινοῦς*, ἐκ τοῦ Ερυμάνθου εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, 13) ὁ *Πηγεύς* (π. Γαστούνης), ἐκ τῆς Φοιλόνης εἰς τὸ Ιόνιον πέλαγος, 14) ὁ *Ἀλφεύς* (*Ρουφιζής*), δέ μέγιστος τῆς Πελοποννήσου, ἐκ τοῦ ὄψιπέδου τῆς Μεγαλοπόλεως εἰς τὸν Κυπαρισσιακὸν κόλπον (90 χιλμ. μ.), 15) ὁ *Πάμισος*, ἐκ τοῦ Λυγηφίοποι ιθῆκε από το Ινσίπούστο Εκπαίδευτικής Πολιτικής

καίου εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, 16) ὁ *Eὐδώτας*, ἐκ τῆς Ἀρκαδίας εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον, 17) ὁ *Iraχος* καὶ 18) ὁ *Ἐρασῖνος*, ἐκ τοῦ Ἀρτεμισίου εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον.

Ἐκ τῶν λιμνῶν ἀξιολογώτεραι εἶναι ἐν Θεσσαλίᾳ ἡ *Βοιβήνις* (Κάρλα), ἐν Βοιωτίᾳ, ἡ *Κωπαῖς* (Τοπόλιας), ἡ μεγίστη πασῶν (250—300 □ χιλμ.), ἀποξηρανθεῖσα, καὶ παρ' αὐτὴν ἡ *Τρεφία* καὶ ἡ *Υλική*. Τὰ ὄρη τούτων διὰ βαράθρων ἡ καταβοθρῶν ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ ἡ *Τριχωνίς*, ἡ *Λυσιμαχία*, ἡ *Ἀμβρακία* καὶ ἄλλαι τινὲς καὶ αἱ ἔχθνοτρόφοι λιμνοθάλασσαι τοῦ Μεσολογγίου καὶ Αἰτωλικοῦ (Μελίτη, Οὐρία καὶ Κυνία), χωρίζομεναι τῆς θαλάσσης δι' ἀλιτευῶν νησίδων καὶ εἰς ἃς φρίνεται διτὶ ποτὲ ὁ *Ἄγιελῷος* εἶχε τὰς ἐκβολάς του. Τέλος ἐν Πελοποννήσῳ ἡ τοῦ *Φενεοῦ* (κ. Φονιᾶ, 753 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν) καὶ ἡ *Στινμφαλίς* (620 μ.) τούτων τὰ ὄρητα εὐρίσκουσι διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν διὰ καταβοθρῶν τέλος ἡ εἰς ἔλος μεταβληθεῖσα *Δέρνη*, ἐν ᾧ ὁ *Ηρακλῆς* ἐφόνευσε τὴν *Δερναίαν*. *Ὑδραντία* αὕτη λαμβάνει τὰ ὄρητα τῆς ἐκ τῆς κεντρικῆς Πελοποννήσου διὰ καταβοθρῶν, ἥτινα μετὰ βραχύτατον ῥοῦν χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν. Παράκτιαι καὶ ὑποθλάσσαι πηγαὶ ὑπάρχουσι πολλαὶ παρὰ τὰς βραχώδεις ἀκτάς, διὰ καταβοθρῶν συλλέγουσαι τὰ ὄρητα τῶν μεσογείων χωρῶν.

* * Εκτὸς τούτων ὑπάρχουσι καὶ πλεῖστοι χείμαρροι ῥέοντες μόνον τὸν χειμῶνα καὶ διάφοροι μικραὶ λίμναι παράλιαι καὶ ἀβαθεῖς χρησιμεύουσαι ἢ πρὸς πηγὰν ἀλατος (ἀλυκαὶ ἢ ἀλοπήγια), ως π. χ. τοῦ Μεσολογγίου, τῆς Λευκάδος τῆς Θερμητακοῦ, τῆς Ἀραβύσσου, τοῦ Βόλου, τῆς Δομβραΐης, ἢ ὡς ἔχθνοτροφεῖα, ως αἱ τοῦ Ἀράξου, Βουπρασίων, Πύργου κλ.

* * Η *Ελλάς* ἔχει καὶ λίαν ἀξίας λόγου ἴσματικὰς πηγάς, π.χ. τῆς *Αιδηψοῦ*, τῶν Θερμοπυλῶν, τοῦ *Πλατυστόμου*, τῆς *Τυπάτης*, τῆς *Κέθρου*, τῶν *Μεθάρων*, τοῦ *Λοντρακίου*, τῆς *Κυλλήνης* (Λιντζῆ), τοῦ *Καλάφα*, τῆς *Μήλου*, τῆς *Αρδρου*, τῆς *Βουλιαγμένης*, τοῦ *Κουρουπελίου* κλ.

§ 4. Ποιὸν τοῦ *Ελληνικοῦ* ἐδάφους καὶ κλῖμα. Τὰ ὄρη τῆς *Ελλάδος* συνίστανται κυρίως ἐκ χιονολεύκων καὶ ἄλλων ποικιλοχρόων μαρμάρων καὶ ἐξ ἀσβεστολίθων καὶ σχιστολίθων. Οσα τῶν ὄρέων συνίστανται ἐκ πετρωμάτων εὐκόλως ἀποσαθρουμένων καὶ εἰς εὔφορον χοῦν μεταβαλλομένων (Πίνδος, Αἰτωλικὰ ὄρη, Ταῦγετος, Πάρνων) εἶναι κεκαλυμμένα ὑπὸ δασῶν καὶ καθιστᾶσιν

εύφρονος τὰς παρακειμένας κοιλάδας καὶ πεδιάδας (π. χ. Αίγιον, Ἡλείας, Θεσσαλίας, Καλαμῶν, Σπάρτης).

Ἡ Ἑλλὰς ἔχει πολλὰ ἡφαίστεια ἐσθεσμένα καὶ δύο ἐνεργά, τὸ τῆς Θήρας καὶ τὸ τῶν Μεθάνων, πάσχει δὲ συχνότατα ὑπὸ σεισμῶν δεινοτάτων, ὡς π. χ. ἡ Θεσσαλία, ἡ Λοκρία, ἡ Βοιωτία, ἡ Φωκίς, ἡ Τριχωτία, αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, τὰ Β. καὶ Δ. παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἡ κοιλάς τοῦ Εὐρώπη, καὶ σπανίως ἡ Ἀρκαδία κ.λ.π.

* * Αν ἡ Ἑλλὰς προήχθη πρωιμώτατα εἰς τὸν πολιτισμόν, ἐνῷ ἡ ἐπίλοιπος Εύρωπη ἦν βάρβαρος, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἔφθασεν εἰς ὑψίστον βαθύμὸν μορφώσεως καὶ θυμάζεται νῦν ὑπὸ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τοῦτο αἰτίαν κυρίως ἔχει τὴν γεωγραφικὴν αὐτῆς θέσιν, τὸ λαμπρὸν τῆς κλῖμα καὶ τὸν θυμάσιον διαμελίσμόν. Διότι οὐδεμίᾳ τῆς ὑφηλίου χώρα εἴνε οὕτως ἀρμονικῶς ὑπὸ τῆς θείας προνοίας διαπεπλασμένη ὡς ἡ ἡμετέρα πατρίς, ὅπως μορφωθῇ λαὸς φιλελεύθερος καὶ προοδευτικὸς ἐπ’ ἄγανθῷ τῆς ἀνθρωπότητος.

* Η πατρίς ἡμῶν κειμένη ἐν τῇ Β. Εὐκράτῳ ζώνῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Παλαιοῦ Κόσμου καὶ πολλαχῷς ὑπὸ τῆς θελάστης διαμελίζομένη ἔχει τὸ ὠραιώτατον τῆς Εύρωπης κλῖμα, ὅπερ εἴνε ὑγιεινὸν καὶ εὐκραές. Ἡ Πίρδος, τὰ κατάρυτα ὑπὸ πυκνῶν δραῶν ὄρη τῆς Αἰτωλίας, ὁ Ολυμπός, ὁ Παρνασός, ἡ Κυλλήνη καὶ ὁ Ταύγετος φέρουσι χιόνας καὶ μεσοῦντος Αὔγούστου. Ἐνῷ δὲ τὰ ὄροπέδια τῆς Ἀρκαδίας εἴνε εἰσέτι κεκαλυμμένα ὑπὸ χιόνων, ἡ κοιλάς τοῦ Εὐρώπη καὶ τὰ παράλια τῆς Μεσσηνίας καὶ Ἀγαίας εἴνε κατάφυτα ὑπὸ χλόης καὶ ἀνθέων, διότι τὸ ἔαρ ἐν αὐτοῖς ἀρχεται ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου. Ἐνῷ δὲ κατὰ τὸ θέρος τὰ παράλια φλογίζονται ὑπὸ τῶν κυνικῶν τοῦ ἥλιου καυμάτων, ἡ ἀπὸ τῶν καταψύχρων καὶ ἐνιαχοῦ χιονοσκεπῶν ὄρέων κατερχομένη νυκτερινὴ αὔρα δροσίζει ταῦτα τὴν νύκτα, τὴν ἡμέραν δὲ ἡ ποντιάς αὔρα. Ἡ μεγάλη αὔτη διαφορὰ καὶ ἀντίθεσις τῶν κλιμάτων ἐντὸς τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος συντελεῖ τὰ μέγιστα ἐπὶ τῆς ὑγιείας καὶ τῆς διανοητικῆς τῶν κατοικῶν διαμορφώσεως. Βρέχει δὲ ἴδιως κατὰ τὸ φυινόπωρον καὶ τὰς ἀργὰς τοῦ χειμῶνος καὶ περισσότερον μὲν ἐπὶ τῶν Δ., ὅλιγώτερον δὲ ἐπὶ τῶν Α. τοῦ κράτους παραλίων. Ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὄρέων κατὰ τὸν χειμῶνα πίπτει χιών, ἥτις καλύπτει αὐτὰ πολλάκις μέχρι τῶν προπόδων. Δυστυχῶς ὅμως τὰ δάση, ἀτινα τὰ μέγιστα συντελοῦσιν, ὅπως τὸ κλῖμα καθίσταται ἡπιώτερον καὶ ποιλαὶ καὶ δρυσεραὶ σχηματιζῶνται πηγαί, καίονται ὑπὸ ἀμαθῶν πειμένων, χάριν ὅλιγης βοσκῆς. Διὰ τοῦτο οἱ κατορτες ἡ φθειροτες τὰ δάση κακονυργοῦσσι κατὰ τῆς πολιτείας.

§ 5. **Προϊόντα, Βιομηχανία.** Ως ἐκ τοῦ ὡραίου αὐτῆς κλίματος καὶ τῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους ἡ Ἑλλὰς παράγει ἀξιολογώτατα προϊόντα χρησιμώτατα. Καὶ δρυκτὰ μὲν προϊόντα ἔξαγει γεάνθρωπας, δρυκτὰ μολύβδου ἀργυρομιγοῦς, ψευδαργύρου, σιδήρου, χαλκοῦ

καὶ χρωμίου, μάρμαρα διάφορα καὶ ἀσβεστολίθους, μυλοπέτρας, γύψου, ἀργυρομιγή βαρυτίνην, σμύριδα ἔξαιρετον, θηραϊκὴν γῆν καὶ μαγειρικὸν ἄλας. Φυτικὰ δὲ σταφίδας (350 ἑκ. λιτρ.), σταφυλάς, σῦκα, οἶνον, ἔλαιον καὶ ἔλαιας, σῖτον (ἐν Θεσσαλίᾳ), ἐσπεριδοειδῆ (λεμόνια, πορτογάλλια), μέταξαρ, βαλάνους, ὃν τὰ πλεῖστα ἔξαγονται εἰς τὸ ἔξωτερικόν, καὶ παντοίους ἀλλους καρπούς. Ἡ ζωοτεχνία δημοσίας μικρὸν ἔλαβεν ἀνάπτυξιν καὶ μόνον πρόσθιτα καὶ αἰγες τρέφονται, ὀλίγοι δὲ ἵπποι καὶ βόες; καὶ διὰ τοῦτο φέρομεν πλείστους τούτων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

* * * Επειδὴ ἡ ἐπεξεργασία τῶν πρώτων ὑλῶν, δηλ. ἡ βιομηχανία, ἔλαχίστην ἔλαβεν ἐπίδοσιν ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν καὶ τὰ ἐν τῷ τόπῳ παραγόμενα βιομηχανικὰ προϊόντα (ὑφάσματα, βιομηχανικά, χάρτης κλπ.) εἴνε κατωτέρας ποιότητος καὶ ἀνεπαρκῆ, διὸ τοῦτο εἰσάγονται ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ὑφάσματα διάφορα, δέρματα, φάρμακα, χάρτης, ἀγγεῖα ὑάλινα καὶ πορφυρᾶ καὶ πλεῖστα ἀλλα. Ἡν Λαυρείῳ ἐκκαμινεύεται ἐκ μεταλλευμάτων τῶν ἐκεῖ μεταλλείων ἀργυρομιγῆς μόλυβδος πωλούμενος εἰς τὴν ἀλλοδαπήν.

§ 6. Ναυτιλία καὶ ἐμπόριον. Ἔπειδὴ ἡ Ἑλλὰς εἴνε χώρας κατ' ἔξοχὴν ναυτική, διὰ τοῦτο, καίτοι σμικρά, τὴν 10ην κατέχει θέσιν μεταξὺ τῶν ναυτικῶν τοῦ κόσμου ἐθνῶν, ἀριθμοῦσα περὶ τὰ 880 περίπου ἐμπορικὰ πλοῖα ἴστιοφόρα μεγαλύτερα τῶν 50 τόννων (=208,000 τόν.). καὶ πλεῖστα μικρὰ διὰ τὴν ἀκτοπλοΐαν καὶ 200 ἀτμόπλοια (=168,000 περ. τόν.). Ὅθεν τὸ ἐμπορικὸν τῆς Ἑλλάδος ναυτικὸν εἴνε ὑπέρτερον τοῦ τῆς Τουρκίας, ὅπερ ἀριθμεῖ 105 ἀτόμπλ. (=63 χιλ. τόννων) καὶ 880 ἴστιοφ. (=180 χιλ. τόννων). Ἀλλὰ καὶ τὰ πλεῖστα τούτων ἀνήκουσιν εἰς Ἑλληνας. Τὸ μετὰ τοῦ ἔξωτερικοῦ ἐμπόριον δὲν προήχθη ἱκανῶς (εἰσαγωγὴ 144 ἑκατ. φράγκ., ἔξαγωγὴ 123 ἑκατ. περίπου, 1906), ἥτοι ἐν ὅλῳ εἰς 267 ἑκ. φρ. ἐνῷ τὸ τῆς μικροτέρας Δασνίας ἀνέρχεται εἰς 1937 ἑκ. φρ.

* § 7. Συγκοινωνία. Ἐλευθερωθεῖσα ἡ Ἑλλὰς μακραίωνος δουλείας ἡδυνήθη βαθμόδον νὰ προαγάγῃ τὴν διὰ θαλάσσης καὶ ἔηρᾶς συγκοινωνίαν. Διότι οὐ μόνον ἀτμοπλοῖκα ἐταιρεῖται ἔλληνικαὶ καὶ ξέναι διατηροῦσι τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν παραλίων πόλεων τοῦ κράτους καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἀλλὰ καὶ πολλαὶ ἀμάξιτοι ὅδοι κατεσκευάσθησαν (3,000 χιλμ.) καὶ σιδηρόδρομοι ἐστρώθησαν. Τὸ μῆκος δὲ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ (1909) Ἑλλ. σιδηροδρόμων ἀνέρχεται εἰς 1594.

χιλμ., ήτοι είς 1 χιλμ. σιδηροδρόμων ἀναλογοῦσι 31 □ χιλμ. στερεᾶς. Εἶνε δὲ κατὰ σειράν οἱ σιδηρόδρομοι οὓτοι οἱ ἔτης:

1) *Αθηνῶν—Ν. Φαλήρου—Πειραιῶς* (μήκους 10 χιλμ., πλάτ. 1,44 μ.) οὓτοι εἶνε ἡλεκτροκίνητοι. Οἱ ἐπίλοιποι σιδηρόδρομοι εἶνε ἀτμοκίνητοι.

2) *Πειραιῶς—Αθηνῶν Πελοποννήσου* (μήκ 758 χιλμ., πλάτ. 1.0 μ.). Δι' αὐτῶν συγκοινωνοῦσιν ὁ Πειραιεὺς καὶ αἱ Ἀθῆναι μετά τῶν Μεγάρων, Κορίνθου, Αἰγαίου, Πατρῶν, Πύργου, Όλυμπίας, καὶ μετά τοῦ "Αργους, Ναυπλίου, Τριπόλεως, Μεγαλοπόλεως, Καλαμῶν, Κυπαρισσίας καὶ Πύργου Προσέτι διὰ τῆς χαράδρας τοῦ Διακοφτοῦ τὸ Μέγα Σπήλαιον καὶ τὰ Καλάβρυτα (όδοντωτὸς 23 χιλμ.).

3) *Αττικῆς* (μήκ. 74 χιλμ., πλ. 1 μ.), δι' οὗ συνδέονται αἱ Ἀθῆναι μετά τοῦ Λαυρείου καὶ τῆς Κηφισίας.

4) *Θεσσαλίας* (204 χιλμ. μήκ., 1,0 πλ.,) δι' αὐτοῦ συγκοινωνεῖ ὁ Βόλος μετά τῶν Φερῶν (Βελεστίνου) καὶ ἔκειθεν ἀφ' ἐνὸς μὲν μετά τῆς Λαρίσης, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετά τῆς Καρδίτσης, τῶν Τρικάλων καὶ τῆς Καλαμπάκας. Γραμμὴ ἑτέρα στενὴ (μήκ. 29 χιλμ., πλ. 0,60 μ.) συνδέει τὸν Βόλον μετά τῶν Λεχωνίων καὶ Μηλεῶν, θὰ ἐπεκταθῇ δὲ βραδύτερον καὶ μέχρι Ζαγορᾶς.

5) *Κρυονερέτου—Μεσολογγίου—Αγριείου* (μήκ. 63 χιλμ., πλ. 1,0 μ.) καὶ τέλος

6) *Πειραιῶς—Αθηνῶν—Συρόφων* (μήκ. 443 χιλμ., πλ. 1,44. μ.) Δι' αὐτῶν συγκοινωνοῦσιν αἱ Ἀθῆναι μετά τῆς Χαλκίδος, Θηρῶν, Λεβαδείας, Δαδίου, Λαμίας, Δουρουφαίας, Λαρίσης καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ὥρης τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν καταλήγει εἰς τὰ Ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα, οὐ μακρὰν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου (Παπαπούλια), ὅπθεν θὰ ἐνωθῇ μετά τῶν τουρκικῶν καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν Σιδηροδρόμων.

Οἱ ἐν σχεδίῳ σιδηρόδρομοι εἶνε οἱ τῆς Τριπόλεως — Σπάρτης, Ἀγρινίου — Αρτης, Γραβιᾶς — Αμφίστης καὶ Κυπαρισσίας — Πύλου.

Σιδηρόδρομοι ίδιωτικοὶ ὑπάρχουσιν ἐν Λαυρείῳ, Γραμματικῷ καὶ Λοκρίδι διὰ τὴν ἐκ τῶν μεταλλείων μεταφορὰν μεταλλευμάτων εἰς τὴν Θίλασσαν.

Χάριν τῆς ναυτιλίας ἐτμήθη ὁ ισθμὸς τῆς Κορίνθου διὰ διώρυχος ἔχουσης μῆκος 6,343 μέτρων, πλάτος ἐπὶ τοῦ πυθμένος 21 καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας 25 μ. καὶ βάθος 8 μέτρων πολλαχοῦ δὲ τῶν παραλίων ἐτέθησαν φάροι καὶ φανοί. Καὶ σύμπλεγμα τηλεγράφων ὑπάρχει (ἐν ἐνεργείᾳ γραφεῖα 360, μῆκος γραμμῶν 7895 χιλμ.) καὶ πολλὰ ταχυδρομικά γραφεῖα (700). προσέτι ὑπάρχουσι καὶ τηλέφωνα ἐν Ἀθήναις, ἐν Πάτραις, ἐν Πειραιεῖ καὶ ἐν Λαυρείῳ.

* § 8. *Εκπαίδευσίς καὶ δικαιοδύνην.* Διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἡτις εἶνε ἀρχούντως προτιμένη, ίδρυθησαν ἐν Ἑλλάδι τὸ παρεπιστήμιον, τὸ πολυτεχνεῖον καὶ τὸ πρακτικὸν Λύκειον (ἐν Ἀθήναις), 39 γυμνάσια (5290 μαθηταὶ) ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῶν νομῶν καὶ ἐν τισιν ἄλλαις πόλεσιν, ἐν διδασκαλεῖον ἀρρένων καὶ 5 θηλέων (ἀρσάκεια), ἡ Ριζάρειος ἐκκλησιαστικὴ σχολὴ καὶ δύο ιερατικὲς σχολαὶ, 265 περ. Ἑλληνικὰ σχολεῖα (20,500 μαθ.), καὶ 7 ἐμπορικαὶ σχολαὶ, 3,400 δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων διοικοῦσι καὶ θηλέων (241,000 μαθ.), 10 γεωργικά σχολεῖα (241,000 μαθ.).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γικοὶ σταθμοὶ καὶ μία γεωργ. σχολὴ καὶ πολλὰ ἴδιωτικά σχολεῖα. Διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀξιωματικῶν ἰδρύθησαν ἐν Ἀθήναις μὲν ἡ Ἀθερώφειος σχολὴ τῷρ εὐεπόδων καὶ ἡ τῶν ὑπαξιωματικῶν, ἐν Πειραιεῖ δὲ ἡ τῶν γαντικῶν δικείμων καὶ ἐν Κερκύρᾳ ἡ τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν. Πρὸς ἄπονομὴν τῆς δικαιοσύνης ὑπάρχουσι τὸ μέγα ἀκυρωτικόν ἥ ὁ Ἀρεεος Πάρος, ἐδρεύων ἐν Ἀθήναις. 5 ἐφετεῖα (ἐν Ἀθήναις, Ναυπλίῳ, Πάτραις, Κερκύρᾳ καὶ Λαρίσῃ) μετὰ κακονοργιοδικείων κατὰ μῆνα καταρτίζομένων, πρωτοδικεῖα μετὰ πλημμελειοδικείων ἐν ταῖς πρωτευόσαις τῶν νομῶν, 230 περίπου εἰρηνοδικεῖα μετὰ πταισματοδικείων ἐν ταῖς πρωτευόσαις τῶν μεγάλων δήμων· προσέτι διὰ τὴν ἐκδίκασιν στρατιωτικῶν ἔγκληματῶν ἐδρεύουσιν ἐν Ἀθήναις δύο στρατοδικεῖα.

§ 9. Θρησκεία καὶ πολίτευμα. Ἐπίσημος καὶ ἐπικρατοῦσα θρησκεία εἶναι ἡ δορθόδοξος χριστιανική. Ἡ δὲ Ἐκκλησία διουκεῖται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, συνισταμένης ἐκ τοῦ διακροῦς αὐτῆς προέδρου, τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, καὶ ἐκ 4 ἀρχιερέων ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἀνὰ πᾶν ἔτος διορίζομένων κατὰ τὰ πρεσβεῖα ὑπὸ τοῦ Βασιλέως.

* Διαιρεῖται δὲ ἔκκλησιαστικῶς τὸ κράτος εἰς 32 ἐπισκοπάς, δῶν αἱ πλεῖσται δύο τούλαχιστον περιλαμβάνουσιν ἐπαρχίας. Ἐκτὸς τούτου ὑπάρχουσι καὶ 20 χιλ. καθολικοὶ ἐν Ἀθήναις, Σύρῳ, Νάξῳ, Τήνῳ, Μυκόνῳ, Θήρᾳ, Ζακύνθῳ καὶ Κερκύρᾳ, ἐν αἷς ἐδρεύουσι καὶ Λατίνοι ἀρχιερεῖς, διλίγοντο δὲ διαμαρτυρόμενοι περὶ τὰς 5,000 περ. Οθωμανῶν, ἰδίως ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ περὶ τὰς 10 χιλ. Ιουδαίων ἐν Θεσσαλίᾳ, Χαλκίδῃ, Ζακύνθῳ, Ἀθήναις καὶ Κερκύρᾳ. Ἐν Ἑλλάδι εἴναι ἀνεκτὴ πᾶσα ἀλλη θρησκεία, ἀπαγορεύεται δόμως αὐστηρῶς ὁ προσηλυτισμός. Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσιν ἐν ἐνεργείᾳ 167 μοναχῶν.

Τὸ πολίτευμα εἶναι συνταγματικὸν διαδοχικὸν ὑπὸ τὸν βασιλέα Γεώργιον τὸν Α' (1863), ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας, ἔχοντα σύζυγον τὴν βασίλισσαν **"Ολγαν**, θείαν τοῦ νῦν αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Διάδοχος τοῦ θρόνου εἴνε ὁ πρωτότοκος αὐτῶν υἱὸς **Κωνσταντένος**, συζευχθεὶς τὴν **Σοφίαν**, τὴν ἀδελφὴν τοῦ νῦν αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Τὸ νομοθετικὸν σῶμα ἀπαρτίζεται ἐκ μιᾶς βουλῆς (184 βουλευταί), ἐκλεγομένης ἀμέσως κατὰ νομοὺς ὑπὸ πολιτῶν Ἑλλήνων συμπληρωσάντων τὸ 210ν ἔτος τῆς ἡλικίας των, τὸ δὲ ἐκτελεστικὸν ἐκ τῆς **Κυβερνήσεως** συνισταμένης ἐξ 7 ὑποιργῶν, δῶν ὁ πρόεδρος καλεῖται πρωθυπουργός.

* § 10. Δυνάμεις καὶ πόδοι τοῦ Κράτους. Ἐν Ἑλλάδι ὑποχρεούνται ἄπαντες οἱ ύγιεῖς "Ἑλληνες ἀπὸ τοῦ 21ου ἔτους νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐν τῷ στρατῷ ἢ τῷ στόλῳ, ἥτοι 2 ἔτη ἐν τῷ ἐνεργῷ στρατῷ, 10 ἐν τῇ ἐφεδρίᾳ τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ, 8 ἔτη ἐν τῇ ἐθνοφρούρᾳ καὶ 10 ἐν τῇ ἐφεδρίᾳ ταύτης. Καὶ Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης ὁ ἐνεργός στρατὸς ἀριθμεῖ 21 χιλ. ἄνδρας περ., ἐν πολέμῳ δὲ 115 χιλ. ἄνδρας καὶ ἡ ἔθνοφρουρά 77,000 ἄνδρας.

* Ο στόλος ἀριθμεῖ 19 μεγάλα πλοῖα μετὰ 130 τηλεβόλων, ἐκ τῶν ὅποιων τὰ 4 θωρηκτά ("Υδρα, Σπέτσαι, Ψαρά, Γεώργιος), ἐν καταδρομικόν, 8 ἀντιτορπιλικά, 15 τορπιλοφόρα, ἀτμογυμιλίας κλ.

*Τὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους ἀνέρχονται εἰς 136 περίπου ἑκατομμύρια χαρτίνων δρ. καὶ τὰ ἔξοδα εἰς 134 ἐκ. δρ. Τὸ δημόσιον χρέος εἴνε 71⁶ ἐκ χρυσῶν δρ η φράγκων καὶ 166 ἐκ δρ. χαρτίνων. Ἡ δραχμὴ ἀρχικῶς ἐτέθη ἵση πρὸς τὸ χρυσοῦν γαλλικὸν φράγκον, ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία τῶν χαρτονομισμάτων, τὸ χρυσοῦν φράγκον εἴνε κατά τι: ὑπερτιμημένον (νῦν 1,05 δρ.). Τὸ ἔξαγωγικὸν ἐμπόριον ἀνέρχεται εἰς 116 ἐκ. φρ. καὶ τὸ εἰς εἰσαγωγικὸν 148 ἐκ. φράγκων.

* Ή σημαία τῶν κατὰ Ἑηράν ἐθνικῶν δυνάμεων εἶνε κυανόχρους, διασχιζόμενη ὑπὸ λευκοῦ σταυροῦ, φέροντας ἐν τῷ μέσῳ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγ. Γεωργίου. Ή τοῦ στόλου ἀπαρτίζεται ἐκ 5 κυανοχρόων ταινιῶν ὄριζοντιών καὶ 4 λευκῶν, ἐναλλάξ κειμένων· ταύτης τὸ ἐσωτερικὸν ἀνω τετραγωνίδιον εἶνε κυανόχρους, ἐν ᾧ λευκὸς σταυρὸς μετὰ τοῦ βισ. στέμματος. Όμοίς πρὸς τὴν ναυτικὴν εἴνε καὶ ἡ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων σημαία ἀνεύ ὅμως τοῦ βισ. στέμματος.

§ 11. Ἰστορία καὶ καταγωγὴ τῶν κατοίκων τοῦ Ἐλλ. Κράτους. Ή Ἐλλ. χώρα κατωκήθη ἐκπαλαιὶ ὑπὸ τοῦ εὐφυεστάτου καὶ ἡρωικωτάτου λαοῦ τῆς ὑφηλίου, ὅστις πράγματι ἐδόξασε σύμπασαν τὴν ἀνθρωπότητα διότι πρωιμώτατα προήγαγεν εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὴν ἐξημέρωσιν καὶ τὴν πνευματικὴν τῆς ἀνθρωπότητος μόρφωσιν, ἔνεκα τῆς θαυμασίας τῆς χώρας κατασκευῆς καὶ τοῦ λαμπροῦ ταύτης αλιματος. Σόλων, Μιλιτιάδης, Λεωνίδας, Θεμιστοκλῆς, Ἀριστείδης, Περικλῆς, Σοφοκλῆς, Φειδίας, Πραξιτέλης, Σωκράτης, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Ἀλέξανδρος καὶ τόσοι ἄλλοι ἄνδρες είνε τὸ σέμνωμα σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Διστυχῶς ὅμως αἱ διχόνιαι καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν διαφόρων Ἐλληνιδῶν πολεων τοσοῦτον ἐξησθένισαν τὸ Ἐλλ. ἔθνος, οὕτινος τὸ κράτος ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐπεξέτεινε μέχρι τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῶν ἐρήμων τῆς Ἀφρικῆς, ὥστε εὐκόλως ἡ Ἐλλὰς κατεκτήθη ὑπὸ τῶν ἀκολούθως ἴσχυρῶν γενομένων Ῥωμαίων καὶ ἐγένετο ἐπαρχία τῶν Ῥωμαϊκή.

"Αν δὲ καὶ ἐπὶ μακρὸν διετέλεσε τὸ Ἐλληνικὸν ἔθνος ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων, τοσοῦτο μεγάλη ἦτο ἡ πνευματικὴ αὐτοῦ ὑπεροχή, ὥστε ἡδυνήθη νὰ ἰδρύσῃ τὴν Βυζαντιακὴν ἡ Ἐλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, 1000 καὶ πλέον ἔτη διατηρηθεῖσαν. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα μυρίας ὑπέστη ὁ ἐλληνισμὸς καταστροφὰς καὶ διαρπαγὰς ὑπὸ ἐπιδραμόντων ξένων (Σλαύων, Βουλγάρων, Ἀράβων, Φράγκων, Καταλάνων, Ἐνετῶν καὶ Γενουσίων), εὐκόλως κατεβλήθη καὶ ὑπεδουλώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες ὡς πρωτεύουσαν τοῦ μεγάλου αὐτῶν κράτους κατέστησαν τὴν βασιλίδικα τῶν πόλεων, τὴν ἐλληνικωτάτην *Κωνσταντινούπολιν* (Μωάμεθ Β', 29 Μαΐου 1453 μ. Χ.).

Οὕτως ἐπὶ 4 αἰῶνας ἔζησε τὸ ἐλληνικόν. ἔθνος ὑπὸ τὴν αἰμοχαρῆ καὶ βάρβαρον τῶν Τούρκων κυριαρχίαν, ἀπείρους ὑποστὰν ταλαιπωρίας καὶ βασάνους. Ἀλλὰ τὸ 1821 σύσσωμον ἔξανέστη κατὰ τῆς τουρκικῆς τυραννίας καὶ ὑπὸ τὸν θιούριον παιᾶνα τοῦ πρωτομάρτυρος *Ρήγα τοῦ Φεραίου*,

Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακή,

περιφανεῖς κατὰ τῶν Τούρκων κατήγαγε θριάμβους καὶ νίκας, δοξάσαν οὕτω τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα καὶ καταδεῖξκεν εἰς τὸν ἐκθαμβῶν κόσμον, διὶ μὲν γνήσιος ἀπόγονος τῶν Μαραθωνομάχων καὶ Σαλαμινομάχων. *Υψηλάντης*, *Κολοκοτρώνης*, *Μιαούλης*, *Μαυρομιχάλης*, *Καράογης*, *Καραϊσκάκης*, *Διάκος*, *Βότσαρης* καὶ τόσοι ἄλλοι ἥρωες τῆς μεγάλης ἡμῶν ἐπαναστάσεως εἶνε ἐφάμιλλοι τῶν μεγάλων καὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Τέλος μετὰ ἐπταετῆ κατὰ τῶν τυράννων ὀμείλικτον πόλεμον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἣν ὅμνησεν ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν ποιητὴς *Σολωμός*,

'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἐλλήνων τὰ ἱερά
καὶ 'σὰν πρῶτ' ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὡς χαῖρ', ἐλευθερά,

ἥναγκασαν τὴν Τουρκίαν αἱ τρεῖς μεγάλαι δυνάμεις *Ρωσία*, *Γαλλία* καὶ *Ἀγγλία* ν ἀναγνωρίση τὴν ἀνεξαρτησίαν συικροῦ τμήματος τῆς Ἑλλ. χώρας, κηρύξασαι τοῦτο ὡς βασίλειον.

Πρῶτος δὲ τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα κυβερνήσας εἶνε ὁ ἀείμνηστος καὶ μέγας πατριώτης *Ιωάννης Καποδίστριας*, ὑπουργὸς ἐν *Ρωσίᾳ* διατελέσας. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐδέχθη τὸ στέμμα ὁ τοῦ Κοδούργου *Λισσόπολδος*, γενόμενος βασιλεὺς τῶν Βέλγων, ἐκηρύχθη ὑπὸ τῶν τριῶν δυνάμεων ὡς βασιλεὺς τῆς ἀναγεννηθείσης *Ἑλλάδος*.

ό ξοιδιμός βασιλεὺς "Οθων ὁ Α', δευτερότοκος υἱὸς τοῦ φιλελληνικωτάτου βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου.

Ἐξωσθέντα δὲ τοῦτον (1862) διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον (1863) ὁ νῦν εὐκλεῶς βασιλεύων Γεώργιος ὁ Α', ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὅποιου ἀπεδόθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι (1864) καὶ μέγα μέρος τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐλάχιστον τῆς Ἡπείρου (1881), ἐλπὶς δ' εἶνε ἐντὸς δλίγου νὰ συμπληρωθῇ καὶ ἡ ἔνωσις τῆς ἡρωικωτάτης Κρήτης.

Οὕτως ἡ προσφιλὴς ἡμῶν πατρὶς ἐλευθερωθεῖσα ὑπὸ τῶν πατέρων ἡμῶν διὰ θυσίας πολλῶν αἵμάτων καὶ αὔξηθεῖσα σημαντικῶς χωρεῖ νῦν μετὰ θάρρους πρὸς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἔχουσα ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὅτι θὰ δυνηθῇ νὰ ἐλευθερώσῃ καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, ἥτις εἰσέτι δούλη διατελεῖ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων. Εἰς ἡμᾶς δὲ τοὺς νεωτέρους Ἑλληνας, εἰς τὰς φλέβας τῶν ὄποιων ῥέει τὸ ἀθένατον ἐλληνικὸν αἷμα, ἐναπόκειται νὰ κλείσωμεν τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα καὶ νὰ μεγαλύνωμεν τὴν θαυμασίαν ἡμῶν πατρίδα, καταδεικνύοντες εἰς τὸν κόσμον, ὅτι εὑμεθα γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν Μαραθωνομάχων καὶ Σαλαμινομάχων.

§ 12. Διοικητικὴ καὶ τοπογραφικὴ διαιρεσίς. Διοικητικῶς τὸ κράτος διαιρεῖται κατὰ τὸν νέον νόμον εἰς 26 νομούς, 68 ἐπαρχίας καὶ 445 δήμους. Ἐκαστος νομὸς διαιρεῖται εἰς ἐπαρχίας (ἐκτὸς τῶν τῆς Εύρυτανίας, Καρδίτσης, Ἀρτης, Κορυνθίας, Ἦλείας καὶ Ζακύνθου), ἐκάστη δ' ἐπαρχία εἰς δήμους. Ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῶν νομῶν ἐδρεύει ὁ Νομάρχης, ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διοριζόμενος, ὅστις μετὰ τοῦ ὑπὸ τῶν δημοτῶν ἐκλεγομένου ψομαρχιακοῦ συμβούλου διοικεῖ τὸν νομόν. Ἐν ἐκάστη πρωτευούσῃ δήμους ἐδρεύει ὁ Δήμαρχος καὶ τὸ δημοτικὸν αὐτοῦ συμβούλιον, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Οἱ δήμικοι δὲ ἀριθμός τῶν πόλεων, τῶν χωρίων καὶ τῶν συνοικισμῶν τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχεται εἰς 5,055.

Τοπογραφικῶς τὸ βασίλειον διαιρεῖται εἰς τὰ ἑξῆς 5 τμῆματα. 1) τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, 2) τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἡπείρον, 3) τὴν Πελοπόννησον, 4) τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου πελάγους καὶ 5) τὰς νήσους τοῦ Ιονίου πελάγους.

β' ζερμπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(20,453 □ χιλμ. και 770,236 κ.).

§ 13. Διοικητική διαίρεσις της Στερεάς Ελλάδος. Τὸ μεσαῖον τμῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, χωρὶςόμενον τῆς Ἡπείρου και Θεσσαλίας διὰ τῶν δρέων τῶν Ἀγράφων και τῆς Ὀθρυος, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς χερσόνησος, ήτις συνδέεται πρὸς Β. μετὰ τῆς στερεᾶς διὰ ισθμοῦ 110 χιλμ. (ἀπὸ τοῦ Μαλιακοῦ ἄχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλ.). Εἶνε δὲ χώρα δρεινή, ἵν διαχωρίζουσι διάφορα ὅρη εἰς τμήματα ἀνεξάρτητα, ἐν οἷς μικροὶ πεδιάδες, δυνάμεναι νὰ διαθέψωσι λαὸν φίλεργον και προαδευτικόν. Διαιρεῖται δὲ ἡ Στερεὰ Ελλάδας διοικητικῶς εἰς ἑξ νομούς· 1) Ἀττικῆς, 2) Βοιωτίας, 3) Φθιώτιδος, 4) Φωκίδος, 5) Αιτωλίας και 6) Εὐρυταρίας. Ἐν τῇ Στερεᾷ Ελλάδι ἐπὶ ἑνὸς τετραγ. χιλμ. κατοικοῦσι κατὰ μέσον ὅρου 37 κάτοικοι.

§ 14. Νομὸς Ἀττικῆς (2,287 □ χιλμ. περίπου⁽¹⁾ και 341,000 κ.). Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Βοιωτίας, πρὸς τὰ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ νοτίου Εὐβοϊκοῦ κόλπ. και ΝΔ. ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ και πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου και μέρους τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Διαιρεῖται δὲ εἰς 3 ἐπαρχίας (*Ἀττικῆς, Μεγαρίδος, Αιγαίνης*) και 16 δήμους, κατοικουμένους ὑπὸ ἐμπόρων, βιομηχάνων, ναυτικῶν, γεωργῶν και ποιμένων (εἰς 1 □ χιλμ. 149 κάτ.).

Καὶ ὅρη μὲν ἔχει τὸν Κιθαιρῶνα, τὴν Γεράνειαν, τὴν Πάρνηθα, τὸ Πεντελικόν (ἢ Βοιλησόν), τὸν Αιγαλεων, τὸν Ὑμηττὸν και τὴν λοφώδη και μεταλλοφόρον Λαυρεωτικήν, ποταμοὺς δὲ τοὺς χειμαρρώ-

(¹) **Σημ.** Κατὰ τὸν τοῦ 1899 διοικητικὸν νόμον, καθ' ὃν τὸ κράτος διηρέθη εἰς 26 νομούς, μετεβλήθη οὐσιωδῶς και τὸ ἐμβολὸν τῶν πλείστων τούτων. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεμίᾳ ἐπίσημος ἐργασία ἐγένετο πρὸς καταμέτρησιν αὐτῶν, τὸ δὲ Almanach τῆς Gotha (1909) οὐδὲν περὶ τούτου ἐδημοσίευσεν εἰσέτι, ἡναγκάσθην ὡς νὰ προσθῇ εἰς πρόχειρόν τινα καταμέτρησιν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νεωτάτου τοῦ Kieppert χάρτου, ήτις βεβαίως δὲν εἶνε ἀκριβής, ὑποδεικνύει δὲν περίπου τὴν ἔκτασιν ἔκάστου νομοῦ.

δεις Ἀττικὸν Κηφισὸν καὶ Ἰλισσόν. Πεδιάδας ἔχει τὰς τῆς Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος, καταφύτους ὑπὸ ἀμπελώνων καὶ ἐλαιῶνων, καὶ λιμένας πολλούς, ὡν οἱ ἀξιολογώτεροι ὁ τοῦ Πειραιῶς, τῆς Σαλαμῖνος, τοῦ Θορικοῦ καὶ τῶν Ἐργασιηρίων (Λαχύρειον).

* Τὰ προϊόντα τοῦ νομοῦ εἶνε ὄρυκτὰ μολύβδου, ψευδχρυσοῦ, σιδήρου καὶ χαλκοῦ, ἔξορυστόμενα ἴδιας ἐν Λαυρεωτικῇ, ἐν ᾧ καὶ μεταλλεῖα καὶ μεταλλουργεῖα σημαντικά: προσέτι γεάνθρακες (Ὦρωπός), μάρμαρα (Πεντελικόν), σίνος, ἔλαιον, φητίνη.

α') Ἐπαρχία Ἀττικῆς (303,000 κατ., 9 δῆμοι).

ΑΘΗΝΑΙ (167,500 κατ. μετὰ τῶν πέριξ συνοικισμῶν), πρωτεύουσα τοῦ κράτους, τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ὁμονύμου ἐπαρχίας, ἐν μέρει ἔκτισμέναι ἐντὸς κοιλάδος, ὁρίζομένης πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν λόφων Ἀρδητοῦ, Ἀκροπόλεως (156 μ. ὑπὲρ θάλ.), Ἀρείου Πάγου καὶ Νυμφῶν καὶ πρὸς τὰ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ Λυκαβηττοῦ (275 μ.) καὶ τῶν προλόφων αὐτοῦ. Αἱ Ἀθῆναι, ἡς οἰκιστής λέγεται ὁ Θησεύς, εἶνε ἔνδοξοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ, διότι ὑπῆρξαν ἡ κυριωτάτη ἐστία τοῦ ἐλληνικοῦ, καθόλου δὲ καὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀναδείξασαι φιλοπάτριδας καὶ μεγαλοφυεστάτους καὶ σοφωτάτους ἀνδρας, ὡς τὸν Μιλτιάδην, Ἀριστείδην, Σωκράτη, Ηλάτωνα, Περικλέα κλπ. Τῆς πάλαι δὲ δόξης καὶ εὐκλείας αὐτῶν σώζονται καὶ νῦν πλεῖστα καλλιμάρμαρα μνημεῖα, ἀριστούργηματα τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, ἅτινα εἶνε τὸ σέμιναρι τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Κατὰ τὴν εἶσοδον τῆς Ἀκροπόλεως (121 μ. ὑπὲρ θάλ.) εὐρίσκονται τὰ ἐκ πεντελησίου μαρμάρου Προπύλαια, δεξιὶ τῶν ὁποίων κεῖται ὁ Ναὸς τῆς Ἀπιέρου Νίκης, ἀριστερῷ δὲ οἰκημα, ἐν ᾧ ὑπῆρχον γραφαί, δηλ. ἡ Πινακοθήκη. Τὰ Προπύλαια ταῦτα εἶχον διασωθῆ μέχρι τοῦ 1856 μ. Χ., ὅτε κεραυνὸς καταπεσὼν εἰς τὴν ἐν τοῖς Προπύλαιοις πυριτιδαποθήκην τῶν Τούρκων ἐπέφερε μεγίστην ζημίαν εἰς τὸ καλλιτέχνημα τοῦτο, οὗτινος ἡ οἰκοδομὴ ἥρξατο ἐπὶ Περικλέους (437 π. Χ.) ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Μηνησικλέους. Ἐπὶ φραγίκοκρατίκες ἡ βορεία αὐτῶν πλευρὰ ἐχρησίμευεν ως οἰκημα, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ ὁ Τούρκος πασᾶς κατέκει ἀκολούθως. Ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὐρίσκονται τὸ Ἐρέχθειον, ὁ Παρθενών, ἐν ᾧ ἴστατο τὸ ὑπὸ Φειδίου κατασκευασθὲν ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ τὸ μουσεῖον, περιέχον πάσας τὰς ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀνευρεθείσας ἀρχαιότητας. Ὁ Παρθενών, τὸ ἀριστούργημα

τοῦτο τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ὡκοδομήθη ἐπίσης ἐπὶ Περικλέους ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων Ἰκτίνου καὶ Καλλιράτους καὶ διεσώθη ὅλοκληρος μέχρι τοῦ 1687 μ.Χ., διότι ἀπὸ τοῦ 5ου μ. X. αἰῶνος εἶχε μετα-βληθῆ εἰς ναὸν τῆς Θεοτόκου καὶ ἀκολούθως (1460 μ. X.) εἰς τουρ-κικὸν τέμενος. Κατὰ τὸ ῥηθὲν ἔτος πολιορκοῦντες οἱ Ἐνετοὶ τοὺς Τούρκους ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἔρριψαν ὅδίδα ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος, ὅστις ἦν πλήρης πυρίτιδος, ἥτις ἀναφλεγθεῖσχ έκοψεν εἰς δύο τὸ ὑπατον-τοῦτο τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Τὰ ἐπὶ τῆς μετώπης τοῦ ναοῦ διασωθέντα ἀνάγλυφα ἐλήστευσεν ὁ "Ἄγγλος" ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς "Ἐλγιν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἐπώλησεν εἰς βρεττανικὸν μουσεῖον. Τὸ δὲ Ἐρέγθειον ὑπέ-στη τελείαν καταστροφὴν κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, ὅτε καταπεσούσης τῆς ὁροφῆς αὐτοῦ ἐφονεύθη ἡ ἐν ἀκτῷ οἰκοῦσα σύζυγος τοῦ Γούρα (1826).

* Πέριξ τῆς Ἀκροπόλεως κείνται τὸ θέατρο τοῦ Διορύσου, ἡ στοὰ τοῦ Εὐμενοῦς, τὸ Ἀσκληπιεῖον, τὸ Ὡδεῖον Ἡρόδου τοῦ Ἀττικοῦ καὶ οὐ μακρὰν τὸ Θησεῖον ἢ ὄρθιτερον ναὸς τοῦ Ἡφαίστου καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ τὸ Ὁλυμπιεῖον, ἐξ οὗ σφέζονται οἱ στῦλοι ἐν οἷς καὶ ὁ κατακρημνισθεῖς, ἡ Πύλη τοῦ Ἀδριατοῦ, τὸ μημεῖον τοῦ Λυσικράτους (Φανάρι Διογένους), τὸ Ὡρολόγιον τοῦ Κυρρή-στου (ναὸς τοῦ Αἴολου), ἡ Πόλη τῆς Ἀγορᾶς, αἱ Στοὰi τοῦ Ἀδριατοῦ καὶ Ἀτ-τάλου, ἔτι τὸ Διπυλον, ἥτοι ἡ κυρία εἰσδος τῆς ἀρχαίας πόλεως, καὶ οἱ τάφοι τοῦ Κεραμεικοῦ παρὰ τὴν ἄγ. Τριάδα, τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου ἐπὶ λόφου, οἱ λόφοι τῶν Νυμφῶν καὶ τῆς Πηρυκός, ἐφ' ὧν ἀνευσέθησαν πανάρχαιαι οἰκήσεις καὶ τάφοι, ὁ λόφος τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἡ Στοὰ τῶν Γεγάρτων, τὸ Παραθηραϊκόν Σιάδιον, ἀνοικοδομηθὲν ὑπὸ Ἀβέρωφ, ἐν φέτελέσθησαν κατὰ τὸ 1906 διεθνεῖς Ὁλυμπιακοὶ ἀγῶνες, καὶ τέλος ἐνιαχοῦ ἐρείπια τῶν μακρῶν τειχῶν κλ. Κατὰ τὸ 1905 ἐγένετο ἐν Ἀθήναις τὸ α' διεθνὲς ἀρχαιολογικὸν συνέδριον. Τοῦ Ὁλυμ-πιείου ἡ οἰκοδομὴ ἤρξατο ἐπὶ Πεισιστράτου, ἐπερατώθη δὲ ἐπὶ Ἀδριανοῦ αὐτο-χρήτορος καὶ εἶχεν 120 στήλας.

Αἱ νέαι Ἀθῆναι εἰνε ἐκτισμέναι κατὰ νέον ῥυθμόν, ἔχουσαι ὄδοις εὐθείας ἀσφαλτοστρώτους καὶ πλατείας δενδροφύτους, καλλιμάρ-μαρα δημόσια κτίρια καὶ μέγαρα πλουσίων, ὑδραγωγεῖον, ἡλεκτρικούς τροχιοδρόμους καὶ φωτισμὸν διὰ φωταερίους καὶ ἡλεκτρικοῦ φωτός. Εἶνε ἡ καθέδρα τοῦ Βασιλέως, τῆς Κυθερνήσεως, τῆς Βουλῆς, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, τοῦ Λατίνου ἀρχιεπι-σκόπου, ἀπασῶν τῶν ἀνωτάτων ἀρχῶν τοῦ κράτους καὶ τὸ κέντρον τῶν πλείστων σιδηροδρόμων. Αἱ Ἀθῆναι μετὰ τὴν παλιγγενεσίαν τοῦ ἔθνους

ήμιῶν ἐγένοντο τὸ ἐπιστημονικὸν κέντρον τοῦ Πανελλήνιου καὶ ὁ διακονὸς πόθος οὐ μόνον τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων ἐλευθέρων τε καὶ δούλων, ἀλλὰ καὶ ἀπειροχρίμων ξένων, οἵτινες ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐπισκέπτονται ταύτας, ὅπως θαυμάσσωσι τὰ μνημονεύεντα κειμήλια τῆς προγονικῆς ήμιῶν εὔκλείας. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ Ἀθῆναι συνεδέοντο μετὰ τοῦ Πειραιῶς, δοστις καὶ τότε ἦν τὸ ἐπίνειον αὐτῶν, διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν, νῦν δὲ δι' ἀμαξιτοῦ ὄδοῦ καὶ σιδηροδρόμων καὶ τροχοιδρόμων ἡλεκτροκινήτων. Κατὰ τὸν μεσαίωνα αἱ Ἀθῆναι διετέλεσαν ὑπὸ δοῦκας Φράγκους, ών τὴν κυριαρχίαν κατέλυσαν οἱ Τούροι. *Ἐπὶ Τουρκοκρατίας αἱ Ἀθῆναι ἦν πόλις σμικρά, μόλις 14,000 κατοίκων ἀριθμοῦσα.

* Τὰ σημαντικώτερα τῶν νέων κτιρίων εἶναι τὰ ἀράκενα τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Βασιλικοῦ Διαδόχου, τὸ ἑθρικὸν Παρεπιστήμονος καὶ ἔκατέρωθεν τούτου ἡ Σιραῖα Ἀκαδημία καὶ ἡ Βαλλιάρειος βιβλιοθήκη, τὰ μουσεῖα καὶ ἐργαστήρια τοῦ πανεπιστημίου καὶ τοῦ χρηματίου αὐτοῦ, ἔτι τὸ Μετοόβιον Πολυτεχνεῖον, τὸ Ἐθρικὸν Μουσεῖον, τὸ Ἀρσάκειον καὶ Βαρβάκειον, ἡ Ἀβερφέιος στρατιωτικὴ σχολὴ τῶν Εὐελπίδων, τὸ Ζάππειον, ἡ Ριζάρειος θεολογικὴ σχολὴ, τὸ Δημοτικὸν καὶ τὸ Βασιλικὸν θέατρον, τὰ γοσκομεῖα νέον καὶ παλαιὸν τοῦ δήμου, τὸ στρατιωτικόν, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τὸ Ἀρεταίειον καὶ Αἰγιρήτειον, τὸ δρατοτροφεῖον Χατζῆ-Κώστα καὶ τὸ Ἀμαλίειον, τὸ πτωχοκομεῖον καὶ βρεφοκομεῖον, τὸ ἀστεροσκοπεῖον ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν, οἱ ναοὶ τῆς Μητροπόλεως, Ἀγίας Εἰρήνης καὶ Χρυσοσπηλαιωτίσσης κλ., ὅ τῶν καθολικῶν τοῦ Ἀγ. Διονυσίου. Προσέτι τὰ καταστήματα τῶν τραπεζῶν, αἱ ἀρχαιολογικαὶ σχολαὶ τῆς Γαλλίας, Γερμανίας, Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς καὶ τὸ μέγαρον τῆς Ἑλλ. Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας, διέτι ἡ Ἑλλὰς καὶ ἰδίως αἱ Ἀθῆναι εἶναι μουσεῖα ἀνεκτίμητα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ μεγαλοφυΐας, καὶ μόνον ἐν Ἑλλάδι δύναται τις νὰ σπουδάσῃ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην. Ἐν τοῖς περιχώροις τῆς πόλεως κείνται αἱ φυλακαὶ Συντρροφῆ καὶ τὸ Δρομοκαΐτειον φρεοκομεῖον καὶ στρατῶνες, πρὸς δὲ καὶ οἱ τάφοι τῶν φιλελήνων λεγορμάρων καὶ Μυλλέρου ἐπὶ τοῦ λόφου Κολωροῦ (Ιππείου), τῆς πολυυμνήτου πατρίδος τοῦ ποιητοῦ Σοφοκλέοντος. Ἐν Ἀθήναις ἐδρεύει ἡ διοίκησις τῆς ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ ἄλλων, ὡς καὶ τῶν σιδηροδρομικῶν ἑταιρειῶν, ὑπάρχουσι δὲ καὶ διάφορα ἴδιωτικά ἐκπαιδευτήρια καὶ βοτανικὸς κήπος καὶ γεωργικὸς σταθμός. Ἡ ἀπὸ τοῦ Διπύλου καὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος ἀρχομένη λεωφόρος καὶ εἰς Ἐλευσῖνα ἀγουστα καταλαμβάνει τὴν αὐτὴν θέσιν, ἥν εἶχεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ Ιερά Όδός, δι' ἣς ἡ πομπὴ τῶν Παραθηραίων μετέβαινεν εἰς τὸν ἐν Ἐλευσῖνι ναὸν τῆς Δήμητρας, φέρουσα τὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς. Διέρχεται δὲ ἡ λεωφόρος αὐτῇ διὰ τοῦ βοτανικοῦ κήπου καὶ τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ καὶ τῆς μονῆς Δαρνίου, ἐν ἥ ύπαρχει ναὸς τοῦ Παντοκράτορος ὃνομαστάς διὰ τὴν ἀρίστην βυζαντιακὴν τέχνην καὶ τὴν Φηφιδωτὴν ἐπὶ τοῦ τρούλου εἰκόνα τοῦ Παντοκράτορος. Αἱ Ἀθῆναι ἔχουσι 5 γυμνάσια, 1 διψηφιοποιήθηκε από τὸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

δασκαλεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων, 9 Ἑλλ. σχολεῖα καὶ 18 δῆμ. σχολεῖα ἀρρένων καὶ ἐπίσης 18 θηλέων καὶ τὴν ἐμπορικὴν σχολήν.

Πειραιεύς (68,000 κ.), τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν, πόλις ἐμπορικῶν τοποθετήσεων καὶ βιομήχανος, δι' ἡλεκτροκινήτων σιδηροδρόμων συνδεομένη μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, εὐθυγράμμους καὶ κανονικωτάτας ἔχουσα ὁδούς, χυτήρια σιδήρου, νεώρια, κλωστήρια καὶ ὑφαντουργεῖα διάφορα καὶ ἀριστον ἐμπορικὸν ναυτικόν, τὴν γαυτικὴν σχολὴν τῶν δοκίμων καὶ ἐμπορικὸν δημοσυντήρητον γυμνάσιον, 3 Ἑλλ. σχολεῖα καὶ 10 δῆμοι· τικαὶ ἀρρένων καὶ 10 θηλέων, νοσοκομεῖον, δραφανοτροφεῖα θηλέων καὶ ἀρρένων, ὑδραγωγεῖον φωτισμὸν διὰ φωταερίου καὶ ἡλεκτρικοῦ φωτὸς καὶ ἡλεκτροκινήτους τροχιοδρόμους.

* Ο Πειραιεὺς ἔχει πυκνὴν ἀτμοπλοϊκὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῶν παραλίων τοῦ Κράτους πόλεων καὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ, μετά τινα χρόνον δὲ θ' ἀποκτήσῃ καὶ μονίμους δεξαμενὰς πρὸς καθηρισμὸν μεγάλων πλοίων. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο ὁ Πειραιεὺς ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν Πόρτο Λεόντε, λαβὼν τὸ ὄνομα ἐκ τίνος ἐπὶ τῆς παραλίας μαρμαρίνου λέοντος, ὃν οἱ Ἐνετοὶ μετέφερον εἰς Ἐνετίαν, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν δὲ τοῦ Κράτους συνίστατο ἐξ ὅλιγων τινῶν καλυθῶν ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων ἐκαλεῖτο Πόρτο Δράκο.

Παρὰ τὸν Πειραιὴν κεῖται τὸ Νέον Φάληρον, συνδεόμενον μετὰ τούτου καὶ τῶν Ἀθηνῶν δι' ἡλεκτροκινήτου σιδηροδρόμου καὶ τροχιοδρόμου, δι' οὖς συνδέεται καὶ τὸ Παλαιὸν Φάληρον, ἐν ᾧ ὁ ζωολογικὸς κῆπος. Εἰς ἀμφότερα ταῦτα ὑπάρχουσι θεριναὶ ἐπαύλεις καὶ θαλάσσια λουτρά. Πλησίον τοῦ Ν. Φαλήρου εὑρίσκονται οἱ τάφοι τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη καὶ τῶν συναγωνιστῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἔπεισον τῷ 1827 μαχόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων. Πατήσια καὶ Κολοκυθός προάστεια τῶν Ἀθηνῶν. Ἀχαρναὶ (νῦν Μενίδιον, 3,500 κ.) καὶ δίωρον περ. ἡ Δεκέλεια (Ταττοῦ) ὑπὸ τὴν Πάρνηθα, ὅπου ἡ βασιλικὴ ἐπαύλις προσέτι τὰ χωρία Μαρκόποντον (2,600 κ.), Κορωπί (4,300 κ.), Λιθέας (2,600 κ.), Σπάτα, ἐν ᾧ εὑρίσκονται πανάρχαιοι τάφοι. Κηφισία (2,200 κ.) καὶ Ἀμαρούσιον (2,200 κ.) εἶναι προάστεια διὰ τοῦ σιδηροδρόμου συνδεόμενα μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔχοντα θερινὰς ἐπαύλεις. Χασιὰ καὶ δίωρον ταύτης ἐπὶ τῆς Πάρνηθος τὸ σωζόμενον φρούριον τῆς Φυλῆς, ὅποθεν δρμηθεὶς ὁ Θρασύβουλος κατέλυσε τὴν ἀρχὴν τῶν 30 τυράννων (403 π. Χ.). Παρὰ τὸ Πεντελικὸν κεῖται ἡ ὀνομαστὴ πεδιὰς Μαραθῶν, ἐν ᾧ οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν Ηλαταιέων κατήγαγον τῷ 490 π. Χ. περιφανῆ κατὰ τῶν Ηερσῶν νίκην. Ἐνταῦθα σώζεται ὁ

τύμβος (σωρός), δικαλύπτων τὰ ιερὰ δυτικά τῶν 192 Μαρχθωνομάχων. Παρὰ τὸ χωρίον Γραμμαπιδν ὑπάρχουσι πλούσια μεταλλεῖα σιδήρου, διὰ σιδηροδρόμου συνδεόμενα μετὰ τῆς Εύβοικης θαλάσσης. Διόρυσσος ἐπὶ τοῦ Πεντελικοῦ μετὰ λατομείων μαρμάρου, ἐπίσης διὰ σιδηροδρόμου συνδεομένων μετὰ τῆς Κηφισίας.

"Αλλαι κῶμαι καὶ χωρία τῆς Ἀττικῆς εἶνε Ὡρωπός, ἔχων ἀνθρακωρυχεῖα, καὶ ἐν Λαυρεωτικῇ Θορικός, Κερατέα (3,500 κ.), Ἐργασιηρία καὶ Κυπριανός (όμοιος 10,720 κ.), ἐν οἷς τὰ μεταλλουργεῖα καὶ μεταλλοπλύσια μολύβδου καὶ ψευδαργύρου τῆς ἐλληνικῆς καὶ γαλλικῆς ἐταιρείας, πρὸς δὲ Καμάριζα (1,600 κ.), Πλάκα, Ιασκαλειδον κλ., ἐν οἷς πλούσια μεταλλεῖα μολύβδου, σιδήρου, ψευδαργύρου καὶ μαγγανίου. Σιδηρόδρομοι τῶν ἐταιρειῶν συνδέουσι τὰ μεταλλεῖα μετὰ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἐργαστηρίων.

β') Ἐπαρχία Αἰγίνης (9,400 κ., 2 δῆμ.). Ἡ ἐπαρχία αὗτη συνισταμένη ἐκ τῆς ὁμονύμου νήσου (85,4 □ χιλμ.) καὶ τῆς ἀπέναντι ταύτης κειμένης Ἀγκιστρίου (Κεκρυφαλείας 13,7 □ χιλμ.) πρωτ. ἔχει τὴν Αἴγιναν (5,400 κ.), ἐν ᾧ φυλακκῇ βαρυποίνων καταδίκων. Περὶ τὰς 2 1/2 ὥρας κενταὶ τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἡ Αἴγιρα (ἀρχαιότατον ὄνομα Οἰνώνη) ἡτο ἀποικία τῆς Ἐπιδαύρου καὶ κατέστη πλούσια καὶ ισχυρὰ ναυτικὴ νῆσος, ἢν οἱ Ἀθηναῖοι ἐκάλουν λήμην τοῦ Πειραιῶς. Τὸ Ἀγκιστρίου παράγει ῥητίνην. Μέρος τῆς νήσου εἶνε ἡ φαιστειογένες.

γ') Ἐπαρχία Μεγαρίδος (28,980 κ., 5 δῆμ.). Ταύτης πρωτεῖνε Μέγαρα (8,000 κ.), ἐπὶ δύο λόφων οὓς μακρὰν τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῇ σιδηρῷ ὁδῷ τῇ ἀγούσῃ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Κόρινθον. Τὰ Μέγαρα ἦκμασαν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὡς πόλις ναυτική, ἥτις ἴδρυσε πολλὰς ἀποικίας, ὡς τὴν Χαλκηδόνα, τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Ἡράκλειαν τοῦ Πόντου. Ἐλευσίς (2,370 κ.) ἐπὶ τῇ σιδηρῷ ὁδῷ, διάσημος εἰς τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος, οὔτινός σφίζονται ἐρείπια, καὶ διὰ τὰ ἐν αὐτῷ τελούμενα Ἐλευσίνια μυστήρια. Μάνδρα (3,670 κ.) οὓς μακρὰν τῆς Ἐλευσίνος, κειμένη ἐπὶ τῇ διὰ Κιθαιρῶνος εἰς Θήρας, Λεβάδειαν καὶ Χαλκίδα ἀγούσῃ ἥμαξιτῷ ὁδῷ. Βίλια (2,700 κ.), ἐπὶ τῶν N. προπόδων τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ Κριεκοῦκι (3,100 κ.) ἐπὶ τῶν βορείων.

* Παρὰ τὸ στενὸν Δρυὸς ἡ Τρεῖς κεφαλαῖ (κοιν. Κάζα) τοῦ Κιθαιρῶνος, δι' οὗ

διέρχεται ἡ εἰς Θήβας ἄγουσα ἀμαξιτός, κείνται τὰ ἐρείπια τῶν Ἑλευθερῶν, ἐν αἷς ἐλέγετο ὅτι ἔγεννήθη ὁ Διόρυνσος.

Πρὸς Δ. τοῦ Πειραιῶς κεῖται ἡ Σαλαμῖς (Κούλουρη, 4,970 κ.) νῆσος, ἐν ᾧ τὸ πολεμικὸν τοῦ Κράτους νεώριον καὶ ἡ πλωτὴ δεξαμενὴ πρὸς καθαρισμὸν πλοίων. Τὰ στενὰ αὐτῆς εἶναι ἔνδοξα διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς καταστροφὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τοῦ στόλου τοῦ Ζέρξου (480 π. Χ.).

§ 15. **Νομὸς Βοιωτίας** (4,019 □ χιλμ., 65,800 κ.). Ὁ νέος οὗτος νομός, ὅστις πρὶν ἦτο ήνωμένος μετὰ τῆς Ἀττικῆς, ὅριζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Λοκρίδος, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, πρὸς ΒΑ. ὑπὸ τῶν ἐκατέρωθεν τοῦ Εὐρίπου τμημάτων τοῦ Εὔβοϊκοῦ κόλπου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Παρνασίδις. Διαιρεῖται δὲ εἰς δύο ἐπαρχίας (Λεβαδείας καὶ Θηβῶν) καὶ εἰς 13 δήμους καὶ κατοικεῖται ὑπὸ ἐμπόρων, βιομηχάνων, γεωργῶν, ποιμένων καὶ ὀλίγων ναυτικῶν (εἰς 1 τετραγ. χιλμ.=16 κατ.).

"Ορη ἔχει τὸν Παρνασόν, τὸν Ἐλικῶνα, τὸν Κιθαιρῶνα, καὶ τὸ Λυκοθοῦνι. Κατὰ τὴν μυθολογίαν ἐπί τινος βράχου (Φαγᾶς) ἐκαθέσθη τὸ τέρας Σφίγξ, ὅπερ ἐφόνευσεν ὁ Οἰδίποντος. Ποταμοὺς τὸν Φωκικὸν Κηφισόν, τὸν Μέλανα καὶ τὸν Ἀοωπόν, καὶ λίμνας τὴν Κωπαΐδα, ἀποξηρανθεῖσαν ἥδη, παρὰ τὴν ὄποιαν οἱ Φράγκοι κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Καταλάνων (1311 μ. Χ.), ὅτε ἐφονεύθη καὶ ὁ δούξ τῶν Ἀθηνῶν Βρυνένιος· πρὸς δὲ τὰς λίμνας Τρεφίαν καὶ Ὑλικῆν, εἰς ᾧ χύνονται διὰ διώρυχος καὶ ὑπονόμων τὰ ὄδατα τῆς Κωπαΐδος. Πρὸ τῆς ἀποξηράνσεως τῆς Κωπαΐδος τὰ ὄδατα αὐτῆς ἐχύνοντο εἰς τὴν θάλασσαν δι' ὑπογείων ὁρεῶν, καταβοθρῶν ἢ βαράθρων καλουμένων. Νῦν μεγάλη κυκλοτερής διώρυξ παραλαμβάνουσα τὰ ὄδατα τῆς Κωπαΐδος χύνει ταῦτα διὰ σήραγγος (600 μ.) εἰς τὴν ὑποκειμένην Ὑλικῆν λίμνην. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ὑδροκίνητον ἡλεκτρικὸν ἐργοστάσιον, διὰ τοῦ ἡλεκτρισμοῦ τοῦ ὄποιού παράγεται φῶς καὶ κινοῦνται ὑδραντίαι πρὸς ἔξαγωγὴν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς Κωπαΐδος συλλεγομένου ὄδατος.

* Ἀμαξιτός καὶ σινηρᾶς ὁδὸς συνδέει τὰς πρωτευούσας τοῦ νομοῦ τούτου μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Χαλκίδος. Πεδιάδας ἔχει τὰς τῶν Θηβῶν καὶ Λεβαδείας καὶ διαφόρους φυσικοὺς λιμένας (Δομέραινης, Αύλιδος). Τὰ προϊόντα τοῦ νομοῦ εἴναι λευκόλιθος, σήπιον, σιτηρά, βάζανα, οῖνος, ἔλαιον, ῥητίνη, τυρός (Παρνασσοῦ), βούτυρον.

α') **Ἐπορχία Λεβαδείας** (30,000 κατ., 6 δῆμ.). Πρωτ. τοῦ νο-

μοῦ καὶ τῆς διμωνύμου ἐπαρχίας εἶνε Λεβάδεια (7,080 κ.), πρὸς Δ. τῆς Κωπαΐδος ἐπὶ ώρκίας τοποθεσίας τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Παρνασσοῦ, ὁνομαστὴ τὸ πάλαι διὰ τὸ μχντεῖον τοῦ Τροφωνίου Διός· νῦν ἡ πεδιὰς αὐτῆς παράγει ἔξαριτον βάζιμακα. Εἶνε ἡ πατρὶς τοῦ ἥρωας Λάμπρου Κατσώνη (1752—1804). Εἶνε δὲ ἔδρα πρωτοδικείου, ἐπισκόπου καὶ γεωργικοῦ σταθμοῦ. ΝΑ. κεῖται τὰ ἐρείπια τῆς Κορωνείας, παρὰ τὴν ὄποιαν οἱ Θηβαῖοι ἐνίκησαν τοὺς Ἀθηναίους, (447 π. Χ.) καὶ οἱ Σπαρτιάται ὑπὸ τὸν Ἀγασίλαον τοὺς Ἀθηναίους, Θηβαίους καὶ Ἀργείους (394 π. Χ.). Ἐν τῇ περιοχῇ ταύτης ὑπῆρχεν ὁ ναὸς τῆς Ἰερανίας Ἀθηνᾶς, Ἀράχωβα (3,500 κ.) καὶ Δίστομον (1,500 κ.) παρὰ τὰς Ν. ὑπωρείας τοῦ Παρνασσοῦ, διάσημοι διὰ τὰς πλησίους αὐτῶν γενομένας νίκας τοῦ Καραϊσκάνη (1826-1827) κατὰ τῶν Τούρκων. Δαύλεια (1,970 κ.), ἀπέναντι τῆς ὄποιας τὰ ἐρείπια τῆς Δαυλίδος. Ταύτης ΝΑ. κεῖται ὁ Ἀγ. Βλάσιος καὶ ἡ Κάπραινα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Χαιρωνείας, τῆς πατρίδος τοῦ Πλουταρχοῦ, ἦτις ἐγένετο ὁνομαστὴ διὰ τὴν νίκην Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος (338 π. Χ.) κατὰ τῶν Αθηναίων καὶ Θηβαίων, δτε ὀλόκληρος ὁ Ἱερὸς λόχος τῶν Θηβαίων ἐπεισ μαχόμενος. Ἐνταυθα ὑπῆρχε μαρμάρινος λέων πελώριος πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος, δστις καὶ ἀνεστηλώθη πρό τινος χρόνου. Εὑρέθησαν ἐπίστης οἱ τάφοι τῶν Ἱερολοχιτῶν. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Φωκικοῦ Κηφισοῦ κεῖται ἡ Σκριποῦ καὶ πλησίου τὰ ἐρείπια τοῦ Βοιωτικοῦ Ὁρχομενοῦ. Μεταξὺ τοῦ Α. τείχους τούτου καὶ τῆς μονῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου κεῖται ὁ Θησαυρὸς τοῦ Μινύου. Παρὰ τὴν Κωπαΐδα κεῖται τὸ Μάζι καὶ πλησίου τούτου τὰ ἐρείπια τῆς Ἀλιάρτου, ἐν ᾧ οἱ Θηβαῖοι ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτας (395 π. Χ.). Μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς Κορωνείας κεῖται ἡ θέσις Πέιρα, ἐνθα ὁ Ὑψηλάντης ἐνίκησε τοὺς Τούρκους (1829).

6') Ἐπαρχία Θηβῶν (35,800 κατ., 7 δῆμ.). Πρωτ. ταύτης Θηβαὶ (3,490 κ.) ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου λόφου τῆς Καδμείας, παρὰ τὸν Ἰσμηνὸν ποταμόν, καταστραφεῖσα ὑπὸ σεισμῶν τῷ 1853 καὶ 1893. Τῶν Θηβῶν ἡ ἱστορία ἀνάγεται εἰς μυθικοὺς χρόνους, ἡς ἰδρυτὴς λέγεται ὁ Κάδμος (*Oidipous*, Ἐπεὶ ἐπὶ Θήβας, Ἀντιγόνη κλ.). Αἱ Θηβαὶ εἶνε πατρὶς τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου καὶ τῶν στρατηγῶν Ἐπαμεινάνδρου καὶ Πελοπίδου, ὑπῆρξε δὲ τὸ πάλαι ἴσχυρὰ καὶ ἀκμαία πόλις, δυνηθεῖσα νὰ νικήσῃ εἰς διαφόρους μάχας τοὺς Σπαρ-

τιάτας. Κατὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας (338 π. Χ.) ἐνικήθη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, μετά τινα δὲ ἔτη νικηθεῖσα καὶ πάλιν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου κατεσκάφη. "Ηκμασε δὲ καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν πορφυρῶν καὶ μεταξωτῶν αὐτῆς ὑφεσμάτων καὶ διετέλεσεν ἐπὶ τινα χρόνον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν Φράγκων κατακτητῶν καὶ δουκῶν τῶν Ἀθηνῶν, ἐλεηλατήθη δὲ ὀλισχερῶς τῷ 1311 μ. Χ. ὑπὸ τῶν ἀγρίων στιφῶν τῶν Καταλάνων. Ό ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς πόλεως ἀνυψούμενος ἐκ μαρμάρου πύργος ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἔχει δὲ καὶ γυμνάσιον. ΝΔ. τῶν Θηβῶν ἐπὶ λόφου κεῖται Ἐρημόκαστρον (1,090 κ.) καὶ Κασκαβέλι (Κερησσός) παρὰ τὰ ἐρείπια τῶν Θεσπιῶν, ὃν τὰ γενναῖα τέκνα ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Περσῶν ἐν Θερμοπύλαις, Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς. Βάγια (1,590 κ.).

Πρὸς Ν. τῶν Θεσπιῶν εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἔκειντο τὰ Λευκίρα, πλησίον τῶν ὁποίων οἱ Θηβαῖοι ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτας (371 π. Χ.). ΝΑ. τούτων ἐπὶ τῶν Β. προπόδων τοῦ δασοφύτου Κιθαιρῶνος κεῖται τὸ χωρίον Κόκλα, παρὰ τὸ ὄποιον τὰ ἐρείπια τῶν Πλαταιῶν, δύο μαστῶν γενομένων διὰ τὴν κατὰ τῶν Περσῶν νίκην τῶν Ἑλλήνων (479 π. Χ.). Ἀπέναντι τῆς Ἐρετρίας κεῖται Δήλιον (νῦν Δήλεσι), τὸ ἐπίνειον τῆς Βοιωτικῆς πόλεως Τανάγρας, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια σώζονται παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὅχθον τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ μίαν ὥραν μακρὰν τοῦ Σχηματαρίου. Ἡ Τανάγρα ἐγένετο δύο μαστή, διότι παρ' αὐτὴν τὸ πρῶτον οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας. Εἰς μικρὰν ταύτης ἀπόστασιν ἀνασκάπτονται τάφοι, ἐν οἷς εύρισκονται ἀγγεῖα καὶ εἰδώλια ἔξκισίας τέχνης ἐξ διπτῆς γῆς. Ἀπέναντι καὶ πρὸς Ν. τῆς Χαλκίδος κεῖται ὁ λιμὴν τῆς Αὐλίδος οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου Βαθύ, ἐν φυσητεύσαντες Ἐλλήνες. Πλησίον τούτου εὑρέθησαν καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐν φύῳ Ἀγαμέμνων ἡθέλησεν νὰ θυσιάσῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἰφιγένειαν. Παρὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον κεῖται Δομβραῖνα (1,760 κ.), ἔχουσα ἀλοπήγιον καὶ πλησίον ταύτης τὰ ἐρείπια τῆς Θίσης. Ἐπὶ ὑψώματος τῶν Α. προπόδων τοῦ Ἐλικῶνος ἔκειτο ἡ Ἀσκρα, ἡ πατρὶς τοῦ ποιητοῦ Ἡσιόδου.

§ 16. Νομὸς Φθιώτιδος (4,618 □ χιλμ. περ., 112,300 κατ.). Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῶν νομῶν Λαρίσης, Καρδίτσης καὶ Μαγγησίας καὶ πρὸς Α. καὶ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ στενοῦ τῶν Ὦρεῶν καὶ τῶν

κόλπων Μαλιακοῦ καὶ Ἀταλάντης, πρὸ Ν. ὑπὸ τῆς Βοιωτίας καὶ τῶν ἐπαρχίῶν Παρνασίδος, Δωρίδος καὶ Ναυπακτίας, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Εύρυτανίας. Τὰ προϊόντα εἶνε κυρίως μεταλλεύματα σιδήρου, χαλκοῦ καὶ χρωμίου, σῖτος, καπνὸς καὶ ζῷα, κατοικεῖσαι δὲ ὑπὸ κτηνοτρόφων, γεωργῶν, ἐμπόρων καὶ ναυτικῶν καὶ περιλαμβάνει 24 δήμους, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸς ἐπαρχίας Φθιώτιδος, Λοκρίδος καὶ Δομοκοῦ, ἥτις πρὸς ἀνὴρεν εἰς τὸν νομὸν Λαρίσης (ἐν 1 τετραγ. χιλμ.=24 κατ.).

"Ορη ἔχει τὴν δροσειρὰν "Οδρον, ἡς αἱ κορυφαὶ ἀπετέλουν τὰ παλαιὰ Ἑλληνοτουρικὰ σύνορα· αὕτη ἐνιαχοῦ ἐγκλείει φλέβας χαλκοῦ καὶ χρωμίου καὶ ἀρχαῖα μεταλλεῖα· τὴν Οἰτην, ἡς κορυφὴ εἶνε Πυρὸς ἡ Φρυγία (Καταβόθρα, 2,151 μ.), ἐφ' ἣς ἐμυθολογεῖτο ὅτι ἐκάη ὁ Ἡρακλῆς, τὸν Καλλίδρομον ὑπὸ τοὺς Β. τοῦ δόποίου πρόποδας κεῖνται αἱ Θερμοπύλαι (Σηκώματα, 1,375 μ.) καὶ τὴν Κρημῆδα (926 μ.)· προσέτι τὰ ὅρη τοῦ Δομοκοῦ καὶ τὸ Ξηροβοῦν, ἔχοντα λίαν δχυρὰς τοποθεσίας. Τὸ ὅρος Χλωμὸς κεῖται ἐν Λοκρίδι.

* Μεταξὺ τῆς Ὁθρος καὶ τῶν ὄρέων τούτων τοῦ Δομοκοῦ ὑπάρχει μικρὰ πεδίας εὔφορος, ἐν ᾧ ἔξαπλοῦται Ευριάς (Δαουκλῆ) λίμνη, τρέφουσα ἀρίστους ἵχθυς. Ποταμὸς ἔχει τὸν Σπερχειόν ('Αλαμάνα), παρὰ τὰς ὅχθας τοῦ ὄποίου Νικηφόρος ὁ Οὐραρός τῷ 997 μ. X. κατέστρεψε τοὺς Βουλγάρους καὶ ἡλευθέρωσε τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον τῶν ἀγρίων αὐτῶν ἐπιδρομῶν· προσέτι τὸν Βοάγριον (ν. Πλατανιᾶν), χυνθέμενον εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον. Εἰς τὸν Σπερχειὸν ποταμὸν χύνονται οἱ ἀπὸ τῆς Ὁθρος καταρρέοντες κείμαρροι Ἀσωπός (Καρβουνιάρης) καὶ Δύρας (Γοργοπόταμον), ἐφ' ὃν ἐστήθησαν μεγάλαι σιδηροδρομικαὶ γέφυραι. Παρὰ τὰ Δύο Βουνὰ ὑπάρχει ἡ μεγίστη ἐν Ἑλλάδι σιδηροδρομικὴ σήραγγь τοῦ Μπράλλον (2,100 μ.).

α'). Ἐπαρχίαι Φθιώτιδος (66,180 κ., 12 δῆμ.). **Λαμία** (9,685 κ.), πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχ. Φθιώτιδος καὶ ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Φθιώτιδος καὶ Λοκρίδος, ἔχουσα γυμνάσιον, πρωτοδικεῖον καὶ ἐπὶ λόφου μεσαιωνικὸν φρούριον ('Ακρολαμία), δονομαστὴ δὲ διὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον (322 π. X.). Ταύτης ἐπίνειον Στυλίς (2,100 κ.), παρὰ τὴν ὄπιάν ἔκειτο τὸ ἀρχαῖον ἐπίνειον Φάλαρα. Ἐπειδὴ ἡ περὶ τὴν Στυλίδα θάλασσα εἶνε ἀβαθής ὡς ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Σπερχειοῦ κατκφερομένης ἰλύος καὶ σύνεπῶς καὶ ἡ Στυλίς ἀπρόσιτος εἰς μεγάλα πλοῖα, ἐβαθύνθη ὁ πρὸ αὐτῆς λιμὴν καὶ διῶρυξ ἡποιηλασσία ὠρύχθη, δι' ἣς εὐχερῶς τὰ ἀτμόπλοια εἰσέρχονται ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τὸν λιμένα. Ἡπάτη (1,550 κ.) μετὰ ιαματικῶν λουτρῶν. Σούρπητ-

Μοσχοκάθειρον, Παύλιανη, Βαρυμπόη καὶ Γαρδίκιον Ὄμιλαίων καὶ Γαρδίκιον Κρεμαστῆς Δαρδίσης μετὰ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως, ἀλώθείσης ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ (302 π. Χ.). Παρὰ τὰ χωρία Σιύρφακα, Λιμογάρδιον καὶ Ἀρχάνιον ὑπάρχουσι σωροὶ ἀρχαίων χαλκούχων σκαριών καὶ μεταλλεῖα χαλκοῦ. Παρὰ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον κεῖται ἡ Νέα Μιζέλα (Ἀμαλιάπολις, 1,000 κ.), συνοικισμὸς Μακεδόνων.

Οὐ μακρὰν τῶν δύθιν τοῦ Σπερχειοῦ, δεστις τὸ πάλαι εἶχε τὰς ἔκβολάς του παρὰ τὴν Ἀντίκυραν, κεῖνται οἱ λόφοι τῶν Πουριῶν (Λιθάρια τοῦ Διάκονος), ἐφ' ὧν μετὰ ἡρωικὸν ἀγῶνα σίμοφυρτος τῇ 22 Ἀπρ. 1821 συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ ἥρως Ἀθανάσιος Διάκος καὶ ἀπήχθη εἰς Λαμίαν, ἐν ᾧ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον.

Οἱ ἥρως ἀπαγόμενος εἰς τὸ φοβερὸν μαρτύριον λέγεται ὅτι εἶπε τοὺς ἔξης θαυμασίους στίχους:

«Γιὰ δὲς καιρὸς ποῦ διάλεξε
ὅ Χάρος τὰ μὲ πάρη,
τώρα π' ἀρθίζουρ τὰ κλαριά
καὶ βγάρ' ἡ γῆ χορτάρι».

Οἱ ἀνδριὰς τοῦ ἥρως ἀνεστηλώθη τῇ 23 Ἀπρ. 1903 ἐν τῇ ὁμων. πλατείᾳ τῆς Λαμίας ἐπὶ περιβλέπου θέσεως, ἐκεῖ δέ, ἐνθα ὑπέστη τὸ μαρτύριον, ἀνηγέρθη πρὸ ἐτῶν κενοτάφιον ἐκ Στκυροῦ ἐν μέσῳ ῥοδωνιῶν, περιφρασσόμενον ὑπὸ κιγκλίδων καὶ φέρων τὴν ἐπιγραφήν.

Οὕτος ὁ τόπος ἐνθα τῇ 23η Ἀπριλίου 1821 ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀνασκολοπισθεὶς ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ πίστεως, πατρίδος καὶ ἐλευθερίας ὁ **Ἀθανάσιος Διάκος**.

* Οὐ μακρὰν τοῦ Σπερχειοῦ κεῖται τὸ διάσημον στερόν τῷ θερμοπυλῶν, ὅπερ ποτὲ εἶχε πλάτος 50 βημάτων, νῦν δὲ 3,500 μ. προσχωσθείσης τῆς θαλάσσης ὑπὸ ἰλίους τοῦ ποταμοῦ. Ἐπὶ τοῦ στενοῦ τούτου, ἐφ' οὐ ἀναβλίζουσι θερμαὶ πηγαί, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔπεισε μαχόμενος ὑπὲρ πατρίδος ἔτερος ἥρως, ὁ Δεωνίδας, μετὰ 300 Σπαρτιατῶν καὶ 700 Θεσπιέων πολεμῶν κατὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Θέρκου (480 π. Χ.). Πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ μεγάλου τούτου γεγονότος οἱ Ἀμφικτίονες ἐπέγραψαν ἐπὶ τοῦ βίθου τοῦ στηθέντος λιθίνου λέοντος τὸ ἔξης ἐπίγραμμα:

“Ω ξεῖρ”, ἀγγέλλειν λακεδαιμονίους, ὅτι τῇδε κείμεθα τοῖς κείρωτροῖς βῆμασι πειθόμενοι.

β') Ἐπαρχία Λοκρίδος (33,000 κ., 9 δῆμ.). Πρωτ. ταύτης Ἀταλάντη (1,900 κ.), δίωρον τοῦ ἐπινείου Κάτω Νέας Πέλλης ἡ

Σκάλας ἀπέχουσα καὶ οὐ μακρὰν τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ὀποῦντος, τῆς πρωτ. τῶν Ὀπουντίων Δοκῷν. Μετὰ τῆς Ἀταλάντης συνέχεται ἡ Νέα ἡ Ἀνω Πέλλα, συνοικισμὸς Μακεδόνων. "Αλλα χωρία εἶνε Μαρτῖνος (1580 κ.), Μαλεσίνα (1580 κ.) Προσκυνᾶ, Αιθανᾶται (1500 κ.), ἡ πατρὶς τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, καταστραφέντα ὑπὸ τοῦ μεγίστου σεισμοῦ τοῦ 1894. Ἡ Λοκρίς εἶνε χώρα μεταλλοφόρος, ιδίως σιδήρου καὶ χαλκοῦ.

Μῶλος (1510 κ.) χωρίον εὕπορον, 1)2 ὥραν ἀπέχον τοῦ ἀβαθοῦς Μαλιακοῦ κόλπου. Εἰς δίωρον τοῦ χωρίου ἀπόστασιν κεῖται ἡ ὅδος τῶν Βασιλικῶν, ἐν ᾧ οἱ Ἑλληνες τῇ 26 Αὔγ. 1821 κατέστρεψαν τὴν στρατιὰν τοῦ Μπαϊράμ Πασᾶ. Δραχμάνιον (1340 κ.) οὐ μακρὰν τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἐλατείας, δύομιστης τὸ πάλαι διὰ τὴν ἐπίκαιρον στρατηγικὴν θέσιν. Δαδίον (4000 κ.), κώμη εὕπορος ἐπὶ τῶν Α. ὑπωρειῶν τοῦ Παρνασσοῦ, παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς Ἀμφικλείας, καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τοῦ σιδηροδρόμου.

Πρὸς Ν. τοῦ Μώλου κεῖται τὸ χωρίον Μεδενίτσα καὶ ὑπὲρ τοῦτο φρούριον φραγγικὸν (Βουδονίτσα ἡ Μεδενίτσα), κτισθέν ἐπὶ Βονιφατίου ἐκ τῆς Μομφερράτης.

γ') Ἐπαρχία Δομοκοῦ (11,940 κ., 3 δῆμ.). Ἐπὶ ὁχυρῆς θέσεως τῶν ὄμωνύμων δρέων, ἐπὶ κορυφῆς τῶν ὅποιων ὑπάρχει φρούριον, κεῖται ὁ Δομοκός (1,550 κ.), ἡ πρωτ. τῆς ἐπαρχίας, ὅποιν καθορᾶται ἡ πεδιὰς τῆς Θεσσαλίας. Ἀπὸ Λαμίας ἀμαξιτὸς ὁδὸς κατερχομένη ἑλικοειδῶς διὰ τοῦ στενοῦ ἀγει πρὸς τὴν πεδιάδα τῶν Φαρσάλων. Ὁ Δομοκός, οἱ πάλαι Θαυμακοί, δοτις ἡν ἔδρα ἐπισκόπου, κεῖται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Φθιώτιδι. Χωρία ταύτης εἶνε Δαουκλῆ (Ευνιάς), Δερλῆ, Ζαπάντη, Παλαμᾶς, ἀνήκοντα τὰ πλεῖστα εἰς γαιοκτήμονας (τσιφλίκια).

§ 17. Νομὸς Φωκίδος (2,040 □ χιλμ. περ., 62,400 κ. καὶ 15 δῆμ.). Ὁ νέος οὗτος νομός, δοτις πρὸς τὴν ἡνωμένος μετὰ τῆς Φθιώτιδος, δρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Φθιώτιδος, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Κορινθ.ακοῦ κόλπου, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Λεβαδείας καὶ Λοκρίδος καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ναυπακτίας. Εἶνε δὲ χώρα λίσαν δρεινή, ἐν ᾧ ὅρη ὑψηλὰ καὶ κρημνώδη, ώς ὁ Σιρογγύλος, ὁ Κόραξ καὶ ἡ Γκιώνα καὶ μέρος τοῦ Παρνασσοῦ. Ποταμοὺς ἔχει τὸν Πλειστον ἡ Πλειστὸν καὶ τὸν Δάφνον

(Μόρον), χυνομένους εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον (ἐν 1 τετραγ. χιλμ. =30 κατ.).

α') Ἐπαρχία Παρνασίδος (36,160 κ., 8 δῆμ.). Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Αμφισσα** (Σάλωνα, 5,670 κ.), τὸ πάλαι δὲ τῶν Ὁζολῶν Λοκρῶν καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα τῶν Φράγκων κομίτων· ὑπὲρ τὴν πόλιν ὑπάρχει φραγκικὸν φρούριον, ἐνῷ καὶ ἀργαίοτητες ἐλληνικαῖ. Νῦν ἡ "Αμφισσα εἶναι ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου **Φωκίδος** (Παρνασίδος καὶ Δωρίδος), ἔχει γυμνάσιον καὶ πρωτοδικεῖον καὶ διὸ ἀμαξιτῶν δόδῶν συνδέεται μετὰ τοῦ ἐπινείου αὐτῆς **Ιτέας** (1,000 κ.) καὶ τῆς **Λαμίας**. Κεῖται ἐν τῷ μέσῳ εὐθαλοῦς ἐλαιῶνος, πάσχει ὅμως ὑπὸ δεινοτάτων σεισμῶν, ὡς κατὰ τὸ 1870, ὅτε κατεστράφη τὸ Χρισόν, τὸ Ξηροπήγαδον καὶ οἱ Δελφοὶ μετ' ἀλλων χωρίων.

Χρισόν (πάλαι Κρῖσα, 1,450 κατ.) ἐπὶ τῶν N. ὑπωρειῶν τοῦ Παρνασοῦ, καὶ **Δελφοί** (νῦν Καστρί), περιώνυμοι ἐν τῇ ἀρχαιότητι διὰ τὸ μαντεῖον τοῦ **Ἀπόλλωνος**, τοὺς ἀγῶνας τὰ **Πύθια** καὶ τὴν **Κασταλίαν πηγὴν**, καὶ διότι ἐν αὐτοῖς συνήρχετο διὸς τοῦ ἔτους τὸ **Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον**. Ἐπίνειον τούτου καὶ τῆς **Κρίσης** ὑπῆρχε **Κίρρα** (νῦν Μαγούλα). Τὸ χωρίον Καστρί ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἀνεσκάφη καὶ οὗτως εὑρέθησαν ἀρχαιότητες μεγάλης ἀξίας, ὡς τὸ χάλκινον ἄγαλμα, ὃπερ παριστᾷ τὸν **Πολέμαλον** ἀδελφὸν τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν **Ιέρωνος**, κατατεθεῖσαι ἐν τῷ αὐτόθι μουσείῳ **Συγγροῦ**.

* **Γραβιά**, ἔνδοξος διὰ τὴν κατὰ τοῦ Ὁμέρο Βριώνη ἀντίστασιν τοῦ **Οδυσσέως** **Ἀρδρούτσου** (6 Μαΐου 1821) μετὰ 120 ἔθελοντῶν ἐνταῦθα ἐστήθη πρὸ ἐτῶν ὁ ἀνδριάς τοῦ ἥρωος (Χάνι Γραβιάς). Ἡ θέσις **Αμπλιανή** κεῖται ἐν τῇ βαθείᾳ κοιλάδι τῶν Δ. ὑπωρειῶν τοῦ Παρνασοῦ, ἐν ᾧ οἱ "Ελληνες κατέστρεψαν (13 Ιουλίου 1824) μέγα μέρος τῆς στρατιᾶς τοῦ Δερβίς Πασᾶ. **Γαλαξείδιον** (πάλαι Οἰάνθεια) ἐπὶ τῷ Κρισαίῳ κόλπῳ. ἔχον λιμένα καὶ ἀξιόλογον ναυτικὸν (4,000 κ.). "Αλλα χωρία εἶναι Τοπόλια, Μαυρολεθάρι, Ἀγία Εὐφημία, Δεσφίτρα, Ἀσπρα Σπίτια. Παρὰ τὸ χωρίον Μπράλλον ΒΔ. τοῦ Δαδίου ἀρχεται τὸ μεσημβρινὸν στόμιον τῆς ὑπὸ τὴν Οίτην σήραγγος (μήκους 2,115 μέτρων).

β') **Ἐπαρχία Δωρίδος** (26,080 κ., 7 δῆμ.). Πρωτεύουσα **Διδωγίκιον** (1,130 κ.), ἐπὶ τῷ Βελισίτσα, παραποτ. τοῦ Δάφνου. **Ἄρτοτίνια** (1,370 κ.), πατρὸς τοῦ **Αθανασίου Διάκου**. **Βιτρινίσα** οὐ μακράν τῆς θαλάσσης πρὸς Δ. τοῦ Γαλαξείδιου καὶ παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ Το-

λοιφῶνος. Τριζόνια, μικρὰ ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ νησύδρια χρησιμεύοντα ὡς λοιμοκαθαρτήριον.

§ 18. Νομὸς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας (5,272 □ χιλμ., 141,400 κ.). Οὗτος δρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Ἀμβρωξικοῦ κόλπου καὶ τῶν ἐπαρχιῶν "Αρτης, Εὔρυτανίας καὶ Φθιώτιδος, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Δωρίδος, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ "Ιονίου πελάγους. Κατοικεῖται δὲ ὑπὸ ἐμπόρων, γεωργῶν, ποιμένων, ἀλιέων καὶ ναυτικῶν καὶ παράγει βαλάνους, σταφίδα, ἔυλείαν, ἵχθυς. Διαιρεῖται εἰς 5 ἐπαρχίας, Μεσολογγίου, Τριχωνίας, Ναυπακτίας, Βάλτου, Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου, καὶ εἰς 25 δήμους (ἐν 1 τετραγ. χιλμ. = 27 κατ.).

"Ορη ἔχει τὰ δασόφυτα Αἰτωλικά (Παναιτωλικὸν κλ.), τὸν Ἀράκυνθον (955 μ.) καὶ τὰ τῆς Ἀκαρνανίας, τὴν Χαλκίδα (νῦν Βαράσσοβαν, 917 μ.) καὶ τὸν Ταφιασσόν (ν. Κλόκοβαν, 1041 μ.) ἀπέναντι τῶν Πατρῶν. Ποταμοὺς ἔχει τὸν ἀργυρορρόν τοῦ Ἀχελῶν, τὸν Εὔηρον καὶ τὸν Δάφνον (Μόρνον), λίμνας τὴν Τριχωνίδα, τὴν Λυσιμαχίαν, τὴν Ἀμβρωξίαν, τὸ Μυρούντιον, τὴν "Οξηρὸν καὶ τὰς ἵχθυστρόφους λιμνοθαλάσσας τοῦ Μεσολογγίου, καὶ πεδιάδας τὰς τῆς Λεπενοῦς, τοῦ Ἀγρινίου καὶ τῆς Ναυπάκτου.

α') "Επαρχία Μεσολογγίου (29,670 κ., 5 δῆμ.). Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας Μεσολόγγιον (7,720 κ.), ἐπὶ τῆς Α. ὅχθης τῆς ἀνατολικῆς λιμνοθαλάσσης, συνδεόμενον διὰ σύδηρος δρόμου μετὰ τοῦ Κρυονερίου, κειμένου ἀπέναντι τῶν Πατρῶν, καὶ τοῦ Ἀγρινίου. Όδός ἐπὶ πολλῶν τόξων ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ κατεσκευασμένη φέρει πρὸς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν (Τουρλίς). Κεῖται δὲ τὸ Μεσολόγγιον οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας Καλνδῶνος (νῦν Βοχώρι), ὅπου μυθολογεῖται ὅτι ὁ Μελέαγρος ἐφόγευσε τὸν Καλνδώνιον κάπρον. "Εχει κλῖμα ὑγιεινόν, γυμνάσιον, πρωτοδικεῖον, γεωργικὸν σταθμὸν καὶ νοσοκομεῖον καὶ εἶνε ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Ἀκαρνανίας καὶ Ναυπακτίας, ἐνδοξόν δὲ διὰ τὰς τρεῖς ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίας (1822, 1825, 1826) καὶ τὴν περίπουστον ἥρωικὴν ἔξοδον τῆς φρουρᾶς αὐτοῦ (10^ο Απριλίου 1826).

Μάτην ἐπὶ ἔτος καὶ πλέον μετὰ χιλιάδων στρατῶν ἀτάκτου καὶ τακτικοῦ ἐπολιόρκουν δύο πασάδες, ὁ Υβραῆμ καὶ ὁ Κιουταχῆς, τὴν ἥρωικὴν ταύτην πόλιν, ἦν ὁ ὑπερήφανος τῆς Αἰγύπτου σατράπης

κατ' ἀρχὰς περιφρονητικῶς ἢ πεκάλεσε φράκτην. Αἱ στρατιαι τῶν βαρ-
βάρων συνετρίβοντο πρὸ τῶν τειχῶν ταύτης ὡς τὰ λυτσαλέα κύματα
ἐπὶ τῶν βράχων, ὁσάκις δὲ ἐγίνετο αὐτῇ πρότασις περὶ παραδόσεως, ἢ
γενναίᾳ αὐτῆς φρουρὰ ἀπήντα «ἀποθνήσκω, ἀλλὰ δὲν παραδίδω τὰ
αἷματωμένα ὅπλα μου.» Ἐδοκίμασε δὲ ὁ Ἰεραχῆμ νὰ καταλάβῃ τὴν
πάροχειμένην νησῖδα *Κλείσοβαν* διὰ 2,000 τακτικοῦ στρατοῦ, ἣν ὑπερ-
ήσπιζεν ὁ στρατηγὸς *Κίτσος Τζαβέλας* μετὰ 134 πολεμιστῶν, ἀλλὰ
κατησχυμένος ὑπεχώρησεν, ἀφήσας 1000 νεκρούς, ὃν τὰ πτώματα
ἔπλεον ἐν τῇ ἀδυτεῖ θαλάσσῃ.

‘Αλλ’ ἐπὶ τέλους δὲν ἥδυνήθη τὸ Μεσολόγγιον ν’ ἀνθέξῃ καὶ
ἔπεσεν, οὐχὶ ὑπὸ τῶν βοιῶν τοῦ ἔχθροῦ, ἀλλ’ ὑπὸ τῆς πείνης. Δέν
παρεδόθη ὅμως ἢ ἡρωική του φρουρά, ἀλλὰ διῆλθε διὰ μέσου φα-
λάγγων λογγιοφόρων καὶ τηλεβόλων καὶ μέρος αὐτῆς διεσώθη, ἵνα
διηγηθῇ εἰς τὴν κατάπληκτον ἀνθρωπότητα τὸν ὑπεράνθρωπον
ἡρωισμόν της.

* Οἱ μετὰ τὴν ἔξοδον ἐναπομείναντες ἐν τῇ πόλει "Ελληνες, στερούμενοι ἄλλου
μέσου ἀμύνης κατὰ τῶν τυράννων, ἀνέρλεγον τὴν πυρίτιδα καὶ συνεκαίοντο
μετὰ τῶν Τούρκων, ὡς ἔπραξεν ὁ ἥρως Καψάλης. Αἱ πολιορκίαι αὗται καὶ ἡ
περίπυστος ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου, ἀς ἀπετύχυμασεν ὁ πεπολιτισμένος κόσμος,
ἀποτελοῦσι μίαν ἐκ τῶν λαμπροτέρων σελίδων τῆς πατρίου ἡμῶν ἱστορίας. Ἐκ
τῆς μελέτης ταύτης μανθάνομεν ὅποιον ἄγιον αἴσθημα ὑπέκεις τὰς καρδίας τῶν
πατέρων ἡμῶν, οἵτινες χειμάρρους αἵμάτων ἔχουσαν, ὅπως ἐλευθερώσωσι τὴν μι-
κρὰν ταύτην γωνίαν τῆς ἑλληνικῆς χώρας· τούτους πρέπει νὰ μιμηθῶμεν, ὅπως
μιγαλύνωμεν καὶ κλείσωμεν τὴν προσφιλὴ ἡμῶν πατρίδα. Μαρτύρια δὲ τῶν ἐνδό-
ξων τούτων γεγονότων εἶνε ὁ παρὰ τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον τοῦ Μεσολογγίου
τάφος τοῦ ἥρωος *Μάρκου Βότσαρη*, ὁ καλύπτων τὰ ἴερά ὅστα τῶν κατὰ τὴν ἔξοδον
τῆς φρουρᾶς πεσόντων προμάχων τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν, ὁ τὴν καρδίαν ἐγκλείων
τοῦ φιλέλληνος λόρδου *Βύρωνος* († 1824) καὶ ὁ ἀνδριάς τοῦ ἐνθουσιώδους τούτου
καὶ φιλέλληνος ποιητοῦ.

Αιτωλικὸν (3,820 κ.) ἐπὶ νησυδρίου τῆς ὁμών. λίμνης, ἐπίσης ἔν-
δοξὸν διὰ τὰς κατὰ τῶν Τούρκων ὀντιστάσεις αὐτοῦ. Παρὰ τὰς ἐκβο-
λὰς τοῦ Ἀχελώου κεῖται ἡ νησίς *Οξεῖα* παρὰ τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν
λεγομένην *ναυμαχίαν* τῆς *Ναυπάκτου* (1571 μ. Χ.) *Ιωάννης* ὁ *Αὐ-
στριακὸς* κατέστρεψε τὸν στόλον τῶν Τούρκων. *Νεοχώριον* (1,900 κ.).

β') *Ἐπαρχία Τριχωνίας* (28,080 κ., 4 δῆμ.). Πρωτ. ταύτης τὸ
‘*Αγρίνιον* (Βραχῶρι, 8,040 κ.) ἐν μέσῳ εὐφόρου πεδιάδος, παραγού-
σης ἔξαίρετον καπνόν· ἔχει δημοσυντήρητον γυμνάσιον καὶ διὰ σιδηρο-

δρόμου συνδέεται μετά τοῦ Μεσολογγίου, δι' ἀμαξιτοῦ δὲ ὕδου μετά τούτου καὶ τῆς Ἀρτης. Παρὰ τὸ Κεφαλόβρυσον ἔκειτο τὸ οἰρὸν Θέρμον, ἐνῷ συνήρχετο τὸ Αἰτωλικὸν συνέδριον. Ἐνταῦθα ἐγένοντο ἀνασκαφαί, αἵτινες ἔφερον εἰς φῶς σπουδαιοτάτας ἀρχαιότητας (ἐρείπια ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, δύο στοάς κλ.). Ἐν τῇ πεδιάδι ἀνεσκάψησαν ἀποικιθώματα ἐλεφάντων προϊστορικῆς ἐποχῆς.

γ') Ἐπαρχία Ναυπακτίας (32,620 κ., 7 δῆμ.). Πρωτ. ταύτης Ναυπακτοῦ (3,400 κ.) μετά τείχους ἐνετικοῦ εἶναι δὲ ὄνομαστὴ διὰ τὴν κάθιδον τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ τὴν ναυμαχίαν Ἰωάννου τοῦ Αὐστριακοῦ κατὰ τῶν Τούρκων, κληθεῖσαν τῆς Ναυπάκτου (1571), διότι ὁ λιμὴν τῆς πόλεως ταύτης ἐχρησίμευσεν ὡς ἀγκυροβόλιον τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἀλλα χωρία εἶναι Πλάτανος, (1,200 κ.), Λομποτηνά, Σιτίστα (860 κ.), Βοϊτσά (840), Κλεπά κλ.

δ') Ἐπαρχία Βάλιου (19,270 κ., 4 δῆμ.). Πρωτ. Καρβασσαρᾶς (2,370 κ.) ἐπὶ τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ. ἐξάγων βαλάνους. Δι' ἀμαξιτοῦ συνδέεται μετά τῆς Ἀρτης, τοῦ Ἀγρινίου καὶ Μεσολογγίου. Πλησίον αὐτοῦ ἔκειτο τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἀργος καὶ ἡ Λιμναία. Λεπενοῦ, κώμη μικρά, ΒΔ. τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Σιράτου, τῆς πάλαι πρωτ. τῆς Ἀκχρνανίας, ἥτις ἔκειτο παρὰ τὴν δεξιὰν ὅχθην τοῦ Ἀχελώου, ὅπου νῦν τὸ χωρίον Σωροβίγλι. Σύντεκνον ἡ Ποιόπουλον (1,460 κ.).

ε') Ἐπαρχία Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου (31,760 κατ., 5 δῆμ.). Βόνιτσα (1,490 κ.), πρωτ. τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ καὶ οὐ μακρὸν τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἀγαντορίου. Ἀστακὸς πρὸς Ν. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτ. Ἀκτίου (Πούντα) ὑπάρχει φρούριον, ἐνῷ Ἑλλ. φρουρᾶ (3,040 κ.) ἐπὶ κολπίσκῳ τοῦ Ἰονίου πελ. Κατούνα (2,000 κατ.) παρὰ τὴν δεξιὰν ὅχθην τοῦ Ἀχελώου καὶ Κατοχή (1,460 κ.).

§ 19. Νομὸς Εύρυτανίας (2,217 □ χιλμ., 47,190 κατ. καὶ 9 δῆμ.). Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρναίας ἀπετέλεσεν ἴδιον νομόν, κείμενον μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Φθιώτιδος καὶ Καρδίτσης πρὸς Α., Ναυπακτίας καὶ Τριχωνίας πρὸς Ν., Καρδίτσης πρὸς Β. καὶ Ἀχελώου π. πρὸς Δ. Εἶναι δὲ λίαν ὀρεινή, ἔχουσα ὅρη τὸν Τυμφρηστὸν καὶ τὰ τῶν Ἀγράφων, καὶ διαρρέεται ὑπὸ τῶν παραποταμίων τοῦ Ἀχελώου Ἀγραφιώτικον καὶ Μέγδοβας. Οἱ κάτοικοι εἶναι ποιμένες καὶ γεωργοί. Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ Καρπενίδιον, πρὸς Ν.

τοῦ Τυμφρηστοῦ (2,890 κατ.), ἐντὸς τῶν κήπων τοῦ ὄποίου ἔπεισε μαχόμενος κατὰ τῶν Τούρκων ὁ ἥρως *Μᾶρκος Βότσαρης* (1823). εἶνε ἔδρα πρωτοδικείου καὶ ἐπισκόπου. "Αλλα χωρία εἶνε Γρανίτα, Προυσός, Κεράσοβον, "Αγραφα. Δι' ἀμαξιτοῦ ὅδοῦ συγδέεται τὸ Καρπενίσιον μετὰ τῆς Λαμίας (1 τετραγ. χιλμ.=21 κατ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ Β. ΣΠΟΡΑΔΩΝ ΝΗΣΩΝ

(13,204 □ χιλμ. καὶ 422,560 κάτ.)

§ 20. **Διοικητικὴ διαιρεσίς.** 'Η Πίνδος συμφυομένη μετὰ τοῦ δροπεδίου τοῦ Μετσόβου καὶ ἐκ τριῶν συνισταμένη δρεινῶν ἀλύσεων, πρὸς Ν. διευθυνομένων ἀποτελεῖ τὴν Δ. πλευρὰν τοῦ βορείου τυμήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ἐξ οὐ χωρίζεται διὰ τῆς δροστοχίας τῆς "Οθρυος καὶ τῶν παραφυάδων αὐτῆς, τῶν δρέων τοῦ Δομοκοῦ. 'Αμαξιτοὶ ὄδοι καὶ σιδηρόδρομοι συνδέουσι μετ' ἀλλήλων τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις τῆς Θεσσαλίας. Τὸ τμῆμα δὲ τοῦτο ἐκχωρηθὲν τῇ Ἑλλάδι τῷ 1881 δυνάμει τῆς Βερολινίας συνθήκης (1878) διηρέθη κατὰ τὸν νέον νόμον εἰς πέντε νομούς, εἰς οὓς συμπεριειλήφθησαν αἱ Β. Σποράδες νῆσοι ἐκτὸς τῆς Σκύρου, αἵτινες πρὶν ἀνῆκον εἰς τὸν νομὸν Εὔβοιας, ἀπεσπάσθη δὲ ἡ τοῦ Δομοκοῦ. Καὶ ἡ μὲν Θεσσαλία διηρέθη εἰς τὸν νομὸν τῆς Λαρίσης, τῆς Μαγνησίας, τῶν Τρικκάλων καὶ τῆς Καρδίτσης, ἡ δὲ "Ηπειρος ἀπετέλεσεν ἐνα μόνον, τὸν τῆς "Αρτης, καταλαμβάνοντα τὸ Δ. ἀπόκλιμα τῆς Πίνδου. 'Ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἡπείρῳ κατοικοῦσι κατὰ μέσον ὅρον εἰς ἐν τετραγ. χιλιόμ. 32 κάτ.

§ 21. **Νομὸς Λαρίσης** (4,202 □ χιλμ., 95,060 κ.). 'Ορίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κάτω Ολύμπου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ *Αιγαίου* πελ. καὶ τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν νομῶν Καρδίτσης καὶ Τρικκάλων καὶ τῆς Ἑλασσόνος. Διαιρεῖται δὲ εἰς 17 δήμους, συγκροτοῦντας 4 ἐπαρχίας, ᾧτοι Λαρίσης, Τίρνακου, Ἀγιαζές καὶ Φαρσάλων (ἐν 1 τετραγ. χιλμ.=22 κάτ.). Οἱ κάτοικοι εἶνε γεωργοί, ποιμένες, ἔμποροι καὶ τινες ναυτι-

κοί. "Ορη ἔχει πρὸς Β. τὸν Κάτω Ολυμπον, δι' οὗ διέρχονται τὰ ἐλληνοτουρκικὰ σύνορα, πρὸς Α. τὴν δασόφυτον Οσσαν (Κίσταβον, 1953 μ.) καὶ τὸ Μαυροβούνιον (1,086 μ.) καὶ πρὸς Ν. τὸ Χαλκοδώνιον δρος (Μαῦρο Βουνό) ἢ τὰς Κυνὸς κεφαλάς, πλησίον τῶν ὅποιων ὁ Τίτος ἐνίκησε Φίλιππον τὸν Ε' τῆς Μακεδονίας (197 π.Χ.), προσέτει τὸ Ναρθάνιον (Καστιδιάρη, 1150 μ.), μεταξὺ Φαρσάλων καὶ Δομοκοῦ. Ποταμοὺς ἔχει τὸν Κάτω Πηνειόν (Σαλαμβρίαν), μετὰ τῶν κατώ τοῦ παραποταμίου του Εύρωπου (Ξεριά), ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον διὰ τῆς καταφύτου κοιλάδος τῶν Τεμπῶν. Ό σιδηρόδρομος τῶν συνόρων, ἀφοῦ διέλθῃ τὴν μεγάλην παρὰ τὸν Μπαμπᾶν γέφυραν, διευθύνεται πρὸς τὴν ἔξοδον τῶν Τεμπῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς αὐτῶν πλευρᾶς. Λίμνας ἔχει μέρος τῆς ἡχυοτρόφου Βοιβηίδος (Κάρλας) καὶ τὴν ἑλώδη Νεσσωνίδα ('Ασμάκι) καὶ τὴν Ἀσκουρίδα (Νεζεροῦ) ἐπὶ τοῦ Ὁλύμπου, πεδιάδα δὲ εὐρυτάτην παραγόνταν ιδίας σιτηρά. Τὰ Τέμπη εἶνε μαχευτικώτατα, καταφυτὰ ὄντα ὑπὸ δένδρων διαφόρων καὶ πλατάνων, διὰ μέσου δὲ χύνει ὁ Πηνειός τὰ θολὰ αὐτοῦ ὥδατα. Ἐκ τῶν ἑκατέρωθεν καθέτων ἐκ μαρμάρου πλευρῶν ἀναθρύουσι διψήλεις πηγαί, ὡς ἡ λεγομένη τῆς Ἀφροδίτης.

* Εἰς ἀρχαιοτέρας ἐποχὰς ὀλόκληρος ἡ Θεσσαλικὴ πεδιὰς ἀπετέλει λίμνην, ἥτις ἀπεξήρανθη, διότι τὰ ῥέοντα ὥδατα βιθέων διέβρωσαν τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν καὶ διήνοιξαν οὕτως εὐρύτερον καὶ βαθύτερον ῥοῦν καὶ ἔξεγύθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Λείφανα ταύτης εἶνε ἡ Βοιβηίς καὶ ἡ Νεσσωνίς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ξέρξης ἐπερχόμενος κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἤπειλησε τοὺς Θεσσαλούς, ὅτι θὰ πνίξῃ αὐτούς, φράσσων τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν. ¶

α') Ἐπαρχία Λαρίσης (45,260 κ., 8 δῆμ.). **Λάσιδα** (18,000 κ.), πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ὁμών. ἐπαρχ. ἐν τῇ πόλει Πελασγιώτιδι, ἐπὶ τῇ δεξ. ὅχθῃ τοῦ Πηνειοῦ. Ὅπάρχει δὲ ἡ πόλις αὐτη ἀπὸ τῶν πελασγικῶν χρόνων, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲ ἡκμασεν ἐπὶ τῷ Ἀλευαδῶν καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα διετέλεσεν ὑπὸ τοὺς Φράγκους. Ἐν αὐτῇ ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ὁ περιώνυμος ἴατρὸς Ἰπποκράτης, Νῦν εἶνε ἔδρα ἐπισκόπου καὶ ἐφετείου, ἔχει γυμνάσιον, 2 Ἐλλ. σχολεῖα, πρωτοδικεῖον, διδασκαλεῖον θηλέων καὶ στρατῶνας καὶ διὰ σιδηρόδρομων συνδέεται μετὰ τοῦ Βόλου, μετὰ τῆς Λαμίας, Ἀθηνῶν καὶ συνόρων (Παπαπούλια), ἰδρύθη δὲ ἐν αὐτῇ καὶ γεωργικὴ σχολή. **Ἀμπελάκια** (1,550 κ.) ἐπὶ τῆς Β. τῆς Οσσης κλιτύος, πρὸ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὀνομαστὰ διὰ τὰ ὑφαντουργεῖα τῶν. **Μέγα**

Κεσερόλι (1,670 χ.), Τοπουσλάρι (1,500 χ.), Μαϊμούλη (1,230 χ.), Νεμπεγλέρ, Μπαμπᾶς μικρὸν χωρίον κατὰ τὴν εἰσοδον τῶν Τεμπῶν, ἐν ὦ οὐ πάρχουσι τάφοι Τούρκων ἀσκητῶν.

β') *Επαρχία Τιρνάβου (22,630 χ., 3 δῆμ.). Τίρναβος (6,250 χ.), πρωτ. τῆς ὁμών. ἐπαρχίας, ἐν τῇ Περραιβίᾳ, παρὰ τὸν Εὔρωπον, οὐ μακρὸν τῶν συνόρων, ὀνομαστὴ γενομένη τὸν παρελθόντα αἰῶνα διὸ τὰ ὑφάσματά της. Ραψάνη (1,140 χ.) ἐπὶ τῆς ἀριστερῆς τῶν Τεμπῶν πλευρᾶς, ἐπίσης ὀνομαστὴ ἀλλοτε διὸ τὰ ὑφαντουργεῖά της. Νεζερός (870 χ.) καὶ Δερελῆ (1,840 χ.) ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ προθιέντος Ἀνάληψις τοῦ Ὄλύμπου.

γ') *Επαρχία Ἀγνιᾶς (16,100 χ., 3 δῆμ.). Ἀγνιά (2,800 χ.), πρωτ. τῆς ὁμών. ἐπαρχίας ΝΑ. τῆς Ὁστης, ἀκμαία πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τὰ ὑφάσματά της. Τσάγες παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηνειοῦ, κώμη ναυτική. Τὸ δρός Μαυροθιέντος εἶνε κατάφυτον ὑπὸ δρυῶν, ἐν αὐτῷ δὲ ἀπαντῶσι καὶ μεταλλεύματα ἀρσενικοῦ. Πολυδένδρι, μικρὸν χωρίον, κτῆμα τοῦ Βασιλικοῦ διαδόχου.

δ') *Επαρχία Φαρσάλων (11,080 χ., 3 δῆμ.). Πρωτ. ταύτης εἶνε Φάρσαλα ἢ Φέρσαλα (2,440 χ.) ἐπὶ τῶν Β. προπόδων προλόφου τοῦ Ναρθακίου. Εἰς ἐπίσης ὀνομαστὴν ἐν τῇ ιστορίᾳ, διότι παρ' αὐτὴν ἐνίκησεν ὁ Καῖσαρ τὸν Πομπέιον (48 π. Χ.) κατὰ τὴν μάχην ταύτην 15,000 ἄνδρες ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν, ὃ δὲ Πομπέιος διὰ τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν ἐσώθη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Αἴγυπτον, ἔνθα ἐδολοφονήθη. Νῦν κατοικεῖται καὶ ὑπὸ Ὄθωμανῶν τινῶν καὶ φέρει ἐπὶ λόρου τὰ ἔρεπια ἀρχαίου φρουρίου, ὅπερ θεωρεῖται ὡς ἡ Φθίτα, ἢ πατρὸς τοῦ Ἀχιλλέως. Ἡμίσειαν ὥραν μακρὸν πρὸς Β. τῆς πόλεως διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος Βόλου—Τρικκάλων. Αἱ ἐπαρχίαι Φχρεσάλων καὶ Δομοκοῦ κεῖνται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Φθιώτιδι.

§ 22. Νομὸς Μαγνησίας (2,021 □ χλμ. καὶ 102,740 χ.). Οἱ ἀπὸ τοῦ νομοῦ Λαρίσης ἀποσπασθεὶς οὗτος νομὸς καταλαμβάνει τὴν τὸν Παγασιτικὸν κόλπον περικλείουσαν χώραν, ἐν ᾧ τὸ Πήλιον καὶ ἡ χερσόνησος Μαγνησία, τὸ Χαλκοδώριον δρός καὶ τὰ Σιραγιώτικα βουνά. Πεδιάδες ἀξιαι λόγου εἶνε ἡ τῶν Φερῶν καὶ ἡ τοῦ Ἀλμυροῦ, ἡτις προεκτείνεται μέγρι τῶν Β. τῆς ἀνατολικῆς Ὅθρους προπόδων. Οἱ νομὸς οὗτος περιλαμβάνει μέρος τῆς Βοιηνίδος λίμνης καὶ χειμάρρους τινάς, ὡς τὸν "Αναυρον. Αἱ νῆσοι αὗται εἶνε θραύσματα

τῆς ἀνατολικῆς προεκτάσεως τῆς "Οθρυος ὡς καὶ τὸ Αἰάντειον ὄρος. Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον συμπεριελήφθη καὶ ἡ ἐπαρχία Σκοπέλου, ἐκ διαφόρων νήσων συνισταμένη, ἥτις πρὶν ἀνῆκεν εἰς τὸν τῆς Εὔβοιας. Κατοικεῖται δὲ ὑπὸ γεωργῶν, ποιμένων, ἐμπόρων καὶ ναυτικῶν καὶ παράγει σιτηρά, ἔλαιον, καπνόν, χρώμιον καὶ ἐξαιρέτους ὀπώρας. Διαιρεῖται εἰς 3 ἐπαρχίας, ὅτοι Βόλου, Ἀλμυροῦ καὶ Σκοπέλου (1 τετραγ. χιλμ.=51 κατ.).

α') Ἐπαρχία Βόλου (78,160 κ., 15 δῆμ.). **Βόλος** (23,320 κ.), πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ὁμών. ἐπαρχίας ἐπὶ τῷ μυχῷ τοῦ Πηγασιτικοῦ αὐλπου καὶ ὑπὸ τὸ κατάφυτον Πήλιον, πόλις νέα καὶ ἐμπορική, διὰ σιδηρῶν ὁδῶν συνδεομένη μετὰ τῆς Λαρίσης, Καλαμπάκας καὶ Μηλεῶν, ἔδρα ἐπισκόπου καὶ πρωτοδικείου, ἔχουσα γυμνάσιον, τουρκικὸν τέμενος, 2 Ἑλλ. σχολεῖα καὶ φωτοζούμενη διὸ φωταερίου. Παρὰ ταύτην ἔκειντο αἱ παράλιαι πόλεις *Παγασαί*, ἐνθα ἀνευρέθησαν σπουδαῖαι ἀρχαιότητες, ἡ ἀκρόπολις καὶ ἐρείπια ναοῦ ἀρίστης τέχνης (400 π. Χ.) καὶ παρὰ τὰς δύοις ἀναβλύζουσι πηγαὶ δαψιλεῖς ὑφάλμυροι, καὶ ἐπὶ λόφου (5ψ. 210 μ.) παρὰ τὴν θάλασσαν (Γορίτσα) τὰ ἐρείπια τῆς ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ κτισθείσης Δημητριάδος. Οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης ἔκειτο ἡ Ἰωλκός, παρὰ τὸν "Ανω Βόλον, ἡ πατρὶς τοῦ Πελλίου, τοῦ ἐκπέμψαντος τὸν Ἰάσονα καὶ τὴν Ἀργὸν εἰς Κολχίδα. Ἐπὶ τοῦ Πηλίου (1630 μ.) ὑπάρχουσι πολλαὶ κῶμαι εὔποροι, δήμους ἀποτελοῦσαι, τῶν ὅποιῶν σημαντικώτεραι εἰναι *Ζαγορά* (3,250 κ.), *Πορταριά* (2,090 κ.), *Μακρυνίτσα* (3,270 κ.), *Κισσός* (1,500 κ.), *Τσαγκαράδαι* (1,650 κ.), μετὰ ἐμπορικῆς σχολῆς, *Νεοχώριον* (1,300 κ.), *Αργαλαστή* (2,210 κ.), *Λαῦκος* (1,840 κ.), *Προμύριον* (1,340 κ.), *Αγ. Λαυρέντιος* (1,770 κ.), *Λεχώνια* (424 κ.), *Αγ. Γεώργιος* (1,900 κ.), *Μηλέαι* (1,910 κ.) κλ. Ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Πελασγιώτιδος, ἐπὶ δύχυρᾶς θέσεως κεῖνται *Φεραί* (Βελεστίνος, 2,030 κατ.), ἀκμάσασαι ἐπὶ τοῦ τυράννου Ἰάσονος (374-370 π. Χ.), πατρὶς δὲ τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως; *Ρήγα* τοῦ *Φεραίου*, τοῦ συντάξαντος τὸν κατὰ τὴν μεγάλην ἡμῶν ἐπανάστασιν ὑπὸ τῶν πατέρων ἡμῶν ἀδόμενον θούριον.

"Ως πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν 'ς τὰ στενά

μονάχοι 'σὰν λιοντάρια' 'ς τές φάγες, 'ς τὰ βουνά.

Παρὰ τὰς Φεράζες ἐνοῦνται οἱ εἰς Βόλον ἀγοντες σιδηρόδρομοι Λα-

ρίσης καὶ Καλαμπάκας. Κανάλια (1,480 χ.) ἐπὶ τῆς Α. ὅχθης τῆς Βοιβηνίδος.

* Ἐπὶ τῷ πορθμῷ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου καὶ ὑπὸ τοὺς ΝΔ. πρόποδας τοῦ Αλαντέιου ὄρους, ἐφ' οὗ νῦν τὸ χωρίον Τρίκερι (1,300 χ.), ἔκειντο αἱ Ἀρέται ὀνομασταὶ ὡς σταθμὸς τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ ἀγκυροβόλιον τοῦ στόλου τοῦ Ερέξου μετὰ τὸ ναυάγιον τῆς Σηπιάδος ἀκτῆς. Ἐνταῦθα νῦν ὑπάρχει ἐρυθρὸς φανὸς διὰ τοὺς ναυτιλομένους. Αἱ ἐπαρχίαι Βόλου καὶ Ἀγιαῖς κατέχουσι τὴν ἀρχαίαν *Mayrnatlar*.

6') Ἐπαρχία Ἄλμυροῦ (13,940 χ., 3 δῆμ.). Ἄλμυρός (6,370 χ.), πρωτ. τῆς ὁμών. ἐπαρχίας πλησίον τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου, παράγων ἐξαίρετον κακπνόν. Οὐ μικρὸν κεῖται Ἀϊδίνιον, ἐν φ' ἡ Κασσαβέτειος γεωργικὴ σχολή. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ κατὰ τὸ 1907 ὕδρυθη ἡ Νέα Ἀγχίαλος ὑπὸ προσφύγων τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐκδιωγμένων Ἐλλάνων ἐκ τῆς Ἀνατ. Ρωμηλίας (Ἀγχίαλος).

γ') Ἐπαρχία Σκοπέλου¹ (10,640 χ., 4 δῆμ.). Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἀπεκτίζεται ἐκ τῶν βορείων Σποράδων νήσων (Σκοπέλου, Σκιάθου, Ἄλοννήσου, Σαρακίνου, Σκαντσούρας, Πελχγονήσου, Γιούρας καὶ ἄλλων τινῶν), αἵτινες γεωλογικῶς ἐξεταζόμεναι εἰνε ἀνατολικὴ προέτασις τῆς Οθρυος. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας είναι Σκόπελος (4,650 χ.) ἐπὶ τῆς ὁμών. νήσου (132,6 □ χιλμ.), παραγούσης εὔχυμα ἀπιακ. Σκιαθός (Χώρα, 3,387 χ.), κώμη εὐλίμενος ἐπὶ τῆς ὁμών. νήσου (61,8 □ χιλμ.).

§ 23. Νομὸς Τρικκάλων (3,059 □ χιλμ., 90,541 χ.). Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῶν Χασιωτικῶν δρέων (Καμβουνίων), πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Λαρίσης, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Καρδίτσης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Αριτης καὶ τοῦ Μετσόβου. Κατοικεῖται δὲ ὑπὸ γεωργῶν, ποιμένων καὶ ἐμπόρων καὶ διαιρεῖται εἰς 14 δήμους ἀποτελούντας τὰς ἐπαρχίας Τρικκάλων καὶ Καλαμπάκας, καταλαμβανούσας περίπου μετὰ τῆς Καρδίτσης τὰς ἀρχαίκας χώρας, Ἐστιαιώτιδα, Θεσσαλιώτιδα (μέρος) καὶ Ἀθαμανίαν.

"Ορη ἔχει καὶ τὰς τρεῖς τῆς Πίνδου δροσοτοιχίας (Κοζιακας, Κορέδος καὶ Τσουμέρκα), ἐν μέσῳ τῶν ὄποιων αἱ ἀνω ῥοαὶ τοῦ Ἀχελώου. Ο Πηγειός, πηγάζων ἐκ ταύτης δέχεται τὸν Αηθαῖον (Τρικκαλιακ-

1 Ἡ ἐπαρχία αὕτη ὄρθιτερον ἦδύνατο νὰ κληθῇ Ἐπαρχία Β. Σποράδων.

νὸν) καὶ Ἀπιδαρόν (Φαρσαλίτικον). Πεδιάδας ἔχει εὐφορωτάτας, παραγούσας σιτηρά, καπνόν, ὅρυζαν καὶ τεῦτλα πρὸς παραγωγὴν σακχάρου, τὰ δὲ ὄρη αὐτῆς εἰνε κατάφυτα ὑπὸ πυκνῶν δασῶν (1 τετραγ. χιλμ.=29 κάτ.)

α') Ἐπαρχία Τρικκάλων (61,230 κ., 7 δῆμ.). Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶνε **Τρίκκαλα** (ἢ ἀρχαῖα Τρίκκη, 17,810 κάτ.). ἐπ° ἀμφοτέρων τῶν δχθῶν τοῦ Ληθαίου, ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Τρικκάλων.¹ Εχει δὲ γυμνάσιον, 2 Ἑλλ. σχολεῖα καὶ πρωτοδικεῖον καὶ διεξάγει σημαντικὸν ἐμπόριον σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ μετάξης· δι' αὐτῆς διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου διὰ Φαρσάλων καὶ Καρδίτσης εἰς Καλαμπάκαν ἄγουσσα σιδηρῆ ὁδός, δι' ἀμαξἴτοις δὲ συνδέεται κατ' εὐθεῖαν μετὰ τῆς Λαρίσης. **Ζάρκον** (1,360 κάτ.), ἀλλοτε ἔδρα ἐπισκόπου, οὐ μακρὰν τοῦ Πηγειοῦ. **Βαρυμπόη** (1,040 κ.).

β') Ἐπαρχία Καλαμπάκας (29,320 κ., 7 δῆμοι). **Καλαμπάκα**, οἱ ἐπὶ Βυζαντινῶν **Σταγοί** (εἰς τοὺς Ἀγίους 2,300 κ.), πρωτ. τῆς ὁμών. ἐπαρχίας. Αὕτη κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου **Αἰγινίου** καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν τραπεζοειδῶν καὶ ἀποκρήμνων βραχίων τῶν **Μετεώρων**, ἐφ' ᾧ νῦν 4 ἐν ἐνεργείᾳ μονασί· εἰς τὰς 3 τούτων ἡ ἀνάβασις γίνεται διὰ δικτυωτῶν σάκκων ἢ κλιμάκων. Οἱ λόφοι οὗτοι συνίστανται ἐκ κροκαλῶν (χαλικίων), αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ ἀπεπετρώθησαν, μεταφερθεῖσαι ἐκ τῆς Μακεδονίας διὰ χειμάρρου τενός, δστις ἔχύνετο ἐνταῦθι εἰς τὴν ποτὲ ὑπάρχασσαν λίμνην τῆς Θεσσαλίας.² Άλλαι κῶμαι εἶνε **Καστανιά** καὶ **Μαλακάσι** πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Μετσόβου. Μετὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 τὰ σύνορα, ἀτινα εὐρίσκοντο ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν Καμβουνίων ὀρέων, κατεβιβάσθησαν εἰς τὴν Θεσσαλίκην πεδιάδα καὶ ἔμενον ἀνοικτά, οὕτως ὥστε οἱ Τούρκοι εὐκόλως δύνανται νὰ εἰσβάλωσιν εἰς Θεσσαλίαν, κατὰ δὲ τὸ **Κουτσόχερον** κατέλαβον καὶ τὴν γωνίαν τοῦ Πηγειοῦ, ἐφ° ἣς ἐκτίσθη καὶ γέφυρα.

§ 24. Νομὸς Καρδίτσης (2,532 □ χιλμ., 92,940 κ.).

Οὐ νομὸς οὗτος ἀποχωρισθεὶς τοῦ τῶν Τρικκάλων εἶνε ἐν μέρει συνέχεια τῆς πεδιάδος τῶν Τρικκάλων, ἐπεκτείνεται δὲ μεγάλης καὶ μέχρι τῶν Ἀγράφων καὶ τῶν Α. συνόρων τοῦ νομοῦ "Αρτης" διὰ τοῦτο κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ὑπάρχουσιν ὅρη ὑψηλά, χιονοσκεπῆ καὶ δασώδη (Καράβα, 2,124, Τζουρνάτα, 2,168). Οριζέται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νομοῦ Τρικκάλων, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Λαρίσης καὶ τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν τῆς Εύρυτανίας καὶ Φθιώτιδος καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ "Αρτης, ἐξ οὗ χωρίζεται διὰ τοῦ Ἀχελώου. Οἱ διαρρέοντες δὲ τὴν πεδιάδα ποταμοὶ εἰνε παραποτάμια τοῦ Πηνειοῦ, ὡς ὁ Σοφαδίτικος καὶ ὁ Δομοκίτικος. Συγκροτεῖ δὲ μίαν μόνην ὄμβων μονὸν ἐπαρχίαν, διαιρουμένην εἰς 13 δήμους κατοικουμένους ὑπὸ γεωργῶν καὶ ποιμένων (1 τετραγ. χιλμ. = 36 κατ.). Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἰνε **Καρδίτσα** (9,660 κ.), ἐπὶ τῇ ζῷστῃ. Ὁρθη τοῦ Καλέντζη, παραπ. τοῦ Πηνειοῦ, ἔδρα ἐπισκόπου μετὰ πρωτοδικείου, γυμνασίου καὶ δύο "Ελλ. σχολείων. **Φανάριον** (1,960 κ.), κώμη γεωργικὴ ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων κλιτύων λόφου, ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ τοῦ Ὄμηρου κλιμακόβεσσα (πετρώδης) Ἰθώμη. Κῶμαι καὶ χωρία ἀξία λόγου εἰνε **Παραπλάσταινα** (1,260 κ.), **Σοφάδες** (2,410 κ.), **Παλαμᾶς** (3,800 κ.), **Μεσενικόλας** (1,360 κ.) ΒΑ. τῆς Καρδίτσης, καὶ **Μουζάκιον** (1,770 κ.), **Ρεντίνα** (1,350 κ.).

§ 25. **Νομὸς "Αρτης** (1,390 □ χιλμ., 41,280 κ.). Οὗτος κατέχων μικρὸν τῆς Ἡπείρου τριγωνικὸν τμῆμα ἐπὶ τοῦ Δ. ἀποκλίματος τῆς Πίνδου ὅριζεται πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῶν νομῶν Τρικκάλων καὶ Καρδίτσης, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Βάλτου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς ἐπιλοίπου Ἡπείρου χωρίζομένης κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ τῶν ῥιῶν τοῦ Ἀράχθου, οὗτινος αἱ ἐκβολαὶ ἐλώδεις καὶ πλήρεις στομαχλιμῶν. Κατοικεῖται δὲ ὑπὸ ποιμένων, γεωργῶν καὶ ἐμπόρων καὶ διαιρεῖται εἰς 8 δήμους ἀποτελοῦντας μίαν μόνην ἐπαρχίαν (1 τετραγ. χιλμ. = 29 κατ.).

"Ορη ἔχει πρὸς Α. τὴν δυτικὴν τῆς Πίνδου ὁροστοιχίαν (Τσουκουρέλα, 2,196 μ., Τσουμέρκα 2,336 μ., Περιστέρι, 2,199 μ.), κατερχομένην πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῶν ῥιῶν τοῦ Ἀχελώου. Αἱ ἀξιολογώτεραι πόλεις καὶ κῶμαι εἰνε αἱ ἔξης.

"**Αρτα** ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης τοῦ Ἀράχθου (6,860 κ.), ἡ πάλαι **Αμβρακία**, ἀποικία Κορινθίων (640 π. Χ.), πρωτ. τοῦ Πύρρου βασιλέως τῆς Ἡπείρου, ἀκολούθως τῆς **Αιτωλικῆς** συμπολιείας καὶ κατὰ τὴν 13ην ἐκατονταετηρίδα ὑπὸ τὸ ὄνομα **Αρτα** ὡς ἔδρα τῶν Δεσποτῶν αὐτῆς **Κομνηνῶν**. Νῦν εἰνε πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ ἔδρα ἀρχιεπισκόπου καὶ ἔχει γυμνάσιον καὶ πρωτοδικεῖον καὶ ιερατικὴν σχολήν. Δι' ἡμέραν δύον συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν Καλαρρυτῶν, τοῦ

Αγριέου καὶ Μεσολογγίου καὶ μετὰ τοῦ ἐπινείου αὐτῆς Μενιδίου. Διὰ λιθίνης γεφύρας συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς τουρκικῆς Ἡπείρου. Πέτρα (1,670 χ.) πρὸς Α. τῆς "Αρτης, ἐπίσημον διὰ τὰς μάχας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν μεγάλην ἡμῶν ἐπανάστασιν (1822). "Αλλαι κῶμαι εἶνε Καλαρρόται (865 χ.) παρὰ τὰ σύνορα, Πράμαντα (2,400 χ.), Κομπότι, "Αγραντα (1,220 χ.), Βουλγαρέλιον (1,500 χ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

(22,000 □ χιλμ., 937,366 χ.).

§ 26. Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ διὰ τῆς Κορινθιακῆς διώρυχος τῆς ἐπιλοίπου στερεᾶς χωρισθεῖσα Πελοπόννησος (Νῆσος Πέλοπος, κοινῶς Μωρᾶς εἶνε δροπέδιον, ὑπὸ δρέων περιβαλλόμενον, οὗτος αἱ Δ. καὶ Β. ἀκταὶ εἴνε εύφορώταται, παράγουσαι κυρίως κορινθιακὴν σταφίδαν καὶ ἔχουσαι κλεῖμα γλυκὺν καὶ εὐκρέας. Ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ τῆς θαλάσσης πολλαχῶς διαμελίζεται, ὁμοιάζει πρὸς πάμμεγα φύλλον πλατάνου, πλέον ἐν τῇ γλαυκῇ τῆς Μεσογείου λεκάνη. Κατὰ τὸν νέον διοικητικὸν νόμον διαιρεῖται εἰς 9 νομούς. ἦτοι 1) τῆς Ἀχαΐας, 2) τῆς Ἡλείας, 3) τῆς Τριφυλίας, 4) τῆς Μεσσηνίας, 5) τῆς Λακεδαιμονίου, 6) τῆς Λακωνικῆς, 7) τῆς Ἀρκαδίας, 8) τῆς Ἀργολίδος καὶ 9) τῆς Κορινθίας. Ἐν ἑκάστῳ τετραγ. χιλμ. τῆς Πελοποννήσου κατοικοῦσι κατὰ μέσον ὅρον 42 κάτ.

§ 27. Νομὸς Ἀχαΐας (3,243 □ χιλμ., 150,920 κάτ.). Οἱ κατὰ τὸ πλεῖστον ὄρεινὸς ὕψος νομὸς ἔκτεινεται πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς χερσονήσου μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλ. καὶ τοῦ τῶν Πατρῶν, ἐνθιξέζαπλοῦνται ποταμόχωστοι καὶ εὔφοροι ἀλλ' εὔσειστοι πεδιάδες σταφιδοτρόφοι. Ὁρίζεται πρὸς Α. μὲν ὑπὸ τοῦ νομοῦ Κορινθίας, πρὸς Ν. δὲ ὑπὸ τῶν νομῶν Ἀρκαδίας καὶ Ἡλείας. Κατοικεῖται ὑπὸ ἐμπόρων, βιομηχάνων, γεωργῶν, ὑαυτικῶν καὶ ποιμένων καὶ διαιρεῖται εἰς 3 ἐπαρχίας (Πατρῶν, Αιγαίας, Καλαθέύτων), περιλαμβανούσας 22 δήμους. Τὸ κύριον προϊὸν εἴνε σταφίς, δι' ἣς εἰσάγεται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ οὐκ ὀλίγος χρυσός (1. τετραγ. χιλμ.=46 κάτ.).

"Ορη ἔχει ὑψηλὰ καὶ χιονοσκεπῆ, ὡς τὰ Ἀροάνια (Χελμός,

2,355 μ.), ἐφ' ὃν ἡ περιβόητος πηγὴ τῆς Σιυγός, τὸν Ἐρύμανθον (νῦν Ὄλονόν, 2,255 μ.), τὴν Κερύνειαν (Φτέρην, 1,780 μέτρ.), τὸ Παναχαϊκὸν (Βοδιζέ, 1,927 μέτρ.) καὶ τὴν Σκόλλιν (Σανταμέρι, 1016 μ.). Οἱ ποταμοὶ εἰναι κατὰ τὸ πλεῖστον χειμωνάδεις, ὡς ὁ Κράθις (π. Ἀκράτας), ὁ Βουρλαϊκός (π. Καλαθρύτων), ὁ Σελινοῦς (π. Βοστίτσας), ὁ Γλαῦκος (νῦν Λεύκα) καὶ ὁ Πεῖδος (ν. Καμινίτσα). Ἀκρωτήρια ἔχει τὸν "Αραξον" (κάβο Πάπκη), παρὰ τὸν ὄποιον ἡ ἰχθυοτρόφος λιμνοθάλασσα τῆς Καλογριᾶς, καὶ τὸ "Ρίον, ἐφ' οὗ φρούριον Ἐνετικόν, χρησιμεῦον νῦν ὡς φυλακὴν καταδίκων. Ἀπέναντι τούτου ἐπὶ τῆς Στερεᾶς κείται τὸ "Αντίρριον, ἐφ' οὗ ἐπίσης φρούριον. Αἱ πεδιάδεις εἰναι μικροὶ ἀλλ' εὐφορώταται, παράγουσαι ἀρίστην σταφίδα καὶ κεκοσμημέναι ὑπὸ ὥραίων ἐξοχικῶν ἐπαύλεων. Τὰ Καλάβρυτα, ἔτινα συνδέονται μετὰ τῶν Πατρῶν δι' ἔμαξιτοῦ ὄδοῦ, μετὰ τοῦ Διακοφτοῦ δὲ δι' ὁδοντωτοῦ σιδηροδρόμου, διεργομένου διὰ τῆς μηγευτικῆς χαράδρας τοῦ Βευραϊκοῦ. Αἱ ὅχθαι ταύτης εἰναι ἀπόκρημνοι καὶ κατάφυται ὁ δὲ πυθμὴν ὑπὸ πευκῶν, αὐτῆς βραχώδης, οὔτως ὥστε τὸ ῥέον ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ σχηματίζει πολλοὺς ῥογχίζοντας καταρράκτας. Ἔν τινι δὲ θέσει αἱ δύο ὅχθαι αὐτῆς λίαν προσεγγίζουσαι πρὸς ἀλλήλας σχηματίζουσι τὸ στενὸν Διαβολοποδιά, δι' οὗ τὸ ὕδωρ καταρρέει ὄρμητικῶς· ὁ σιδηρόδρομος διέρχεται τὴν θέσιν ταύτην διὰ σηράγγων καὶ σιδηρᾶς γεφύρας. Απασαν δὲ τὴν παραλίαν διασχίζει σιδηρᾶς ὄδος, δι' ἧς συγκοινωνοῦσι μετὰ τῶν Ἀθηνῶν τὸ Αἴγιον, αἱ Πάτραι, ὁ Ηύργος, ἡ Κυπαρισσία καὶ ἡ ἀρχαία Ὀλυμπία, ἐν ἦν ἡ Ιέρᾳ "Ἀλτίς.

α') Επαρχία Πατρῶν (83,480 κ., 5 δῆμοι). Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας εἶνε **Πάτραι** (37,400 κ.) κειμένη ἐπὶ τῷ μυχῷ τοῦ ὁμών. κόλπου. Κατὰ τοὺς παναρχαῖους χρόνους ἡ πόλις ἔκειτο ἐπὶ τοῦ γηλόφου, ἐφ' οὗ νῦν Ἐνετικὸν φρούριον, καὶ ἐκαλεῖτο **Ἄρσην**, ἀκολούθως ἀπετέλεσε μέρος τῆς **Ἀχαϊκῆς** συμπολιτείας (281 π. X.), κατὰ τὸν μεσαίωνα δὲ ἤκμασε διὰ τὴν ὑφαντουργίαν αὐτῆς καὶ διετέλεσεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Φράγκων.

* Επὶ Τουρκοκρατίας ἡ πόλις ἐγκηπλοῦστο ἐπὶ τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ ὥρηντος γηλόφου ("Ανω πόλις"), ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως δὲ τοῦ κράτους ἐπεξετάθη μέχρι τῆς θαλάσσης (Νέα ἢ Κάτω πόλις) καὶ κατέστη διὰ τῆς φιλοπονίας τῶν κατοίκων τῆς ἡ δευτερεύουσα τοῦ κράτους ἐκτιμένη κανονικῶς, εὐθείας ἔχουσα ὅδούς καὶ ἡλεκτρικούς τροχιοδρόμους, πλατείας δενδροφύτους, ἐξοχὰς μαγευτικάς, ὑδραγωγεῖον, φωτισμὸν διὰ φωταερίου, θέατρον, νοσοκομεῖον, βρεφοκομεῖον, 2 γυ-

μνάσια, 4 ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐμπορικὴν σχολήν, γεωργικὸν σταθμόν, τεχνητὸν διὰ κυριατοθράυστου λιμένα, σημαντικὸν ἐμπόριον σταφίδος. Εἶνε δὲ ἔδρα ἐφετείου καὶ ἐπισκόπου (Πατρῶν), πρὸ δὲ τῆς ἐπαναστάσεως ἀπετέλει τὴν μητρόπολιν Παλαιῶν Πατρῶν, ἡς ὁ τελευταῖος Μητροπολίτης Γερμανὸς τῇ 25 Μαρτ. 1821 ὑψώσει τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἀγίας Λαύρας. Τῇ 22^η Μαρτ. 1821 ἥρχισεν ἐν Πάτραις ἡ ἐπανάστασις. Ἐν Πάτραις ἐπὶ ἀνθυπάτου Αἰγαίου ἐσταυρώθη ὁ Ἀπόστολος Ἀρδρέας, ὁ πολιοῦχος τῆς πόλεως, οὐτενὸς ὁ τάφος σώζεται ἐν τῷ ὅμωνύμῳ ναῷ, πλησίον τοῦ ὄποιου λέγεται ὅτι ὑπῆρχε ναὸς τῆς Δήμητρος. Πρό τινων ἐτῶν ἀνεκαλύφθη ἀρχαῖον θέατρον καὶ μωσαϊκὸν ἔξοχου τέχνης. Ἐγειρεται ἐν τῇ πόλις συγκοινωνίαν ἀτμοπλοΐην μετὰ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν παριλίων τῆς Ἑλλάδος πόλεων, κατὰ τὸ θέρος δὲ ὁ λιμὴν αὐτὸς εἶνε πλήρης ἀτμοπλοίων διὰ τὴν ἔξαγωγὴν τῆς σταφίδος. Ἀπό τινος χρόνου ἥρχισε νῦν ἀκμάζῃ καὶ ἡ βιομηχανία διαφόρων κλάδων.

“Αλλαι κῶμαι ἀξιαι λόγου εἶνε Ἐγλυκάς, Ἀγιος Βασίλειος, Κάτω Ἀχαΐα (1590 κ.), παρὰ τὴν ὄποιαν ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ὡλενος, Χαλανδρίτσα, Προστοβίτσα, Σελμενίκον πρωτ. δήμων.

β') Ἐπαρχία Αίγιαλειας (24,200 κάτ., 4 δῆμοι). Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε τὸ Αίγιον (7,880 κ.), ἡ πάλαι πρωτ. τῆς Ἀχαιῆς συμπολιτείας ἐπὶ τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ, ἔχον δημοσυντήρητον γυμνάσιον, 2 Ἐγλ. σχολεῖα καὶ σημαντικὸν ἐμπόριον ἀρίστης κορινθιακῆς σταφίδος. Πλησίον ταύτης ἔκειτο ἡ παραθαλασσία πόλις Ἐλίκη, καταποντισθεῖσα αὔτανδρος τῷ 373 π. Χ., σεισμοῦ τὴν νύκτα γενομένου, ὅτε συγχρόνως καὶ ἡ μεσογειος πόλις Βοῦρα, ἡτις ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τῆς φάραγγος τοῦ Βουραϊκοῦ ποταμοῦ, κατεπόθη ὑπὸ διανοιχθέντος χάσματος. Ἀκράτια, κώμη εύπορος, οὐ μακρὰν τῆς ὄποιας ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Αἴγιαλ μετὰ ὀνομαστοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Ταξιάρχαι, μονὴ διάσημος διὰ τοὺς εὐπαιδεύτους μοναχούς της. Διακοφτὸν παρὰ τὴν χαράδραν τοῦ Βουραϊκοῦ, ὅποθεν ἀρχεται ὁ εἰς Μέγα Σπήλαιον καὶ Καλάβρυτα ἀγων ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος.

γ') Ἐπαρχία Καλαβρύτων (43,240 κάτ., 13 δῆμοι). Αὕτη εἶνε ἡ μᾶλλον τοῦ νομοῦ δρεινὴ ἐπαρχία, διότι ἐν αὐτῇ τὰ Ἀροάνια ὅρη καὶ αἱ διακλαδώσεις τοῦ Ἐρυμάνθου, τὰς ὄποιας διασηγίζουσι φάραγγες καὶ χαράδραι ὑπὸ χειμάρρων διαρρεόμεναι. Καταλήγει δὲ πρὸς Β. εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον διὰ στενῆς λωρίδος (δῆμος Κραθίδος) μεταξὺ Ἀκράτας καὶ Λαδοποτάμου. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε Καλάβρυτα (1,295 κάτ.), ἐν μέσῳ κοιλάδος τῶν Ἀροάνιων δρέων ἐπὶ τῆς

Θέσεως τῆς ἀρχαίας Κυναιάθης, ἣν δικρέει μικρὸς χείμαρρος. Ἐπὶ ὑπερκειμένου λόφου εὐρίσκονται τὰ ἐρείπια φργυκικοῦ φρουρίου. Ἐγειρεῖ γυμνάσιον καὶ εἰνε ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Καλαβρύτων καὶ Αλγιαλείας. Σοπωιόν, Κέρτιεζι (1,360 κάτ.), Σουδενά, Λιβάριζιον, Κεραπινή εἶνε χωρία εὕπορα τῆς ἐπαρχίας. Μέγα Σπήλαιον ὑπὸ πανύψηλον βράχον, μανὴ μεγάλη καὶ πλουσία, κειμένη μίαν περίπου ὥραν μικρὸν τῆς ἀριστερῆς πλευρᾶς τῆς χαράδρας τοῦ Βουραϊκοῦ ποτ. καὶ τοῦ ὁδοντωτοῦ σιδηροδρόμου καὶ ἐκτιμένη πρὸ σπηλαίου, ἐνῷ εὐρίσκεται ναὸς μετὰ δνομικοῦ τῆς Θεομήτορος εἰκόνος. Τὸ Μέγα σπήλαιον, εἰς τὸ ὄπιον εἰχον καταφύγει πολλοὶ Ἑλληνες, προσβληθὲν κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1827 ὑπὸ Ἰεραχήμ πάσσῃ, ἐσώθη τῆς λεηλασίας, ὡς ἐκ θαύματος. Ἐτέρα μονὴ ἐπίστης δνομικοῦ μίαν ὥραν μακρὰν τῶν Καλαθρύτων εἶνε ἡ τῆς Ἀγίας Λαύρας, ἐνῷ ὁ Μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς μετὰ τοῦ Ἀν. Ζαΐμη, Λόντου καὶ ἄλλων Ἑλλήνων ὕψωσε τῇ 25ῃ Μαρτίου τοῦ 1821 τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως· ἡ ἵερὰ αὔτη σημαία, ἥτις ἦτο τὸ παραπέτασμα τῆς Ὡμαίας τοῦ ναοῦ Πύλης, φυλάσσεται ἐν τῷ θηταυροφυλακίῳ τῆς μονῆς· ἐπίσης σώζεται καὶ ὁ ναὸς ἀνασκευασθείς, κείμενος ἐκτὸς τῆς γῆς μονῆς, διότι ἡ παλαιὰ ἐκάη ὑπὸ Ἰεραχήμ.

§ 28. **Νομὸς Ἡλείας** (1,832 □ χιλ., 103,810 κ.). Ἐπὸ τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας ἀποσπασθεῖσα ἐπαρχία αὔτη καὶ ἴδιον ἀποτελέσασα νομὸν εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον χώρα πεδινὴ καὶ εὐφοριατάτη, κατάφυτος ὑπὸ σταφιδαμπέλων καὶ μόνον πρὸς τὰ ἀνατολικὰ αὔτης σύνορα ὑψοῦται ἡ ὀρεινὴ ἀναβαθμὸς τῆς Φολόης (ν. Κάπελλη, 688 μ.). Ποταμοὺς ἔχει τὸν Πηγειόν (π. Γαστούνη), κατὰ τὰ νότια δὲ αὐτοῦ σύνορα τὸν Ἀλφειόν, τὸν μέγιστον τῆς Ηελοποννήσου, καὶ πρὸς τὰ ἀνατολικὰ τὸν Ἐρύμανθον, παραπόταμον τοῦ Ἀλφειοῦ. Ἐγειρεῖ δὲ ἰχθυοτρόφους λιμνοθαλάσσας (Κουνουπελίου, Κοτικίου, Μουριᾶς κλ.). Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Ἀχαΐας, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Γορτυνίας, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Ολυμπίας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελ., ἔνθα εὐρίσκονται καὶ τὰ ἀκρωτήρια Χελωνάτας (Γλαρέντζα) καὶ Ἰχθύς (Κατάκωλον). Διαιρεῖται δὲ εἰς 9 δήμους κατοικουμένους ὑπὸ γεωργῶν καὶ ἐμπόρων (1 τετραγ. χιλ.=50 κατ.).

Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶνε **Πύργος** (13,700 κάτ.) ἐν μέσῳ εὐφόρου πεδιάδος, πόλις πλουσία, ἔχουσα γυμνάσιον, 2 Ἑλλ. σχολεῖα

πρωτοδικεῖον, νοσοκομεῖον καὶ γεωργικὸν σταθμόν, σιδηροδρομικῶς συνδεομένη μετὰ τῶν Πατρῶν, τῆς Ἱερᾶς Ἀλτεως καὶ τοῦ ἐπινείου αὐτῆς Κατακώλου, ἐφ' οὐ τεγχητὸς λιμήν, δι' οὗ γίνεται μεγάλη ἔξαγωγὴ κορινθ. σταφίδος καὶ τῆς Ἀγουλινίτσης καὶ Κυπαρισσίας. Εἶνε ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Ἡλείας. Παρὰ τὸν Πύργον, ὅπου νῦν ὁ Ἀγ. Ἰωάννης, ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Λειρῆνοι. Ἄλλαι κῶμαι εὔποροι εἰνε Γαστούνη (2,580 κ.) ὑπὸ τῶν Φράγκων κτισθεῖσα κατὰ τὸν μεσαίωνα. Λεχαινὰ (2,920 κ.) μετὰ τοῦ ἐπινείου Κυλλήνης (Γλαρέντζας), πρὸς Ν. τῆς ὁποίας τὰ ὄμώνυμα ίαματικὰ λουτρά (Λίντζη). Ἀμαλίας (0,500 κ.). Χλιμούντζιον, φρούριον ὑπὸ τοῦ Φράγκου Βιλλαρόδουίου κτισθὲν καὶ χρησιμεῦσαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἡμῶν ὡς καταφύγιον πολλῶν οἰκογενειῶν. Διβρη (1,610 κ.). Μαρωλάς, ὅπου τὰ κτήματα τοῦ Βασιλικοῦ Διαδόχου ἐν εύρυτάτῃ πεδιάδι. Ἀνδραΐς (2,750 κ.), ἡ κατὰ τὸν μεσαίωνα καθέδρα Φράγκων κατακτητῶν (1205 μ.Χ.) καὶ Λάλα κώμη, ἐν ᾧ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως κατώκουν Ἀλβανοί, ἐκδιωχθέντες τῷ 1821 ὑπὸ Α. Μεταξᾶ. Εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Πύργου μιᾶς περίπου ὥρας σιδηροδρομικῆς παρὰ τὴν δεξιὰν ὅχθην τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ ὑπὸ τὸν κατάφυτον λόφον Κρόνιον κεῖνται τὰ ἀνασκαφέντα τῆς Ἱερᾶς Ἀλιος ἐξείπια, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο ἀνὰ τετραετίαν οἱ περιβόητοι τοῦ Πανελλήνιου Ολυμπιακοὶ ἄγωνες. Ἐν αὐτοῖς ἀνευρέθησαν ἡ Νίκη τοῦ Παιανίου καὶ ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, δύο ἀγάλματα ἔχαισίας τέχνης, φυλασσόμενα μετ' ἀλλων ἀρχαιοτήτων ἐν τῷ ἔκει ὑπάρχοντι ἐπὶ λοφίσκου μουσείῳ.

§ 29. **Νομὸς Τοιφυλίας** (1,614 □ χιλμ., 90,520 κ.). Ὁ νέος οὗτος νομὸς χωρίζεται πρὸς Β. καὶ ΒΑ. τῆς Ἡλείας καὶ Γορυνίας διὰ τοῦ Ἀλφειοῦ ποτ. καὶ δρίζεται πρὸς τὰ ΝΑ. ὑπὸ τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ Μεσσηνίας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ιονίου πελ., ἐνθε κεῖται ἡ νησὶς Πρώτη. Εἶνε δὲ ἐν μέρει χώρα πεδινὴ σταφιδοφόρος, ἣν διαρρέουσι διάφοροι χείμαρροι, ἐξ ὧν ὁ ζειολογώτερος εἰνε ἡ Νέδα, χυνομένη εἰς τὸν Κυπαρισσιακὸν κόλπον. "Ορη ἔχει τὰ τῆς Ἀνδρείανης, ἤτοι τὴν Μίνθην (νῦν Βουνόναν, 1,222 μ.), τὸ Λύκαιον (ν. Διαφόρτι, 1420 μ.), τὰ Νόμια (ν. Τετράζι, 1,388 μ.) καὶ τὰ τῆς Κυπαρισσίας (Ψυχρόν, 1,115 μ. Σέσσα, 1,137 μ.), ἐν οἷς καὶ τὸ τῶν ἀρχαίων Αλγαλέον. "Εγει δὲ καὶ τὰς λιμνοθαλάσσας τῆς Ἀγου-

λινίσσης καὶ τοῦ Κοιάφα, παρὰ τὴν ὅποιαν αἱ ὁμώνυμοι θερμαὶ πηγαῖ· (1 τετραγ. χιλιμ.=66 κατ.).

*Εἶναι δὲ χώρα εὔτειστος, δεινῶς πυλλάκις ὑπὸ σεισμῶν παθοῦσα καὶ ἀλίμενος. Σιδηρόδρομος συνδέει τὴν Κυπαρισσίαν μετὰ τοῦ Πύργου καὶ τοῦ Μελιγαλᾶ καὶ τῶν Καλαμῶν καὶ Ἀθηνῶν. Διαιρεῖται δὲ εἰς δύο ἐπαρχίας (Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας) καὶ 14 δήμους. Οἱ κάτοικοι εἶναι γεωργοί, ποιμένες καὶ ἔμποροι.

α') Ἐπαρχία Τριφυλίας (51,000 κ., 8 δῆμ.). Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι **Κυπαρισσία** (5,800 κ.), 20 λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπέχουσα τοῦ ὄμωνύμου κόλπου, μαγευτικῶς ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους Ψυχροῦ. Ἐχει πρωτοδικεῖον καὶ γυμνάσιον καὶ εἶναι ἐδρα τοῦ ἐπισκόπου Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας ἐπὶ τουρκοχρωτίας καὶ μετέπειτα ἐκαλεῖτο κοινῶς Ἀρκαδιά. Τοπέρ τὴν πόλιν κείνται τὰ ἐρείπια φραγκικοῦ φρουρίου, ἔχει δὲ μικρὸν κυματοθραύστην ἐν τῇ παρακειμένῃ θαλάσσῃ, ὃπου καὶ μικρὸς συνοικισμός (Παραλία). Φιλιατρά (7,100 κ., ἡρ. Εράνη), μετὰ δημοσυντηρήτου γυμνασίου πόλις εὔπορος, οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης ἐν μέσῳ σταφιδαμπέλων. Γαργαλιάνοι (6,060 κ., Πλαταμώδης), ἐπὶ ὡραίας τοποθεσίας ὀροπεδίου (300 μ.), οὐ μακρὰν τοῦ ἐπινείου Μαραθοπόλεως, πρὸ τῆς ὅποιας κείται ἡ νησίς Πρώτη σχηματίζουσα μικρὸν λιμένα. Λιγούδιστα (2,900 κ.), κώμη εὔπορος παθοῦσα ὑπὸ σεισμοῦ τῷ 1886. Αετός (3,415 κ.). Ψάρι (1,700 κ.). Αμαξιτὸς ὄδος συνδέει πάσας τὰς πόλεις ταύτας μετὰ τῆς Πύλου.

β') Ἐπαρχία Ὀλυμπίας (32,520 κ., 6 δῆμ.). Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας Ἀνδρούσαινα (1,840 κ.), ἐντὸς κοιλάδος καταφύτου τοῦ Λυκαίου, ἔχουσα γυμνάσιον καὶ βιβλιοθήκην. Πρὸς Ν. ταύτης εἰς ἀπόστασιν 5 χιλιμ. ἐν μέσῳ λαμπρᾶς τοποθεσίας κείνται τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐπικούρου Ἀπόλλωνος τῶν Βασσῶν, ὃν ὠκοδόμησεν ὁ Ἰκτῖνος. Πρὸς τὰ ΝΔ. τούτου εἰς ἀπόστασιν μιας ὥρας κείται τὸ χωρίον Παύλιστα καὶ πλησίον τούτου τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Φιγαλείας. Αγουλινίσσα (2,680 κ.), παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τὴν ὄμών. λίμνην. Ὁτε ὁ Ἱέραχμος εἰσέβαλεν εἰς Πελοπόννησον τὰ πάντα καταστρέφων, πολλοὶ Ἑλληνες ἐσώθησαν ἐπὶ τῶν νησυδρίων τῆς λιμνοθαλάσσης ταύτης. Κρέστενα (1,940 κ.), Ζούρτσα, Ζαχάρω (1,730 κ.).

§ 30. Νομὸς Μεσσηνίας (1,727 □ χιλιμ., 127,990 κ.). Ορίζεται πρὸς τὰ ΒΑ. ὑπὸ τῆς Μεγαλοπόλεως, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δακεδαίμονος καὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου καὶ πρὸς τὰ Ν.Δ. καὶ τὰ Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελ. καὶ τῆς Τριφυλίας, κατατάχει δὲ διὰ τῆς Μεσσηνιακῆς χερσονήσου εἰς τὰ ἀκρωτήρια Ἀκρίταν (κάβο· Γάλλο) καὶ Κολύθρι. Οἱ κάτοικοι εἶναι ἔμποροι, βιομήχανοι, γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι καὶ διαιρεῖται εἰς 3 ἐπαρχίας (Καλαμῶν, Μεσσηνίας καὶ Πυλίας) καὶ 17 δήμους (1 τετραγ. χιλι. = 73 κατ.). Ὅρη ἔχει τὴν Μαθίαν (Λυκόδημον, 957 μ.), τὴν Ἰθώμην (802 μ.), καὶ τὸ Δ. ἀπόκλιμα τοῦ Ταΰγέτου (Γόμος, 1,376 μ., Μαλεβόν, 1,606 μ.). Ἐν παλαιῷ Μεσσηνίᾳ κατέται τὸ ὄρος Ραμοβοῦν, ἔνθι ἐγεννήθη ὁ στρατηλάτης Θεόδ. Κολοκοτρώνης (3 Ἀπριλ. 1770). Ποταμοὺς ἔχει τὸν Πάμισον, ἐκ διαφόρων σχηματίζόμενον ἀναχολῶν καὶ τὸν χείμαρρον Νέδωνα, πηγαζοντα ἐκ τοῦ Ταΰγέτου, χυνομένους εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον. Πεδιάδας ἔχει τὰς εὐφοριώτατας τῶν Καλαμῶν καὶ τῆς Μεσσηνῆς (χργ. Μικαρίαν) καὶ τῆς Πυλίας, καταφύτους ὑπὸ σταφιδαμπέλων, ἐλαιώνων, συκεῶν καὶ συκομορεῶν. Νήσους τέλος ἔχει τὴν Σφακιηρίαν, σχηματίζουσαν τὸν εὐρύχωρον τῆς Πύλου λιμένα καὶ ὀνομαστήν, διότι ἐν αὐτῇ ἐνικήθησαν οἱ Σπαρτιάται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων (425 π.Χ.) καὶ διότι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἡμῶν (1825 μ. Χ.) οἱ Ἑλληνες ἡρωικῶς ἀντέστησαν κατὰ τῆς στρατιᾶς καὶ τοῦ στόλου Ἰβραῆμ πασᾶ, ὅτε μετὰ ἡρωικὸν ἀγῶνα ἐσώθη ὡς ἐκ θυματος τὸ πλοῖον τοῦ Α. Τσαμαδοῦ, δὲ "Αρης, δέπερ σφέτεται ἐν τῷ Β. ναυστάθμῳ. Ἀλλαι νῆσοι πρὸς Ν. τῆς Μεσσηνιακῆς χερσονήσου εἶναι οἱ Οἰνοῦσσαι (Σαπιέντζα, Πρασονῆσι, Σχίζα) καὶ ἡ Θηγανοῦσα (Βενέτικον), ἀπέναντι τοῦ ἀκρ. Ἀκρίτα, ἐξ οὓς ἐξορύσσεται λίθος σκληρός (ψυμμίτης) κατάλληλος διὰ στρῶσιν ὄδῶν.

α') Ἐπαρχία Καλαμῶν (41,000 κ., 5 δημ.). **Καλάμαι** (13,120 κ.), ἡ πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς διμονύμου ἐπαρχίας ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης τοῦ Νέδωνος, 20 λεπτὰ τῆς ὥρας μακρὰν τῆς θαλάσσης, ὅπου ὥρατος συνοικισμὸς καὶ μέγας κυματοθραύστης, σχηματίζων εὐρὺν τεχνητὸν λιμένα. Ὅπου νῦν αἱ Καλάμαι ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Φαραλ, τὸ δὲ φρούριον αὐτῆς ἐκτίσθη μετὰ τὸ 1205 μ. Χ. ὑπὸ τῶν Φράγκων (Βιλλαρδουΐνος Α'). Νῦν αἱ Καλάμαι εἶναι ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Μεσσηνίας (Καλαμῶν, Μεσσηνῆς καὶ Πυλίας), εἶναι ἡλεκτροφώτιστος, ἔχει ἡλεκτρικοὺς τροχιοδρόμους, γυμνάσιον, 3 Ἐλλ. σχολεῖα, ἐμπορικὴν σχολήν, πρωτοδικεῖον, γεωργικὸν σταθμόν, μεταξοκλωστή-

ρια και ἀξιόλογον βιωμηχανίαν μεταξίνων ύφασμάτων και οίνοποιίας· και παράγει σταφίδας, σῦκα, οίνον, ἔλαιον, ἔλαιος, ἐσπεριδοειδῆ, μεταλλεύματα μαγγανιούχου σιδήρου, και κατέστη, ιδίως ή παραλία, πόλις ώραία. Ἐγένοντο δὲ ὄνομασται αἱ Καλάμαι κατὰ τὴν μεγάλην ἥμαντιν ἐπανάστασιν, διότι εἶνε ή πρώτη τῇ 22 Μαρτίου 1821 ὑπὸ τοῦ Ηετρόμπεη κυριευθεῖσα ἐλλ. πόλις. Χωρία εὕπορα εἶνε ή Σίτσοβα (970 κ.) (δῆμος Ἀλαγονίας) ἐπὶ τῆς Δ. κλιτύος τοῦ Ταύγετου, ἔχουσα μεταλλεύματα χαλκοῦ και μολύβδου. Ἀρφαρά (1,580 κ.), Ἀολάναγα (1,880 κ.), Θουριά (1,560 κ.) και Δελίμημι μετὰ ἐρειπίων ἀρχαίων μεταλλουργείων χρυσοῦ. Ἡ Πολιανὴ εἶνε ἐπίσημος διάτας πρὸς τὸν Ἰερακήμ πασῶν μάχας τῶν Ἑλλήνων.

β') Ἐπαρχία Μεσσήνης (48,920 κ., 6 δῆμ.). Μεσσήνη ή Νησίον (6,040 κ.), πρωτ. τῆς ὅμων. ἐπαρχίας οὐ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὅχθης τοῦ Παχισοῦ, ἐπὶ ὑψώματος τῆς πέριξ ἐλώδους χώρας· ἔχει δημοσιοντ. γυμνάσιον, πεδιάδα εὐφοριωτάτην και σιδηροδρομικῶς συνδέεται μετὰ τῶν Καλαμῶν. Μανδρομάτι παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Μεσσήνης και ὑπὸ τοὺς Ν. πρόποδας τῆς Ἰθώμης (κοινῶς Βουλκάνου), ἐφ' ᾧ τείχη ἀρχαίας ἀκροπόλεως. Προσέτι Ἀνδροῦσσα, ἀκατάσκασα κατὰ τὸν μεσαίωνα. Μελιγαλᾶς (1,830 κ.) και Διαβολίτοιν ἐπὶ τῇ σιδηρᾷ ὁδῷ Καλαμῶν, Τριπόλεως, Κυπαρισσίας. Μαγγανιάκον και Κλῆμα μετὰ μεταλλεύμάτων μαγγανίου. Ζενγολατιόν ἐπὶ τῆς διακλαδώσεως τοῦ σιδηροδρόμου Κυπαρισσίας. Γαράντια (1,740 κάτ.). Κωνσταντῖνος (1,230 κάτ.).

γ') Ἐπαρχία Πυλίας (38,125 κ., 6 δῆμ.). Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε Πύλος (Νεόκαστρον, Ναυαρῖνον ή Ἀθαρῖνον (2,100 κ.), μετὰ ἐνετικοῦ φρουρίου και φυλακῶν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὅχθης τοῦ Ν. στομίου τοῦ ὅμωνύμου λιμένος, ὃν ἀποκλείει τοῦ πελάγους ή νῆσος Σφακιηδότα· ὃ λιμὴν οὗτος ἐγένετο δνομοχστός, διότι ἐν αὐτῷ ὑπὸ τῶν ἡνωμένων στόλων τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας κατεστράφη τῷ 1827 ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου και τοῦ Ἰερακήμ πασᾶ. Ο συμμαχικὸς στόλος, ἀρχηγοῦντος τοῦ Κοδριγκτῶνος, ἀπήτησε παρὰ τοῦ Ἰερακήμ τὴν παῦσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, τὴν ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου και τὸν ἔκπλουν αὐτῶν. Ἀρνηθέντος δημῶς τοῦ πασᾶ νὰ πράξῃ τοῦτο, εἰσῆλθεν δ συμμαχικὸς στόλος εἰς τὸν λιμένα μετὰ 26 μεγάλων πλοίων και ἐντὸς δύο ωρῶν κατέστρεψε τὸν τουρκοαιγυπτιακ-

κὸν καὶ οὕτως ἔθετο τέρμικ εἰς τὰς δῆμώσεις καὶ κατατροφὰς τῶν τυ-
ράννων. Ἡ ἀρχαία Πύλος ἔκειτο ἐπὶ μικρᾶς χερσογόνησου τοῦ Β. στο-
μίου τοῦ λιμένος. *Κορώνη* (2,720 μ.) παρὸς τὴν εῖσοδον τοῦ Μεσση-
νιακοῦ κόλπου μετὰ φρουρίου ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Ἀσίνης,
κατὰ τὸν μεσαίων καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀλωθεῖσα ὑπὸ τῶν
Φράγκων, Ἰσπανῶν καὶ Τούρκων. Πρὸς Β. ταύτης κεῖται *Πεταλίδι*,
συνοικισμὸς Λακώνων, παρὸς μικρὸν ὄρμον καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς
ὑπὸ Ἐπαμεινάνδου κτισθείσης ἀρχαίας *Κορώνης*. *Μανιάκι* ΒΑ. τῆς
Πύλου, ἐνθα τῷ 1825 ἔπειτεν ὁ *Παπαφλέσσας*, ἡρωικῶς πολεμῶν κατὰ
τοῦ Ἰθραήμ. *Μεθώνη* (1,670 μ., Πήδασος) μετὰ ἐνετικοῦ φρουρίου,
πόλις ἀρχαία, ἣν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα κατεῖχον οἱ Ἐνετοί· ἐν τῷ
λιμένι ταύτης ὁ *Μιαούλης* κατὰ τὴν μεγάλην ἡμῶν ἐπανάστασιν
ἔκαυσε πλοῖκ Τουρκικά. Ἡ Μεθώνη εἶναι ἡ πρώτη πόλις, εἰς ἣν ἀπε-
βιβάσθη ὁ Ἰθραήμ μετὰ 10,000 τακτικοῦ στρατοῦ καὶ κατέστησεν
αὐτὴν ὁρμητήριον τῶν κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐρημώσεων καὶ σφα-
γῶν αὐτοῦ (Φεβρ. 1825).

§ 31. **Νομὸς Λακεδαιμονίου** (3,340 □ χιλμ., 87,100 μ.).
Ο νομὸς οὗτος, ἐξ οὗ ἀπεχωρίσθη ἡ Μάνη, ὅριζεται πρὸς Β.
ὑπὸ τῆς Μαντινείας, πρὸς τὰ ΒΑ. ὑπὸ τῆς Κυνουρίας, πρὸς Α. ὑπὸ
τοῦ Μυρτώου πελ., πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου καὶ τῆς ἐπαρ-
χίας Γυθείου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Οἰτύλου, Καλαμῶν καὶ
Μεγαλοπόλεως. Κατοικεῖται δὲ ὑπὸ ἐμπόρων, γεωργῶν καὶ ποιμένων,
καὶ διαιρεῖται εἰς 2 ἐπαρχίας (*Λακεδαιμονίος* καὶ *Ἐπιδαύρου Λι-
μηρᾶς*) καὶ 19 δήμους. Τὰ προϊόντα εἶναι ὀπάραι, οἶνος, ἔλαιον καὶ
μεταλλεύματα σιδήρου. Πρὸς Β. συνέχεται μετὰ τοῦ δροπεδίου τῆς
Ἀρκαδίας, ὅποθεν πηγάζει ὁ *Εὔρωτας* (Νίρι), διαρρέων κοιλάδα
κατάφυτον ὑπὸ ἔλαιώνων καὶ πορτογαλλεώνων καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν
Λακωνικὸν κόλπον διὰ χώρας ἐλώδους, ἐν ᾧ ἔκειτο τὸ ἀρχαῖον *Ἐλος*,
ἡ πατρὶς τῶν Εἰλώτων. Πρὸς Α. ἔξαπλοῦται ὁ *Πάρυων* (Μαλεέδο),
ὅστις σχηματίζων τὴν χερσόνησον τῆς *Ἐπιδ.* Λιμηρᾶς καταλήγει εἰς
τὸ ἐπικίνδυνον τοῦς ναυτιλλομένους ἀκρωτήριον τῶν *Μαλεῶν* (κάβο Μα-
λιᾶς), ΒΔ. τοῦ ὅποιου κεῖται ἡ *Ἐλαφρύνησος* (πάλαι *"Ονου γνάθος*).
Πρὸς Δ. ὑψοῦται τὸ ἀνατολικὸν ἀπόκλιμα τοῦ Ταΰγέτου, ἐν ᾧ
κεῖται ἡ ὑψίστη αὐτοῦ κορυφὴ *"Αγιος Ἡλίας* (Ταλετόν, 1468 μ.)
καὶ τὸν ὅποιον διασχίζει ἡ βαθεῖα τῆς *Λαγκάδας* φάραγξ, ἐφ' ἣς

κατεσκευάσθη βατή δόδος καὶ δι' ἣς ἡ Λακεδαιμώνια συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς Ἀλαγονίας καὶ τῶν Καλαχῶν (1 τετρ. χιλμ. = 26 κ.).

α') *Ἐπαρχία Λακεδαιμονίου* (57,570 κ., 14 δῆμ.). Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι **Σπάρτη** (4,450 κ.), κτισθεῖσα τῷ 1834 παρὰ τὴν δεξιὰν ὅχθην τοῦ Εὐρώπα ἐν τοποθεσίᾳ ἔξαισις⁹, λίγων δυμώς ὑγρῆ, κειμένη ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀρχαίας Σπάρτης (Δικτύννων).

* "Εγειρὲ μουσεῖον ἀρχαιολογικόν, πρωτοδικεῖον, γυμνάσιον, 2 Ἑλλ.σχολεῖα καὶ μεταξοκλωστήρια καὶ εἴνε ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Μορεμβασίας καὶ Σπάρτης. Ἐν αὐτῇ ἀνεσκάφησαν καὶ ἀρχαῖα μωσαϊκὰ ἔζοχου τέχνης (ὁ Ὁρφεύς, ἡ ἀρπαγὴ τῆς Εὐρώπης ὑπὸ τοῦ Ταύρου, ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Ἀχιλλέως ὑπὸ τοῦ Ὁδυσσέως). Ἡ Σπάρτη ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦν ἴσχυροτάτη πόλις, ἐπὶ μακρὸν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονεύσασα καὶ ἀντιζήλους ἔσχε τὰς θήγηντας καὶ Θήρας. Δὲν ἦτο δὲ κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς περιτετεχισμένη, ὡς αἱ ΑΘῆναι καὶ ὅλαις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος πόλεις, διότι προεφύλασσον αὐτὴν τὰ στῆθη τῶν γενναίων αὐτῆς τεκνῶν, ἄτινα ἀπεργόμενα εἰς τὸν πόλεμον ἐθεώρουν αἰσχος νὰ ἐπανέλθωσιν ἥττημένα καὶ διὰ τοῦτο προετίμων νὰ ἀποθίνωσιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ὡς ἔπραξεν ἐν Θερμοπύλαις ὁ ἥρως Λεωνίδης. Ἀμαξίτες δόδος συνδέει τὴν Σπάρτην μετὰ τῆς Τριπόλεως καὶ Γυθείου. Τὰ ἐκ τῆς ἀρχαίας Σπάρτης διασωθέντα μνημεῖα εἴνε δλιγιστα.

Μυστρᾶς εἴνι τῶν Α. προποδῶν τοῦ Ταΰγετου, οὗτινος τὸ φρούριον ὧκοδομήθη ὑπὸ Βιλλαρδουΐνου τοῦ Β' τῷ 1248—49 μ. Χ. Κάτωθεν τούτου ἐκτίσθη τότε πόλις πλουσία καὶ μεγάλη, ἐπὶ 200 ἑτη ἀκολούθως διατελέσασκη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ἥτις δυμῶς νῦν, ἵδιως μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Νέας Σπάρτης, κατέστη χωρίον σμικρόν, ἐν ᾧ πολλὰ σώζονται μεσαιωνικὰ κτίρια, ὡς ἡ Μητρόπολις κλ. Σκλαβοχώριον παρὰ τὰς ἀρχαίας Ἀμύκλας, ἐν αἷς ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος. Τούπη κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς :Δαγκάδας. *Βρούνιας* (1,170 κ.) παρὰ τὴν ἀρχαίαν Σελλασίαν, ἥπλησίον τῆς δυοίσις ὁ Μακεδών *Ἀντίγονος* δὲ *Δάώσων* ἐνίκητε *Κλεομένη* τὸν Γ' (221 π. Χ.). *Λεβέτσοβα* (1,830 κ.) παρὰ τὴν δυοίσιν ἔκειντο αἱ *Κροκεαί*, ἐν αἷς ὑπῆρχεν ἄγχημα τοῦ Διὸς Κροκεάτα, ἐξορύσσεται δὲ νῦν λίθος πράσινος σκληρὸς καλλιτεχνικός, *Κροκεάτης* καλούμενος. *Βαμβακοῦ*, *Βρέσθεια* (1,100 κ.) καὶ Ἀράχωβα ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Ηάρνωνος παρὰ τὰς ἀρχαίας *Καρυάς*. *Γεωργίτσιον* (1,600 κ.). *Αναβρυτή* (1,370 κ.). *Αγ. Ιωάννης* ἐν μέσῳ πορτογαλλεώνων ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Ταΰγετου, ἐνθα διαβρύει δαψιλής καὶ δροσερὰ πηγή. *Καστανιά* (1,440 κ.) ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Ταΰγετου καὶ *Γεράκιον*

(1,490 κ.), μετὰ πολλῶν μεσαιωνικῶν ἀρχαιοτήτων ὅμοίων πρὸς τὰς τοῦ Μυστρᾶς.

β') Ἐπαρχία Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς (29,530 κ., 5 δῆμ.). Μολάοι, πρωτ. τῆς ἐπαρχίας (1,640 κ.), καταλαμβάνουσης τὴν ὅμων χερσόνησον. Μονέμβασία ἐπὶ νησυδρίου τοῦ Μυρτώου πελάγους, διὰ γεφύρας συγκοινωνοῦσα μετὰ τῆς ξηρᾶς, διομαστὴ ἀλλοτε διὰ τοὺς οἶνους της (μαλβοαζί).

* Ἐνταῦθα ἔκειτο τὸ πάλαι τὸ φρούριον Μιρψά. Κατὰ τὸν Μεσαιώνα δὲ ὑπῆρξεν αὐτῇ τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ Βυζαντηνῶν, Φράγκων, Ἐνετῶν καὶ Τούρκων. Ἐπὶ τῷ αὐτῷ κολπίσκῳ σώζονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς.

Νεάπολις ἢ Βοιαί (Βάτικα), παράγουσα πολλὰ κρόμμυα.

§ 32. Νομὸς Λακωνικῆς (1,185 □ χιλμ., 61,520 κ.). Τὸ νότιον τμῆμα τοῦ Ταΰγετου, ἐκ μαρμάρου κυρίως συνιστάμενον, εἰσχωροῦν εἰς τὴν θάλασσαν μεταξὺ τῶν κόλπων Λακωνικοῦ καὶ Μεσσηνιακοῦ, σχηματίζει τὴν ἀνυδρον καὶ ἀγονον Λακωνικὴν χερσόνησον, ἥτις ἀποχωρισθεῖσα τοῦ νομοῦ Λακωνίας ἀπετέλεσε μετὰ τῆς νήσου τῶν Κυθήρων τὸν νέον νομὸν τῆς Λακωνικῆς. Οἱ ποτάμοι αὐτῆς εἰνες χειμαρρώδεις, αἱ δὲ ἀκταὶ βραχώδεις καὶ ἀπόκρημνοι μετὰ πολλῶν λιμένων καὶ ὁρμῶν. Καταλήγει δὲ εἰς τὸ ἀκρωτ. Ταίναρον, καὶ ὡς ὁροθέσιον πρὸς τὴν Λακεδαίμονα ἔχει τὸν Ταύγετον, ἔνθα καὶ ἡ κορυφὴ Ἀγ. Ἡλίας (Ταλετόν). Συγκροτεῖται δὲ ἐκ 3 ἐπαρχιῶν (Γυθείου, Οιτύλου καὶ Κυθήρων) καὶ 12 δήμων. Παράγει δὲ ἔλαιον ἔξαρτον καὶ ἔχει ἀρχαῖα μεταλλεῖα μολύbdου, χαλκοῦ καὶ σιδήρου. Οἱ κάτοικοι εἰνε κυρίως γεωργοὶ καὶ ναυτικοὶ (1 □ χιλμ.=52 κ.).

α') Ἐπαρχία Γυθείου ἢ Ἀρ. Μάρνης (19,860 κ., 5 δῆμ.). Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ὅμων, ἐπαρχίας Γύθειον (κ. Μαραθονῆσι, 5,430 κ.), ἐπὶ τῷ μυχῷ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως. Εἰνε δὲ ἔδρα ἐπισκόπου, ἔχει γύμναστον, 2 Ἑλλ. σχολεῖα, πρωτοδικεῖον καὶ μικρὸν τεχνητὸν λιμένα. Δι' ἀμφετοῦ ὁδοῦ συνδέεται μετὰ τῆς Σπάρτης. Πολυτισάραβος μικρὸν χωρίον, ἐν ᾧ οἱ Ἑλληνες γενναίως ἀπέκρουσαν τὸν Ἰβραήμ πασᾶν (30 Αὔγουστου 1826 μ. Χ.).

β') Ἐπαρχία Οιτύλου ἢ Δ. Μάρνης (28,860 κ., 5 δῆμ.). Πρωτ. Τοίμοβα ἢ Αρεόπολις (1,080 κ.) ἐπὶ τῶν Δ. ὑπωρειῶν τοῦ νοτίου

τημήματος τοῦ Ταῦγέτου οὐ μακρὸν τοῦ ὅρμου Λιμενίου. Δι' ἀμαξίτου ὁδοῦ συνδέεται μετὰ τοῦ Γυθείου. "Αλλαχ χωρία εἶνε Οἴτυλον, Καρδαμύλη, Πύργος. Ό Αλμυρὸς καὶ ἡ Ἀρεόπολις εἶνε ἐπίσημοι, διότι ἀπέκρουσαν τὴν στρατιὰν τοῦ Ἰθρακήμ, θέλοντος νὰ εἰσβάλῃ εἰς Μάνην μετὰ 7 χιλ. στρατοῦ (Ιούν. τοῦ 1826).

γ') *Ἐπαρχία Κυνθήρων* (13,300 κ., 2 δῆμ.). Αὕτη ἀποτελουμένη ἐκ τῆς ὄμων, νήσου (Τσιρίγου 285,2 □ χιλμ.), μιᾶς τῶν Ιονίων νήσων καὶ ἐκ τῶν *Ἀντικυνθήρων* (Τσιριγότου ἢ τῆς Αίγιλίας τῶν ἀρχαίων) πρωτ. ἔχει τὸ *Καψάλιον* (Κύθηρα, 1000 κ.), ἔδραν ἐπισκόπου, ἔχουσαν δὲ καὶ ἐμπορικὴν σχολήν. Πρὸς Β. κεῖνται *Ποταμοί*, δι' ἀμαξίτου ὁδοῦ συνδεόμενοι μετὰ τοῦ *Καψάλιου*. Τὰ *Ἀντικύνθηρα* κατοικοῦνται ὑπὸ δλίγων ἀλιέων. Ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς παρακειμένης θαλάσσης ὑπὸ *Συμαίων* δυτῶν ἐξήχθησαν ἀρχαῖα ἡγάλματα δρειγάλκινα καὶ μαρμάρινα ἔξαισίς τέχνης κατατεθέντα ἐν τῷ μουσείῳ Αθηνῶν.

§ 33. **Νομὸς Ἀρκαδίας** (4,301 □ χιλμ., 162,320 κ.). Όρια ἔχει πρὸς Β. τὴν ἐπαρχίαν *Καλαθρύτων* καὶ τὴν *Κορινθίαν*, πρὸς Α. τὴν *Αργολίδα* καὶ τὸν *Αργολικὸν κάλπον*, πρὸς Ν. τὴν *Λακεδαιμονίαν*, πρὸς ΝΔ. τὴν *Μεσσηνίαν* καὶ πρὸς Δ. τὴν *Ολυμπίαν* καὶ *Ηλείαν*. Κατοικεῖται ὑπὸ γεωργῶν, ποιμένων, βιομηχάνων καὶ ἐμπόρων καὶ διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας (*Μαντινείας, Κυνουρίας, Μεγαλοπόλεως* καὶ *Γορτυνίας*) καὶ 35 δήμους (1 τετραγ. χιλμ. = 37 κατ.).

Μετὰ τῶν *Αροανίων* καὶ τῆς *Κυλλήνης* (Ζίριας) συναπτόμενον πρὸς Β. τὸ δροπέδιον τῆς *Μαντινείας* (660 μ.) καὶ *Τεγέας* (668 μ.) περιβάλλεται πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ *Λυρκείου* (1,805 μ.), *Αρτεμισίου* (1,772 μ.) καὶ *Παρθενίου* (1,227 μ.), εἰς τὰς καταβόθρας τοῦ ὅποιου γύνεται τὸ *Σαρανταπόταμον*, καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ *Μαινάλου* (1,989 μ.).

*Τὸ ὄροπέδιον τοῦτο τῆς *Μαντινείας*, ὅπερ φέρει πέριξ πολλὰς καταβόθρας (ἢ βάραθρα), δι' ὧν χύνονται τὰ ὕδατά του εἰς τὴν θάλασσαν ὑπογείως, ὡς καὶ τῆς *Ἀσέας* (Φραγκοθρύσεως) καὶ *Μεγαλοπόλεως*, εἶνε μεγάλα τῆς λιθοσφαίρας συνιζήματα, ἀτινά ποτε ἀπετέλουν λίμνας, νῦν δὲ πεδιάδες εὔφορωτάτας, ἐφ' ὧν καλλιεργοῦνται *σιτηρά, κάρραβις, χασίς* καὶ ἄμπελοι. Ἀπὸ τῶν ὄροπεδίων τούτων πηγάζουσι πολλοὶ ποταμοὶ τῆς *Πελοποννήσου* ('Αλφείς, Πάμισος, Εύρώτας κλ.). πεδιάδι τῆς *Μεγαλοπόλεως* ἀνευρέθησαν δι' ἀνασκαφῶν δύται ἐλεφάντων προκατακλυσματίας ἐποχῆς, ὅπως καὶ ἐν *Αγρινίῳ* καὶ *Σάμῳ*.

α') "Επαρχία Μαντινείας (58,250 κ., 10 δῆμ.). Τοίπολις (10,790 κ.), πρωτ. τοῦ νομοῦ παρὰ τοὺς ΝΑ. τοῦ Μαινάλου πρό-ποδας. Ἐπὶ τουρκοκρατίας, φαίνεται, κτισθεῖσα καὶ ὑπὸ τείχους περι-κλεισθεῖσα ἔχρησίμευσεν ὡς πρωτ. τοῦ Βιλαγετίου τῆς Πελοποννή-σου, ἀλώθη δὲ ὑπὸ Κολοκοτρώνη τῇ 24 Σεπτ. 1821. Μετὰ τὴν ἔδρυσιν τοῦ "Ελληνικοῦ κράτους ἐκ νέου κτισθεῖσα, ὡς καταστραφεῖσα ὑπὸ Ἰδραῆμ προώδευσε σημαντικῶς, καταστᾶσα κέντρον γεωργικὴν καὶ βιομηχανίας (ύφαντουργίας, σιδηρουργικῆς, χαλκευτικῆς) τῆς κεν-τρικῆς Πελοποννήσου. Νῦν εἶνε ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Μαντινείας καὶ Κυρουργίας, ἔχει γυμνάσιον, ἱερατικὴν σχολὴν, πρωτοδικεῖον, 3 Ἐλλ. σχολεῖα καὶ διὰ σιδηροδρόμου συνδέεται μετὰ τοῦ "Αργούς, τῆς Κο-ρίνθου, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Μεγαλοπόλεως, τῶν Καλαμῶν καὶ τῆς Κυ-παρισσίας, δι" ἀμαξιτοῦ δὲ μετὰ τῆς Σπάρτης, Καλαμῶν, Δημητσά-νης, Λαγκαδίων, Ἀνδριτσαίνης καὶ Καρυταίνης. Ταιπιανὰ (2,150 κ.) ὑπὸ τοὺς Δ. πρόποδας τοῦ Ἀρτεμισίου καὶ πρὸς Δ. τούτου τὰ ἐρείπια τῆς Μαντινείας (Παλαιοπόλεως) μετ' ἀρχαίου θεάτρου, παρὰ τὴν ὄποικην ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι τοὺς Σπαρτιάτας, ἐφονεύθη δὲ δ "Επαμεινάνδας, σύτινος δ τάφος ἐσώζετο μέχρι τῶν "Ρωμαϊκῶν χρό-νων. Λεβίδιον (π. Ἐλυμία, 2,530 κ.), ἐπίσημον διὰ τὴν πρώτην τῶν Τούρκων ὑποχώρησιν ἐνώπιον τῶν ἐπανκυστατησάντων Ἐλλήνων (1821 μ. Χ.). Πρὸς Β. τούτου τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀρκαδικοῦ Ορχομε-νοῦ (936 μ. ὑπὲρ τὴν θάλ.), οὗ τὰ γενναταὶ τέκνα μετὰ Τεγεατῶν ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Περσῶν ἐν Θερμοπύλαις καὶ Πλαταιοῖς. ΝΔ. τῆς Τοιπόλεως κεῖται Βαλτέτσιον, δνομαστὸν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἥμαν, διότι οἱ ἐν αὐτῷ ὑπὸ τὸν Ἡλ. Μαυρομιγάλην ὅχυρωθέντες "Ἐλληνες μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ Πλαπούταν εἰς βοή-θειαν ἐλθόντος ἐπιλοίπου ἐλλην.στρατοῦ ἀπέκρουσαν καὶ εἰς ἀτακτον φυ-γὴν ἔτρεψαν 8,000 Τούρκους καὶ Ἀλβανοὺς (13 Μαΐου 1821) καὶ ἔκτοτε θάρρος μέγα ἔλαθον· τότε ἔπεσε καὶ ὁ ὄπλαρχηγὸς Σεριφτόμ-πολας. Τὸ τοῦ Βαλτετσίου τρόπαιον εὐλόγως ἐθεωρήθη ὡς ὁ θεμέλιος λίθος τῆς ἐλευθερίας ἥμαν. Βερτσοβᾶ (1,690 κ.) παρὰ τὰς καταβό-θρας τοῦ Παρθενίου. Βλαχοκερασιά (1,630 κ.). Καλτεζαί, ἐν τῇ μονῇ τῆς ὄποιας συνῆλθε τῷ 1821 ἡ α' τῆς Πελοποννήσου γερουσία. Κολ-λῖται (1,634 κ.). Ο δῆμος Τεγέας ἔχει πολλὰ εὔπορα χωρία καὶ τινας ἀρχαιότητας. Πιαλί, Ἀχούρια, χωρία τούτου. Τὸ "Αρκουδόρ-

ρεμμα, ή ἔδρα τῶν Κολοκοτρωναίων, κεῖται ἐν τῷ δήμῳ Φαλάνθου.

β') *Ἐπαρχία Κυρουρίας* (31,050 κ., 10 δῆμο). Δεωνίδιον (3,680 κ.) οὐ μακρὸν τῆς θαλάσσης, ή πρωτ. τῆς Κυνουρίας ἐν τισι τῆς ὅποιας χωρίοις δύμιλεῖται ἡ Τσακωνικὴ διάλεκτος. *"Άγιος Πέτρος* (2,600 κ.), ἐπὶ τοῦ Πάργωνος. *Δολιανά* (1,530 κ.), ἐν οἷς ὁ *Νικηταρᾶς* κ ατετρόπωσε τοὺς Τούρκους (17—18 Μαΐου 1821). *Παλαιοχώριον* (1,030 κ.). *Παράλιον* *"Αστρούς*, ἐπὶ σμικρῷ κοιλπίσκω, καὶ *"Αστρος* (*Αϊγιανγίτικα καλύβια* εἰς τὸ ἄκρον εὐφόρου πεδιάδος (τῆς Θυρεάτιδος), ἐν ᾧ συνῆλθεν ὑπὸ τὸν Πετρόμπενην ἡ Β' τῶν *'Ελλήνων* ἐθνικὴ συνέλευσις (Μάρτιον 1823 μ. Χ.). *"Άλλα χωρία* εἶνε *"Άγ. Ιωάννης, Κοσμᾶς* (2,340 κ.) καὶ *"Άγ. Νικόλαος* ἡ *Καστρί* (1,810 κ.).

γ') *Ἐπαρχία Γορτυνίας* (50,760 κ., 12 δῆμοι). Πρωτ. *Δημητράνα* (2,100 κ.), παρὰ τοὺς πρόποδας βουνοῦ, παρὰ τὸν ὄποιον ἔρει ὁ *Λούσιος* ἡ *Γορτύνιος*, παραπ. τοῦ *Αλφειοῦ*. Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐν αὐτῇ ἥκμαζεν ἡ *'Ελλ. σχολὴ* τοῦ *Άγαπίου*, νῦν δὲ ἔχει γυμνά σιον καὶ βιβλιοθήκην καὶ εἶνε ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου *Γορτυνίας* καὶ *Μεγαλοπόλεως* εἶνε δὲ δνομαστὴ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς πατρὶς τοῦ πατριάρχου *Γρηγορίου* τοῦ Ε'. ἀπαγγονισθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1821 ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τοῦ Μητροπολίτου *Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ*, τοῦ ὑψώσαντος ἐν *'Αγίᾳ Λαύρᾳ* τῷ 1821 τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. *Ζάτουνα* καὶ *Στεμνίτσα* (2,110 κ.) κατοικούμεναι ὑπὸ χαλκέων καὶ φανοποιῶν *Βυτίνα* (1,440 κ.) μετὰ δασονομικοῦ καὶ γεωργικοῦ σταθμοῦ. *Λαγκάδια* (4,650 κ.), κατοικούμενα ὑπὸ γεωργῶν καὶ οἰκοδόμων. *Καρδτανά* (1,190 κ., πάλαι Γόρτυς) παρὰ τὰς ἀνωρέους τοῦ *Αλφειοῦ*. *Κοντοβάζαινα* (1,160 κ.), *Βαλτεσινίκος* (1,620), *Βερβίτσα* (2,180 κ.).

δ') *Ἐπαρχία Μεγαλοπόλεως* (22,270 κ., 3 δῆμ.). Πρωτ. *Μεγαλόπολις* (κοινῶς Σινάνον, 1,550 κ.) παρὰ τὸν *'Ελισσῶνα*, πατρὶς τοῦ *Φιλοποίμενος* καὶ τοῦ ἱστορικοῦ *Πολυβίου*, συνοικισθεῖσα ὑπὸ *"Επαμεινάνδου* (371 π. Χ.). Ἐν αὐτῇ σφέζονται παρὰ τὸν *'Ελισσῶνα* ἑρείπια μεγάλου θεάτρου. *"Ισαρι* (1,610 κ.) καὶ *Δεοντάριον* παράγον οἰνον ἔξαίρετον, ἔλαιον καὶ σῖτον. Πλησίον τούτου Θωμᾶς ὁ *Παλαιολύγος* ἐνίκησε τὸν ἀδελφόν του Δημήτριον (1457 μ. Χ.). *"Ακοβός* (1,010 κ.), ἔδρα Φράγκων ἡγεμόνων τοῦ Μεσαίωνος.

§ 34. Νομὸς Ἀργολίδος (2,779 □ χιλμ., 81,940 κ.).

Ορίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Κορινθίας, πρὸς τὰ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, πρὸς τὰ ΝΔ. ὑπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἀρκαδίας καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Κυνουρίας. Χειρότερησον ἔχει τὴν Ἀργολικήν, μεθ' ἣς διὰ στενοῦ λαιμοῦ συνδέεται ἡ ἡφαιστειογενὴς τῶν Μεθάνων, ἔχουσα ύδροθειούχους ιαματικὰς πηγάς. Κατοικεῖται δὲ ὑπὸ ἐμπόρων, γεωργῶν, ναυτικῶν, ἀλιεών καὶ ποιμένων καὶ διαιρεῖται εἰς 5 ἐπαρχίας (*Ναυπλίας*, "Ἀργούς", *Υδρας*, *Τροιζηνίας*, *Σπετσῶν* καὶ *Ερμιονίδος*) καὶ 19 δήμους (1 τετραγ. χιλμ.=29 κ.).

"Ορη ἔχει τὸ Λύρκειον, τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ τὸ Παρθένιον, χωρίζοντα τὴν Ἀργολίδα τῆς Ἀρκαδίας, καὶ τὸ Ἀραχναῖον (1,198 μ.) ἐν τῇ Ἀργολικῇ χερσονήσῳ. Λίμνας δὲ τὴν εἰς ἔλος νῦν μεταβεβηλμένην Λέρνην, ἣς τὰ ἄφθονα ὅρματα ἀναβλύζοντα ὑπὸ τὸ ὄρος Ποντίνον γύνονται ἀμέσως εἰς τὴν θάλασσαν, κινοῦντα ύδρομύλους (Μύλοι). Ἐν αὐτῇ μυθεύεται, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐφόνευσε τὸ τέρας τὴν Λερναίαν *Υδραν*. Οἱ ποταμοὶ εἶνε χειμαρρώδεις, κατὰ τὸν χειμῶνα ιδίως ῥέοντες (*Χάραδρος*, *Ιναχός* καὶ *Ἐραστηνός*).

Νήσους ἔχει 1) τὸν *Πόρον* (πάλαι Καλαυρίαν· 31,3 □ χιλμ.), ἐν ᾧ ἀπέθανεν ὁ Δημοσθένης πιῶν δηλητήριον (322 π. Χ.), 2) καὶ 3) τὴν *Υδραν* (*Υδρέαν*, 55,8 □ χιλμ.) καὶ τὰς *Σπέτσας* (Πιτυούσσαν, 23 χιλμ.), δοξασθείσας μετὰ τῶν *Ψαρῶν* κατὰ τὴν μεγάλην ήμῶν ἐπανάστασιν, διότι ἡρωικῶς ἡγωνίσαντο διὰ τοῦ ναυτικοῦ αὐτῶν κατὰ θάλασσαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς προσφιλοῦς πατρίδος.

Πεδιάδας ἔχει τὸ πολύδιψον ἀλλ' εὔφορον Ἀργολικὸν πεδίον, ἐνῷ κατὰ περιόδους λαμβάνει χώραν τὸ λεγόμενον τριμέριον ἢ τριερόιον, καθ' ὃ οὐ μόνον πολλαχοῦ τὰ φρέατα ύπερεκχειλίζουσιν, ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ τοῦ ἐδάφους ἀναβλύει ἄφθονον ὅρμα, προκαλοῦν πυρετούς. Πλοαγεῖ δὲ λαχανικά, καπνὸν καὶ ἐξαίρετον σταφίδα (σουλτανίναν). Ἀκρωτήριον ἔχει τὸ *Σκύλλαιον* (κάθε Σκυλλί), πρὸ τοῦ ὅποιου κεῖνται δύο νησύδρια.

α') *Ἐπαρχία Ναυπλίας* (21,240 κ., 5 δῆμοι). *Ναύπλιον* (5,800 κ.), πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας, ἐπὶ μικρᾶς βραχώδους χερσονήσου τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, διὰ σιδηρᾶς καὶ δι' ἀμαξιτοῦ ὁδοῦ συνδεόμενον μετὰ τοῦ *Ἀργούς* καὶ ὡχυρωμένη διὰ τείχους, κατὰ τὸ πλεῖστον νῦν κατακρημνισθέντος.

*Εἶνε δὲ πόλις ἀρχαία, ἡς ἡγεμών πανάρχαιος ἀνεφέρεται ὁ οὐλός του Ναυπλίου Παλαμήδης, ὁ προσθέσας εἰς τὸ ἀλφάβητον τὰ γράμματα ζ, π, φ, καὶ χ. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἐγρηγόριμευσεν ὡς κοινὸς λιμὴν τῶν Ἀργολικῶν πόλεων, μετὰ τὴν ἀλλωσιν δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204 μ. Χ.) διετέλεσεν ὡς καθέδρα Ἐλλήνων ἡγεμόνων ἀκολούθως περιῆλθεν εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν Ἐνετῶν καὶ Τούρκων καὶ μετὰ τὴν ἀλλωσιν τοῦ Παλαμηδίου παρεδόθη εἰς τὸν Κολοκοτρώνην. Μετὰ τὴν ἔδραν τοῦ 1834. Νῦν εἶναι ἔδρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀργολίδος, ἐφετείου καὶ πρωτοδικείου καὶ ἔχει γυμνάσιον καὶ ὄπλοσιάσιον. Παρὰ τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου ἴσταται ὁ δρειχάλκινος ἀνδριάς τοῦ στρατάρχου Κολοκοτρώνη, ὅμοιος πρὸς τὸ πρὸ τῆς Βουλῆς ἐν Ἀθήναις ἴσταμενον.

Τῆς πόλεως ὑπέροχεινται ἐπὶ ὑψηλοῦ βράχου τὸ φρούριον **Παλαμήδιον** (215 μ. ψ.), ἀλωθὲν ὑπὸ Σταῖκου Σταϊκοπούλου τῇ 30 Νοεμβρίου 1822, καὶ ἡ Ἀκροιαυπλία ("Ιτσ Καλέ"), ἐν αἷς φυλακαὶ καταδίκων καὶ στρατῶνες. Ἀπέναντι τῆς πόλεως ἐπὶ νησίδος κεῖται καὶ τὸ φρούριον **Μπούριζι**, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἥμῶν ἡ ἔδρα τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπείας. **Πρόνοια** (1,700 κ.), προάστειον τοῦ Ναυπλίου. Τούτου εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἔκειτο ἡ προϊστορικὴ πόλις **Τίρενης**, ἡς σώζονται Κυκλώπεια τείχη ἐξ δύγκωδεστάτων πρισματικῶν λίθων. ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτης, **Δικύμηη** καλουμένη, ἀνευρέθησαν ἐρείπια παναρχαίου μεγάρου. Ήσαρὰ τὰ τείχη ταῦτα ὑπάρχει καὶ γεωργικὸς σταθμός, διότι ἡ πεδιὰς εἶναι εὔφορος καὶ καλῶς κεκαλλιεργημένη. **Νέα Ἐπίδαυρος** ἡ Πιάδα (1,110 κ.) οὐ μακρὰν τοῦ Ἐφριανικοῦ κόλπου, ἐπίσημος διὰ τὴν Α' τῶν Ἐλλήνων ἐθνικὴν συνέλευσιν, τὴν κηρύξασαν (4 Ιανουαρ. 1822) τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἐλλάδος.

Ταύτης εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας κεῖται ἡ Ἀρχαία Ἐπίδαυρος, διομαστή^{τη} τὸ πάλαι διὰ τὸ πρό τινων ἐτῶν ἀνασκαφὲν **Ιερὸν** τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὅπερ ἀπέχει ταύτης 2 1/2—3 ὥρας. Ἐν τῷ Ιερῷ τούτῳ ελαττεύετο ὁ Ἀσκληπιὸς μετὰ τοῦ πατρὸς του **Μελέατου Ἀπόλλωνος**.

*Ἐνταῦθα εἰσῆκθη ἡ λατρεία τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐκ Θεσσαλίας, ἐντεῦθεν δὲ διεδόθη ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν ἀλληγ. Ἐλλάδα καὶ τὴν Ρώμην. Τὴν φήμην του δὲ ἔλαβε τὸ Ιερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐκ τῆς θεραπείας τῶν ἀσθενῶν, οἵτινες συνέρρεον ἐνταῦθα ἐκ τοῦ τότε γνωστοῦ κάσμου· οὕτοι ἐκοιμῶντο ἐντὸς σικοδομῆμάτος, ἐν τῷ ναῷ ὑπάρχοντος καὶ Ἀβάτου καλουμένου ἐν ᾧ ἐνεφανίζετο τὴν νύκτα ὁ Ἀσκληπιὸς καὶ ἐθεράπευεν αὐτούς, ὥστε τὴν πρωίαν ἐξήρχοντο οὕτοι ὑγιεῖς. Τὸ Ιερὸν εἶναι περίηγμον διὰ τὸ μέγα θέατρον καὶ τὴν θόλον, κτισθείσας ὑπὸ Πολυκλείτου τοῦ νεωτέρου (4 ἑκατον. π. Χ.). Τὸ θέατρον εἶναι τὸ κάλλιστον Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

καὶ ὡραιότατον πάντων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἡδύνατο νὰ περιλάβῃ 14,000 θεατάς. Ἐπίσης καὶ ἡ θόλος ἐχρητίμευεν εἰς διαφόρους σκοπούς καὶ τὴν τέλεσιν ἴεροτελεστιῶν τινων. Ὁ ναὸς ἔκτισθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 5 ἑκατονταετηρίδος π. Χ. καὶ εἶχε τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος.

Λιγονοιδὸν πλησίον τῆς ἀρχαίας Λίσσης, ἔνθι τὰ ἀρχαῖα σύνορα τοῦ "Αργους καὶ τῆς Ἐπιδαύρου. Πλησίον τούτου εύρεθησαν ἀποιλιθώματα (ἀμμωνῖται) μεγάλης ἐπιστημονικῆς ἀξίας. Πρὸς Α. τοῦ χωρίου Μπέρμπακα σώζονται ἐπὶ λόρου τὰ Κυκλώπεικα τείχη τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως Μιδέας.

β') Ἐπαρχία "Αργους (27,330 κ., 6 δῆμοι). "ΑΟΥΓΟΣ (8,830 κ.), πρωτ. τῆς ἐπαρχίας περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, ἐφ' οὗ ἡ ἀκρόπολις Λάρισα (290 μ. ὑψ.), πόλις παναρχαία Πελασγικὴ ἀκμάσσασα εἰς τὴν ἀρχαιότητα· νῦν ἔχει γυμνάσιον· πλησίον τῆς πόλεως κεῖνται τὰ ἐρείπια ἀρχαίου θεάτρου. Ἐνταῦθη συνῆλθε τῷ 1821 ἡ πρώτη τῶν "Ελλήνων συνέλευσις, ἣ τις ἀκολούθως μετέβη εἰς Ἐπίδαυρον. Τῷ 1397 μ. Χ. ἀλωθὲν τὸ "Αργος ὑπὸ τῶν Τούρκων φοβερὸν ὑπέστη καταστροφήν, καθ' ἣν 14,000 "Ελληνες ἀπήγγιθσαν αἰχμάλωτοι. Ἐπὶ τῇ σιδηρᾷ ὁδῷ τῇ συνδεούσῃ τὸ "Αργος μετὰ τῆς Κορίνθου κεῖται ἡ σιδηροδρομικὴ στάσις Φίγαρα-Μυκῆναι, ἐξ ἣς ἀμαζιτός ὁδὸς ἀγει πρὸς τὰ ἐρείπια τῶν Μυκηνῶν, τῆς πατρίδος τοῦ Ἀγαμέμνονος (τὸ πολύχρονον πιολιεθρον τοῦ Ὄμηρου), ἣν περιέβαλλε τεῖχος.

* Ἐν αὐτῇ ἀνευρέθησαν θολωτοὶ τάφοι, ἐξ ᾧ σχεδὸν ὀλόκληρος διεσώθη ὁ λεγόμενος θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως. Ταύτης ὑπέρκειται ἐπὶ λόρου ἡ Ἀκρόπολις τῶν Μυκηνῶν, ἣν περιέβαλλε τεῖχος Κυκλώπειον ὅμοιον πρὸς τὸ ἔτης Τίρυνθος, σχεδὸν ὀλόκληρον διατωθέν, οὔτινος ἡ κυρία πύλη φέρει ἄνωθεν τὸ ὄνομαστὸν Ἀράγλυφον τῶν λεόντων. Ἐν αὐτῇ ἀνευρέθησαν τὰ ἐρείπια παναρχαίου μεγάρου διὰ πυρκαϊᾶς καταστραφέντος, ὅπως καὶ τὸ τῆς Τίρυνθος καὶ ἐντὸς προϊστορικῶν τάφων διάφορα χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ ὀρειχάλκινα ἀγγεῖα, ξίφη κλ. μεγίστης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας, κατατεθέντα ἐν τῷ κεντρικῷ μουσείῳ Ἀθηνῶν. Παρὰ τὸ χωρίον Λύστρικα ἐπὶ ὑψώματος ἔκειτο τὸ Ἡραῖον, ἐν φυλακῇ ναὸς τῆς "Ηρας, τὸ ἐθνικὸν τῶν ἀρχαίων Ἀργείων ἱερόν.

"Αλλαχ χωρία εἶνε Κουτσουπόδιον (1,410 κ.), Λίμναι (1,070 κ.) καὶ Ἀχλαδόκαμπος (1,730 κ.), ΒΑ. τοῦ Παρθενίου, πλησίον τοῦ ὄποιος ὑπάρχουσι δύο μεγάλαι σιδηροδρομικαὶ γέφυραι (250 καὶ 100 μέτρ. μήκους) τοῦ σιδηροδρόμου Πελοποννήσου.

γ') Ἐπαρχία "Υδρας (5,695 κ., 1 δῆμο.). Ἡ ἐπαρχία αὕτη Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὁμον. νήσου, πρωτεύουσαν ἔχουσα τὴν πόλιν
“**Υδραν**” (5,540 μ.), πατρίδια τοῦ ναυάρχου **Μιαούλη** καὶ ἐνδοξὸν διὰ
τὸ ἡρωικὸν αὐτῆς ναυτικόν. Εἶναι ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου “**Υδρας**” καὶ
Σπετσῶν καὶ ἔχει τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγῃ τρεῖς βουλευτάς.

δ') **Ἐπαρχία Τροιζηνίας** (11,550 μ., 3 δῆμ.). Πρωτ. **Πόρος**
(4,370 μ.), ἐπὶ τῆς ὁμον. νήσου, πόλις εὐλίμενος, ἀλλοτε ὁ πολε-
μικὸς τοῦ κράτους ναύσταθμος. Ἀπέναντι τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς στε-
ρεᾶς ὑπάρχουσιν εὐάδεις πορτογαλλεῖσιν, παράγοντες ἐξαίρετα πορ-
τογάλλια καὶ λεμόνια. **Τροιζὴν** (Δαμαλᾶς) ἀπέναντι τοῦ Πόρου, ἐν
μέσῳ εὐφόρου πεδιάδος, ἐν ᾧ συνήλθεν ἡ τὸν **I. Καποδίστριαν** (1827
μ. Χ.) ὡς κυβερνήτην ἐκλέξασα **Γ'** ἐθνικὴ συνέλευσις. ΒΔ. τοῦ Πό-
ρου κεῖται ἡ ἡφαιστειογενῆς χερσόνησος τῶν **Μεθάνων**, ἐν ᾧ τὰ χω-
ρία **Μεγάλου χωρίου**, **Κουνουπίτσα** κλ. καὶ τὰ ὀνομαστὰ θειοῦχα
λουτρὰ τῆς **Βραμολίμνης**, τερπνὸν τοῦ θέρους ἐνδιαίτημα.

ε') **Ἐπαρχία Σπετσῶν** καὶ **Ἐρμονίδος** (16,125 μ., 4 δῆμ.)
Πρωτ. εἶναι **Σπέτσαι** (4,290 μ.), ἐπὶ τῆς ὁμον. νήσου, ἐνδοξὸς ἐπί-
στης διὰ τὰ ἡρωικὰ κατορθώματα τοῦ ναυτικοῦ αὐτῆς κατὰ τὴν ἐπα-
νάστασιν, ἔχουσα καὶ αὐτῇ τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγῃ μόνη δύο βουλευ-
τάς. **Κρανίδιον** (6,030 μ.) ἐπὶ τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου, κάμη
ναυτική, ἡς ἐπίνειον τὸ **Χέλιον**. **Ἐρμιόνη** (Καστρὸι 2,240 μ.), ἀπέ-
ναντι τῆς **Τρίπολης**, ἔχουσα ιαματικὰς πηγάς. Ἡ **Ἐρμιονίς** ἐκλέγει
ἴδιον βουλευτήν.

§ 35. **Νομὸς Κορινθίας** (2,180 □ χιλμ., 71,230 μ.). Ἡ
Κορινθία ἀποχωρισθεῖσα ἀπὸ τῆς Ἀργολίδος καὶ ἰδίον ἀποτελέσσασα
μονὸν εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον δρεινή, διότι ἐν αὐτῇ ἀνυψώθηται ὁ πε-
λώριος ὄγκος τοῦ ὅρους τῆς Κυλλήνης (2,374 μ.) καὶ μόνον κατὰ
μῆκος τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἐξαπλοῦται στενὴ πεδιὰς κατάρυτος
ὑπὸ σταφιδμαπέλων, διὸ ἡς διέρχεται ἡ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Πάτρας ἄγουσα
σιδηρός ὁδός. Ὁρίζεται δὲ πρὸς Β. καὶ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ
Σαρωνικοῦ κόλπου, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Ἀργολίδος καὶ Ἀρκαδίας καὶ
πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Καλαθρύτων καὶ Αἰγαιαλείας. Εἰς τὸν νο-
μὸν τοῦτον (11 δῆμ.) ἀνήκει καὶ ὁ Κορινθιακὸς ισθμὸς ἐξικνούμενος
μέχρι τῶν **Γερανείων** δρέων (Μακρυπλάγι, 1,370 μ.) καὶ τοῦ ισθμοῦ
τῶν Μεγάρων (κόλπος Αἰγασθένων).

Ποταμὸς ἔχει χειμαρρώδεις, ὡς τὸν **Ασωπὸν** καὶ τὴν **Νεμέαν**,
Ψηφιοποιηθῆκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λίμνας δὲ τὴν Φενεόν, ἡς τὰ ὅδατα διὰ καταβοθρῶν χύνονται εἰς τὸν Λάδωνα, παραποτάμιον τοῦ Ἀλφειοῦ, καὶ τὴν Στυμφαλίαν, ἐκ τῆς ὁποίας, ὡς μυθεύεται, ὁ Ἡρακλῆς ἔξεδίωξε τὰς σιδηροπέτρους ὅρνιθες καὶ ταύτης τὰ ὅδατα ἐκβάλλουσι δι' ἀγνώστων καταβοθρῶν πιθανῶς εἰς τὴν Λέρνην λίμνην. Πλησίον τῆς Στυμφαλίας ἀναβλύουσι πηγαὶ ἀρθρώνων ὑδάτων, περὶ τῶν ὄποιων ἀπό τινος πολὺς γίνεται λόγος, ὅπως μετοχευθῶσιν εἰς Ἀθήνας. Οἱ κάτοικοι εἶνε ἔμποροι, γεωργοὶ καὶ ποιμένες (1 □ χιλμ.=32 κατ.).

*'Αποτελεῖ δὲ μίαν ὁμώγυμον ἐπαρχίαν, ἡς πρωτεύουσα ἡ **Νέα Κόρινθος** (5,340 κ.), κτισθεῖσα ἐπὶ τῷ μυχῷ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου τῷ 1858 μετὰ τὴν ὑπὸ σεισμοῦ καταστροφὴν τῆς ὑπὸ τὸν Ἀκροκόρινθον Παλαιᾶς Κορίνθου. Εἶναι ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Κορινθίας, ἔχει εὐθείας ὁδούς, γυμνάσιον καὶ πρωτοδικεῖον καὶ κεῖται οὐ μακρὰν τῆς Κορινθιακῆς διώρυχος, ἡς ἔκατέρωθεν ἡ **Ποσειδωνία** (Κορινθιακὸς κόλπος) καὶ ἡ **Ισθμία** (Σαρωνικὸς κόλπος). Ἡ διῶρυξ ἔχει μῆκος 6,343 μ., βάθος 8 καὶ πλάτος ἐπὶ τοῦ πυθμένος μὲν 21 μ., ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας δὲ τοῦ ὅδατος 25 μέτρα.

*'Η Π.Κόρινθος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦν πλουσιωτάτη καὶ πολυάνθρωπος, ἡς ἡ περίμετρος εἰς 20 χιλ. ύπολογίζεται. Εἶχε δὲ τρεῖς λιμένας (Λέχαιον, Σχοινοῦντα, νῦν Καλαμάκιον, καὶ Κεγχρέας καὶ διάφορα προάστεια, ἐξ ὧν τὸ Κράτιον ἐγένετο ὄνομαστόν, διότι ἐν αὐτῷ κατώκει ὁ κυρικὸς φυλάσσορος Διογένης. Τὸ Λέχαιον ἦν λιμὴν παχατὸς ἐπὶ τῷ Κορινθιακῷ, κόλπος προτχωσθείς (θέσις Διαβατῆς). Πλησίον ἦν καὶ τὸ στάδιον, ἐνῷ ἐτελοῦντο τὰ ὑπὸ Σισύφου ιδρυθέντα **"Ισθμία**. Νῦν ἐλάχιστα ἔρειπα σώζονται, ὡς οἱ στῦλοι τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ πολλαχοῦ εύρισκονται τάφοι ἀρχαῖοι. *'Η Κόρινθος ὑπῆρξε καὶ ἴσχυρὰ ναυτικὴ πόλις, ιδρύσασα διαφόρους ἀποικίας, ὡς τὰς Συρακούσας ἐν Σικελίᾳ, τὴν Ποτείδαιαν ἐν Χαλκιδικῇ καὶ τὴν Κίρκυραν. Τὸ 136 π. Χ. κατεστράφη καὶ κατεσκάρη ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου Μούριου, οἱ δὲ κάτοικοι ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι, τῷ δὲ 44 π. Χ. συνωκίσθη καὶ πάλιν ὑπὸ Καίσαρος, ἐν ᾧ ἐδιέταξεν ἀκολούθως ὁ Ἀπόστολος Παῦλος Κατὰ τὸν μεσαίωνα μετεβλήθη εἰς χωρίον, ἐπὶ τῶν Βυζαντίνων δὲ αὐτοκρατόρων ἦν ἡ ἔδρα τοῦ στρατηγοῦ, τοῦ διοικοῦντος τὸ θέμα (τὸν νομὸν) τῆς Πελοποννήσου. Ταύτης ὑπέρκειτο ὁ λόφος τοῦ Ἀκροκόρινθου (5,5 μ.), ἐφ' οὗ μεσαιωνικὸν φρούριον καὶ ἔρειπα ἀρχαῖαν καὶ μεσαιωνικῶν κτιρίων.

Περαχώρα (1,500 κ.), ἐπὶ ἀποκρήμνου ὄρους ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ (ὅρος Γεράνεια), παρὰ τοὺς Ν. πρόποδας τοῦ ὄποιου κεῖται **Λουτρακίον** μετὰ ὄνομαστῶν Ιαματικῶν λουτρῶν ἀλκαλικῶν. **Σικυών** καὶ **Ευλόκαστρον** (1,760 κ.), **Κιάτον** (1,900 κ.) κῶμαι εὔποροι Ψηφιοπόλιθηκε ἀπό το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πόλιτικῆς

παρὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. "Αγ. Γεώργιος (2,330 κ.), πρὸς Ν. τοῦ ὄρους 'Απέσου, παράγων ἐξαίρετον οἶνον. Πρὸς Α. τούτῳ μεταξὺ τῶν ἀρχαίων πόλεων Φλιούντος καὶ Κλεωνῶν ἔκειτο ἡ Νεμέα καὶ τὸ ἄλσος, ἐνῷ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες τὰ Νέμεια καὶ ὁ 'Ηρακλῆς ἐφόνευσε τὸν Νεμεαῖον λέοντα. 'Ερείπια τοῦ ναοῦ σώζονται. Οὐ μακρὰν τῶν Κλεωνῶν κεῖνται τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων, δι' ὧν διέρχεται ὁ εἰς "Αργος ἄγων σιδηρόδρομος καὶ ὅπισθεν τούτων ἡ ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν ἀρχομένη στενοπορία καὶ εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Κορίνθου καταλήγουσα, χωροῦσα λίαν δυσβάτως. 'Εν αὐταῖς οἱ "Ελληνες τῷ 1822 ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ Νικήταν κατέστρεψαν μέγα μέρος τῆς ἐκ 30,000 στρατιῶς τοῦ Δράμαλη, ἐπιστρέφοντος ἐξ "Αργους. Τοίκαλα (1,010 κ.), ἐπὶ τῶν Β. ὑπωρειῶν τῆς Κυλλήνης, καὶ Σοφικὸν (1,680 κ.), ΝΔ. τῶν Κεγχρεῶν. ΒΑ. τοῦ Καλαμακίου κεῖται ἡ Κρομμυνιά, ἐνῃ ὑπάρχει ἐστεμένον ἡφάστειον καὶ τὸ σπήλαιον (Χαρώνειον) τοῦ Σουσακίου, ἐξ οὗ ἀναφυσῶνται διαρκῶς θερμοὶ καὶ δηλητηριώδεις ἀέρες (δέυανθραξ, ὑδρατμοὶ καὶ ὑδρόθειον).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ ΑΝΕΥ ΤΩΝ ΣΠΟΡΑΔΩΝ

(6,476 □ χιλμ., 247,280 κ.).

§ 36. **Διοικητικὴ διαιρέσθις.** Αἱ νῆσοι αὗται εἰνε τμῆματα τῆς στερεᾶς ἀποχωρισθέντα (Εὔβοια) ἢ λειψανα τῆς λεγομένης 'Ελληνοασιατικῆς χώρας (Κυκλαδεῖς), καταβυθισθείσης ἐν προϊστορικοῖς χρόνοις, ἥτις συνέδεε τὴν 'Ελλάδα μετὰ τῆς Κρήτης, Μακεδονίας καὶ Μικρᾶς 'Ασίας. Διοικητικῶς διαιρεῖται α') εἰς τὸν νομὸν τῆς Εὐβοίας καὶ β') εἰς τὸν τῶν Κυκλάδων (1 τετραγ. χιλμ.=38 κατ.).

§ 37. **Νομὸς Εὐβοίας** (3,781 □ χιλμ. 117,000 κ.). 'Ο νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς Εὐβοίας (3,575 □ χιλμ.), χωριζομένης τῆς Στερεᾶς διὰ τοῦ Εύβοικου κόλπου καὶ τοῦ εύρυνθέντος νῦν πορθμοῦ τοῦ Εὐρίπου καὶ ἐκ τῶν νήσων τῶν Πεταλιῶν καὶ τῆς Σκύρου (208 □ χιλμ.). Κατοικεῖται δὲ ὑπὸ ἐμπόρων, γεωργῶν, ναυτικῶν καὶ Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ποιμένων καὶ διαιρεῖται εἰς 3 ἐπαρχίας (Χαλκίδος, Καρυστίας, Εηροχωρίου) καὶ 20 δῆμους (εἰς 1 τετραγ. χιλι. = 30 κκτ.).

Ἡ Εύβοια, ἡ μεγίστη τοῦ Ἑλλ. κράτους νῆσος, ἔχει πλεισταὶ ὅρη, διτινὰ εἶναι προεκτάσεις ἢ συνέχειαι τῶν ὀρέων τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν Κυκλαρίων, διακοπεῖσαι ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἔνεκα συνιζήσεως τῶν μεταξὺ τημημάτων. Οὕτως ἡ Ὀχη ("Αγ. Ἡλίας, 1,404 μέτρ.) εἶναι προεκτασίς τῶν ὀρέων τῆς Κέω, τὰ Στύρα (Κλιστί, 685 μ.) τῆς Δαναοειώνης. Προσέτι ἡ Δίρφυς (1,745 μέτρ.) καὶ ἡ Πυξαργὐλ (1,352 μετ.) εἶναι προεκτάσεις τῶν ὀρέων τῆς Βοιωτίας καὶ Λοκρίδος, οὐχὶ δὲ τοῦ Ὀλύμπου καὶ Πηλίου. Τὸ δρός Μάκιστος (κοιν. Κανδῆλη, 1,209 μ.), οὗτινος ἡ πρὸς τὸν Εὔβοϊκὸν κόλπον πλευρὰ κάθετος καὶ κρήμνωδης εἶναι προεκτασίς τῆς ἐπὶ τῆς Λοκρίδος ἀπέναντι κειμένης χερσονήσου Μαλεσίνης (Λαρύμνης). Οἱ ποταμοὶ τῆς Εύβοιάς εἴναι χειμαρρώδεις, αἱ δὲ λίμναι ἀσήμαντοι (ώς τῆς Δυστοῦ). Τὰ Β. τῆς Εύβοιάς εἶναι εὖφορα (Ιστιαιώτις, Λήλαντον πεδίον), τὰ δὲ Ν. πετρώδη καὶ αὐχμηρά. Ἀκρωτήρια ἔχει τὸν Γεραιστόν, τὸν Καφηρέα, τὸ Ἀρτεμίσιον κλπ. Ἐν καιρῷ σφιδροῦ ἀνέμου βορρᾶ ὁ διὰ τοῦ Καφηρέως πλοῦς εἰς μικρὰ πλοῖα εἶναι ἀδύνατος.

α') Ἐπαρχία Χαλκίδος (48,590 κ., 9 δῆμοι). **Χαλκίς** (10,960 κ.), πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ὁμών. ἐπαρχίας ἐπὶ τῷ στενῷ τοῦ Εύριπου, ἐν ᾧ γίνεται ἡ τὴν παλίρροιαν αἰτίαν ἔχουσα περίεργος τῆς θαλάσσης ῥοή.

*Τὸ στενὸν τοῦτο ἐν ὅλῳ ἔχει πλάτος 68 βημάτων, διὰ μικρᾶς νησῖδος εἰς δύο δικαζόμενον· τούτων τὸ στενώτερον ἐκλεισθῇ, τὸ δὲ πλατύτερον (40 μέτρων) ἐπιλατύνθη καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐπετέθη νέα σιδηρᾶ γέφυρα κινητή, συνδέουσα τὴν Εύβοιαν μετὰ τῆς Βοιωτικῆς ὅχθης, ἐφ' ἣς ἐπὶ λόφου Ἐνετικὸν φρούριον (Καρά Μπαμπάς). Ἡ Χαλκίς εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη, ἡτις μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστροφὴν τῆς Ἐρετρίας (499 π. Χ.) κατέστη ἡ πλουσιωτάτη καὶ ἴσχυροτάτη τῆς νήσου πόλις. Κατὰ τὸν μεσαίωνα διετέλεσεν ὑπὸ τοὺς Ἐνετοὺς καὶ ἀκολούθως ὑπὸ τοὺς Τούρκους. Νῦν εἶναι ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Χαλκίδος, Καρυστίας καὶ Εηροχωρίου, ἔχει δὲ πρωτοδικεῖον, γυμνάσιον καὶ δύο Ἑλλ. σχολεῖα, παράγει ἔξαιρετον ὄντον ἀνθοσμίαν καὶ φωτίζεται δι' ἡλεκτρικοῦ φωτός. Κατὰ νεωτάτας ἀνασκαφὰς ἀνευρέθησαν τάφοι ἀρχαῖοι, ἐν οἷς ἀγγεῖα ἀρίστης τέχνης ἀρχαιοτάτης.

Αίμινη (Αίγαι, 3,170 κ.), κώμη ναυτική. Οὐ μακρὰν ταύτης ὑπάρχουσι πλούσια ὀρυχεῖα λευκολίθου (Μαντουδίου κλ.) καὶ κάρμινοι πρὸς παρασκευὴν ὅπτῶν πλίνθων ἐκ λευκολίθου. Χωρίσια ἔξια λόγου Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

είνε Στενή (1,467 κ.), Ψαχνά (1,960 κ.) καὶ Ἀγία Αρνα (1,360 κ.). Τὰ Νέα Ψαρά (870 κ.) είνε συνοικισμός Ψαρικανῶν, ἐχόντων τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωσι δύο βουλευτάς· κατὰ τὸν ἵερὸν ἡμῶν ἀγῶνα ἡ πατρὶς αὐτῶν Ψαρά, ἥτις διατελεῖ εἰσέτι ὑπὸ τὴν Τουρκίαν, κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὃ δὲ στόλος αὐτῶν ἐνδόξως κατὰ τοῦ τυράννου ἦγωνίσατο.

*Ο συνοικισμὸς οὗτος τῶν ἀνδρείων Ψαρικανῶν ἔκτισθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαὶ Ἐρετρίας, ἥτις, ὃν καὶ κατεστράφη ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τοῦ Δάτιδος καὶ Ἀρταφέρους, ἡδυνήθη, βραδύτερον νὰ συμμετάσχῃ διὰ τοῦ στόλου αὐτῆς τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγώνων μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων κατὰ τοῦ ἐπιδραμόντος Εέρζου.

β') *Ἐπαρχία Καρυστίας (52,570 κάτ., 9 δῆμοι). Πρωτ. **Κύμη** (3,600 κ.), κειμένη παρὰ τὰς Α. ἀκτὰς τῆς υῆσου οὐ μακρὸν τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Κύμης καὶ ἐπὶ χώρας παραγούσης ἐξαίρετον οἶνον καὶ ἐγκλειστούσης γεάνθρωπας. **Αὐλωνάριον** (1,410 κ.), **Αλιβέριον** (1,520 κ.), παρὰ τὸν Εὔβοϊκὸν κόλπον, δι' ἀμαξιτοῦ ὁδοῦ συνδεόμενον μετὰ τῆς Κύμης. **Κάρυστος** (1800 κ.), ὑπὸ τὴν Ὁχην παρὰ τὸν μυχὸν κοιλπίσκου τοῦ ΝΑ. ἀκρου τῆς Εὔβοίας, $\frac{1}{2}$ ὥραν μακρὰν τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Καρύστου, ἥν κατέκυρσεν ὁ Θεμιστοκλῆς, διέστι τὰ πλαῖα αὐτῆς ἡνώθησαν μετὰ τοῦ στόλου τοῦ Εέρζου.

*ΒΔ. ταύτης κείνται ῥωμαϊκὰ λατομεῖα μαρμάρου (δῆμος Μαρμαρίου), διπερ ἢ τὸ πάλαι περιζήτητον ἐν Ῥώμῃ. ΒΔ. ταύτης μίαν ὥραν μακρὰν τῆς θαλάσσαν κείνται τὰ Στέρνα, παρὰ τὰ ἀρχαῖα λατομεῖα μαρμάρου.

Σκῦρος (3,960 κ.), ἐπὶ τῆς δύμων. υῆσου, κειμένης ΒΑ. τῆς Κύμης. "Οτε οἱ Ἑλληνες ἡτοιμάζοντο νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Τροίας, ἡ Θέτις ἔκρυψε τὸν υἱὸν αὐτῆς Ἀχιλλέα ὑπὸ τὸ ὄνομα **Πύρρα** ἐν τῷ Παρθενῶνι τοῦ **Λυκομήδους**, τοῦ βασιλέως τῆς Σκύρου, ὃν δύμας ἀνεκάλυψεν ὁ ποιλύμητις **Οδυσσεύς**.

γ') *Ἐπαρχία Ξηροχωρίου (15,750 κ., 2 δῆμ.). **Ξηροχώριον** (2,840 κ.), πρωτ. τῆς ἐπαρχίας παρὰ τὸν χείμαρρον Ξεριᾶν (πάλαι Κάλλας), ἐν μέσῳ χλοερῶν πεδιάδων (πολυστάφυλος Ἰστίαια) καὶ δρέων καταφύτων καὶ πλησίον τοῦ ἐπινείου τῶν **Ωρεῶν**, ἐπὶ τῷ στενῷ τοῦ Τρικερίου. Ἡ ἀρχαία πάλαι **Ιοιίαια**, ἥτις ἡλώθη ὑπὸ Περικλέους (446 π. Χ.), ἔκειτο παρὰ τὴν θάλασσαν, διου νῦν περίπου τὸ χωρίον τῶν **Ωρεῶν**, διπέρ ἀπέχει περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν τῆς θαλάσσης. Ἐπὶ τῆς Β. πλευρᾶς τοῦ κόλπου τῆς **Αταλάντης** ὑπάρχει

κολπίσκος, παρὰ τὸν ὄποῖον κεῖται ἡ Αἰδηψός (1,100 κ.) καὶ ἥμισι
σεισιν ὥραν ταύτης τὰ διάσημα κατά τε τὴν ἀρχαιότητα καὶ τοὺς
καθ' ἥμᾶς χρόνους ίσαματικὰ τῆς Αἰδηψοῦ λουτρά, κείμενα παρὰ τὴν
θάλασσαν. Ἀπέναντι τῆς Αἰδηψοῦ κεῖται ἡ μικρὰ τῆς Εὔβοιας χερ-
σόνησος Λιχάς, ἐφ' ἣς τὰ χωρία Λιθάδα καὶ Γιάλιρα μετὰ θερμῶν
πηγῶν. *Άγιος* (1000 κ.), χωρίον ἐν μέσῳ ὠραίας τοποθεσίας. Ἐν-
τῷ στενῷ μεταξὺ τῆς χερσονήσου ταύτης καὶ τοῦ ἐν Λοκρίδι ὅρους
Κυνηγίδος κείνται αἱ τρεῖς νησίδες Λιχάδες, ὡν ἡ μία, ἡ Στριγγύλη,
φέρει φάρον περιστροφικόν· ἔλαθον δὲ αῦται τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ Λιχα,
ὅν, ὡς μυθεύεται, ὁ Ἡρακλῆς ἔρριψεν ἐκεῖ ἀπὸ τῆς Οἴτης, ὃπου καὶ
ἀπελιθώθη. *Ο* Λίχας οὗτος εἶναι δικοίας τῷ Ἡρακλεῖ τὸν ὑπὸ τῆς
Δημανείρας πεμφθέντα δηλητηριώδην χιτῶνα.

§ 38. **Νομὸς Κυκλαδῶν** (2,695 □ χιλμ., 130,380 κ.) Αἱ
κατὰ τρεῖς στίχους τεταγμέναι αὖται νῆσοι εἰναι κατὰ τὸ πλεῖστον
δρειναι καὶ μεταλλοφόροι καὶ χωρίζονται τῆς Πελοποννήσου διὰ τοῦ
Μυρτίου πελάγους. Κατοικοῦνται δὲ ὑπὸ ἐμπόρων, ναυτικῶν, γεωρ-
γῶν καὶ κτηνοτρόφων καὶ διαιρεῦνται εἰς 39 δήμους, συγκροτοῦντας
ἐπτὰ ἐπαρχίας *Σύρου*, *Ανδρου*, *Τήρου*, *Νάξου*, *Κέω*, *Μήλου* καὶ
Θήρας (1 □ χιλμ.=48 κ.).

α') *Ἐπαρχία Σύρου* (32,000 κ., 3 δῆμ.). *Εομούπολις*
(17,770 κ.), πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας Σύρου, πόλις εὐλι-
μενος ἐπὶ τῆς νήσου Σύρου (80,07 □ χιλμ.) καὶ ἐμπορική, οἰκι-
σθεῖσα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ φυγάδων Χίων καὶ Ψαριανῶν.
Ἐχει δὲ καλὰς οἰκοδομάς, δημοτικὸν μέγαρον, θέατρον, δρφανοτρο-
φεῖν, νασοκομεῖον, παρθεναγωγεῖον, ναυπήγια, βυρσοδεψεῖα, γυμνά-
σιον, 2 Ἑλλ. σχολεῖα, πρωτοδικεῖον, δημοτικὸν τῶν θηλέων διδασκα-
λεῖον καὶ ἀξιόλογον ναυτικὸν καὶ εἰναι ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Σύρου,
Τήρου καὶ *Ανδρου*, καὶ τῶν Ἀτμοπλοϊκῶν Ἐταιρειῶν «Σύρου»
«Ἐρμουπόλεως» καὶ «Κυκλαδικῆς». *Άρω* Σύρος (2,470 κατ.),
ἔδρα ἐπισκόπου *Λατίου*, ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ λόφου ἐκτισμένη διὰ
χαράδρας χωρίζομένη τῆς *Ἐρμουπόλεως* καὶ κατοικουμένη ὑπὸ
καθολικῶν Ἑλλήνων. *Μύκονος* (1,860 κατ.), πρωτεύουσα δύμω-
νύμου νήσου (89,7 □ χιλμ.). Μεταξὺ Σύρου καὶ Μυκόνου ὁ ἥρως
Λάμπρος *Κατσώνης* τῇ 3 Ιουνίου 1789 ἐτρεψεν εἰς ἀτακτον
φυγὴν τὸν ἐκ 18 μεγάλων πλοίων πουρικὸν στόλον πληγώσας καὶ
Ψηφιοπόλιθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὸν ναύαρχον αὐτοῦ. Δῆλος (5,1 □ χιλμ.), πρὸς Α. τῆς Σύρου, δυομηστὴ εἰς τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῆς Λητοῦς γέννησιν τούτου καὶ τῆς Ἀρτέμιδος. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀνεσκαφησαν ἐν αὐτῇ ἀρχαιότητες μεγάλης ἀξίας καὶ ἀρχαῖαι οἰκίαι ἀρισταῖ διατηρούμεναι. Παρὸ δὲ τὴν κεῖται ἡ 'Ρήνεια (Μεγάλη Δῆλος, 17 □ χιλμ.), νῦν ὡς λοιμοκαθαρτήριον χρησιμεύουσα, κατὰ δὲ τὴν ἀρχαιότητα ὡς νεκροταφεῖον, διότι εἰς οὐδένα ἐπετρέπετο νὰ γεννηθῇ ἢ νὰ ταφῇ ἐν Δήλῳ.

6') 'Επαρχία "Ανδρου (18,030 κ. 4 δῆμ.). Συγκροτεῖται ἐκ τῆς δύμων. νήσου (405 □ χιλμ.), ἥτις εἶναι ὁρεινὴ ἀλλ' εὔφορος. Πρωτ. "Ανδρος (1,870 κ.), ἀλλοτε ἔδρα ἐπισκόπου "Ανδρου καὶ Κέω. Γαύριον, παρὰ τὸ ὄποιον ἔκειτο ἡ ἀρχαία "Ανδρος (νῦν Παλαιόπολις) καὶ Κόροθιον. Ἡ νῆσος εἶναι μεταλλοφόρος, ιδίως σιδήρου καὶ μελύσθου.

γ') 'Επαρχία Τήνου (11,220 κ., 4 δῆμ.) Πρωτ. Τήνος (2,620 κ.), ἐπὶ τῆς ὁμών. νήσου (201,1 □ χιλμ.), δυομηστὴ διὰ τὸν περικαλλῆ ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας καὶ τὴν ἐν αὐτῷ θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος.

* 'Ανὰ πᾶν ἔτος τῇ 25 Μαρτίου καὶ 15 Αὐγούστου χάριν τῶν ἐν τῇ πόλει τελουμένων τῆς Θεοτόκου πανηγύρεων πολλοὶ προσκυνηταὶ συρρέουσιν. Ἐν τῷ χωρίῳ Σιεράρα ἔδρεύει Λατίνος ἐπίσκοπος, διότι τινὲς τῶν κατοίκων τῆς νήσου εἶναι καθολικοί· ὑπάρχει δὲ ἐν Τήνῳ καὶ μονὴ καθολικῶν καλογριών, ἥτις διατηρεῖται παρθεναγαγεῖον.

Πύργος (1,110 κ.), ΒΔ. τῆς νήσου, ἔχων λατομεῖα μαρμάρου λευκοῦ καὶ πρασίνου.

δ') 'Επαρχία Νάξου (25,190 κ., 9 δῆμ.). Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Νάξου (448,8 □ χιλμ.), ἥτις ὁρεινή, ἐκ τῆς Πάρου (209,3 □ χιλμ.), τῆς "Αντιπάρου (45,5 □ χιλμ.) καὶ τινῶν νησυδρίων. Πρωτ. Νάξος (1,890 κ.), ἐπὶ τῆς δύμων. νήσου, ἥτις, καίτοι ὁρεινή, εἶναι ἐντὸς τῶν κοιλάδων εὔφορος, παράγουσα οἶνον καὶ τυρὸν ἔξαίρετον. Εἶναι δὲ ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Παροναξίας καὶ Λατίνου ἀρχιεπισκόπου. Ἐκ τῶν ὁρυχείων τῶν δήμων 'Απειρανθίας (2,200 κ.) καὶ Κορωνίδος (1,320 κ.) ἔξορύσσεται σμύρις ἀρίστης ποιότητος, ἥτις εἶναι λίθος σκληρότατος, οὗτινος ἡ κόνις χρησιμεύει πρὸς λέανσιν λίθων, μετάλλων καὶ υάλου. Παροικία (2,720 κ.) καὶ Νάουσα (1,360 κ.)

ἀμφότεραι ἐν τῇ νήσῳ Πάρῳ, ἦτις τὸ πάλαι ἦν ὀνομαστὴ διὰ τὰ χι-
ονόλευκα αὐτῆς μάρμαρος, ἔτινα μένουσι νῦν ἀνεκμετάλλευτα. Ἀντί-
παρος (πάλαι Ὀλίαρος) ΝΔ. παρὰ τὴν Πάρον, μεταλλοφόρος καὶ
πολλαχοῦ ἡφαιστειογενῆς, ὀνομαστὴ δὲ διὰ τὸ μέγα αὐτῆς καὶ πλη-
ρες σταλακτιτῶν σπήλαιον.

ε') Ἐπαρχία Κέω (11,030 κ., 4 δῆμ.). Πρωτ. Κέως (3,300 κ.)
ἐν τῷ μέσῳ τῆς νήσου (173,4 □ χιλμ.), παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς Ἰου-
λίδος, τῆς πατρίδος τοῦ ὀνομαστοῦ ποιητοῦ Σιμωνίδου (556—468
π. Χ.). Ἡ μικρὰ καὶ εὔφορος αὕτη νῆσος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχε
τρεῖς ἄλλας πόλεις (Καρθαίαν, Κορησίαν καὶ Ποιέσσαν), δύν σφέζονται
ἐρείπια. Κατὰ τὸν μεσαίωνα κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Φράγκων, ὡς καὶ
ἄλλαι Κυκλαδες καὶ μέγα μέρος τῆς Ἑλληνικῆς χώρας. Εἰς τὴν αὐ-
τὴν ἐπαρχίαν ἀνήκει καὶ ἡ Κύθνος (κοιν. Θερμιά, 85,2 □ χιλμ.
ἔχουσα θερμὰ λουτρά καὶ μεταλλεῖα σιδήρου· ἐν τῷ μέσῳ τῆς νήσου
ὑπάρχει ἡ κώμη Δρυοπίς. Ἡ μεταλλοφόρος νῆσος Σέριφος (77,8 □
χιλμ.), ὀνομαστὴ διὰ τὰ δρυκτὰ τοῦ σιδήρου, κεῖται πρὸς Ν. καὶ ΒΑ.
αὐτῆς νησίς ξηρά, τὸ Σεριφόπουλον.

ς') Ἐπαρχία Μήλου (12,770 κ., 6 δῆμ.). Ἡ ἡφαιστειογενῆς
νῆσος Μήλος (147,7 □ χιλμ.), κειμένη πρὸς Α. τῆς Ἐπιδαύρου Λι-
μηρᾶς, μετὰ τῶν παρακειμένων νήσων Σίφρου (47 □ χιλμ.), Κι-
μάλου (42,1 □ χιλμ.), Πολυαίγου (18,5 □ χιλμ.), Φολεγάνδρου
(35,0 □ χιλμ.), Σικίρου ἢ Οἰνόης (48,9 □ χιλμ.), τοῦ ἐσθεσμένου
ἡφαιστείου Ἀντίμηλου καὶ ἄλλων νησυδρίων ἀκατοικήτων συγκροτεῖ
τὴν ὄμώνυμον ἐπαρχίαν.

* Η Μήλος τὸ πάλαι ἦτο πλουσιωτάτη καὶ πολυάνθρωπος, ὡς ἀποδείκνυται ἐξ
τῶν ἀνασκαπτομένων τάφων καὶ ἀγαλμάτων, π. χ. τοῦ ἐν Λούσβῳ (ἐν Παρι-
σίαις) εύρισκομένου τῆς Ἀρφοδίτης τῆς Μήλου καὶ ἐκ τῆς ἐγκαταλειπμένης
πόλεως Ζεφυρίας, ἦτις πρὸ 300 ἐτῶν, λέγεται, ὅτι εἶχε 40,000 κ. Ἐγένετο δὲ
ἐπὶ τοσοῦτον ὀλιγάνθρωπος ἡ νῆσος ἔνεκα τῶν πυρετῶν, ρίτινες μαστίζουσι τοὺς
κατοίκους. "Εχει λιμένα εὐρύτατον, ἐν ᾧ στόλοις ὄλοκληροι δύνανται ν' ἀγκυρο-
λήσωσι.

Παράγει οἶνον, θεῖον, ἀργυρομιγῆ βαρυτίνην, γύψον καὶ μυλοπέ-
τρας. Πρωτ. εἶναι Πλάκα (870 κ.). Τριοβάσαλον (760 κ.). Ὁ Ἀδά-
μας (530 κ.) εἶναι συνοικισμὸς Κρητῶν. Ἡ καὶ νῦν μεταλλοφόρος
Σίφρος ἦν τὸ πάλαι διάσημος διὰ τὰ χρυσωρυχεῖα αὐτῆς καὶ τὴν
κεραμευτικήν. Ἀριεμάν (1,230 κ.). Ἡ Κίμαλος (2,000 κ.) καὶ νῦν

διὰ τὴν κιμωλίαν γῆν. Ἡ Φολέγανδρος καὶ Σίκινος παράγουσιν οἶνον, αἱ ἐπίλοιποι δὲ νῆσοι εἰνε ἀκατοίκητοι καὶ τρέφουσιν αἰγας, ὡς π. χ. ἡ Πολύαιγος καὶ ἡ Ἀντίμηλος.

ζ') Ἐπαρχία Θήρας (19,600 κ., 9 δῆμ.) Ἡ ἐπίσης ἡφαιστειογενῆς νῆσος Θήρα (Σαντορίνη, 81,7 □ χιλμ.), κειμένη ΝΑ. τῆς Μήλου ἔχει σχῆμα ἵππείου πετάλου καὶ μετὰ τῶν νησίδων Θηρασίας καὶ Ἀσπρονησίου ἐγκλείει θαλασσεύοντα ιρατήρα ἡφαιστείου ἐνεργοῦ (10,000 μ. μήκ. καὶ 6,000 μ. πλ.).

*'Ἐν τῷ μέσῳ τούτου κατὰ διαφόρους ἐποχάς ἐγεννήθησαν διάφορα νησίδρια Ἱερὰ ἡ Καϊμέραι κληριτσαὶ, ὡς π. χ. τῷ 1866 ὁ Γεώργιος καὶ ἡ Ἀφρόεσσα, ἐνωθεῖσαι μετὰ τῆς Νέας Καϊμένης. Τὸ ἔδαφος τῆς Θήρας καὶ τῆς Θηρασίας καὶ Ἀσπρονησίου ἐπικαλύπτεται ὑπὸ ἡφαιστείας σποδοῦ (στάκτης), ἥτις εἶναι λίαν εὐάμπελος γρηγορεύουσα καὶ πρὸς κατασκευὴν τῆς ὑδραυλικῆς ἀσθέστων (Θηραϊκὴ γῆ ἡ ποττιολάνη). Ἐχει δύο μονάς καθολικῶν. Ἐν Θηρασίᾳ τῷ 1866 ἀνεκαλύφθησαν οἰκήσεις προϊστορικῆς ἐποχῆς κεκαλυμμέναι ὑπὸ σποδοῦ.

Πρωτ. ταύτης εἶναι Θήρα (Φηρά, 930 κ.), ἕδρα δροθοδόξου καὶ λατίνου ἐπισκόπου καὶ Ἐμπορεῖον (1,090 κ.). Ἡ νῆσος Θήρα ἀποτελεῖ μετὰ τῆς νῆσου Ἰου (Νιώ, 119,9 □ χιλμ.), Ἀνάφης, (46,9 □ χιλμ.) καὶ Ἀμοργοῦ (134,5 □ χιλμ.) καὶ ἄλλων νησίδων, μεταλλοφόρων, τινῶν δὲ καὶ ἡφαιστειογενῶν, ὅλιγανθρώπων δέ, τὴν ἐπαρχίαν Θήρας. Ὑπάρχουσιν ἐν Θήρᾳ καὶ καθολικαὶ μοναί, ἐξ ὧν ἡ μία γυναικεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

(2,345 □ χιλμ. καὶ 254,590 κ.).

§ 39. Διοικητικὴ διαίρεσις. Αἱ νῆσοι αὖται, Ἐπτάνδρος ὅμοις καλούμεναι, ἐξαπλοῦνται κατὰ μῆκος τῶν Δ. ἀκτῶν τοῦ Ἑλλήν. Κράτους καὶ τῆς Ἡπείρου καὶ καταλήγουσιν εἰς τὰ Κύθηρα. ΝΔ. ἀπέναντι τῆς Μαλέας κείμενα εἰνε τὸ πυκνότερον κατωκημένον τμῆμα τοῦ Ἑλλ. Βασιλείου (1 τετραγ. χιλμ.=108 κατ.).

* Πάσχουσι δὲ ὑπὸ δεινοτάτων σεισμῶν, δὲν εἶναι ὅμως ἡφαιστειογενεῖς, ἐν προϊστορικοῖς δὲ χρόνοις συνέδεοντο μετὰ τῆς στερεᾶς, ἐξ ἣς ἀπεσπάσθησαν, καταβυθισθεῖσης βραδέως τῆς μεταξὺ χώρας. Αἱ νῆσοι αὖται, καίτοι ἐπὶ ἐκατονταετηρίδες (ἀπὸ τοῦ 1143 μ. Χ.) διετέλεσαν ὑπὸ ζυγὸν ξένων, ίδιως Ἐγε-

τῶν, διετήρησαν ἀγγὸν τὸ Ἑλληνικὸν αἰσθημα. Παρεχωρήθησαν δὲ τῇ Ἑλλάδι τῷ 1864 ὑπὸ τῆς Μεγ. Βρετανίας, διότι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἔκεινης ἀπετέλουν τὸ ὑπὸ τὴν προστασίαν ταύτης Ἰορδανοῦ Κράτος.

Τούτων αἱ σημαντικώτεραι εἰνεὶ ἐπτά, ἣτοι Κέρκυρα, Παξός, Λευκάς, Ἰθάκη, Κεφαλληνία, Ζάκυνθος καὶ Κύθηρα. Ἐκ τούτων τὰ μὲν Κύθηρα ὑπάγονται νῦν εἰς τὸν νομὸν Λακωνικῆς, αἱ δὲ ἐπίλοιποι συγκροτοῦσι τοὺς νομοὺς Κερκύρας, Λευκάδος, Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου.

§ 40. **Νομὸς Κερκύρας** (745 □ χιλμ., 99,570 κ.). Οὗτος ἀπαρτίζεται ἐκ τῆς ὁμον. νήσου Κερκύρας (719 □ χιλμ.), ἐκ τῆς Παξοῦ (19,5 □ χιλμ.), τῆς Ἀντιπάξου (3,4 □ χιλμ.) καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν νησυδρίων. Κατοικεῖται δὲ ὑπὸ ἐμπόρων, βιομηχάνων, γεωργῶν καὶ ναυτικῶν καὶ διαιρεῖται εἰς 14 δήμους, σχηματίζοντας τὰς ἐπαρχίας Κερκύρας καὶ Παξῶν. Ὁ νομὸς οὗτος μετὰ τὸν τῆς Ἀττικῆς εἶνε ὁ πικνότατα κατφυημένος (1 τετραγ. χιλμ. = 133 κ.).

α') **Ἐπαρχία Κερκύρας** (95,450 κ., 12 δῆμ.). Ἡ νῆσος Κέρκυρα κειμένη ἀπέναντι τῆς Ἰτείρου, ἔχει κλῖμα εὐκρατὲς καὶ τερπνὸν καὶ εἶνε εὐφορωτάτη καὶ κατάφυτος, παράγουσα οἶνον καὶ ἐξαίρετον ἔλαιον, ἀποτελεῖ δὲ μίαν ἐπαρχίαν. Ὁρη ἔχει πρὸς Β. τὸν Πανιοκράτορα (914 μ.) καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοὺς Ἀγ. Δέκα (566 μ.) καὶ τὸν Σταυρόν. Πόλις ταύτης δονομαστὴ εἶνε ἡ ὑπὸ τῶν Κορινθίων κτισθεῖσα (734 π. Χ.) **Κέρκυρα** (μετὰ τῶν προστετέων 27,000 κ., κοινῶς Κορφοί), ἐν μέσῳ τῆς Α. παραλίας τῆς νήσου, πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ὁμον. ἐπαρχίας, ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας δὲ καὶ τοῦ Ἰονίου κράτους, ἔδρα δὲ Ἐλληνος καὶ Λατίνου ἀρχιεπισκόπου.

* "Εχει λιμένα εύρυτατον, κλῖμα ύγιεινόν, διάφορα φρούρια (Νέον καὶ Παλαιόν φρούριον, Βίδο καὶ Ἀβράμι κατεδαφισθέντα, Σαλβατώρ), βιστιλικὸν ἀνάκτορον, ἄφετεῖον, πρωτοδικεῖον, γυμνάσιον, 2 Ἑλλ. σχολεῖα, ἐμπορικὴν σχολήν, γεωργίκὸν σταθμόν, διδασκαλεῖον θηλέων, δημοσίαν βιβλιοθήκην, θέατρον, φρενοκομεῖον, πλατείας δενδροφύτους καὶ πέρικαλλῆ ναὸν τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος, ἐν φ. τὸ λείψανον τοῦ Ἀγίου τούτου. Ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας εἶχε καὶ Πανεπιστήμιον (Ἰόνιον Ἀκαδημίαν). Τὸ ἐμπόριον εἶνε λίαν ζωηρόν, ιδίως διαμετακομίσεως, αἱ δὲ ἔξοχαι μαγευτικώταται καὶ τὰ χωρία εὕπορα, συνδεόμενα δι' ἀμαξιτῶν ὁδῶν μετὰ τῆς πρωτεουόνσης.

Τὰ προστειακά ταύτης εἶνε **Μανδούκιον** (3,580 κ.), Ἀγ. **Ρόκος** (2,550 κ.), **Ανεμόμυλος** καὶ **Γαρίσα** (2,450 κ.). Ἐτεραις κῶμαι εἶνε **Ποταμός** (1,760 κ.), **Ἀγιος Ματθαῖος** (1,520 κ.), **Καστελλά-**

νοι, Σκριπερόν, Καρουσάδες (1,330 κ.), Γιαννάδες (1,200 κ.), καὶ Γαστοῦρι πρὸς Ν. τῆς πόλεως (1,180 κ.), παρὰ τὸ ὅποῖον ἡ περικαλλὴν ἔπαυλις Ἀχίλλειον τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Γ'. κλ. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὑπάγονται αἱ νησῖδες Ὁθωνοί, Ἐρικοῦσα καὶ Μαθράκιον.

β') Ἐπαρχία Παξῶν (4,120 κ., 2 δῆμ.). Ἡ ἐλαχίστη αὕτη τοῦ κράτους ἐπαρχία πρωτ. ἔχει Γάιον (500 κ.), ἐπὶ τῆς Παξοῦ. Ἡ παρακειμένη νησὶς Ἀντίπαξος ἔχει ἀσφαλτον, ἡ δὲ Παξὸς παράγει ἔλαιον.

§ 41. Νομὸς Λευκάδος (473,2 □ χιλμ., 41,190 κ.). Ο νέος αὗτος νομὸς ἀπαρτίζεται ἀπὸ τῆς πρὸς Δ. τῆς Ἀκαρνανίας κειμένης νήσου Λευκάδος, ὡτις ἀνῆκε πρὶν εἰς τὸν νομὸν Κερκύρας (287,2 □ χιλμ.), ἐκ τοῦ παρακειμένου αὐτῇ Μεγανησίου (Τάφου 3,40 χιλμ.), ἐκ τῆς πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς Κεφαλληνίας κειμένης Ἰθάκης (92,7 □ χιλμ.), ἐκ τοῦ Καλάμου καὶ ἄλλων τινῶν νησυδρίων. Διαιρεῖται δὲ εἰς δύο ἐπαρχίας (Λευκάδος καὶ Ἰθάκης) καὶ 12 δημούς. Οἱ κάτοικοι εἶνε γεωργοί, ναυτικοί καὶ ἔμποροι (1 τετραγ. χιλμ.= 87 κατ.).

γ') Ἐπαρχία Λευκάδος (29,470 κ., 8 δῆμ.). Ἡ πρὸς Δ. τῆς Ἀκαρνανίας διὰ στενοῦ ἴσθμου τὸ πάλαι συνδεομένη χερσόνησος Λευκᾶς (ἢ Ἀγ. Μαΐρα) ἀπεκόπη τῆς στερῆς τὸ πρώτον ὑπὸ τῶν Κορινθίων κατακτητῶν διὰ διώρυχος (διώρυκτου) καὶ μετεβλήθη εἰς νῆσον. Διασχίζεται δὲ αὕτη ἐκ Β. πρὸς Ν. ὑπὸ ὁροστοιχίας (Ἐλάτη, 1,159 μ., καὶ Ἀγιος Ἡλίας, 1,035 μ.), καταληγόσης πρὸς Ν. εἰς τὸ ὄνομαστὸν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀκρωτήριον Λευκάταν, ἐξ οὗ ἐλέγετο ὅτι ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν ἡ ποιήτρια Σαπφώ. Εἶνε δὲ εὔφορος, παράγουσα οὖν ἔξαίρετον καὶ ἔλαιον, λίαν ὅμως εὔσειστος. Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶνε Λευκάς (5,420 κ.), παρὰ τὸν πορθμόν, ἔδρα τοῦ ἐπικυρόπου Λευκάδος, ἔχουσα πρωτοδικεῖον καὶ γυμνάσιον. Ἀγιος Πέτρος (1,330 κ.) καὶ Βασιλικὴ κλ. εἶναι κῶμαι τῆς νήσου. Διὰ τὴν νῆσον ταύτην λέγεται ὅτι ἦν ἡ ἐπὶ Ὁμήρου Ἰθάκη ἡ πατρὶς τοῦ Ὄδυσσεως, ὅπερ δὲν ἐβεβαιώθη εἰσέτι.

δ') Ἐπαρχία Ἰθάκης (11,710 κ., 4 δῆμ.). Ἡ νῆσος Ἰθάκη εἶνε ὄρεινὴ (ὄρος Νήριτον, 808 μ.) καὶ χωρίζεται τῆς Κεφαλληνίας διὰ τοῦ ὅμων πορθμοῦ, ἔχει δὲ ἔξαίρετον ναυτικὸν καὶ παράγει οἰηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

νον, ἔλαιον καὶ σταφίδας. Πρωτ. Ἰθάκη ἡ Βαθύ (2,620 κ.), μετ' ἀσφαλεστάτου λιμένος. "Εχει δὲ καὶ τὴν Σταθάτειον ἐμπορικὴν καὶ ναυτικὴν σχολήν. Εἶνε δὲ νῆσος ὀνομαστή, δούτι ὑπῆρξεν ἡ πατρὶς τοῦ πανούργου Ὁδυσσεώς, οὗτινος πιθανῶς ἡ πρωτεύουσα ἐκείτο ἐπὶ τῆς ΒΔ. τῆς νήσου παραλίας πρὸς Δ. τοῦ Σταυροῦ, πλησίον βαθέος λιμένος, νῦν Πόλις καλούμενου. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἰθάκης ὑπάγεται καὶ ἡ νῆσος Κάλαμος (28,5 □ χιλμ.) παρὰ τὴν Ἀκαρνανίαν, χρησιμεύσασα κατὰ τὸν Ἱερὸν ἥμαντον Ἀγῶνας ώς καταφύγιον πολλῶν οἰκογενεῖῶν καταδιωκομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων, διότι ἀνῆκε τότε εἰς τὸ Ἰόνιον κράτος.

§ 42. **Νομὸς Κεφαλληνίας** (688,8 □ χιλμ., 71,240 κ.). Οὗτος ἀποτελούμενος νῦν μόνον ἐκ τῆς ὁμών. νήσου, διαιρεῖται εἰς 3 ἐπαρχίας (*Κρανίας, Πάλης καὶ Σάμης*) καὶ 16 δήμους (1 τετραγ. χιλμ.=103 κ.).

"Η Κεφαλληνία, ἡτις εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους Σάμος ἡ Σάμη ἐκαλεῖτο, εἶνε νῆσος εὔσειστος καὶ ὀρεινή, ὑπὸ τῆς θαλάσσης βαθέως διαμελιζομένη. "Ορη ἔχει τὸν Αἴνον (1,120 μ.) καὶ Ξεραγιᾶν (1,067 μ.), χερσονήσους δὲ πρὸς Β. τὴν Ἐρισσον καὶ πρὸς Δ. τὴν Παλικήν καὶ τὴν μικρὴν τοῦ Ἀργοστολίου.

* Μεταξὺ τῶν δύο τούτων τελευταίων χερσονήσων ἔξαπλοῦται ὁ βαθὺς τοῦ Ἀργοστολίου κόλπος, ἐπὶ τῆς ΒΔ. δὲ γωνίας τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀργοστολίου ὑπάρχει μέγα ἐν τῇ ἀκτῇ χάσμα, εἰς ὃ διαρκῶς εἰσρέει θαλάσσιον ὕδωρ, κινοῦν ὑδρομύλους, φαινόμενον γεωλογικὸν δυσεξήγητον. "Ετερον περίεργον φαινόμενον παρατηρεῖται παρὰ τὴν νοτίαν τῆς Παλικῆς ἄκρων, ἡ μυστηριώδης κίνησις λίθου μεγάλου (Κουνόπτερα), βραδέως κινούμενου καὶ ὅταν ἡ θάλασσα εἴνε γαληναῖα. Εἶνε δὲ οἱ κάτοικοι ἔμποροι, γεωργοὶ καὶ ναυτικοὶ ἔξαιρετοι, τὰ δὲ προϊόντα ἔλαιον, κορινθιακὴ σταφίς, βάμβακ. λίνον κλ.

α'. **Ἐπαρχία Κρανίας** (32,440 κ. 8 δῆμ.). Πρωτ. ταύτης καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε **Ἄογοστόλιον** (9,260 κ.), ἐπὶ τῆς ὁμώνυμου χερσονήσου, ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Κεφαλληνίας, ἔχον λιμένα ἀσφαλῆ, πρωτοδικεῖον, γυμνάσιον, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, θέατρον καὶ ναυτικὸν ἀξιόλογον. Εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας κείνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Κράνιοι, ἐνθα δι' ἀνασκαφῶν ἀνευρέθησαν σπουδαῖαι ἀρχαιότητες. Μεταξύτα, πρὸς Ν., Ἀσπρογέρακα πρὸς τὰ ΝΑ. καὶ Βαλσαμᾶτα (1,080 κ.), πρὸς Α., πλησίον τῶν ὅποίων ἡ μονὴ τοῦ Ἀγ. Γερασίμου, ἐν ᾧ τὸ λείψων τοῦ Ἀγίου τούτου, καὶ Δηλινᾶτα (1,980 Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κ.). Αἱ κῶμαι αὕται ὡς πολλαὶ ἀλλαὶ τῆς νήσου συνδέονται μετὰ τῆς πρωτευούσης δι' ἀμαξιτῶν ὁδῶν.

β') *Ἐπαρχία Πάλης* (17,910 κ., 4 δῆμ.). Ἡ ἐπαρχία αὕτη καταλαμβάνουσα τὴν χερσόνησον Παλικήν πρωτ. ἔχει τὸ *Αηξούριον* (4,900 κ.), ἐπὶ τῆς Α. ἀκτῆς τῆς χερσονήσου, πόλιν ἀλίμενον παράγουσαν σταφίδα καὶ ἔχουσαν τὸ *Πετρίσειον* ἐμπορικὸν ἐκπαιδευτήριον πλησίον ταύτης ἀναβλύζουσι θειοῦχοι πηγαί. "Αλλαὶ κῶμαι εἰνε *Μονοπαλᾶτα* (850 κ.), *Χανδᾶτα* (890 κ.) κλ.

γ') *Ἐπαρχία Σάμης* (20,890 κ., 4 δῆμ.). Αὕτη κατέχουσα τὸ νησίου σχεδὸν τῆς νήσου, τὸ ΒΑ. τοῦ Αἴνου ἔξαπλουμενον, πρωτ. ἔχει τὸν *Αλγιαλὸν* Σάμης (700 κ.) ἀλλαὶ κῶμαι εἰνε *Ἄσσος* (740 κ.) μετὰ φρουρίου, *Φισκάρδον* (300 κ.) πρὸς Β. καὶ *Αγ. Εὐφημία*.

§ 48. *Νομὸς Ζακύνθου* (438 □ χιλμ., 42,500 κ.). Ἡ νήσος αὕτη, κειμένη πρὸς Δ. τῆς Ἡλείας, ἀποτελεῖ μετὰ τῶν πρὸς Ν. κειμένων νησυδρίων *Στροφάδων* ἐνα νομὸν καὶ μίαν ἐπαρχίαν, διαιρούμενον εἰς 10 δήμους (1 τετραγ. χιλμ.=97 κατ.). Τὰ δυτικὰ τῆς νήσου εἰνε δρεινὰ (ὅρος *Βραχιόις*, 758 μ.), τὸ ἐπίλοιπον δὲ εἰνε πεδινὸν ἢ λοφώδες καὶ εὐφορώτατον. "Εἶχει δὲ κλῖμα ὄγιεινὸν καὶ εὐκρέστατον καὶ παράγει σταφίδας, οἷον καὶ ἔλαιον, ἀνθη δὲ πλεῖστα εὐωδέστατα, ἔνεκα δὲ τῶν καλλονῶν τῆς τούτων καλεῖται ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν τὸ *"Αινθός τῆς Ἀγατολῆς*. Εἶνε ὅμως λίαν εὔσειστος, ὑπὸ σεισμῶν πολλάκις καταστραφεῖσα, ὡς τῷ 1820, 1840 καὶ 1893. Πρωτ. *Ζάκυνθος* (13,500 κ.) ἐπὶ τῆς Α. παραλίας, ἢ πατρὶς τῶν ποιητῶν *Φωσκόλου* καὶ τοῦ ἔθνικοῦ ποιητοῦ *Σολωμοῦ*, τοῦ γράψαντος τὸν ἔθνικὸν τῆς ἐλευθερίας ἥμαντν ὅμινον.

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή.
Σὲ γνωρίζ' ἀπὸ τὴν ὅψι
ποῦ μὲ βιδὴ μετράει τὴ γῆ.
'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη,
τῶν 'Ελλήνων τὰ ιερὰ
Καὶ σὰν πρῶτ' ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε, ἐλευθεριά....»

Εἶνε δὲ πόλις ὡραία καὶ ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου *Ζακύνθου*, ἔχουσα Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γυμνάσιον, 2 Έλλ. σχολεῖα πρωτοδικεῖον, θέατρον, ώραίας ἔζοχάς καὶ τὸ λείψαιον τοῦ Ἀγ. Διονυσίου, φυλασσόμενον ἐν τῷ περικαλλεῖ ὄμωνύμῳ ναῷ. Ἔχει προσέτι δῆμοσιαν βιβλιοθήκην καὶ τὴν τοῦ Φωσκόλου καὶ ἀρχεῖον 400 ἑτῶν. Κεῖται δὲ ἡ πόλις ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως, ἐφ' ᾧς καὶ ἡ ἀρχαία. Ἐν Ζακύνθῳ ἐδρεύει καὶ Λατῖνος ἐπίσκοπος. Ἄλλαι κῶμαι εἶνε "Ανω, Μέσον καὶ Κάτω Γερακάριον (όμοιος 1310 κ.), Γούτανιον, Μαχαιράδον (1,400 κ.) Βολίμες (1,510 κ.), ἐπὶ τοῦ ὀρεινοῦ δήμου Ἐλατίων, Πισινώντας (1,110 κ.) καὶ Βαιᾶτον. Παρὰ τὴν ΝΔ. τῆς νήσου παραλίαν ἀναβλύζει ὅδωρ δίκαιο γέστατον καὶ εὐγευστὸν μετὰ πίσσης πετρελαίου, εἰς μικρὰν ὄμως ποστητα. Ο πρὸς τὰ ΝΑ. ὑπάρχων εὔρυς τῆς νήσου κόλπος πιθανῶς εἶνε κρατήρ νόφαιστείου ἐσθεσμένος, τεθαμμένος νῦν καὶ θαλασσεύων. Ἐν τῇ ὁμων. πλατείᾳ τοῦ Σολωμοῦ ὑπάρχει ὁ ἐκ μαρμάρου ἀνδρίας αὐτοῦ.

ΣΗΜ. Οἱ θέλοντες νὰ διδάξωσι τὴν Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν γ'. τάξιν τῶν Ἑλλ. σχολείων καὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐπαναλάβωσι καὶ τὴν τῶν Ἑλλ. χωρῶν παραμπέπονται εἰς τὰ ἄλλα τεύχη. «Γεωγραφία τῆς Εύρωπης (Εύρωπ. Τουρκία) καὶ γεωγραφία τῶν τεσσάρων ἡπείρων πλὴν τῆς Εύρωπης (Ἀσιατικὴ Τουρκία)», ἐν οἷς ἐκτενῶς καὶ ἐπαρκῶς ἐκτίθενται τὰ περὶ τῶν ὑποδούλων Ἑλλ. χωρῶν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΡΟΣ ΑΣΚΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΠΙΝΑΞ ΠΡΩΤΟΣ

*Αναγράφων τά πελάγη, τοὺς κόλπους καὶ τοὺς εἰς αὐτοὺς ἐκβάλλοντας σημαντικοὺς ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν πηγῶν αὐτῶν ἐπὶ τῶν ὄρέων.

Κόλποι	Ποταμοί	Πηγαὶ ἐπὶ τῶν ὄρέων
Ι Ο Ν Ι Ο Ν Π Ε Λ Α Γ Ο Ρ		
*Αμβρακικὸς	*Ἀρχιθός	Δοκίμιον καὶ Ζυγὸς
*Ιόνιον πέλαγος	*Ἀχελῷος	Μέτσοβον
Πατρῶν	Εὔηνος	Κόραξ
Κορινθιακὸς	Δάφνος	"
"	Κράθις	"
"	Βουραϊκὸς	*Ἀροάνια
"	Σελινοῦς	"
*Ιόνιον πέλαγος	Πηνειός	*Ἐρύμανθος
Κυπαρισσιακὸς	Νέδα	Φολόη
"	*Ἀλφειός	Λύκαιον
*Αργοστολίου	—	*Οροπέδ Μεγαλοπόλεως
Μεσσηνιακὸς	Πάμισος	Λύκαιον
"	Νέδων	Ταύγετος
Δακωνικὸς	Εύρωτας	*Οροπέδιον *Αρκαδίας
Α Ι Γ Α Ι Ο Ν Π Ε Λ Α Γ Ο Ρ		
*Αργολικὸς	*Ιναχὸς	*Αρτεμίσιον
"	*Ἐρασίνος	"
Σαρωνικὸς	Κηφισὸς	Πάρνης
Μαλιακὸς	Σπερχειός	Τυμφρηστός
Παγασιτικὸς	"Αναυρος	Πήλιον
Θερμαϊκὸς	Πηνειός	Λάκμων

*Ερωτήσεις. Τί καλοῦμεν πέλαγος, κόλπον καὶ ποταμόν ; Πῶς σχηματίζονται οἱ ποταμοί ; Τίνα τὰ πελάγη καὶ οἱ κόλποι τῆς Ἑλλάδος ; Τίνες οἱ σπουδαιότεροι αὐτῆς ποταμοί ; Πόσοι ποταμοί φέρουσι τὸ ὄνομα Πηνείος καὶ ποῦ κείνται ; Τίς ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Ἑλλάδος ; Είνε οἱ Ἑλληνικοὶ ποταμοὶ πλωτοί ; Διατί ; Τί εἶναι τὸ Τέμπη καὶ ἡ χαράδρα τοῦ Βουραϊκοῦ ; Πῶς λέγονται αἱ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν λίμναι ; Ποῦ τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχουσι τοιαῦται λίμναι καὶ εἰς τί χρησιμεύουσι ; Τί λέγομεν ἀλυκός ; (βλ. γεν. γεωγρ.).

Σημ. 'Ο διδίσκαλος πρέπει νὰ διδάσκῃ τοὺς μαθητὰς οὐ μόνον διὰ χρωμάτων νὰ ζωγραφίζωσι καλλιτεχνικῶς ἐπὶ χάρτου ὀλόχληρον τὸ Ἑλλ. βασίλειον καὶ κατὰ τμήματα, νομοὺς καὶ ἐπαρχίας μετὰ τῶν ποταμῶν, ὄρέων καὶ πόλεων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ πίνακος διὰ τῆς κιμωλίας. Οὕτω τὸ μάθημα καθίσταται αὐτοῖς ἀγαπητὸν καὶ διδακτικόν. 'Ορείλει τὲ νὰ ἔνηγήσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ χάρτου (βλ. γενικὴν γεωγραφίαν).

ΠΙΝΑΞ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Τῶν σπουδαιοτέρων δρέων τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ ἀπολύτου
αὐτῶν ὑψοὺς-

"Ορη	ὕψος εἰς μέτρα	"Ορη	ὕψος εἰς μέτρα
"Ολυμπος	2.985	Δίρφυς	1.745
"Οσσα	1.953	"Ολυμπος Εύβοιας	1.173
Πήλιον	1.618	Μάκιστος	1.209
Τυμφρηστός	2.319	Πυξαριά	1.352
Παναιτωλικὸν	1.927	Τελέθριον	971
Καλοιακούδα	2.104	Κυλλήνη	2.374
Στρογγύλος	2.366	Ἄροανια	2.355
Κόραξ	2.495	Ἀρτεμίσιον	1.772
Γκιώνα	2.512	Παρθένιον	1.247
"Οθρυς) 1.728	Πίρων	1.600
Οἴτη) 1.694	Ἐρύμανθος	2.228
Καλλιδρομος	2.152	Παναχαϊκὸν	1.927
Κνημὶς	1.375	Δύκαιον	1.420
Παρνασσός	926	Αίγαλεον	1.115
"Ελικών) 2.435	Νόμια	1.388
Κιθαιρών) 2.459	Μαθία	957
Πάρνης	1.749	Μαίναλον	1.825
Πεντελικὸν	1.411	Ταῦγετος	2.468
"Υμηττός	1.413	Δρῖος	1.003
Πίνδος	1.110	Αἶνος	1.620
"Αράκυνθος	1.027	"Οροπέδιον Μαντινείας	655
Ταυριασσός) 2.199	"Οροπέδιον Μεγαλοπόλεως	430
Χαλκὶς) 2.336	Στυμφαλὶς λίμνη	620
Παπαδιά	955	"Ακροκόριεινθος	575
"Οχη	4.041	Λυκαβηττός	277
	917	Κορυφὴ	
	1.714	Παρθενῶνος	178
	1.404	"Αστεροσκοπεῖον	106

Σημ. Ό διδάσκαλος θὰ ἐρωτήσῃ ποῦ τῆς Ἑλλάδος ἔκαστον τῶν δρέων τούτων κεῖται καὶ τίς ἡ φυσικὴ αὐτῶν ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ κλίματος ἐν γένει τῶν πηγῶν κτλ. (βλ. φυσικὴν γεωγραφίαν).

Θὰ προσβάλῃ ἐπίσης ἐρωτήσεις καὶ περὶ χερσονήσων, ἀκρωτηρίων, δροπεδίων, πεδιάδων καὶ κοιλάδων, ὡς σχετιζομένων πρὸς τὰ δρέα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΞ ΤΡΙΤΟΣ

*Αναγράφων τὰς διπουδαιοτέρας νήσους τοῦ ΕΑΑ. Βασιλείου μετὰ τοῦ έμβαδοῦ αύτῶν εἰς τετραγ. κινιόμετρα.

Νῆσοι	Ἐμβαδόν	Νῆσοι	Ἐμβαδ.
Εὔβοια	3.575	Θήρα	81·7
Κέρκυρα	719·2	Σύρος	80·8
Κεφαλληνία	688·8	Σέριφος	77·8
Νάξος	448·8	Σίφνος	74
Ζάκυνθος	438	Σκίαθος	61·8
"Ανδρος	405	"Τύρα	55·8
Λευκάς	287·2	Σίκινος	48·9
Κύθηρα	284·6	Ανάφη	46·9
Πάρος	209·3	Αντίπαρος	45·5
Σκύρος	208	Κίμωλος	47
Τῆνος	201	Φολέγανδρος	35·8
Κέας	173·4	Πόρος	31·3
Μῆλος	147·7	Μιγανῆσι	24·0
"Αμοργὸς	134·5	Σπέτσαι	23
Σκόπελος	122·6	Παξίς	19·5
"Ιος	119·9	Πολύαιγος	18·6
"Ιθάκη	92·7	Ρόνεια	17·0
Μύκονος	89·7	Αγνίστριον	13·7
Αἴγινα	85·4	Δῆλος	5
Κύθνος	85·2	Αντίπαρος	3·4

*Ερωτήσεις. Τίς εἶνε ἡ μεγαλυτέρα νήσος καὶ τίς ἡ πικνότερον κατωχημένη; Τίς ἐκ τῶν νήσων ἔχει καὶ χερσονήσους; Τίς ἐκ τῶν νήσων εἶνε ἡ μᾶλλον ὄρεινή; Τίνα τὰ ὅρη τῆς Εὔβοιας, τῆς Νάξου καὶ τῆς Κερκύρας; Τίνες ἐκ τούτων εἶνε ἡφαιστειογενεῖς; Εἰς τίνα τεύτων ὑπάρχει ἐνεργὸν ἡφαιστειον; Τίς ἐκ τῶν νήσων ὑπῆρξεν ὄνομαστὴ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα; Τίνες ἐκ τῶν νήσων διέπρεψαν κατὰ τὴν μεγάλην ἡμῶν ἐπανάστασιν; Τίνες τῶν νήσων ἔχουσιν ἀσφαλεῖς λιμένας; Τίνες εἶνε ἐμπορικαὶ καὶ ναυτικαὶ;

ΠΙΝΑΞ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

Ἐμπεριέχων τὰ πέντε τυμήματα τοῦ Ἑλλ. Βασιλείου καὶ τοὺς 26 αὐτοῦ νομοὺς κατὰ τὸ ἐμβαδόν, τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν πυκνότητα αὐτοῦ (πόδοι κάτοικοι ἐπὶ ἑκάστου τετρ. χιλιομ.).

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

20,453 □ χιλι., 770, 200 κάτοικοι

Εἰς ἓν τετραγ. χιλιόμετρον κατοικοῦσι 37 κάτοικοι (Ἐν τετραγωνικὸν χιλιόμετρον=1000 στρέμματα).

Nομοὶ 6.

Νομός	ἐμβαδὸν εἰς τετραγωνικὰ χιλιόμετρα	Πληθυσμός	πυκνότης ἀνὰ τετρ. χιλιόμετ.
1 Ἀττικῆς	2.287	341.000	149
2 Βοιωτίας	4.019	65.800	16
3 Φθιώτιδος	4.618	112.300	24
4 Φωκίδος	2.040	62.400	30
5 Αίτωλος-Ακαρνανίας	5.272	141.400	27
6 Εύρυτανίας	2.217	47.190	21
	20.453	770.200	

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΚΑΙ ΗΠΕΙΡΟΣ

13,204 □ χιλιόμ. καὶ 422,570 κάτοικοι (εἰς 1 τετραγ. χιλιόμ. 32 κάτοικοι)

Nομοὶ 5.

7 Δαρδίσης	4.202	95.060	22
8 Μαγνησίας	2.021	102.740	51
9 Τρικάλων	3.059	90.540	29
10 Καρδίτσης	2.532	92.940	36
11 Ἀρτης	1.390	41.280	29
	13.204	422.560	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

22,201 □ χιλιόμ. και 937,360 (εἰς 1 τετραγ. χιλιόμετραν 42 κάτοικοι)

Nομοὶ 9.

Nομός	έμβαδόν	Πληθυσμός	πυκνότης
12 Αχαΐας	3.243	150.920	46
13 Ηλείας	1.832	103.820	50
14 Τριφυλίας	1.614	90.520	56
15 Μεσσηνίας	1.727	127.990	73
16 Δακεδαίμονος	3.340	87.400	26
17 Δακωνικῆς	1.185	61.520	52
18 Αρκαδίας	4.301	162.320	37
19 Αργολίδος	2.779	81.940	29
20 Κορινθίας	2.180	81.220	32
	22.201	937.350	

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

6,476 □ χιλιόμετρα και 247,280 (εἰς 1 τετραγ. χιλιόμ. 38 κάτοικοι)

Nομοὶ 2.

21 Εύβοιας	3.781	117.000	30
22 Κυκλαδῶν	2.695	130.280	48
	6.476	247.280	

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

2,345 □ χιλιόμ. και 254,500 κάτ. (εἰς 1 τετραγ. χιλιόμετρον 108 κάτ.)

Nομοὶ 4.

23 Κερκύρας	745	99.570	133
24 Λευκάδος	473.2	41.100	87
25 Κεφαλληνίας	688.8	71.240	103
26 Ζακύνθου	438	42.500	97
	2.345	254.500	

Τὸ ζυμβαδὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Νομός	ἐμβαδόν	Πληθυσμός	πυκνότης
α' Στερεά Ελλάς	20.453	770.200	37
β' Θεσσαλία-”Ηπειρος	13.204	422.570	32
γ' Πελοπόννησος	22.201	937.350	42
δ' Νῆσοι Αἰγαίου	6.476	247.280	48
ε' » Ιονίου	2.345	254.500	108
	64.679	2.631.900	40

***Ερωτήσεις.** Πώς εύρισκεται ἡ μέση πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ κράτους τινὸς γῆ νομοῦ; (διαχρεισις τοῦ πληθυσμοῦ διὰ τοῦ ἐμβαδοῦ).

Ποτὸν ἐκ τῶν τμημάτων τῆς Ἑλλάδος εἶνε τὸ πυκνότερον κατωκημένον;

Ποῖος νομὸς εἶνε ὁ πυκνότερον κατωκημένος;

Τίνα τὰ γεωγραφικὰ αἴτια, ἀτινα καθιστᾶσι χώραν τινὰ πολυάνθρωπον;

Πόσους κατοίκους δύναται νὰ θρέψῃ ἡ Θεσσαλία, ἢν αἱ παιδιάδες αὐτῆς εἶνε 10,000 □ χιλ., ὁ δὲ πληθυσμὸς αὐτῆς συμπυκνωθῇ ὡς ὁ τῆς Κερκύρας;

Πόσους κατοίκους δύναται νὰ θρέψῃ ἡ Πελοπόννησος, ἢν ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς συμπυκνωθῇ ὡς ὁ τῆς Κερκύρας;

Εἰς πόσον δύναται ν' ἀνέλθῃ ὁ πληθυσμὸς ὄλοκλήρου τοῦ Ἑλλ. κράτους, ἢν ὁ πληθυσμὸς του συμπυκνωθῇ ὡς ὁ τῆς Κεφαλληνίας;

Αν ὁ πληθυσμὸς χώρας τινὸς αὔξανῃ ἐκ γεννήσεως ἀνά πᾶν ἔτος 15 ἐπὶ τοῖς 1000, πόσα ἔτη πρέπει νὰ παρέλθωσιν, ὅπως διπλασιασθῇ;

Ο πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς ὅμοι εἶχον κατὰ τὸ 1879 84,500 ψυχάς, νῦν δὲ μετὰ τριακονταετίαν 240,000. Εἶνε δυνατὸν ἡ αὔξησις αῦτη νὰ προέλθῃ μόνη ἐκ γεννήσεων 15 ἐπὶ τοῖς 1000; Καὶ ἐκ τίνος ἀλλης αἴτιας;

Τίνα γενικῶς τὰ αἴτια τὰ αὔξανοντα τὴν ἐλαττοῦντα τὸν πληθυσμὸν χώρας τινός;

Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΞ ΠΕΜΠΤΟΣ

Αναγράφων τοὺς νομοὺς μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν των καὶ τοῦ πληθυσμοῦ των καὶ τὰ ὄντα τῶν δήμων ἐκάστης ἐπαρχίας.

Νομός	Ἐπαρχία	Πληθυσμός	Όνομα δήμου
1) Ἀττικῆς	1) Ἀττικῆς	302.889	1) Ἀθηναίων, 2) Ἀχαρνῶν, 3) Θορικῶν, 4) Κρωπίας, 5) Λαυρεωτικῆς, 6) Μαραθῶνος, 7) Πειραιῶς, 8) Φυλῆς, 9) Ωρωπῶν.
	2) Αἰγίνης	9.379	10) Αἰγινητῶν, 11) Ἀγκιστρίου.
	3) Μεγαρίδος	14.549	12) Μεγαρέων, 13) Ειδουλλίας, 14) Ἐλευσίνος, 15) Ἐρυθρῶν, 16) Σαλαμίνος.
2) Βοιωτίας	4) Δεβαδείας	30.016	1) Δεβαδείων, 2) Ἀραχώβης, 3) Διστομίων, 4) Ὀρχομενίων 5) Πέτρας, 6) Χαιρωνείας.
	5) Θηρῶν	35.800	7) Θηραίων, 8) Ἀκραιφνίου, 9) Αύλιδος, 10) Θεσπιέων 11) Θίσης, 12) Πλαταιῶν, 13) Τανύγρας.
3) Φθιώτιδος	6) Φθιώτιδος	66.188	1) Δαμιέων, 2) Ἀμαλιαπόλεως, 3) Ἡσακλειωτῶν, 4) Κρεμ. Δαρίσης, 5) Μακραχωμῆς, 6) Οιμηλίων, 7) Παραχελώιτῶν. 8) Πτελεεατῶν, 9) Σπερχειάδος, 10) Τυμφρηστοῦ, 11) Υπάτης, 12) Φαλάρων
	7) Δομοκοῦ	13.114	13) Θυμακῶν, 14) Μελιταίας, 15) Ευνιάδος.
	8) Δοκρίδος	33.031	16) Ἀταλάντης, 17) Δαφνουσίων, 18) Δρυμίας. 19) Ἐλατείας, 20) Θερμοπολῶν, 21) Θρονίου, 22) Δαρύμνης, 24) Νέας Πέλλης, 24) Τιθορέας.
4) Φωκίδος	9) Παρνασσίδος	36.461	1) Ἀμφισσέων, 2) Ἀντικύρας, 3) Γαλαξειδιωτῶν, 4) Δωριέων, 5) Καλλιέων, 6) Κρισσῆς, 7) Μυονίας, 8) Παρνασσίων.
	10) Δωρίδος	26.085	1) Αἴγιτου, 10) Βωμέας, 11) Εύπαλίου, 12) Κροκυλίου, 13) Ποτιδανίας, 14) Τολοφῶνος, 15) Υαίας

Νομός	Επαρχίαι	Πληθυσμός	Όνόματα τῶν δήμων
3) Ακαρνανίας καὶ Αιτωλίας.	11) Μεσολογγίου 12) Βάλτου 13) Βούιτσης 14) Ναυπακτίας 15) Τριχωνίας	29.672 19.272 31.756 32.622 28.080	1) Μεσολογγίου, 2) Αίτωλικοῦ, 3) Μαχρυνείας, 4) Παραχελωπίδος, 5) Θλενίας. 6) Αμβρακίας, 7) Θυάμου, 8) Ίδομένης, 9) Στράτου. 10) Ανακτορίων, 11) Αστακοῦ, 12) Εχινου, 13) Οἰνάδος, 14) Σολλίου. 15) Ναυπακτίδος, 16) Αποδίτιας, 17) Κλεπαιδός, 18) Οφιονείας, 19) Παρευηνίων, 20) Προσχίων, 21) Πυλήνης. 22) Αγρινίου, 23) Αμέρακίας, 24) Θέρμου, 25) Παμφίτιας.
4) Εύρυτανίας	16) Εύρυτανίας	47.192	1) Καρπενισίων, 2) Αγραίων, 3) Αγράφων, 4) Απερατίων, 5) Αρακυνθίων, 6) Δολόπων, 7) Εύρυτάνων, 8) Κτιμενίων, 9) Παρακαμπούλιων.
7) Δαρίδης	17) Δαρίσης	45.261	1) Δαρίσης, 2) Αμπελακίων, 3) Αρμενίου, 4) Κραννών, 5) Νέσσωνας, 6) Ογκήστου, 7) Συκουρίου, 8) Φακίου. 9) Δωτίου, 10) Εύρυμενῶν, 11) Κασθαναίας.
	18) Αγυιᾶς	16.098	12) Τυρνάβου, 13) Γόννων, 14) Ολύμπου.
	19) Τυρνάβου	22.628	15) Φαρσάλων, 16) Εύνδρίου, 17) Σκοτούστης.
	20) Φαρσάλων	11.079	1) Παγασῶν, 2) Αίαντίου, 3) Αφετῶν, 4) Βοΐθης, 5) Ζαγορᾶς, 6) Υιωλκοῦ, 7) Κισσοῦ, 8) Μακρενίτσης, 9) Μηλεῶν, 10) Μυρεσίου, 11) Νηλείας, 12) Ορμενίου, 13) Σηπιάδος, 14) Σπαλάθρων, 15) Φερῶν.
8) Μαγνησίας	21) Βόλου	78.164	16) Αλμυροῦ, 17) Οθρυος, 18) Πλατάνου.
	22) Αλμυροῦ	13.942	19) Σκοπέλου, 20) Αλονήσου, 21) Γλώσσης, 22) Σκιάθου.
	23) Σκοπέλου	10.636	1) Τρικκαίων, 2) Αθαμάνων, 3) Αίθικων, 4) Κοθωνίων, 5) Παραληθιών, 6) Πιζλίων, 7) Φαρκαδόνος.
9) Τρικκάλων	24) Τρικκάλων	61.230	

Νομοί	Ἐπαρχίαι	Πληθυσμός	Όνόματα τῶν δήμων
9) Τρικκάδων	25) Καλαμπάκας	29.318	8) Αίγινος, 9) Καστανέας, 10) Δάχμονος, 11) Μαλαχασίου, 12) Οξυνείας, 13) Τυμφαίων, 14) Χαλκίδος παρ' Ἀσπροποτάμῳ.
10) Καρδίτσης	26) Καρδίτσης	92.941	1) Καρδίτσης, 2) Ἀργιθέας, 3) Γόμφων, 4) Ἰθώμης, 5) Ἰτέμου, 6) Καλλιφωνίου, 7) Κιερίου, 8) Μενελαΐδος, 9) Νευροπόλεως, 10) Σιλάνων, 11) Ταμασίου, 12) Τίτανίου, 13) Φύλλου.
11) Ἀρτης	27) Ἀρτης	41.280	1) Ἀρταίων, 2) Ἀγνάντων, 3) Ἡρακλείας, 4) Θεοδωρίας, 5) Καλαρρυτῶν, 6) Πέτα, 7) Πραμάντων, 8) Τετραρχυλίας.
12) Ἀχαΐας	28) Πατρῶν	83.478	1) Πατρέων, 2) Δύμης, 3) Ἐρινεοῦ, 4) Τριταίας, 5) Φαρῶν.
"	29) Αίγιαλείας	24.197	6) Αίγιέων, 7) Αίγειρας, 8) Αχράτας, 9) Βουρῶν.
"	30) Καλαθρύτων	43.243	10) Καλαθρύτων, 11) Ἀροανίας, 12) Καλλιφωνίας, 13) Κερπινῆς, 14) Κλειτορίας, 15) Κράθιδος, 16) Λαπαθῶν, 17) Λευκασίας, 18) Νωνάκριδος, 19) Παίων, 20) Σουδενῶν, 21) Φελλόης 22) Ψωφίδος.
13) Ἑλείας	31) Ἑλείας	103.810	1) Λετρίνων, 2) Βουπρασίων, 3) Ἐλίσσης, 4) Ἡλίδος, 5) Δαμπείας, 6) Μυρτουντίων, 7) Ολυμπίων, 8) Πηγείων, 9) Ωλένης.
14) Τριφυλίας	32) Τριφυλίας	51.004	1) Κυπαρισσίας, 2) Ἀετοῦ, 3) Αὐλῶνος, 4) Δωρίσου, 5) Ἐράνης, 6) Πλαταμώδους, 7) Τριπύλης, 8) Φλεσιάδος.
"	33) Όλυμπίας	39.519	9) Ανδριτσαίνης, 10) Ἀλιφράς, 11) Ἀρηγῆς, 12) Βώλακος, 13) Σχιλλοῦντος, 14) Φιγαλίας.
15) Μεσσηνίας	34) Καλαμῶν	40.911	1) Καλαμῶν, 2) Ἀλαγονίας, 3) Ἀμφείας, 4) Ἀριος, 5)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Νομοί	Έπαρχία:	Πληθυσμός	Όνόματα δήμων
45) Μεδσονίας	35) Μεσσήνης	48.954	6) Παμίσου, 7) Ἀνδανίας, 8) Ἄριστομένους, 9) Εύας, 10) Ἰθώμης, 11) Οἰχαλίας.
"	36) Πυλίας	38.126	12) Πυλίων, 13) Αἴπειας, 14) Βουφράδος, 15) Κολωνίδων, 16) Μεθώνης, 17) Πεταλί- δίου
46) Λακεδαι- μονος	37) Λακεδαιμονίους	57.577	1) Σπαρτιατῶν, 2) Βρυτεῶν, 3) Γερονθρῶν, 4) Θεραπενῶν, 5) Καστορίου, 6) Κροκεῶν, 7) Μελιτίνης, 8) Οίνοοῦντος, 9) Παραποταμίων, 10) Πελ- λάνης, 11) Σελλασίας, 12) Τριενάσου, 13) Φάριδος, 14) Φελλίας.
"	38) Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς	29.529	15) Μονεμβασίας, 16) Ἀσω- ποῦ, 17) Βοιών, 18) "Ελους, 19) Ζάρακος.
47) Λακωνικῆς	39) Γυθείου	19.561	1) Γυθείου, 2) Καρυουπόλεως, 3) Δαγείας, 4) Μαλευρίου, 5) Τειθρώνης.
"	40) Οίτύλου	28.859	6) Οίτύλου, 7) Ἀθίας, 8) Καρ- δαμύλης. 9) Λεύκτρου, 10) Μέσσης.
"	41) Κυθηρίων	13.102	11) Κυθηρίων, 12) Ποταμίων.
48) Ἀρκαδίας	42) Μαντινείας	58.239	1) Τριπόλεως, 2) Βαλτετίου, 3) Καλτεζῶν, 4) Κορυθίου, 5) Μανθυρέας, 6) Μαντινείας 7) Νάσων, 8) Ὁρχομενοῦ, 9) Τεγέας, 10) Φαλάνθου,
"	43) Κυνουρίας	31.055	11) Διμναίου, 12) Βερβαίνων, 13) Βραστῶν, 14) Γλυππίας, 15) Δολιανῶν, 16) Θυρέας, 17) Μαριοῦ, 18) Πάρνωνος. 19) Σελινοοῦντος, 20) Τανίας.
"	44) Γορτυνίας	50.759	21) Δημητσάνης, 22) Γόρτυ- νος, 23) Βουφγήιων, 24) Ἐ- λευσῖνος, 25) Ἡραίας, 26) Θελπούσης, 27) Κλείτορος 28) Δαγκαδίων, 29) Μυλά- οντος, 30) Νυμφασίας, 31) Τρικολώνων, 32) Τροπαίων,
"	45) Μεγαλοπό- λεως	22.271	33) Μεγαλοπόλεως, 34) Λυ- κοσούρας, 35) Φαλαισίας.
49) Ἀργολίδος	46) Ναυπλίας	21.243	1) Ναυπλίεων, 2) Ἀσκληπι- είου, 3) Ἐπιδαυρίων, 4) Μι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Νομοί	Επαρχίαι	Πληθυσμός	Όνόματα τῶν δήμων
19) Αργολίδος	47) Ἀργους	27.332	δέας, 5) Μινώας. 6) Ἀργείων, 7) Ἀλέας, 8) Λυρκείας, 9) Μυκηνῶν, 10) Προσφυναίων, 11) Τσιῶν.
»	48) Ὑδρας	5.695	12) Ὑδρας.
»	49) Τροιζηνίας	11.549	13) Τροιζηνίας, 14) Δρυόπης, 15) Μεθύνων.
»	50) Σπετσῶν καὶ Ἐρμιονίδος	16.124	16) Σπετσῶν, 17) Ἐρμιόνης, 18) Κρανιδίου, 19) Διδύμων.
20) Κορινθίας	51) Κορινθίας	71.229	1) Κορινθίων, 2) Εύρωστίνης, 3) Κλεωνῶν, 4) Νεμέας, 5) Πελλήνης, 6) Περαχω- ριτῶν, 7) Σικυωνίων, 8) Σο- λυγείας, 9) Στυμφαλίας, 10) Τρικάλων, 11) Φενεοῦ.
21) Εύβοίας	52) Χαλκίδος	48.589	1) Χαλκιδέων, 2) Αἰγαίων, 3) Ἀμαρυνθίων, 4) Διρφύων, 5) Κηρέως, 6) Ληλαντίου, 7) Μεσσαπίου, 8) Νηλέως, 9) Ψαριανῶν.
»	53) Καρυστίας	52.567	10) Κυμαίων, 11) Αὔλωνς, 12) Καρυστίων, 13) Κονι- στρίων 14) Κοτυλαίων, 15) Μαρμαρίου, 16) Σκυρίων, 17) Στυρέων, 18) Ταρμυνέων.
»	54) Ξηροχωρίου	15.747	19) Ιστιαίων, 20) Αἰδηψίων.
22) Κυκλαδών	55) Σύρου	31.939	1) Ερμουπόλεως, 2) Μυκόνου, 3) Σύρου.
»	56) Ἀνδρου	18.035	4) Ἀνδρου, 5) Ἀρνης, 6) Γαυ- ρίου, 7) Κορθίου.
»	57) Τήνου	11.816	8) Τήνου, 9) Πανόρμου, 10) Περαίας, 11) Σωσθενίου.
»	58) Νάξου	25.185	12) Νάξου, 13) Ἀπειράνθου, 14) Βίθου, 15) Κορωνίδος, 16) Μαρπήσσης, 17) Ναού- σης, 18) Πάρου, 19) Τρα- γίας 20) Ὑδρίας.
»	59) Κέω	11.032	21) Κέας, 22) Δρυοπίδος, 23) Κύθουν, 24) Σερίφου.
»	60) Μήλου	12.774	25) Μήλου, 26) Ἀδάμαντος, 27) Σίφουν, 28) Κιμώλου, 29) Φολεγάνδρου, 30) Σικίνου.
»	61) Θήρας	19.597	31) Θήρας, 32) Αίγιαλης, 33) Ἀμοργοῦ, 34) Ἀνάφης, 35) Ἐμπορείου, 36) Θηρασίας,

Νομοί	Ἐπαρχίαι	Πληθυσμός	Όνόματα τῶν δήμων
23) Κερκύρας	62) Κερκύρας	95.451	37) Ἰητῶν, 38) Καλλιστης, 39) Οίας.
"	63) Παξῶν	4.120	1) Κερκυραῖων, 2) Ἀχρολοφι- τῶν, 3) Ἀμφιπαγιτῶν, 4) Ἀπηλιωτῶν, 5) Διαποντίων 6) Ἰστωνιάων, 7) Κασσω- παίων, 8) Λευκιμμαίων, 9) Μελιτείων, 10) Μεσοχωρι- τῶν, 11) Παρελείων, 12) Ποταμογειτόνων.
24) Λευκάδος	64) Λευκάδος	29.471	13) Γαϊανῶν, 14) Δρακιωτῶν, 1) Λευκαδίων, 2) Ἀπολλω- νίων, 3) Ἐλλομένου, 4) Εύ- γχρου, 5) Ἐξανθείας, 6) Κα- ρυᾶς, 7) Σφακιωτῶν, 8) Τα- φίων.
"	65) Ἰθάκης	11.715	9) Ἰθακησίων, 10) Καρνίων, 11) Νηριτίων, 12) Πολυ- χτορίων.
25) Κεφαλλη- νίας	66) Κραναίς	32.437	1) Κρανίων, 2) Ἄνω Λιθα- θοῦς, 3) Δηλινατῶν, 4) Ἐλιοῦ, 5) Κάτω Λιθαθοῦς, 6) Ομαλῶν, 7) Πρόννων, 8) Φαρακλάτων.
"	67) Πάλης	17.907	9) Δηξουρίου, 10) Ἀνωγητῶν 11) Θηναίας, 12) Κατωγη- τῶν.
"	68) Σάμης	20.831	13) Σημαίων, 14) Ἀσσου. 15) Δουλιχίου. 16) Πυλαρέων.
26) Ζακύνθου	69) Ζακύνθου	42.502	1) Ζακυνθίων, 2) Ἀρκαδίων. 3) Ἀρτεμισίων, 4) Ἐλα- τίων, 5) Διθακιωτῶν, 6) Μεσογαίων, 7) Ναφθίων, 8) Ὀπιτάϊδῶν, 9) Ὑριέων, 10) Ψωφῆδος.

Ἐρωτήσεις. Τίς εἶνε ἡ μεγαλυτέρα καὶ τίς ἡ μικροτέρα κατὰ πληθυσμὸν ἐπαρχία τοῦ κράτους; Τίς ἐπαρχία ἔχει τοὺς περισσοτέρους δήμους; Πόσοι καὶ τίνες εἶνε οἱ νομοὶ τοῦ κράτους; Πόσαι εἶνε αἱ ἐπαρχίαι; Πόσαι εἶνε αἱ ἐπαρ-
χίαι καὶ οἱ δῆμοι τῆς πατρίδος τοῦ μαθητοῦ; Ἐχει σχέσιν ὁ πληθυσμὸς τῆς
ἐπαρχίας τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὸ ὄρεινόν, τὸ ἐπίπεδον, τὸ παραβαλλάσσον, τὸ εὐ-
φορον κλ. Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΞ ΕΚΤΟΣ

*Αναγράφων τὰς πρωτευούμενας τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὰς διπουδαιοτέρας πόλεις καὶ κώμας μετὰ τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν.

Πόλεις	Πληθυσ.	Πόλεις	Πληθυσ.	Πόλεις	Πληθυσ.
1) ΑΤΤΙΚΗΣ		11) ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ		Κισσός	1.500
*Αθῆναι	167.000	Μεσολόγγιον	7.700	Τσαγκαράδαι	1.650
Πειραιεὺς	68.000	Αίτωλικὸν	3.800	*Αργαλαστὴ	2.200
*Εγνατίηρια	10.700	Νεοχώριον	1.900	Αλυκός	1.850
2) ΔΙΠΙΝΗΣ		12) ΤΡΙΧΩΝΙΑΣ		Προμύριον	1.350
Αἴγινα	5.400	*Αγρίνιον	8.000	*Άγ. Δαυρέντιος	1.800
3) ΜΕΓΑΡΙΔΟΣ		13) ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ		Μηλέας	1.900
Μέγαρα	8.000	Ναύπακτος	3.400	Φερριά	2.000
Μάνδρα	3.670	Πλάτανος	1.200	22) ΛΑΜΥΡΟΥ	
*Ελευσίς	2.370	14) ΒΑΛΤΟΥ		*Αλυυρός	6.400
4) ΛΕΒΑΔΕΙΑΣ		Καρβαδδαρᾶς	2.370	23) ΣΚΟΠΕΛΟΥ	
Αεδαῖοια	7.000	15) ΒΟΝΙΤΣΗΣ		Σκόπελος	4.650
*Αράχωβα	3.500	καὶ ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ		Σκίαθος	3.400
5) ΘΗΒΩΝ		Βόνιτσα	1.500	24) ΤΡΙΚΚΑΛΩΝ	
Θῆβαι	3.500	*Αστακὸς	3.000	Τρίκκαλα	17.800
		Κατόνα	2.000	Ζάρκον	1.360
6) ΦΟΙΩΤΙΔΟΣ		16) ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ		25) ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ	
Ασπία	9.700	Καρπενίσιον	2.900	Καλαμπάκα	2.300
Στυλίς	2.400	17) ΛΑΡΙΣΗΣ		26) ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	
7) ΑΟΚΡΙΔΟΣ		Λάρισα	18.000	Καρδίτσα	9.660
*Ασαλάντην	1.900	*Αμπελάκια	1.550	Σοφάδες	2.400
Δραδίον	4.000	18) ΤΙΡΝΑΒΟΥ		Παλαμᾶς	3.800
Μῶλος	1.500	Τίγρανδος	6.250	Μουζάκιον	1.800
Λειβανᾶται	1.500	Ραψύνη	2.150	27) ΑΡΤΗΣ	
8) ΔΟΜΟΚΟΥ		Δερελῆ	1.850	*Αρτά	6.860
Δουμοκός	1.500	19) ΑΓΓΙΑΣ		Πράμαντα	2.406
9) ΠΑΡΝΑΣΙΔΟΣ		*Αγνιά	2.800	Πίτα	1.670
*Αυθιδά	5.700	20) ΦΑΡΣΑΛΩΝ		Βουλγαρέλιον	4.500
*Ιτέα	1.000	Φάρδαλα	2.450	28) ΑΧΑΪΑΣ	
Χριστὸν	1.500	21) ΒΟΛΟΥ		*Πάτραι	37.400
Γαλαξεῖδιον	4.000	Βόλος	23.300	Κίτω Αχαΐα	1.600
10) ΔΩΡΙΔΟΣ		Ζαγορά	3.250	29) ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ	
Αιδωροίκιον		Πορταριά	2.100	Καλάβρυτα	1.300
				Κέρτεζι	1.360
				30) ΑΙΓΑΙΑΔΕΙΑΣ	
				Αγίαν	7.880

Πόλεις	Πληθυσ.	Πόλεις	Πληθυσ.	Πόλεις	Πληθυσ.
31) ΗΛΕΙΑΣ		40) ΟΙΤΓΑΟΥ		49) ΤΡΟΙΖΗΝΙΑΣ	
Πύργος	13.700	Αρεόπολις	1.400	Πόρος	1.4.370
Αμαλίας	8.500	41) ΚΥΘΗΡΩΝ		50) ΣΗΤΕΣΩΝ	
Γαστούνη	2.600	Καψάλιον	1.000	και ΕΡΜΙΟΝΙΔΟΣ	
Ανδραΐς	2.800				
32) ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ		42) ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ		Σπέτσαι	4.300
Κυπαρισσία	5.800	Τρίπολις	10.800	Κρανίδιον	6.030
Φιλιατρά	7.100	Δελίδιον	2.530	Έφιμονή	2.380
Γαργαλιάνοι	6.000	Τσιπιανά	2.150		
Διγούδιστα	2.900	Βερώσιχ	1.700	51) ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	
		Κολλώνι	1.630	Κόρινθος	5.340
33) ΟΛΥΜΠΙΑΣ		43) ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ		Σοφικήν	1.680
Ανδρίτσαινα	1.840	Λεωνίδιον	3.680	Τρίκαλα	1.000
Αγουλινίτσα	2.680	Άγ. Πέτρος	2.600	"Αγ. Γεώργιος	2.330
Κρέστενα	1.950	Κοσμάς	2.350	Κιάτον	1.900
Ζαχάρω	1.730	Καστρί	1.800	Ευλόκαστρον	1.760
34) ΚΛΑΔΑΜΩΝ		Δολικάνα	1.530		
Καλάμια	13.100	44) ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ		Χαλκίς	10.960
Αρραβά	1.600	Δημητράνα	2.100	Δίμηνη	3.200
Αστάναγα	1.900	Στεμνίτσα	2.100	Ψαχνά	1.960
Θουρία	1.560	Βούνα	1.450	Στενή	1.470
35) ΜΕΣΣΗΝΗΣ		Δαχγάδια	4.650	"Αγ. Αννα	1.360
Μεδδίνην	6.000	Καρύταινα	1.200	Νέα Ψαρά	870
Μελιγαλάς	1.800	Κοντοβάζιανα	1.160		
Γαράντζα	1.750	Βαλτεσινήκος	1.600	53) ΚΑΡΥΤΙΑΣ	
36) ΗΓΑΛΙΑΣ		Βερβίτσα	2.200	Κύψη	3.600
Πύρος	2.400	45) ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ		Κάρυστος	1.800
Κορώνη	2.700	Μεγαρόπολις	1.550	Σκύρος	4.000
Μεθώνη	1.670	"Ισαρί	1.600	"Αλιθέριον	1.500
37) ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΟΣ		"Αχούσις	1.000	Αύλωνάριον	1.400
Σπάρτη	4.450	46) ΝΑΥΠΑΙΑΣ			
Βρουλιάς	1.200	Ναύπλιον	5.800	54) ΕΗΡΟΧΩΡΙΟΝ	
Λεβέτσοβη	1.830	Πρέβονα	1.700	Ξηροχώριον	2.840
Γεωργίτσιον	1.600	Νέα Επίδαυρος	1.100	Αιδηψός	1.100
"Αναθρυτή	1.370			"Αγιος	1.000
Καστανιά	1.450	47) ΑΡΓΟΣ			
Γεράκιον	1.500	"Αργος	8.830	55) ΣΥΡΟΥ	
38) ΕΠΙΔΑΥΡ. ΛΙΜΗΡΑΣ		Κουτσοπόδιον	1.400	Έρμούπολις	17.800
Μολάοι	1.640	"Αχλαδόκαμπος	1.730	"Ανω Σύρος	2.470
39) ΓΓΘΕΙΟΥ				Μόκονος	1.860
Γύθειον	Ψηφιθπολίθηκειαπότθινοπούτο	5.540		56) ΑΝΔΡΟΥ	
				"Ανδρος	1.870
				57) ΤΗΝΟΥ	
				Τήνος	2.600
					1.100

Πόλεις	Πληθυσ.	Πόλεις	Πληθυσ.	Πόλεις	Πληθυσ.
58) ΝΑΞΟΥ		62) ΚΕΡΚΥΡΑΣ		66) ΚΡΑΝΑΙΑΣ	
Νάξος	1.900	Κέρκυρα	27.000	*Αργοδετόλιον	9.260
*Απειρανθία	2.200	Ποταμὸς	1.760	Δηλινάτα	2.000
Κορωνίς	1.300	"Αγ. Ματθίος	1.520	Βιλσαράτα	1.400
Παροικία	2.700	Καρουσάδες	1.330	67) ΠΑΛΗΣ	
Νάουσα	1.360	Γιαννάδες	1.200	*Αποξούριον	4.900
59) ΚΕΩ		63) ΠΑΞΩΝ		68) ΣΑΜΗΣ	
Κέως	3.300	Γάιον	500	*Αίγιαλδς	
60) ΜΗΛΟΥ		64) ΛΕΥΚΑΔΟΣ		Σάμυς	700
Μηλάκα	870	Λευκάς	5.400	*Αστος	740
*Αρτεμών	4.230	"Αγ. Πέτρος	1.330	69) ΖΑΚΥΝΘΟΥ	
61) ΘΗΡΑΣ		65) ΙΘΑΚΗΣ		Zάκυνθος	13.500
Θήρα	936	*Ιθάκη	2.600	Μαχαιράδον	1.400
*Εμπορεῖον	4.100			Βολίμες	1.500
				Πισινώντας	1.400

*Ερωτήσεις. Τίς είνε ἡ μεγαλυτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος; Τίς ἡ δευτερεύουσα; Τίς είνε ἡ μεγαλυτέρα πόλις τῆς Πελοποννήσου, τίς τῆς Θεσσαλίας, τίς τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ τίς τῶν τοῦ Ιονίου; Τίνες είνε αἱ πρωτεύουσαι τῶν νομῶν καὶ τίνες τῶν ἐπαρχιῶν; Τίνες είνε οἱ σπουδαιότεροι ἀρχαιοτέραι τῶν νομῶν καὶ τίνες τῶν ἐπαρχιῶν; Τίνες είνε αἱ σπουδαιότεροι ἀρχαιοτέραι τῶν νήσων; Τίνα τὰ σπουδαιότερα ἱστορικά γεγονότα διαφόρων τόπων καὶ πόλεων; Τίνα τὰ κατὰ τόπους προϊόντα; Τίνες είνε αἱ ἐμπορικώτεραι πόλεις, τίνες αἱ ναυτικαὶ; Πόσα ἐμπορικὰ ἀτμόβλοια καὶ ιστιοφόρα ἔχει ἡ Ἑλλάς; Τίνες είνε οἱ αιδηροδρομοὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ μῆκος αὐτῶν; Διὰ τίνων πόλεων διέρχονται; Ποῦ κεῖται ἐν Ἑλλάδι ἡ μεγίστη αιδηροδρομικὴ σῆραγξ; Ποῦ κεῖται τὸ κέντρον τῆς ἀτμοπλοΐκῆς συγκοινωνίας;

ΠΙΝΑΞ ΕΒΔΟΜΟΣ

Εμπειρίκων τὴν Ἑλλάδαν ἐν συγχρίσει πρὸς τὰς Βουλγαρίαν, Σερβίαν, 'Ρουμανίαν, Δρυΐαν καὶ Βέλγην ως πρός τὸ εὐηγενόν, τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν πυκνότητα αὐτῶν, τὰ ἔσοδα καὶ τὸ εὐγενικὸν εμπόριον καὶ τὴν κατάστασιν καὶ στρέμμα γῆς ἀναλογίαν διὰ τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους καὶ τοῦ ἐξτραγού τοῦ πορθένου.

Ψηφ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Κρήτος	Εμβαδόν	Πληθυσμός	Πυκνότης πληθυ- σμού	"Επεζε τούς τούς κρίτους	Πιόσα γαλα- γωστι κατά κατοι- στρέμ- μα	Πιόσα γαλα- γωστι κατά κατοι- στρέμ- μα	"Εξαγωγής υπόβατον	Πιόσα γαλα- γωστι κατά κατοι- στρέμ- μα	Αναλογία τού εξαγωγής προς τα εσοδά του κράτους	
64.679	2.672.000	4.0	136.642.000	51	2.11	116.000.000	43	1.79	117.00	
96.345	4.035.000	42	127.235.000	31	1.32	121.000.000	30	1.28	102.00	
48.303	2.784.000	58	95.239.000	34	1.97	81.000.000	29	1.67	417.00	
131.353	5.956.000	45	411.011.000	69	3.12	491.000.000	82	3.66	83.00	
44.324	3.525.000	85	145.914.000	41	3.53	1.452.000.000	327	27.78	42.00	
40.384	2.605.000	66	130.735.000	50	3.24	840.000.000	322	20.80	45.00	
29.456	7.317.000	248	624.400.000	84	21.10	2.848,000.000	389	96.68	22.00	

***Εργατιδες.** Πίστη ἐκ τῶν κρατῶν τούτων εἶνε τὸ ἀραιότερον κακοχημένον; Πίστη τῶν κρατῶν εἶναι τὸ πυκνότερον καπωχημένον; Πίστη τῶν κρατῶν εἶναι τὸ κακὸν μεγάλωτερον; *Αὐτὸς πλήθυστος τῆς Βολγαρίας καὶ Ρουμανίας συμπαυχιθῇ, ὃς πολιτοῦ Βελγίου, πέσοντος κατοίκους θά λύσιν; Δύναται τῆς Ελλάδος ὁ πληθυσμὸς εἰν σύρεσι πρὸς τὴν θέσιν τῆς Κύρρου, τῶν διαμελισμοὺς θαλάσσης καὶ τῆς γεωγραφικῆς κατατεκνῆς τοῦ εἰδότου τῆς νὰ συμπαυχιθῇ ὡς τῆς Εὐρώπης; Εἰστιαί; Πίστης οὐ εγγίνεται τοῦ θηρακίου ταμείου Κύρρου τοῦδε αὐξάνουσιν; *Οπων οἱ κάτοικοι εἴναι πολλοί, ἀλλὰ πολιτοῦ Βελγίου κατοίκους θά λύσιν; Ἐν τοῦ ἔπαγγελμάριου στήλη, 8). *Αν τὸ ἔπαγγελμάριον στηλής τοῦ θηρακίου εἴναι τὸ δημόσιον ταμείον, πόσα θὰ είσοδοι θα είναι για τὸ δημόσιον ταμείον; Τίνες επιπλέον; Τίνες επιπλέον; Τίνες επιπλέον;